

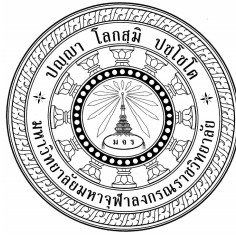
บทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย
ของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี

THE ROLES OF MORALITY PROMOTION FOR STUDENTS IN SECONDARY
SCHOOLS OF BUDDHIST MONKS IN BANPONG DISTRICT,
RATCHABURI PROVINCE

พระสมคิด จินตสโม (คล้ายเงิน)

สารนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๑

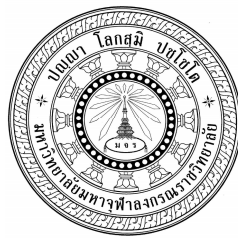
บทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย
ของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี

พระสมคิด จินตสโม (คล้ายเงิน)

สารนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๑

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

The Roles of Morality Promotion for Students in Secondary
Schools of Buddhist Monks in Banpong District,
Ratchaburi Province

Phra Somkit Cintasamo (Kly-Ngern)

A Research Paper Submitted in Partial Fulfillment of
the Requirements for the Degree of
Master of Arts
(Buddhist Management)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
C.E. 2018

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับสารนิพนธ์เรื่อง
“บทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง
จังหวัดราชบุรี” เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการ
เชิงพุทธ

(พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร, ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบสารนิพนธ์

(พระสมุทรวิชรโสภณ, ดร.)

ประธานกรรมการ

กรรมการ

(ผศ. ดร.บุษกร วัฒนบุตร)

กรรมการ

(รศ. ดร.สุรพล สุธะพรหม)

กรรมการ

(พระครูสังฆรักษ์ทรงพรณ ชยทตโต, ผศ. ดร.)

กรรมการ

(พระมหากังวาล อธิธมฺโม, ผศ. ดร.)

คณะกรรมการควบคุมสารนิพนธ์

พระครูสังฆรักษ์ทรงพรณ ชยทตโต, ผศ. ดร.

ประธานกรรมการ

พระมหากังวาล อธิธมฺโม, ผศ. ดร.

กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

(พระสมคิด จินตสโม)

- ชื่อสารนิพนธ์** : บทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย
ของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี
- ผู้วิจัย** : พระสมคิด จินตสโม (คล้ายเงิน)
- ปริญญา** : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการเชิงพุทธ)
- คณะกรรมการควบคุมสารนิพนธ์**
- : พระครูสังฆรักษ์ทรงพรพรณ ชยทนต์, ผศ. ดร., พธ.บ. (การจัดการเชิงพุทธ),
พธ.ม. (การจัดการเชิงพุทธ), พธ.ด. (การจัดการเชิงพุทธ)
 - : พระมหากังวาล ธีรธมโม, ผศ. ดร., ป.ธ. ๙, พธ.ม. (การจัดการเชิงพุทธ),
พธ.ด. (การจัดการเชิงพุทธ)
- วันสำเร็จการศึกษา** : ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (๑) ศึกษาสภาพบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี (๒) ศึกษาเปรียบเทียบบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ตามความคิดเห็นของนักเรียน โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล และ (๓) ศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเพื่อการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ระเบียบวิธีวิจัยเป็นการวิจัยแบบผสมวิธี โดยในส่วนของ การวิจัยเชิงปริมาณ ใช้แบบสอบถาม เป็นเครื่องมือเก็บข้อมูลภาคสนามจากนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี จำนวน ๓๓๕ คน วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้โดยหาค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ทดสอบสมมติฐานโดยการทดสอบค่าที ค่าเอฟ วิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว และในส่วนของ การวิจัยเชิงคุณภาพมีการวิเคราะห์เอกสาร และใช้แบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลภาคสนามจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน ๘ ท่าน และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท

ผลการวิจัยพบว่า

๑. สภาพบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๙ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านความมีวินัย ด้านความซื่อสัตย์ ด้านความเมตตา ด้านความประหยัด และด้านความกตัญญู อยู่ในระดับมากทุกด้าน

๒. ผลการเปรียบเทียบบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ตามความคิดเห็นของนักเรียน โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า ปัจจัยส่วนบุคคลของนักเรียน ได้แก่ ผลการเรียน มีผลให้ความคิดเห็นที่มีต่อบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ แต่ปัจจัยส่วน

บุคคลของนักเรียน ได้แก่ เพศ อายุ และระดับชั้น มีผลให้ความคิดเห็นที่มีต่อบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน

๓. ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเพื่อการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี พบว่า ปัญหา อุปสรรค ได้แก่ ปัญหาการแต่งกายผิดระเบียบของโรงเรียน ปัญหาการมาสายและเข้าเรียนไม่ตรงเวลา ปัญหาการละเมิดระบบเข้าคิวก่อน-หลังของการซื้ออาหารที่โรงอาหาร ปัญหาการยืมของแล้วไม่ส่งคืน ปัญหาการลอกการบ้าน ปัญหาทะเลาะวิวาทในโรงเรียน ปัญหาการทำร้ายสัตว์ในโรงเรียน ขาดการทำบัญชีรายรับรายจ่ายประจำตัว นักเรียนบางคนซื้อของที่ไม่จำเป็น นักเรียนบางคนใช้เงินสุรุ่ยสุร่าย ปัญหาการนิเทศครูอาจารย์ นักเรียนบางคนอายุที่จะแสดงความกตัญญู ส่วนข้อเสนอแนะ ได้แก่ ควรส่งเสริมวินัยการแต่งกาย ส่งเสริมการตรงต่อเวลาโดยให้ครูเป็นแบบอย่างที่ดี ควรรณรงค์การเข้าแถวซื้ออาหารตามลำดับก่อน-หลัง ควรส่งเสริมความซื่อสัตย์ทางวาจา ควรส่งเสริมความซื่อสัตย์ต่องาน และส่งการบ้านให้ตรงเวลา ควรส่งเสริมการจัดกิจกรรมที่มุ่งทำประโยชน์ให้สังคมและเสริมสร้างความสามัคคี ควรส่งเสริมความเมตตาทั้งต่อเพื่อนมนุษย์และสัตว์เดรัจฉาน ควรส่งเสริมการจัดทำบัญชีรายรับจ่าย ควรส่งเสริมการคิดก่อนซื้อ ควรส่งเสริมการออม ควรส่งเสริมการแสดงออกด้านความกตัญญูต่อครูอาจารย์ และควรยกย่องนักเรียนที่เป็นต้นแบบ

Research Paper Title : The Roles of Morality Promotion for Students in Secondary Schools of Buddhist Monks in Banpong District, Ratchaburi Province

Researcher : Phra Somkit Cintasamo (Kly-Ngern)

Degree : Master of Arts (Buddhist Management)

Research Paper Supervisory Committee

- : Phrakhrusangharak Songphan Jayadatto, Asst. Prof. Dr., B.A. (Buddhist Management), M.A. (Buddhist Management), Ph.D. (Buddhist Management)
- : Phramaha Kangwal Dhiradhammo, Asst. Prof. Dr., Pali IX, M.A. (Buddhist Management), Ph.D. (Buddhist Management)

Date of Graduation : February 18, 2019

Abstract

The objectives of research paper were (1) to study status of the roles of morality promotion for students in secondary schools of Buddhist monks in Banpong district, Ratchaburi province, (2) to compare the opinion of students toward the roles of morality promotion for students in secondary schools of Buddhist monks in Banpong district, Ratchaburi province, classified by personal data, and (3) to study the problems, obstacles and suggestions for promotion of the roles of morality promotion for students in secondary schools of Buddhist monks in Banpong district, Ratchaburi province. The research methodology was the mixed methods research, that the quantitative research used the questionnaire as the tool to collect the data in the field study from 335 students in secondary schools in Banpong district, Ratchaburi province. The statistics were used for the data analysis through frequency, percentage, mean, standard deviation (S.D.), t-test, F-test, One-way Analysis of Variance. And the qualitative research had the documentary analysis and interview as the tool to collect the data in the field study from 8 key informants and analyzed the data through the content analysis technique.

The findings of this research were as following:

1. Status of the roles of morality promotion for students in secondary schools of Buddhist monks in Banpong district, Ratchaburi province, overall, that in high at mean of 4.29, when considering the aspect found that the aspect of

discipline, the aspect of honest, the aspect of mercy, the aspect of saving, and, the aspect of gratitude, that in high level all aspect.

2. The comparison of student's opinion toward the roles of morality promotion for students in secondary schools of Buddhist monks in Banpong district, Ratchaburi province, classified by personal data, found that grade has the opinion toward the roles of morality promotion for students in secondary schools of Buddhist monks in Banpong district, Ratchaburi province was different, the significantly at 0.05. But, sex, age, and class level had the opinions toward the roles of morality promotion for students in secondary schools of Buddhist monks in Banpong district, Ratchaburi province were not different.

3. The problems, obstacles and suggestions for promotion of the roles of morality promotion for students in secondary schools of Buddhist monks in Banpong district, Ratchaburi province as following: problems and obstacles found that the dress is against school rules, coming late and not attending school on time, violations queuing system before-after buying food, the problem of borrowing and not returning, homework copying problems, problem of brawl that occurred in the school, the problem of animal abuse in schools, lack of accounting for personal income expenditure of students, some students buy unnecessary things, some students spend lavishly, problem of students gossiping teachers, some students are embarrassed to show gratitude. And, suggestions found that should promote discipline of dressing, should promote punctuality by allowing teachers to be good examples, should campaign to line up before - after to buy food, should promote honesty verbal, should promote honesty towards work and deliver homework on time, should promote activities that objective to benefit society and strengthen unity, should promote mercy to human and animals, should promote the accounting of personal income expenditure, should promote thinking before buying, Should promote savings, should promote expression of gratitude to teachers, and, should praise students who are good examples.

กิตติกรรมประกาศ

สารนิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ด้วยความเมตตาของคณะกรรมการผู้ควบคุมสารนิพนธ์ ได้แก่ พระครูสังฆรักษ์ทรงพรธรณ ชยทตฺโต, ผศ. ดร. และพระมหากังวาล อธิธมฺโม, ผศ.ดร. ที่อนุเคราะห์ให้คำปรึกษาแนะนำ ช่วยเหลือในการปรับปรุง แก้ไขสารนิพนธ์จนสำเร็จด้วยดี

ขอขอบคุณ คณะกรรมการตรวจสอบสารนิพนธ์ ประกอบด้วย พระสมุทรวชิโรโสภณ, ดร., ผศ. ดร.บุษกร วัฒนบุตร, รศ. ดร.สุรพล สุยะพรหม, (พระครูสังฆรักษ์ทรงพรธรณ ชยทตฺโต, ผศ. ดร. และ พระมหากังวาล อธิธมฺโม, ผศ. ดร. ที่กรุณาให้ข้อเสนอแนะ ปรับปรุง เพื่อความถูกต้องและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอขอบคุณ พระสมุทรวชิโรโสภณ, ดร., พระครูวิสุทธาสนันทคุณ, ดร., พระครูวาทีวรวัฒน์, ดร., พระสุรภูมิ สิริวิฑฒโก, ดร. และ ดร.ปณณธร เขียวชัยพฤษย์ ที่กรุณาเป็นผู้เชี่ยวชาญในการตรวจแบบสอบถาม พร้อมแนะนำในการปรับปรุงแก้ไขแบบสอบถามให้สมบูรณ์และสำเร็จได้ด้วยดี

ขอขอบคุณ พระครูวินัยธรสมพร ภาตตโย, พระมหาวิศักดิ์ คุณธมฺโม, ดร., พระมหาวิชัย อีสสรานนโท, พระศุภวิชญ์ ธมฺมวิสุทฺโธ, พระมหาเจริญ ฉตตมฺงคฺโล, นายนิวัตร วงศ์วิสัย, นายสุรินทร์ อังกรวิโรจน์, นายพรธาดา เกตุรัตน์ และคณะนักเรียนทุก ๆ คน ที่ให้ข้อมูลสำคัญเพื่อการวิจัย ตลอดจนบุคคลต่าง ๆ ที่อนุเคราะห์ข้อมูลเพื่อการวิจัยเป็นอย่างดี

สุดท้ายนี้ คุณค่าและประโยชน์ใด ๆ อันจะพึงมีจากสารนิพนธ์เล่มนี้ ผู้วิจัยขอน้อมถวายเป็นพุทธบูชา ธรรมบูชา สังฆบูชา และมอบบูชาเป็นกตเวทิตาคุณแก่บิดรมารดา ตลอดจนครู อาจารย์ รวมถึงผู้มีอุปการคุณทุกท่าน ซึ่งไม่สามารถจะเอ่ยนามได้ทั้งหมด

พระสมคิด จินตสโม (คล้ายเงิน)

๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
สารบัญตาราง	ซ
สารบัญภาพ	ฅ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ณ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ คำถามวิจัย	๓
๑.๓ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๓
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย	๓
๑.๕ สมมติฐานการวิจัย	๔
๑.๖ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๕
๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	๖
บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๗
๒.๑ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท	๗
๒.๒ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม	๑๙
๒.๓ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียน	๖๓
๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์	๗๗
๒.๕ พื้นที่ที่ใช้ในการวิจัย	๘๖
๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๘๗
๒.๗ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๙๕
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย	๙๖
๓.๑ รูปแบบการวิจัย	๙๖
๓.๒ ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	๙๖
๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๙๙
๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล	๑๐๒

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล	๑๐๒
บทที่ ๔ ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	๑๐๔
๔.๑ ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม	๑๐๕
๔.๒ บทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี	๑๐๖
๔.๓ ผลการเปรียบเทียบบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ตามความคิดเห็นของนักเรียน โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล	๑๑๒
๔.๔ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเพื่อการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี	๑๔๒
๔.๕ สรุปผลการสัมภาษณ์เกี่ยวกับบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี	๑๔๕
๔.๖ สรุปองค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย	๑๕๑
บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	๑๕๓
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๑๕๓
๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย	๑๕๘
๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๑๖๑
บรรณานุกรม	๑๖๒
ภาคผนวก	๑๗๑
ภาคผนวก ก รายนามผู้เชี่ยวชาญหรือผู้ทรงคุณวุฒิในการตรวจเครื่องมือวิจัย	๑๗๒
ภาคผนวก ข หนังสือขอความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูล	๑๗๘
ภาคผนวก ค ตัวอย่างเครื่องมือวิจัยทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ	๑๙๓
ภาคผนวก ง ประมวลภาพจากการสัมภาษณ์	๒๐๐
ภาคผนวก จ ผลการวิเคราะห์ค่า IOC และผลการวิเคราะห์ค่า Alpha	๒๐๔
ประวัติผู้วิจัย	๒๐๙

สารบัญตาราง

ตาราง	หน้า
๒.๑ เปรียบเทียบวินัยหรือสิกขาบทของพระภิกษุและพระภิกษุณี	๗๙
๓.๑ จำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่างของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในอำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี จำแนกตามสังกัดโรงเรียน	๙๘
๔.๑ จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล	๑๐๕
๔.๒ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นที่มีต่อบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม	๑๐๖
๔.๓ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นที่มีต่อบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ด้านความมีวินัย	๑๐๗
๔.๔ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นที่มีต่อบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ด้านความซื่อสัตย์	๑๐๘
๔.๕ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นที่มีต่อบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ด้านความเมตตา	๑๐๙
๔.๖ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นที่มีต่อบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ด้านความประหยัด	๑๑๐
๔.๗ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นที่มีต่อบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ด้านความกตัญญู	๑๑๑
๔.๘ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม จำแนกตามเพศ	๑๑๓
๔.๙ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของของนักเรียนที่มีต่อบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม จำแนกตามเพศ	๑๑๓
๔.๑๐ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ด้านความมีวินัย จำแนกตามเพศ	๑๑๔

สารบัญตาราง (ต่อ)

[illegible]

สารบัญตาราง (ต่อ)

[illegible]

สารบัญตาราง (ต่อ)

[illegible]

สารบัญตาราง (ต่อ)

[illegible]

สารบัญตาราง (ต่อ)

[illegible]

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตาราง	หน้า
๔.๖๓ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเพื่อการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ด้านความเมตตา	๑๔๓
๔.๖๔ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเพื่อการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ด้านความประหยัด	๑๔๓
๔.๖๕ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเพื่อการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ด้านความกตัญญู	๑๔๔

สารบัญภาพ

ภาพ	หน้า
๒.๑ จุดหมายปลายทางสูงสุดของคุณธรรม	๒๕
๒.๒ ความสัมพันธ์ระหว่างคุณธรรมกับจริยธรรมและจุดหมายปลายทางสูงสุด	๒๖
๒.๓ ความเชื่อมโยงของทฤษฎีเซลล์กระจกเงา	๕๒
๒.๔ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๙๕
๔.๑ สรุปลองค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย	๑๕๑

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

สารนิพนธ์ฉบับนี้ ได้ใช้พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙ เป็นหลักในการอ้างอิง ซึ่งจะระบุ เล่ม/ข้อ/หน้า หลังอักษรย่อชื่อคัมภีร์ เช่น วิ.มหา. (ไทย) ๒/ ๕๐๙/๖๐๑. หมายความว่า ระบุถึง พระวินัยปิฎก มหาวิภังค์ ฉบับภาษาไทย เล่มที่ ๒ ข้อที่ ๕๐๙ หน้าที่ ๙๐๑ เป็นต้น ทั้งนี้ โดยใช้ระบบคำย่อ ดังต่อไปนี้

พระวินัยปิฎก

วิ.มหา.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก	มหาวิภังค์	(ภาษาไทย)
วิ.ม.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
วิ.จุ.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก	จุฬวรรค	(ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

ที.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ปา.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฏิกวรรค	(ภาษาไทย)
ม.มู.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มูลปณณาสก์	(ภาษาไทย)
ม.อุ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	อุปรปณณาสก์	(ภาษาไทย)
อง.ทก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ทกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ติก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ติกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.จตุกก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	จตุกกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ปญจก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ปญจกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.อญฐก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	อญฐกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ทสก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ทสกนิบาต	(ภาษาไทย)
ขุ.ธ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ธรรมบท	(ภาษาไทย)
ขุ.อิตติ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	อิตติวุตตกะ	(ภาษาไทย)
ขุ.สุ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	สุตตนิบาต	(ภาษาไทย)
ขุ.ชา.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ชาดก	(ภาษาไทย)
ขุ.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	มหานิเทศ	(ภาษาไทย)

พระอภิธรรมปิฎก

อภ.วิ.	(ไทย)	=	อภิธรรมปิฎก	วิภังค์	(ภาษาไทย)
--------	-------	---	-------------	---------	-----------

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การศึกษาเป็นรากฐานที่สำคัญที่สุดในการสร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้า และแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ในสังคมได้ เนื่องจากการศึกษาเป็นกระบวนการที่ช่วยให้คนได้พัฒนาตนเองในด้านต่าง ๆ ตลอดชีวิต ตั้งแต่การวางรากฐานพัฒนาการของชีวิตตั้งแต่แรกเกิด การพัฒนาศักยภาพและขีดความสามารถด้านต่าง ๆ ที่จะดำรงชีพและประกอบอาชีพได้อย่างมีความสุข สามารถรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงรวมเป็นพลังสร้างสรรค์การพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนได้ บทบาทของการศึกษาสำหรับปัจจุบันและอนาคตข้างหน้าจะทวีความสำคัญเพิ่มขึ้น เพราะมีปัจจัยและการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่ท้าทายสังคมไทย การศึกษาจะต้องมีกระบวนการที่เตรียมความพร้อม และนำคนไทยรวมทั้งสังคมไทยให้ก้าวสู่ยุคใหม่อย่างมั่นคง และรู้ทันสถานการณ์โลก ความพึงพอใจแค่เพียงความสำเร็จในผลการจัดการศึกษาที่ผ่านมา หรือเฉพาะการแก้ปัญหาที่เผชิญอยู่ไม่เป็นการพอเพียงอย่างแน่นอน ด้วยเหตุนี้การวางแผนแนวทางการพัฒนาการศึกษาข้างหน้าจะต้องอาศัยการมองวิสัยทัศน์ของคนไทย และสังคมไทยจากพื้นฐานของการศึกษา วิเคราะห์กระแสโลกาภิวัตน์ และสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ที่จะมีปฏิสัมพันธ์กับการศึกษา ทั้งในแง่ของตนเองและผลกระทบที่จะได้รับ ควบคู่ไปกับการพิจารณาแก้ไขปัญหาอุปสรรคขัดแย้งต่าง ๆ ทั้งนี้ โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของทุก ๆ ฝ่าย

ในการบริหารการศึกษานั้นต้องยึดหลักการตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๕๔๓ ในมาตรา ๖ ที่กำหนดให้การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข^๑ และนโยบายด้านการศึกษารัฐบาลที่ได้แถลงต่อรัฐสภา ต่างก็มีอุดมการณ์และหลักการการจัดการศึกษา เพื่อพัฒนาสังคมไทยให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ และเพื่อให้คนไทยทั้งปวงได้รับโอกาสเท่าเทียมกันทางการศึกษา พัฒนาคนไทยอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต อันเป็นเงื่อนไขระบบเศรษฐกิจฐานความรู้ที่พึงประสงค์ และเป้าหมายสำคัญของการจัดการศึกษา อยู่ที่ว่าพัฒนาคนไทยทุกคนให้เป็น “คนเก่ง คนดี และมีความสุข” โดยมีการพัฒนาที่เหมาะสมกับช่วงวัย พัฒนาคนตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ ตรงตามความต้องการทั้งในด้านสุขภาพและจิตใจ สติปัญญา ความรู้ และทักษะ คุณธรรม จริยธรรม และจิตสำนึกที่พึงประสงค์ และอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข

^๑สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, **มาตรฐานการศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด สหยาบบล็อกและการพิมพ์, ๒๕๔๘), หน้า ๑-๓.

สถาบันการศึกษานับเป็นตัวแทนทางสังคมที่จะรับหน้าที่ในการกล่อมเกลาพฤติกรรมของเด็กต่อจากสถาบันครอบครัว นอกจากจะมุ่งให้ผู้เรียนเกิดความรู้แล้ว ยังมุ่งปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมให้กับผู้เรียนเพื่อให้มีความประพฤติที่ดี เกิดจิตสำนึกรับผิดชอบต่อหน้าที่ มีความเข้าใจในหลักแห่งความจริงที่ขบด้วยเหตุและผล ดังนั้น โรงเรียนจึงต้องมีจุดมุ่งหมายในการถ่ายทอดความรู้ พัฒนาสติปัญญาแก่ผู้เรียนควบคู่กับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

สำหรับ โรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในอำเภอบ้านโป่ง มีจำนวน ๕ โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนวัดบ้านโป่งสามัคคีคุณูปถัมภ์ โรงเรียนรัตนราษฎร์บำรุง โรงเรียนหนองปลาหมอกพิทยาคม โรงเรียนมัธยมวัดดอนตูม และโรงเรียนกรับใหญ่ว่องกุลสลิก^๒ โดยสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพโรงเรียน ในฐานะเป็นสถาบันการศึกษาที่ได้รับความคาดหวังจากสังคมให้ดำเนินบทบาทหน้าที่ในการบำรุงปลูกเร้าให้ผู้เรียนเป็นคนที่มีคุณภาพในการเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม การศึกษา สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพ (องค์กรมหาชน) ได้กำหนดมาตรฐาน ตัวบ่งชี้ และเกณฑ์การพิจารณาเพื่อประเมินคุณภาพภายนอกระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน รอบที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๔๙ - ๒๕๕๓) ด้านคุณภาพผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนมีคุณธรรมจริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ โดยมีตัวบ่งชี้ คือ ผู้เรียนมีวินัย มีความรับผิดชอบ มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความกตัญญูกตเวที มีความเมตตากรุณา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และเสียสละเพื่อส่วนรวม ประหยัดรู้จักใช้ทรัพย์สินของส่วนตนและส่วนรวมอย่างคุ้มค่า ภูมิใจในความเป็นไทย เห็นคุณค่าภูมิปัญญาไทย นิยมไทยและดำรงไว้ซึ่งความเป็นไทย และจากรายงานผลการประเมินสถานศึกษาประจำปี ๒๕๔๗ พบว่า มาตรฐานด้านคุณภาพผู้เรียน คือ ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ ในภาพรวมอยู่ในระดับดี แต่ในเรื่องของความประหยัดรู้จักใช้ทรัพย์สินของส่วนตนและส่วนรวมอย่างคุ้มค่า อยู่ระดับพอใช้^๓

จากปัญหาที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาเกี่ยวกับบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการจัดการเรียนการสอน เพื่อเป็นการพัฒนาผู้เรียนอย่างครบถ้วน สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ให้มีความรู้และคุณธรรม เป็นผู้ที่มีจริยธรรมในการดำเนินชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข เป็นผู้ใฝ่รู้ มีทักษะในการแสวงหาความรู้ที่เพียงพอต่อการพัฒนางานอาชีพและคุณภาพชีวิตส่วนตน เสริมสร้างให้ผู้เรียนเป็นคนเก่ง คนดี และมีความสุข ตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ความคาดหวังของสังคม และมาตรฐานการศึกษาของชาติ

^๒สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๘, รายชื่อโรงเรียน, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.sesao8.go.th/sesao/> [๑ มิถุนายน ๒๕๖๑].

^๓สำนักงานรับรองมาตรฐานและการประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์กรมหาชน), มาตรฐานตัวชี้วัดและเกณฑ์การพิจารณา, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานรับรองมาตรฐานและการประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์กรมหาชน), ๒๕๕๙), หน้า ๓๔-๓๕.

๑.๒ คำถามวิจัย

๑.๒.๑ สภาพพบพบาพในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี เป็นอย่างไร

๑.๒.๒ ผลการเปรียบเทียบพบพบาพในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ตามความคิดเห็นของนักเรียน มีความแตกต่างกัน อย่งไร

๑.๒.๓ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเพื่อการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี เป็นอย่งไร

๑.๓ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๓.๑ เพื่อศึกษาสภาพพบพบาพในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี

๑.๓.๒ เพื่อศึกษาเปรียบเทียบพบพบาพในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ตามความคิดเห็นของนักเรียน โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

๑.๓.๓ เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเพื่อการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตเนื้อหาเกี่ยวกับพบพบาพในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี รวม ๕ ด้าน^๔ ได้แก่

๑. ด้านความมีวินัย
๒. ด้านความซื่อสัตย์
๓. ด้านความเมตตา
๔. ด้านความประหยัด
๕. ด้านความกตัญญู

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านตัวแปร

ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตตัวแปร ดังนี้

^๔เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๔-๓๕.

ตัวแปรต้น (Independent Variables) คือ ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของนักเรียนที่ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ ระดับชั้นเรียน และผลการเรียน

ตัวแปรตาม (Dependent Variables) คือ บทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี รวม ๕ ด้าน ได้แก่ (๑) ด้านความมีวินัย (๒) ด้านความซื่อสัตย์ (๓) ด้านความเมตตา (๔) ด้านความประหยัด และ (๕) ด้านความกตัญญู

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านประชากรและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

การวิจัยครั้งนี้ กำหนดขอบเขตประชากรและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ดังนี้

ประชากร (Population) ได้แก่ นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี จำนวน ๒,๐๓๕ คน^๕

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน ๘ รูป/คน ประกอบด้วย

กลุ่มที่ ๑ พระสังฆาธิการในอำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี จำนวน ๒ รูป

กลุ่มที่ ๒ พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในอำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี จำนวน ๓ รูป

กลุ่มที่ ๓ ผู้อำนวยการ/ครู/อาจารย์โรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในอำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี จำนวน ๓ คน

๑.๔.๔ ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี

๑.๔.๕ ขอบเขตด้านระยะเวลา

ดำเนินการวิจัยตั้งแต่เดือน พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๑ ถึงเดือน มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๒ รวมเป็นระยะเวลา ๙ เดือน

๑.๕ สมมติฐานการวิจัย

๑.๕.๑ นักเรียนที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม แตกต่างกัน

๑.๕.๒ นักเรียนที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม แตกต่างกัน

^๕สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๘, รายชื่อโรงเรียน, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.sesao8.go.th/sesao/> [๑ มิถุนายน ๒๕๖๑].

๑.๕.๓ นักเรียนที่มีระดับชั้นต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม แตกต่างกันไป

๑.๕.๔ นักเรียนที่มีผลการเรียนต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม แตกต่างกันไป

๑.๖ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

บทบาท หมายถึง การปฏิบัติตามหน้าที่และสิทธิของตนตามสถานภาพในสังคม หรือตามที่ได้รับมอบหมายโดยตำแหน่ง

การส่งเสริม หมายถึง การสนับสนุน ช่วยเหลือ การจัดอบรม เกื้อกูลให้เป็นไปในทิศทางที่ดีขึ้น

คุณธรรม หมายถึง ความดีงามในจิตใจที่ทำให้บุคคลประพฤติดี หรือเป็นคุณลักษณะที่ดีงามของบุคคลทางจิตใจ

จริยธรรม หมายถึง ความถูกต้องดีงามในการปฏิบัติตน หรือคุณลักษณะที่ถูกต้องดีงามของบุคคลทางความประพฤติ

การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม หมายถึง การสนับสนุนการอบรมสั่งสอนคุณงามความดี ตามมาตรฐานของสำนักงานรับรองมาตรฐานและการประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์กรมหาชน) ได้แก่

๑. ด้านความมีวินัย หมายถึง การยึดมั่นในระเบียบแบบแผน ข้อบังคับ และข้อปฏิบัติ มีทั้งวินัยในตนเองและวินัยต่อสังคม ปฏิบัติตนในขอบเขตกฎระเบียบของสถานศึกษาด้วยความเต็มใจ และตั้งใจ

๒. ความซื่อสัตย์ หมายถึง ประพฤติตรง ไม่เอานะเอียง ไม่มีเล่ห์เหลี่ยม มีความจริงใจ ปลอดจากความ รู้สึกลำเอียงหรืออคติ ไม่คดโกงทั้งทางตรงและทางอ้อม รับผิดชอบต่อหน้าที่ตนและปฏิบัติอย่างเต็มที่ถูกต้อง

๓. ด้านความเมตตา หมายถึง ความรักใคร่ปรารถนาที่เห็นคนอื่นมีความสุข ไม่เห็นแก่เพียงตัวเองหรือเรื่องของตัวเอง แต่เห็นอกเห็นใจ เห็นคุณค่าในเพื่อนมนุษย์ มีความเอื้ออาทร เอาใจใส่ ให้ความสนใจในความต้องการ ความจำเป็น ความทุกข์สุขของผู้อื่น และพร้อมที่จะให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลกันและกัน

๔. ด้านความประหยัด หมายถึง การรู้จักเก็บออม ถนอมใช้ทรัพย์สิน สิ่งของให้เกิดประโยชน์คุ้มค่า ไม่ฟุ่มเฟือย ฟุ้งเฟ้อ ผู้ที่ดำเนินชีวิตเรียบง่าย รู้จักฐานะการเงินของตน คิดก่อนใช้คิดก่อนซื้อ รู้จักทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายของตนเองอยู่เสมอ

๕. ด้านความกตัญญู หมายถึง การรู้คุณ การรู้พระคุณท่านที่เคยมีอุปการะหรือที่เคยมีบุญคุณมาแต่กาลก่อน รำลึกถึงพระคุณที่เคยให้ความอุปการะแก่เราด้วยความเคารพยั้ง และพร้อมตอบแทนได้เมื่อมีโอกาส

นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย หมายถึง เยาวชนที่ศึกษาอยู่ในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในอำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี เท่านั้น

โรงเรียน หมายถึง สถานศึกษาที่จัดการเรียนการสอนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในอำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี จำนวน ๕ โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนวัดบ้านโป่งสามัคคีคุณูปถัมภ์ โรงเรียนรัตนราษฎร์บำรุง โรงเรียนหนองปลาหมอพิทยาคม โรงเรียนมัธยมวัดดอนตูม และโรงเรียนกรับใหญ่ว่องกุศลกิจ

พระสงฆ์ หมายถึง พระภิกษุที่มีส่วนสำคัญในการจัดการเรียนในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในอำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี

๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑.๗.๑ ทำให้ทราบสภาพบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี

๑.๗.๒ ทำให้ทราบผลการเปรียบเทียบบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ตามความคิดเห็นของนักเรียน โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

๑.๗.๓ ทำให้ทราบปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเพื่อการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี

๑.๗.๔ ผลการวิจัยนี้ เป็นข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการจัดการเรียนการสอนตามเจตนารมณ์แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง “บทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี” ครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

- ๒.๑ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท
- ๒.๒ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม
- ๒.๓ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียน
- ๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์
- ๒.๕ พื้นที่ที่ใช้ในการวิจัย
- ๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- ๒.๗ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๒.๑ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท

ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท จากเอกสารทางวิชาการต่าง ๆ โดยได้ประมวลสาระไว้ตามลำดับ ดังนี้

๒.๑.๑ ความหมายของบทบาท

ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าความหมายของบทบาท จากเอกสารทางวิชาการต่าง ๆ จึงได้ประมวลสาระสำคัญไว้ ดังนี้

บทบาท หมายถึง การทำหน้าที่ที่กำหนดไว้^๑ เป็นพฤติกรรมที่คาดหวังสำหรับผู้ที่อยู่ในสถานภาพต่าง ๆ ว่าจะต้องปฏิบัติอย่างไร^๒ บทบาทเป็นพฤติกรรมที่เห็นได้ เป็นการกระทำของบุคคล ผู้ที่มีสถานภาพเหมือนกันย่อมมีการแสดงบทบาทแบบเดียวกัน ตามบรรทัดฐานที่กำหนดไว้^๓

^๑ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ศรีวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์ จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๖), หน้า ๖๔๘-๖๔๙.

^๒สุพัตรา สุภาพ, สังคมวิทยา, พิมพ์ครั้งที่ ๑๙, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๐), หน้า ๓๐.

^๓จำนงค์ อธิวัฒน์สิทธิ์ และคณะ, สังคมวิทยา, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๐), หน้า ๓๗.

บทบาท คือ พฤติกรรมที่คาดหวังสำหรับผู้ที่อยู่ในสถานภาพต่าง ๆ ซึ่งสามารถคาดการณ์พฤติกรรมที่จะเกิดขึ้นได้^๔ บทบาทเป็นพฤติกรรมของคนที่เป็นเจ้าของสถานภาพพิเศษนั้น หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง บทบาท หมายถึง การประพฤติปฏิบัติตามสถานภาพ^๕ ซึ่งได้แก่ ภาระที่ต้องรับผิดชอบตามสถานภาพของแต่ละบุคคล เช่น เป็นพ่อแม่ นอกจากจะเลี้ยงดูให้ลูกเติบโตแล้ว จะต้องมียุทธศาสตร์ในการอบรมสั่งสอนให้ความรู้ ป้องกันมิให้ลูกทำความชั่วหรือดูแลทุกข์สุขอื่น ๆ ส่วนครูจะต้องมีบทบาทอื่น ๆ นอกเหนือจากการอบรมสั่งสอนวิชาความรู้ เช่น ช่วยเหลือนักเรียนที่ขาดแคลนเสื้อผ้า อาหาร ส่งเสริมและพัฒนาจริยธรรมของนักเรียนและดูแลรักษาสุขภาพอนามัยของเด็ก ๆ^๖ บทบาทจึงสัมพันธ์ตำแหน่งหน้าที่หรือสถานภาพ ซึ่งหมายถึงสิ่งที่เราเป็นและยังมีความหมายแฝงที่แสดงศักดิ์ศรีความสำคัญของบุคคลหรือตำแหน่งนั้นด้วยว่าสูงหรือต่ำกว่ากัน กล่าวได้ว่า เมื่อได้สถานภาพหรือตำแหน่งทางสังคมมาแล้ว ก็ย่อมต้องได้บทบาทหรือหน้าที่ประจำสถานภาพหรือตำแหน่งนั้น ๆ มาด้วย^๗

บทบาท คือ หน้าที่ของบุคคลตามสถานภาพหรือตำแหน่งฐานะที่ตนดำรงอยู่ บทบาทจึงเป็นกลไกอย่างหนึ่งของสังคมที่ทำให้คนที่อยู่ร่วมกันสามารถสร้างระบบความสัมพันธ์ต่อกันได้อย่างเป็นระเบียบเรียบร้อย บุคคลจะมีสถานภาพและบทบาทหลายสถานภาพและต่างกันไป เช่น เป็นพ่อแม่ ลูก ครู อาจารย์ ทหาร ตำรวจ แพทย์ นักเรียน นักศึกษา นิสิต เป็นต้น^๘ บทบาทจึงเป็นส่วนหนึ่งที่เป็นพลวัตรของสถานภาพ บุคคลจะได้รับมอบหมายให้ดำรงสถานภาพ โดยมีความสัมพันธ์กับสถานภาพอื่น เมื่อเขาได้ใช้สิทธิและทำหน้าที่อันเป็นส่วนต่าง ๆ ของสถานภาพก็แปลว่า เขาแสดงบทบาท^๙

กล่าวโดยย่อ คือ บทบาท หมายถึง องค์กรของบรรทัดฐานที่เกี่ยวข้องกับตำแหน่งหนึ่ง ๆ ในสังคม นั่นคือ เป็นบรรทัดฐานที่แสดงให้เห็นว่าสังคมคาดหวังให้บุคคลในตำแหน่งนั้น ๆ กระทำหรือไม่กระทำอะไรได้บ้าง โดยที่บรรทัดฐาน คือ กฎของพฤติกรรม (Rules Governing Behavior)^{๑๐} สมาชิกทุกคนในสังคมเป็นผู้แสดง (Actor) คือ แสดงบทบาทแต่ละบทบาท โดยบทบาท หมายถึง ชุดของแบบแผนพฤติกรรมที่คาดหวังให้เป็นคุณสมบัติเฉพาะของผู้ที่ดำรงตำแหน่งหนึ่ง ๆ ในสังคม อาทิ พ่อแม่ ครูอาจารย์ นักเรียน เป็นต้น^{๑๑}

^๔ ประเสริฐ แยมกลินฟุง และคณะ, **สังคมและวัฒนธรรม**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๗๓.

^๕ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, **มนุษย์กับสังคม หน่วยที่ ๑-๗**, (นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๖), หน้า ๒๐.

^๖ บัณฑิต ชุ่มจิต, **ความเป็นครู**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: โอ. เอส. พรินติ้งเฮาส์, ๒๕๕๐), หน้า ๓๓.

^๗ พัทธยา สายหู, **กลไกของสังคม**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๕๘.

^๘ สนธยา พลศรี, **หลักสังคมวิทยา**, (กรุงเทพมหานคร: โอ. เอส. พรินติ้ง เฮาส์, ๒๕๔๕), หน้า ๑๒๕.

^๙ สัณญา สัจญวิวัฒน์, **ทฤษฎีสังคมวิทยา: เนื้อหาและแนวทางการใช้ประโยชน์ เบื้องต้น**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๑๓๑.

^{๑๐} Rodney Stark, **Sociology**, 4th ed, (California: Wadsworth Publishing Company, 1992), p. 42.

^{๑๑} Stephen P. Robbins, **Organizational Behavior**, 7th ed., (New Jersey: Prentice Hall, 1996), p. 304.

สรุปได้ว่า บทบาท หมายถึง การกระทำของบุคคลตามสถานภาพที่เป็นอยู่ หรือได้รับมอบหมายตำแหน่ง หรือเป็นภาระหน้าที่อันมีความสัมพันธ์ควบคู่กับตำแหน่งที่ต้องปฏิบัติตามสถานภาพที่กำหนดขึ้นและยังสอดคล้องกับพฤติกรรมที่กระทำตามตำแหน่งทางสถานภาพทางสังคมหรือหน่วยงานนั้น ๆ ซึ่งเป็นแนวทางของการแสดงออกหรือปฏิบัติตามอำนาจหน้าที่ที่กำหนดไว้ตามสถานะของแต่ละบุคคลที่เป็นอยู่ เช่น ครูมีบทบาทหน้าที่ในการสอนให้ความรู้แก่ผู้เรียน ตำรวจมีบทบาทหน้าที่ในการรักษาความสงบภายในประเทศ เป็นต้น

๒.๑.๒ ความสำคัญของบทบาท

ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเนื้อหาสาระว่าด้วยความสำคัญของบทบาท เพื่อใช้เป็นแนวทางในการออกแบบและสร้างกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนี้

บทบาทสำคัญเสมือนบทของตัวละครที่กำหนด ให้ผู้แสดงในละครเรื่องนั้นๆ เป็นตัว (ละคร) อะไร มีบทบาทที่ต้องแสดงอย่างไร ถ้าแสดงผิดบทหรือไม่สมบทบาทก็อาจถูกเปลี่ยนตัวไม่ให้แสดงไปเลย นอกจากนี้บทบาทของบุคคลยังขึ้นอยู่กับกรกล่อมเกลாத่างสังคม (Socialization) และบุคลิกภาพของบุคคลนั้นด้วย^{๑๒}

บทบาท คือ สิทธิหน้าที่ (Rights and Obligation) ของบุคคลที่จะต้องประพฤติปฏิบัติในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม^{๑๓} บทบาทจึงมีความสำคัญต่อครอบครัว กลุ่ม และชุมชนในกรอบและวัฒนธรรมที่บุคคลอาศัยอยู่ โดยมีบทบาทในทางสังคม และบทบาทที่แน่นอน บทบาทของแต่ละคนจะถูกกำหนดไว้ควบคู่กับสภาพของสังคม เช่น สถานภาพบิดามารดา บุคคลนั้นจะมีบทบาทที่แน่นอนในการเป็นหัวหน้าครอบครัว ต้องดูแลเลี้ยงครอบครัว ดูแลอบรมสั่งสอนบุตร บุคคลใดมีสถานภาพเป็นนักเรียน บุคคลนั้นต้องมีบทบาทศึกษาเล่าเรียน และต้องตั้งใจศึกษาเล่าเรียนให้จนกระทั่งสำเร็จสามารถประกอบอาชีพหาเลี้ยงตนเองและพึ่งพาตนเองได้ เป็นต้น มนุษย์มีบทบาทที่แน่นอนตามสถานภาพของตนในสังคม หากมิได้กระทำหน้าที่ตามบทบาทก็จะทำให้เกิดปัญหา^{๑๔}

สรุปได้ว่า ความสำคัญของบทบาทมีขึ้นเนื่องจากบทบาทเป็นตัวกำหนดหน้าที่ของบุคคล บทบาทจึงเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะช่วยให้มนุษย์สามารถเข้าใจแนวทางในการแสดงพฤติกรรมของตนเอง และสามารถเข้าใจถึงการแสดงพฤติกรรมของบุคคลอื่น และสามารถจัดระเบียบสำหรับการอยู่ร่วมกันได้ เพราะสามารถใช้เป็นแนวในการให้สมาชิกของกลุ่มคาดหวังท่าทีจากบทบาทของสมาชิกแต่ละคนได้ สามารถแยกสมาชิกกลุ่มออกจากผู้มิได้เป็นสมาชิกกลุ่มได้ อีกทั้ง อาจทำให้เกิดมีการบังคับให้สมาชิกแต่ละคนยอมรับและปฏิบัติตามหน้าที่ของตนเองด้วย

^{๑๒} พัทยา สายหู, **กลไกของสังคม**, หน้า ๒๑.

^{๑๓} David B. Brinkerhoff and Lynn K. White, **Sociology**, (New York: West Publishing Company, 1985), p. 88.

^{๑๔} นงลักษณ์ เทพสวัสดิ์, **ทฤษฎีและการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๐), หน้า ๒๗.

๒.๑.๓ ประเภทของบทบาท

ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าประเภทของบทบาท จากเอกสารทางวิชาการต่าง ๆ จึงได้ประมวลสาระสำคัญไว้ ดังนี้

นักสังคมวิทยาส่วนใหญ่จำแนกประเภทของบทบาทออกเป็น ๓ ประเภท คือ บทบาทในอุดมคติ บทบาทที่เข้าใจหรือรับรู้ และบทบาทที่แสดงออกจริง^{๑๕} โดยทั้ง ๓ ประเภท มีลักษณะ ดังนี้

๑. บทบาทในอุดมคติ (Ideal Role) ได้แก่ บทบาทกำหนดไว้ตามความคาดหวังของบุคคลทั่วไปในสังคมเพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติเป็นแบบฉบับที่สมบูรณ์ ซึ่งผู้ที่มีสถานภาพนั้น ๆ ควรกระทำแต่อาจไม่มีใครทำตามนั้นได้

๒. บทบาทที่บุคคลเข้าใจหรือรับรู้ (Perceived Role) เป็นบทบาทที่บุคคลคาดคิดเองว่าควรเป็นอย่างไร ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับทัศนคติ ค่านิยม บุคลิกภาพ รวมถึงประสบการณ์ของแต่ละบุคคลด้วย

๓. บทบาทที่บุคคลแสดงออกจริง (Enacted Role) เป็นบทบาทที่บุคคลปฏิบัติจริง ขึ้นอยู่กับเหตุการณ์เฉพาะหน้าในขณะนั้นด้วย จึงทำให้การแสดงบทบาทมีความแตกต่างกันไป^{๑๖}

นอกจากนี้ ยังมีการนิยามไว้ในทิศทางเดียวกันหากแต่แตกต่างกันโดยการเรียกชื่อประเภท กล่าวคือ บทบาทในอุดมคติ (Ideal Role) เรียกว่า บทบาทตามใบสั่ง บทบาทที่บุคคลเข้าใจหรือรับรู้ (Perceived Role) เรียกว่า บทบาทตามใจ และบทบาทที่บุคคลแสดงออกจริง (Enacted Role) เรียกว่า บทบาทจริง โดยมีรายละเอียด ดังนี้

๑. บทบาทตามใบสั่ง บทบาทประเภทนี้มุ่งมุ่งเพ่งเล็งที่การปฏิบัติตามความคาดหวังของแต่ละสถานภาพ ตัวตนและทักษะในการแสดงบทบาทมีหน้าที่ต้องปรับตัวให้เข้ากับความคาดหวังของสถานภาพนั้น ๆ การวิเคราะห์บทบาทประเภทนี้เน้นตรงระดับการยอมปฏิบัติตามความคาดหวัง

๒. บทบาทตามใจ บทบาทประเภทที่สองมุ่งไปยังจุดที่ว่าความคาดหวังต่าง ๆ จะต้องผ่านอัตราหรือตัวตนเสียก่อนแล้วจึงมีการปฏิบัติ ขณะที่ผ่านตัวตนเอง ตัวตนก็จะกลั่นกรองพิจารณา เลือกรอง ลดทอน พลิกแพลงความคาดหวังนั้น ๆ ให้เหมาะกับตน จุดสนใจของการวิเคราะห์จึงอยู่ที่แบบหรือสไตล์ของแต่ละคนว่าเป็นอย่างไร

๓. บทบาทจริง บทบาทประเภทนี้คือพฤติกรรมจริงของปัจเจกชนหลังจากผ่านขั้นตอน ๒ ขั้นตอนข้างต้นมาแล้ว หากจะดูพฤติกรรมเปิดเผยก็จะดูความซับซ้อนหรือโครงข่ายเชื่อมโยงของพฤติกรรมที่แสดงออกมาให้เห็น ถ้ามุ่งไปที่บทบาทเปิดเผยจุดการวิเคราะห์ก็จะพุ่งตัวความคาดหวังหรือการตีความความคาดหวังตามสถานภาพนั้น^{๑๗}

^{๑๕} พวงเพชร สุรัตน์วิกุล, **มนุษย์กับสังคม**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๑), หน้า ๖๕-๖๖.

^{๑๖} สุดา ภิรมย์แก้ว, **มนุษย์กับสังคม**, (กรุงเทพมหานคร: โครงการวิจัยบูรณาการหมวดการศึกษาทั่วไป สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๔), หน้า ๖๓.

^{๑๗} สัณญา สัณญาวิวัฒน์, **ทฤษฎีสังคมวิทยา: เนื้อหาและแนวทางการใช้ประโยชน์เบื้องต้น**, หน้า ๑๓๙.

อย่างไรก็ดี ยังมีการจำแนกประเภทของบทบาทออกตามลักษณะหรือรูปแบบของพฤติกรรมที่บุคคลต้องปฏิบัติและแสดงออกมาตามที่ได้ถูกกำหนดไว้โดยสถานภาพ ตำแหน่งหน้าที่ ความสัมพันธ์ สังคม และกฎหมาย ฯลฯ ออกเป็น ๕ ประเภท หรือ ๒ ประเภท ตัวอย่างเช่น เมื่อจำแนกบทบาทออกเป็น ๒ ประเภทใหญ่ ประกอบด้วย

๑. บทบาทที่เป็นทางการ (Formal Role) เป็นบทบาทที่ได้มีการมอบหมายให้อย่างเป็นทางการ กำหนดไว้แน่นอน มีระเบียบตายตัว เช่น เมื่อปฏิบัติราชการมีตำแหน่งหน้าที่การงาน ประจำ ได้แก่ เสมียน ประจำแผนก หัวหน้าแผนก ผู้อำนวยการกอง เป็นต้น หรือเมื่อทำงานธุรกิจ มีตำแหน่งงานเป็นหัวหน้า ผู้จัดการแผนก ผู้จัดการส่วน ผู้จัดการฝ่าย เป็นต้น ซึ่งแต่ละองค์กร จะต้องมีการกำหนดบทบาทของแต่ละตำแหน่งเอาไว้อย่างชัดเจนที่สุด เพื่อให้แต่ละคนสามารถ ปฏิบัติหน้าที่การทำงานตามบทบาทต่าง ๆ ที่ตนได้รับอยู่นั้น อย่างถูกต้องเหมาะสม

๒. บทบาทที่ไม่เป็นทางการ (Informal Role) ได้แก่ บทบาทที่ไม่ได้รับการแต่งตั้งมอบหมายให้แก่บุคคลอย่างเป็นทางการ แต่เป็นบทบาทที่ผู้มบทบาทอย่างเป็นทางการจะต้องปฏิบัติ เพื่อจะรักษาความศักดิ์สิทธิ์แห่งบทบาทที่ตนครองอยู่นั้นเอาไว้ให้ได้ ซึ่งแบ่งได้เป็น ๓ ลักษณะ คือ

บทบาทในการกิจ (Task Role) ซึ่งมุ่งไปที่การดูแลให้กลุ่มปฏิบัติงานได้บรรลุวัตถุประสงค์ตามเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้

บทบาทในการสร้างกลุ่ม และธำรงรักษา (Group Building and Maintenance) หมายถึง บทบาท ในการอำนวยความสะดวก และสร้างปฏิสัมพันธ์อันดีระหว่างกันและกัน ในบรรดา กลุ่มบุคคลที่ปฏิบัติงานร่วมกัน และสร้างสายใยแห่งสัมพันธ์มิตรต่อกันไว้ให้ผูกพันต่อกันไว้อย่างเหนียวแน่น มีความห่วงใยในเอื้ออาทรแก่กันและกัน

บทบาทของเอกัตบุคคล (Individual Role) เป็นบทบาทส่วนตัวของแต่ละบุคคลที่เต็มเต็ม ความเป็นตัวของตัวเอง ทำให้ตัวเองมีความสุข มีความพึงพอใจกับชีวิต เป็นเรื่องส่วนตัว ไม่ใช่เรื่องของกลุ่ม บทบาทส่วนตัวนี้ บางทีจะเป็นเครื่องช่วยสนับสนุนสัมพันธภาพอันดี ระหว่างบุคคลในกลุ่ม ก็อาจจะกลับกลายเป็นสิ่งที่อุปสรรคขัดขวางความผูกพันระหว่างกันและกันไปเสียก็ได้ หากบุคคลนั้นมีลักษณะอุปนิสัยใจคอเป็นไปในทางที่เป็นลบ เห็นแก่ตัว อิจฉาริษยา เป็นต้น^{๑๔}

สรุปได้ว่า การจำแนกประเภทของบทบาทในจำนวนที่ไม่เท่ากัน เช่น แบ่งเป็น ๓ ประเภท หรือ ๒ ประเภทก็ตาม ล้วนเป็นการแบ่งแยกตามลักษณะหรือรูปแบบของพฤติกรรมที่บุคคลต้องปฏิบัติและแสดงออกมาตามที่ได้ถูกกำหนดไว้โดยสถานภาพ ตำแหน่ง หน้าที่ ความสัมพันธ์ สังคม และกฎหมาย ฯลฯ หากแต่ว่านักสังคมวิทยาส่วนใหญ่ให้การยอมรับ คือ การจำแนกบทบาทเป็น ๓ ประเภท ประกอบด้วย บทบาทในอุดมคติ (Ideal Role) ซึ่งอาจเรียกว่า บทบาทตามใบสั่ง บทบาทที่บุคคลเข้าใจหรือรับรู้ (Perceived Role) ซึ่งอาจเรียกว่า บทบาทตามใจ และบทบาทที่บุคคลแสดงออกจริง (Enacted Role) ซึ่งอาจเรียกว่า บทบาทจริง

^{๑๔} ปรายญา กล้าผจญ, **พฤติกรรมผู้นำทางการศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๐), หน้า ๑๒๕-๑๒๖.

๒.๑.๔ ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการแสดงบทบาท

ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการแสดงบทบาท จากเอกสารทางวิชาการต่าง ๆ จึงได้ประมวลสาระสำคัญไว้ ดังนี้

กระบวนการการแสดงบทบาทของบรรดาสมาชิกภายในองค์การสามารถกำหนดได้เป็น ๔ ระยะ กล่าวคือ

ระยะที่ ๑ เป็นระยะของการคาดหวังในบทบาท เมื่อคนเราเริ่มเข้ามาในองค์การ ก็จะมีการได้ข้อมูลและข่าวสารจากองค์การ อาจโดยการปฐมนิเทศ การอบรม เพื่อให้คน ๆ นั้นสามารถคาดหวังถึงบทบาทที่เขาต้องแสดงออกในองค์การ

ระยะที่ ๒ เป็นระยะที่เป็นทางการ คนที่เข้ามาถูกกำหนดบทบาทที่จะต้องแสดง โดยอาจกำหนดออกมาเป็นวัตถุประสงค์ระเบียบวิธีปฏิบัติงาน กฎ ข้อบังคับ และเขาจะต้องแสดงบทบาทไปตามที่กำหนดเพื่อแลกกับผลตอบแทนซึ่งอาจจะเป็นผลตอบแทน ทางด้านตัวเงิน หรือทางด้านการได้รับการส่งเสริมเลื่อนตำแหน่งหรือผลตอบแทนอื่น ๆ

ระยะที่ ๓ เป็นระยะของการเรียนในบทบาท เมื่อคนที่เข้ามาเริ่มปฏิบัติงาน เขาก็จะเริ่มมีการเรียนรู้ในบทบาทที่เขาได้แสดงออกมาอย่างเป็นทางการ และในขณะเดียวกัน เนื่องจาก การทำงาน ต้องมีความสัมพันธ์กับผู้ร่วมงาน ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ที่ไม่เป็นทางการ ความคาดหวังของผู้ร่วมงานที่ไม่เป็นทางการที่มีต่อบทบาทของเขาก็มีส่วนสำคัญ เขาต้องพยายามที่จะปรับบทบาทของเขา ให้สอดคล้องกับความคาดหวังที่เป็นทางการ จากองค์การและความคาดหวังที่ไม่เป็นทางการจากผู้ร่วมงาน

ระยะที่ ๔ ระยะของการคงอยู่หรือออกไปจากองค์การ เมื่อคนเข้าในองค์การได้ ปฏิบัติงานมาจนถึงระยะนี้ เขาก็ทราบว่าเขาคงจะอยู่หรือลาออกไปจากองค์การ โดยอาศัยการเรียนรู้จากบทบาทที่ผ่านมาในระยะที่ ๓ เขาจะคงอยู่ต่อเมื่อบทบาทที่เขาแสดงอยู่สอดคล้อง หรือเป็นไปตามความคาดหวังขององค์การ และตามความคาดหวังที่ไม่ เป็นทางการของผู้ร่วมงาน ถ้าหากบทบาทที่เขาแสดงอยู่ไม่สอดคล้องหรือไม่เป็นไปตาม ความคาดหวังขององค์การ หรือตาม ความคาดหวังที่ไม่เป็นทางการของผู้ร่วมงานอันใดอันหนึ่งแล้ว ก็จะมีสาเหตุความขัดแย้งในบทบาท หรือความไม่ชัดเจนในบทบาทขึ้น หากไม่สามารถแก้ไข ก็จะเกิดความเบื่อหน่าย และลาออกไปในที่สุด

ดังกล่าวนี้อาจแสดงให้เห็นว่า เรื่องราวของบทบาทมีผลกระทบต่อพฤติกรรมของคนในองค์การคน โดยที่คนในองค์การจะแสดงพฤติกรรมตามที่ได้กำหนดไว้ในบทบาทที่เป็นที่คาดหวังจากผู้อื่น และองค์การ^{๑๙}

ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการแสดงบทบาทในการปฏิบัติงานหรือปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปฏิบัติงานของบุคคล (Individual Performance Factors) ประกอบด้วย

^{๑๙} รัชชัย สันติวงษ์, การบริหารงานบุคคล, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๓), หน้า ๙๒-๙๓.

๑. ลักษณะส่วนบุคคล (Demographic Characteristics) เป็นตัวแปรที่ช่วยให้เห็นถึงภูมิหลังของบุคคล เช่น เพศ อายุ เชื้อชาติ สถานะทางเศรษฐกิจ สังคม สถานที่อยู่อาศัย ขนาดของครอบครัว เป็นต้น

๒. ความรู้ความสามารถ (Competencies Characteristics) เป็นสิ่งที่สำคัญในการพิจารณาเลือกคนเพื่อเข้ามาปฏิบัติงาน ความรู้ ความสามารถ เป็นแรงจูงใจอย่างหนึ่งที่สามารถกระตุ้นให้เกิดความพยายามในการทำงาน เป็นแรงจูงใจขั้นต้นที่มีผลกระทบต่อไหวพริบของบุคคลที่จะเอาชนะสภาพแวดล้อมได้บุคคลที่รู้สึกว่ามีความรู้ ความสามารถในงานของเขาสามารถคาดได้ว่าเขาจะทำงานอย่างจริงจัง

๓. ลักษณะทางจิตวิทยา (Psychological Characteristics) เป็นการแสดงแนวโน้มพฤติกรรมของบุคคลที่จะเกิดขึ้นและมีอิทธิพลค่อนข้างถาวรต่อพฤติกรรมลักษณะทางจิตวิทยาเหล่านี้ เช่น ทศนคติ การรับรู้ ความต้องการ และบุคลิกภาพ เป็นต้น

๔. ความพยายามในการทำงาน (Work Effort) คุณลักษณะของบุคคลที่มีความเหมาะสมกับความจำเป็นของงานนั้น ยังไม่สามารถที่จะทำให้บุคคลมีผลการปฏิบัติงานในระดับสูงทั้งนี้ยังมีตัวแปรหนึ่งที่สำคัญและต้องมี คือ ความพยายามในการทำงาน ซึ่งเป็นสิ่งที่แสดงถึงความปรารถนาที่จะปฏิบัติงาน นั่นคือมีแรงจูงใจที่จะทำงาน (Motivation to Work) เป็นแรงผลักดันภายในตัวบุคคลที่มีผลโดยตรงและคงไว้ซึ่งความพยายามในการทำงาน คนที่มีแรงจูงใจระดับสูงจะทำงานจริงจังแรงจูงใจจึงเป็นสิ่งที่สำคัญที่จะช่วยกำหนดความพยายามในการทำงาน

๕. การสนับสนุนจากองค์กร (Organization Support) ในการปฏิบัติงานของบุคคล จำเป็น ต้องได้รับการสนับสนุนจากองค์กรที่ปฏิบัติงานอยู่บุคคลที่มีลักษณะตรงกับความต้องการของงานได้รับการจูงใจในระดับสูง อาจจะไม่เป็นผู้ปฏิบัติงานที่ดีหากได้รับการสนับสนุนที่ไม่เพียงพอจากหน่วยงาน หรือที่เรียกว่า ข้อจำกัดด้านสถานการณ์ (Situational Constraint) เช่น ขาดเวลาที่จะทำงาน งบประมาณ เครื่องมือเครื่องใช้วัสดุอุปกรณ์ไม่เพียงพอ ข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวกับงานไม่ชัดเจน ระดับความคาดหวังของผลการปฏิบัติงานที่ไม่เหมาะสม ขาดอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับงาน ขาดการช่วยเหลือจากผู้ที่เกี่ยวข้อง และขั้นตอนการปฏิบัติงานที่ไม่ยืดหยุ่น เป็นต้น^{๒๐}

อย่างไรก็ดี บทบาท คือ ส่วนประกอบที่ส่งผลต่อพฤติกรรมของบุคคลใน ๓ ลักษณะ คือ

๑. ส่วนประกอบที่ส่งเสริมบทบาท (Peripheral Attributes) ได้แก่ บทบาทชนิดที่ แม้จะขาดหายไปหรือมิได้แสดงบทบาทนั้น ก็ไม่ทำให้บทบาทที่ต้องการผิดไป

๒. ส่วนประกอบที่มีผลสำคัญต่อบทบาทและขาดไม่ได้ (Required Attributes) ได้แก่ ส่วนของบทบาทที่สำคัญ ถ้าส่วนสำคัญของบทบาทในส่วนนี้ขาดไปแล้ว ย่อมมีผลทำให้บทบาทของตำแหน่งผิดไป

^{๒๐} Schermerhorn et. al., *Managing Organizational Behavior*, 4th ed., (New York: John Wiley & Sons, 1991), pp. 104-112.

๓. ส่วนประกอบที่เป็นไปตามกฎหมาย และข้อบังคับที่ปรากฏอย่างชัดเจน (Legitimizing Attributes) ได้แก่ ส่วนของบทบาทตามกฎหมายและข้อบังคับกำหนดให้กระทำ หรือปฏิบัติ ถ้าบุคคลที่สวมบทบาทตามตำแหน่งนั้นไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย และระเบียบ ข้อบังคับที่ปรากฏอย่างชัดเจนแล้ว ย่อมถือได้ว่าบุคคลนั้นมีได้แสดงบทบาทในตำแหน่งนั้น ๆ ด้วย^{๒๑}

สรุปได้ว่า ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการแสดงบทบาทของบุคคล คือ ลักษณะส่วนบุคคล ซึ่งเป็นตัวแปรที่ช่วยให้เห็นถึงภูมิหลังของบุคคล เช่น เพศ อายุ เชื้อชาติ สถานะทางเศรษฐกิจ สังคม สถานที่อยู่อาศัย ขนาดของครอบครัว เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีตัวแปรอื่นที่มีความเกี่ยวข้องด้วย เช่น ความรู้ความ สามารถ ลักษณะทางจิตวิทยา เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีปัจจัยอันเป็นส่วนประกอบที่ส่งผลต่อพฤติกรรมของบุคคล มี ๓ ลักษณะ คือ ส่วนประกอบที่ส่งเสริมบทบาท ส่วนประกอบที่มีผลสำคัญต่อบทบาทและขาดมิได้ และส่วนประกอบที่เป็นไปตามกฎหมายและข้อบังคับที่ปรากฏอย่างชัดเจน ซึ่งอยู่ในกระบวนการแสดงบทบาท ๔ ระยะ คือ ระยะของการคาดหวัง เป็นระยะที่เป็นทางการ เป็นระยะของการเรียน และระยะของการคงอยู่หรือออกไป

๒.๑.๕ บทบาทที่ขัดแย้งกัน

ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าบทบาทที่ขัดแย้งกัน จากเอกสารทางวิชาการต่าง ๆ จึงได้ประมวลสาระสำคัญไว้ ดังนี้

ความขัดแย้งทางบทบาทเกิดขึ้นเมื่อบทบาทของปัจเจกบุคคล ๒ บทบาท จำเป็นต้องมีพฤติกรรมแตกต่างกัน เช่น บทบาทของลูกชายหรือลูกสาวต้องการเข้าร่วมงานของครอบครัว ในขณะที่บทบาทของนักเรียนต้องเข้าเรียนเพื่อสอบปลายภาค บุคคลที่ต้องกระทำหน้าที่สองบทบาทให้สมบูรณ์จึงตกอยู่ในสถานการณ์ของความขัดแย้งทางบทบาท^{๒๒} โดยนิยามความหมายของความขัดแย้งทางบทบาท พอสรุปดังนี้

นัยที่ ๑ ความขัดแย้งทางบทบาท แสดงถึงสถานการณ์ความคาดหวังที่ไม่สอดคล้องกันอันบุคคลผู้แสดงจะต้องแสดงออก ไม่ว่าจะรับรู้ความขัดแย้งหรือไม่ก็ตาม

นัยที่ ๒ ความขัดแย้งทางบทบาท แสดงถึงสถานการณ์ที่ผู้แสดงรับทราบถึงความคาดหวังที่ไม่สอดคล้องกัน

นัยที่ ๓ ความขัดแย้งทางบทบาท ระบุว่าผู้แสดงต้องแสดงออกต่อความคาดหวังที่ขัดแย้งอันเกิดจากสถานภาพ ๒ อย่าง หรือมากกว่านั้นในเวลาเดียวกัน

นัยที่ ๔ บางคนจำกัดความขัดแย้งทางบทบาทไว้ว่า แค่สถานการณ์ที่ผู้แสดงออก แสดงต่อความคาดหวัง หรือเป็นข้อตกลงตามกฎหมาย (ข้อบังคับที่คนอื่นทำให้ไม่ได้) อันขัดแย้งกัน

^{๒๑} ฌ็อง-ฌัก เซียง-ปรีซ, **มนุษย์กับสังคม**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: โอ. เอส. พรินติ้ง เฮาส์, ๒๕๔๑), หน้า ๑๓๖.

^{๒๒} Richard Cheener and Wallace, **Sociology**, (California: Allyn and Bacon, 1989), p. 58.

โดยนัยนี้ สองประการแรก เป็นไปโดยไม่รู้สึกตัวและไม่ตั้งใจเท่านั้นจึงจะสำเร็จผล แต่ประการสุดท้าย ต้องเป็นไปโดยรู้สึกตัวและตั้งใจจึงจะสำเร็จผล คือ ออกจากความขัดแย้งทางบทบาทได้^{๒๓} และหากกล่าวโดยรวม ความขัดแย้งทางบทบาทจำแนกได้เป็น ๒ ชนิดใหญ่ คือ

ความขัดแย้งระหว่างบทบาท (Conflict between Roles) บทบาท ๒ อย่าง หรือมากกว่านั้น อาจจะถูกกำหนดให้บุคคลมีหน้าที่ที่ขัดแย้งกัน เช่น ภรรยาที่เป็นลูกจ้างพบว่า ความต้องการของงานมีความขัดแย้งกับหน้าที่ในบ้าน ตำรวจบางครั้งก็ต้องเลือกระหว่างหน้าที่กับจับกุมเพื่อน

ความขัดแย้งในบทบาทเดียว (Conflict within a Single Role) เป็นความขัดแย้งที่เป็นโครงสร้าง (เกิดอยู่ภายใน) เช่น ในหมู่พระภิกษุในภิกขุสงฆ์ ความขัดแย้งระหว่างการปฏิบัติธรรมถือพรหมจรรย์กับความปรารถนาแต่งงาน เป็นมูลเหตุสำคัญของความตึงเครียดทางบทบาท

ความขัดแย้งในบทบาท (Role Conflict) อาจจำแนกโดยละเอียดได้เป็น ๔ รูปแบบ ดังนี้

๑. ความขัดแย้งภายในตัวผู้ส่งข่าวหรือผู้ที่ออกคำสั่ง (Intra-Sender Conflict) เช่น กรณีที่หัวหน้าทีม ต้องทำงานในบทบาทที่เท่าเทียมกันในทีม ในขณะที่เดียวกันก็มีบทบาทเป็นผู้บริหารด้วย ต้องทำหน้าที่สั่งการและบังคับบัญชาด้วยจะมีบทบาทที่เท่าเทียมกัน ในทุกบทบาทคงเป็นไปได้ยาก จึงทำให้เกิดความขัดแย้งภายในตัวเองขึ้น

๒. ความขัดแย้งระหว่างผู้ส่งข่าวหรือผู้ที่ออกคำสั่ง (Inter-Sender Conflict) เกิดจากคนในกลุ่มมีความขัดแย้งกับคนในกลุ่มอื่น ๆ ที่มีบทบาทเดียวกันทำให้ความขัดแย้งเกิดขึ้นระหว่างกลุ่ม

๓. ความขัดแย้งระหว่างบทบาท (Inter-Role Conflict) เมื่อบทบาทต่างกันทำให้ บุคคลมีพฤติกรรมที่ต่างกันด้วย แต่เมื่อต้องมาทำงานร่วมกันจะพบว่ามีพฤติกรรม ที่เข้ากันไม่ได้เช่น เมื่อหัวหน้าขอให้ช่วยทำงานล่วงเวลาเพื่อให้งานเสร็จ ในขณะที่เดียวกันก็กังวลกับบทบาทการเป็นแม่บ้านที่ต้องดูแลลูกหลังเลิกงาน ความขัดแย้งจึงเกิดขึ้นระหว่าง เรื่องงานกับบทบาทส่วนตัวที่มีอยู่

๔. ความขัดแย้งระหว่างบุคคลกับบทบาท (Person-Role Conflict) เกิดขึ้นเมื่อเรามีบทบาทอย่างหนึ่ง แต่ไม่สามารถทำตามบทบาทที่ตนมีได้หรือการที่บุคคลมีความต้องการอย่างหนึ่ง แต่ตามบทบาทที่ถูกกำหนดไว้นั้นทำตามความต้องการของตนเองไม่ได้จะเกิดความขัดแย้งขึ้นได้^{๒๔}

สรุปได้ว่า ความขัดแย้งทางบทบาทเกิดขึ้นได้ เมื่อบทบาทของปัจเจกบุคคลคนหนึ่ง มี ๒ บทบาทในเวลาเดียวกัน และทั้ง ๒ บทบาท มีพฤติกรรมแตกต่างกัน ซึ่งอาจจำแนกได้เป็น ๒ ชนิดใหญ่ คือ ความขัดแย้งระหว่างบทบาท (Conflict between Roles) ความขัดแย้งในบทบาทเดียว (Conflict within a Single Role) หรืออาจจำแนกย่อยได้ ๔ ประเภท คือ ความขัดแย้งภายในตัวผู้ส่งข่าวหรือผู้ที่ออกคำสั่ง ความขัดแย้งระหว่างผู้ส่งข่าวหรือผู้ที่ออกคำสั่ง ความขัดแย้งระหว่างบทบาท และความขัดแย้งระหว่างบุคคลกับบทบาท

^{๒๓} Ibid., pp. 121-122.

^{๒๔} G. Moorhead, R.W. Griffin, *Organizational Behavior: Managing People and Organizations*, (New Delhi: Virenda Kumar Arya: AITBS Publishers, 2001), p. 214.

๒.๑.๖ ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับบทบาท

ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับบทบาท จากเอกสารทางวิชาการต่าง ๆ จึงได้ประมวลสาระสำคัญไว้ ดังนี้

คำว่า บทบาท (Role) ในทางวิชาการ ยอร์จ ซิมเมล (George Semmel) ใช้เป็นคนแรก ในปี ค.ศ. ๑๙๒๐ (พ.ศ. ๒๔๖๓) ต่อมาในปี ค.ศ. ๑๙๒๑ พาร์ค (Park) และ เบอร์เกส (Burgess) ใช้ในบทความเรื่อง 'The Self as the Individual' Conception of His Role ต่อมา นักทฤษฎีที่สำคัญของบทบาทได้อธิบายขยายความเรื่องทฤษฎีบทบาทไว้ พอสรุปไว้ ดังนี้

๑. ทฤษฎีบทบาทของราล์ฟ ลินตัน (Ralph Linton's Role Theory)

ทฤษฎีนี้ ระบุว่า ตำแหน่งหรือสถานภาพเป็นผู้กำหนดบทบาท เช่น บุคคลที่มีตำแหน่งเป็นครูต้องแสดงพฤติกรรมเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ลูกศิษย์ ผู้ที่มีตำแหน่งจะปฏิบัติหน้าที่ได้สมบทบาทหรือไม่ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบหลาย ๆ อย่าง เช่น บุคลิกของผู้สวมบทบาท ลักษณะของสังคม ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมของสังคมนั้นด้วย^{๒๕}

๒. ทฤษฎีบทบาทของแนเดล (Nadel's Role Theory)

ทฤษฎีนี้ ระบุว่า บทบาทคือส่วนประกอบที่ส่งผลถึงพฤติกรรม ๓ ลักษณะ คือ ส่วนประกอบที่ส่งเสริมบท เช่น ครูต้องพูดเก่งหรือมีอารมณ์ขัน ส่วนประกอบที่มีผลสำคัญต่อบทบาทและขาดไม่ได้ เช่น เป็นแพทย์ต้องรักษาคนไข้ และส่วนประกอบที่เป็นไปตามกฎหมาย เช่น ครูต้องเป็นสมาชิกคุรุสภา โดยได้กำหนดเป็นสมการไว้ ดังนี้

$$P = f(a,b,c\dots)$$

เมื่อ P คือ บทบาท

a คือ ส่วนประกอบที่ส่งเสริมบทบาท

b คือ ส่วนประกอบที่มีผลสำคัญต่อบทบาทและขาดไม่ได้

c คือ ส่วนประกอบที่ส่งเสริมบทบาทและส่วนประกอบที่เป็นไปตามกฎหมาย^{๒๖}

๓. ทฤษฎีบทบาทของโฮมันน์ (Homann's Role Theory)

ทฤษฎีนี้ ระบุว่า บุคคลจะเปลี่ยนบทบาทไปตามตำแหน่งเสมอ เช่น ตอนกลางวันแสดงบทบาทสอนหนังสือเพราะมีตำแหน่งเป็นครู ตอนเย็นแสดงบทบาทเป็นนักเรียนเพราะมีตำแหน่งเป็นนิสิตภาคสมทบ เป็นต้น โดยทั่วไปมีลักษณะ ดังนี้

^{๒๕}พิทยา บวรวัฒนา, รัฐประศาสนศาสตร์ ทฤษฎีและแนวการศึกษา (ค.ศ.๑๙๗๐-ค.ศ.๑๙๘๐), พิมพ์ครั้งที่ ๑๗, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ๑๔.

^{๒๖}สงวน สุทธิเลิศอรุณ, ทฤษฎีและการปฏิบัติการทางจิตวิทยาสังคม, (กรุงเทพมหานคร: อักษรบัณฑิต, ๒๕๔๓), หน้า ๖๙.

- ในสถานใด ๆ บุคคลจะมีพฤติกรรมที่ให้ผลตอบแทนมากที่สุดและให้ผลร้ายน้อยที่สุด
- บุคคลจะมีพฤติกรรมซ้ำพฤติกรรมในอดีตที่ให้ผลตอบแทนงดงาม
- บุคคลจะมีพฤติกรรมซ้ำกับสถานการณ์ที่คล้ายกับอดีต ซึ่งให้ผลตอบแทนงดงาม
- สิ่งเร้าที่ให้ผลตอบแทนงดงามในอดีต จะก่อให้เกิดพฤติกรรมทำนองเดียวกับอดีตอีก
- พฤติกรรมซ้ำจะเกิดขึ้นต่อไปเรื่อย ๆ ถ้าหากยังได้รับผลตอบแทน
- บุคคลจะไม่พึงพอใจ ถ้าหากพฤติกรรมนั้นเคยได้รับผลตอบแทนในอดีต แต่ไม่ได้รับผลตอบแทนในปัจจุบัน

- บุคคลยังได้รับรางวัลจากพฤติกรรมเฉพาะอย่างใดมากขึ้นเท่าใด พฤติกรรมนั้นก็ลดลงเพียงนั้น และมีแนวโน้มที่จะมีพฤติกรรมอื่นเพื่อแสวงหารางวัลอย่างอื่นต่อไป^{๒๗}

๔. ทฤษฎีบทบาทของพาร์สันส์ (Parson's Role Theory)

ทฤษฎีนี้ ระบุว่า ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ในสังคมทำให้มนุษย์ต้องเพิ่มบทบาทของตน เช่น บุคคลมีเพื่อนมากก็ต้องแสดงบทบาทมากขึ้นเป็นเงาตามตัว โดยความจำเป็นทางบทบาทหน้าที่มี ๔ ประการ คือ

- การปรับตัว ต้องปรับเข้ากับความเป็นแรงกดดัน (ฉุกละหุก) จากภายนอก ต้องปรับเข้ากับสิ่งแวดล้อมและปรับสิ่งแวดล้อมไปสู่ความจำเป็น
- การบรรลุเป้าหมาย ต้องกำหนดและบรรลุเป้าหมายเบื้องต้น
- การบูรณาการ ต้องสร้างระบบความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันขององค์ประกอบต่าง ๆ
- การรักษาแบบแผนไว้ ระบบต้องดำรงไว้ รักษา พื้นฟู ทั้งการกระตุ้นปัจเจกชน และแบบแผนทางวัฒนธรรม ที่สร้างและสนับสนุนแรงจูงใจนั้นสิ่งจำเป็นพื้นฐานเหล่านี้ เชื่อมกับระบบอินทรีย์ทางชีวภาพ ระบบบุคลิกภาพ ระบบทางสังคม และระบบทางวัฒนธรรม^{๒๘}

๕. ทฤษฎีบทบาทของกู๊ด (Good's Role Theory)

ทฤษฎีนี้ ระบุว่า บทบาท คือแบบแผนของพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับหน้าที่ของแต่ละบุคคล และบทบาทดังกล่าวควรเป็นไปตามข้อตกลงที่มีต่อสังคมนั้น ๆ^{๒๙}

^{๒๗}สัญญา สัญญาวิวัฒน์, *ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม*, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๘๗.

^{๒๘}เชษฐา พวงหัตถ์, “ทฤษฎีสังคมและการทำความเข้าใจสถานะสมัยใหม่ของแอนโธนี กีดเดนส์”, *วารสารร่วมพฤษ*, ปีที่ ๒๖ (ตุลาคม ๒๕๕๐-มกราคม ๒๕๕๑): ๙.

^{๒๙}พิทยา บวรวัฒนา, *รัฐประศาสนศาสตร์ ทฤษฎีและแนวการศึกษา* (ค.ศ.๑๙๗๐-ค.ศ.๑๙๘๐), หน้า ๑๕.

ทฤษฎีบทบาทอธิบายพฤติกรรมทางสังคมที่บุคคลแสดงต่อกันว่าเป็นการแสดงบทบาทต่อสังคมกำหนด ทำนองเดียวกับการแสดงละครตามบท (Script) บุคคลในสังคมมีสถานภาพต่าง ๆ มากมายและถูกคาดหวังจากคนอื่นให้แสดงบทบาทตามสถานภาพที่ตนดำรงอยู่ ส่วนบรรทัดฐานหรือความคาดหวังของสังคมก็มีหลายระดับ ตั้งแต่การบังคับให้ต้องกระทำหรือห้ามกระทำ จนถึงการคาดหวังว่าการกระทำหรือไม่ควรกระทำ การแสดงบทบาทหนึ่ง ๆ อาจไม่สามารถตอบสนองต่อความคาดหวังของคนอื่นได้ทุกฝ่าย นอกจากสถานภาพและบรรทัดฐานแล้วปัจจัยอีกด้านหนึ่งที่มีส่วนกำหนดบทบาทบุคคลคือตัวตน (Self) หรือการรับของบุคคลนั่นเอง บุคคลแต่ละบุคคลอาจมีการรับรู้หรือความเข้าใจในบทบาทของสถานภาพหนึ่ง ๆ แตกต่างกัน

ทฤษฎีบทบาทเป็นทฤษฎีย่อยในทฤษฎีการกระทำระหว่างกันด้วยสัญลักษณ์ (Symbolic Interaction Theory) ในลักษณะของสังคมมนุษย์และลักษณะของปัจเจกบุคคล ซึ่งตัวเชื่อมระหว่างมนุษย์กับสังคมนั้นก็คือบทบาท สังคมมนุษย์คือโรงละคร มนุษย์แต่ละคนก็คือตัวแสดงที่มีบทบาทชัดเจนสำหรับแสดง มีบทละครเป็นตัวกำกับ มนุษย์แต่ละคนมีตำแหน่งต่าง ๆ ชัดเจนที่จะต้องดำรง มีบรรทัดฐานสังคมควบคุมพฤติกรรม ตัวละครต้องเชื่อฟังผู้กำกับ มนุษย์ทุกคนก็เชื่อฟังผู้มีอำนาจในสังคม ตัวละครแสดงเรื่องราวกับเพื่อนนักแสดง มนุษย์ทุกคนก็ปรับตัวให้เข้ากับผู้ชม ต้องสวมบทบาทผู้ชมประเภทต่าง ๆ และประการสุดท้ายต้องอาศัยความรู้ความชำนาญของตนช่วยในการแสดง อาศัยศักยภาพของตน และทักษะในการแสดงบทบาทเข้าช่วย เป็นสไตล์ของคนในการติดต่อสัมพันธ์กับผู้อื่น^{๓๐}

สรุปได้ว่า ทฤษฎีบทบาท (Role Theory) มองบุคคลในฐานะเป็นสมาชิกของสังคมที่อาศัยบทบาทเป็นตัวเชื่อมในการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ๆ ความเข้าใจบทบาทและความสามารถในการแสดงบทบาทจะเป็นอุปกรณ์ชี้วัดความสำเร็จหรือล้มเหลวของบุคคลผู้ดำรงสถานภาพต่าง ๆ ในสังคมได้ ทฤษฎีบทบาทเป็นทฤษฎีของการปฏิบัติตามหน้าที่ ตามตำแหน่ง หรือสถานภาพของบุคคลซึ่งเป็นไปตามความคาดหวังของบุคคลหรือผู้อยู่ในตำแหน่งหน้าที่นั้น ถ้าตำแหน่งหรือสภาพการณ์เปลี่ยนไปบทบาทก็อาจจะเปลี่ยนตามไปด้วยและถ้าบุคคลใดในสังคมมีความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในสังคมมากขึ้นเท่าใด บทบาทก็จะเพิ่มมากขึ้นเท่านั้น โดยทุกทฤษฎีมีค่าน่าเป็นไปได้ทั้งสิ้น ขึ้นอยู่กับการนำทฤษฎีนั้น ๆ ไปใช้ประโยชน์ ซึ่งจะมีความแตกต่างกันในส่วนของการเน้นส่วนใดส่วนหนึ่งเป็นสำคัญ

^{๓๐} สัญญา สัญญาวิวัฒน์, ทฤษฎีสังคมวิทยา: เนื้อหาและแนวทางการใช้ประโยชน์เบื้องต้น, หน้า

๒.๒ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม

ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม จากเอกสารทางวิชาการต่าง ๆ โดยได้ประมวลสาระไว้ตามลำดับ ดังนี้

๒.๒.๑ ความหมายของคุณธรรมจริยธรรม

ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้า “ความหมายของคุณธรรมจริยธรรม” จากเอกสารทางวิชาการต่าง ๆ จึงได้ประมวลสาระสำคัญไว้ ดังนี้

คำว่า คุณธรรม ที่ตรงกับภาษาอังกฤษว่า Virtue ไว้ ๒ ประการด้วยกัน คือ (๑) หมายถึง ความดีงามของลักษณะนิสัย หรือพฤติกรรมที่เกิดจากการกระทำจนเคยชิน และ (๒) หมายถึง คุณภาพที่บุคคลได้กระทำตามความคิด และมาตรฐานของสังคมเกี่ยวกับความประพฤติและศีลธรรม^{๓๑} และหากพิจารณารากศัพท์ในภาษาไทย คำว่า คุณธรรม มาจาก คำว่า คุณ หมายถึง ความดีที่มีประจำอยู่ในสิ่งนั้น ๆ ความเกื้อกูล และคำว่า ธรรม หมายถึง ความดี การทำดี ละความชั่วทั้งปวงเมื่อนำคำทั้งสองมารวมกัน ดังนั้น คำว่า คุณธรรม จึงมีความหมายว่า สภาพคุณงามความดี ความประพฤติที่ดีการทำให้เกิดคุณงามความดี อุปนิสัยอันดีงามซึ่งเป็นคุณสมบัติที่อยู่ภายในจิตใจของบุคคล (ความดีที่อยู่ในตัวบุคคล) การทำดีนั้นจะต้องมุ่งกระทำทั้งกาย วาจา และใจ เพื่อความสุขแก่ตนเองและผู้ร่วมงาน^{๓๒} คุณธรรม คือ ธรรมที่เป็นคุณ, ความดีงาม, สภาพที่เกื้อกูล^{๓๓}

คุณธรรม หมายถึง อุปนิสัยอันดีงามซึ่งสั่งสมอยู่ในดวงจิตอุปนิสัยนี้ได้มาจากความพยายามและความประพฤติที่ดีต่อกันมาเป็นเวลานาน^{๓๔} คุณธรรมเป็นหลักธรรมจริยาที่สร้างความรู้สึกลึกซึ้งชอบชั่วดีทางศีลธรรมมีคุณงามความดีภายในจิตใจจนเต็มเปี่ยมไปด้วยความสุขความยินดี^{๓๕}

คุณธรรม หมายถึง จิตวิญญาณของปัจเจก^{๓๖} คุณธรรมเป็นสิ่งที่ดีงามที่อยู่ในจิตใจของมนุษย์ ซึ่งจะแสดงออกมาโดยการกระทำทางกาย และวาจาที่เป็นหลักในการประพฤติปฏิบัติ เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุขได้ ประกอบด้วยคุณสมบัติที่เป็นความดีงาม ความถูกต้อง ซึ่งมีอยู่ภายในจิตใจบุคคล ทำให้บุคคลนั้นพร้อมที่จะกระทำสิ่งต่าง ๆ อันจะเป็นประโยชน์ต่อตนเองโดยไม่เบียดเบียนผู้อื่น หรือทำประโยชน์ให้ผู้อื่น โดยไม่เบียดเบียนตนเอง หรือกระทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ทั้งต่อตนเองและผู้อื่น^{๓๗}

^{๓๑} Longman, Dictionary of Contemporary English, (London: Longman Group 1995), p. 180.

^{๓๒} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔, หน้า ๒๖๓.

^{๓๓} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๕๑.

^{๓๔} วศิน อินทสระ, พุทธจริยศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ทองกวาว, ๒๕๔๑), หน้า ๑๙๙.

^{๓๕} ประภาศรี สีหอำไพ, พื้นฐานการศึกษาทางศาสนาและจริยธรรม, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๗.

^{๓๖} ลิขิต ธีรเวคิน, คนไทยในอุดมคติ, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แม็ค, ๒๕๔๘), หน้า ๑๗.

^{๓๗} วิวัฒน์ ชัดติยะมาน, คุณลักษณะและจรรยาบรรณครู, (สงขลา: ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ, ๒๕๔๙), หน้า ๑๑๑-๑๑๒.

คุณธรรม หมายถึง คุณงามความดีของบุคคลที่มีจริยธรรมในจิตใจมีความเคยชินในการประพฤติตัวอย่างใดอย่างหนึ่ง ตรงข้ามกับกิเลส (Vice) คุณธรรมคือ ความดีงามที่เกิดจากการกระทำ ความประพฤติปฏิบัติ ในสิ่งที่ดีงามทั้งต่อตนเอง และเป็นประโยชน์ต่อผู้อื่นแลสังคมส่วนรวมได้รับประโยชน์ด้วย^{๓๘} คุณธรรม คือ อุปนิสัยอันดีงามที่มีอยู่ในจิตใจของคน ซึ่งอุปนิสัยอันดีงามนี้ได้จากความเพียรพยายามที่จะปฏิบัติจนกลายเป็นสิ่งที่เคยชิน^{๓๙} คุณธรรม หมายถึง คุณงามความดี ซึ่งเป็นคุณสมบัติทางกาย วาจา ใจ ใด ๆ ที่เป็นคุณไม่เป็นโทษ^{๔๐} อาจจำแนกความหมายออกเป็น ๒ นัย คือ คุณธรรม หมายถึง ความดีงามของลักษณะนิสัยที่ได้กระทำจนเคยชิน หรือคุณธรรม หมายถึง คุณภาพที่บุคคลได้กระทำตามความคิดและมาตรฐานของสังคม ซึ่งเกี่ยวข้องกับความประพฤติและศีลธรรม^{๔๑}

ส่วนคำว่า จริยธรรม หมายถึง ธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติ^{๔๒} จริยธรรม หมายถึง สิ่งที่ควรประพฤติเพื่อให้เกิดความดีและความถูกต้องแก่สังคมจริยธรรมที่สูงที่สุดคือการประพฤติปฏิบัติโดยยึดประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวมเป็นสำคัญ^{๔๓} จริยธรรม มาจาก จริย+ธรรม โดยคำว่า จริย มาจากภาษาบาลี รากศัพท์เดิมคือ จร หรือ จร แปลว่า เที่ยงไปหรือเดินทาง จริย จึง แปลว่า การเที่ยงไป การดำเนินไปหรือการเดินทาง ในภาษาไทยนั้นเอาจคำว่าประพฤติ ไปทำเป็นคำ แปลของคำว่า จริยะ จริยา จรรยา และ จริยธรรม และเอาจคำว่าจริยธรรมมาเป็นศัพท์บัญญัติสำหรับแปลคำว่า Ethics จริยะ จริยา และจริยธรรมก็เลยมีความหมายแคบลงเท่า ๆ กับคำว่า ศีลธรรม หรือบางทีใช้เป็นคำแทนของคำว่าศีลธรรมไป เพราะคำว่า Ethics ก็ดี ความประพฤติอย่างที่ใช้ในภาษาไทยก็ดี เป็นเรื่องในระดับที่เรียกว่า ศีล ทั้งสิ้น แต่คำว่า จริยะ จริยา ตลอดจนจริยธรรม มีความหมายกว้างขวางกว่านั้น คือ หมายถึงการดำเนินชีวิต ความเป็นอยู่ การยังชีวิตให้เป็นไป การครองชีวิตการใช้ชีวิต การเคลื่อนไหวของชีวิตทุกด้านทุกแห่งทุกระดับ ทั้งทางกายทางวาจา ทางใจ ทั้งด้านส่วนตัว ด้านสังคม ด้านอารมณ์ ด้านจิต ด้านปัญญา^{๔๔}

จริยธรรม แปลตามศัพท์ ได้แก่ จริยะ แปลว่า ความประพฤติ กิริยาที่ควรประพฤติ ส่วนคำว่า ธรรม แปลว่า คุณความดี คำสั่งสอนในศาสนา หลักปฏิบัติในทางศาสนา ความจริง ยุติธรรม ความถูกต้อง กฎเกณฑ์เมื่อนำเอา จริยะ มาต่อกับคำว่า ธรรม เป็นจริยธรรม แปลเอาความหมายว่า กฎเกณฑ์แห่งความประพฤติหรือหลักความจริงที่เป็นแนวทางแห่งความประพฤติปฏิบัติ^{๔๕}

^{๓๘} เนตรพัฒนา ยาวีราช, **จริยธรรมธุรกิจ**, (กรุงเทพมหานคร: เซ็นทรัลเอ็กซ์เชนเจอร์, ๒๕๔๙), หน้า ๑๑.

^{๓๙} ธีรรัตน์ กิจจารักษ์, **คุณธรรมสำหรับผู้บริหาร**, (เพชรบูรณ์: สถาบันราชภัฏเพชรบูรณ์, ๒๕๔๒), หน้า ๖.

^{๔๐} เพิ่มศักดิ์ วรรณยางกูร, **ศิลปวัฒนธรรมไทย**, (กรุงเทพมหานคร: วังอักษร, ๒๕๔๗), หน้า ๕๗.

^{๔๑} พิสิษฐ์ ศิริรักษ์, **มนุษย์สัมพันธ์**, (กรุงเทพมหานคร: พัฒนาวิชาการ, ๒๕๔๐), หน้า ๖๘.

^{๔๒} ราชบัณฑิตยสถาน, **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔**, หน้า ๓๐๓.

^{๔๓} กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, **แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์อุษาการ, ๒๕๔๗), หน้า ๑๕.

^{๔๔} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **จริยธรรมสำหรับคนรุ่นใหม่**, (กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก, ๒๕๔๓), หน้า ๑๐-๑๑.

^{๔๕} เสว มาลาทอง, **คู่มือการศึกษาจริยธรรม สำหรับนักเรียน นิสิต นักศึกษา นักบริหาร นักปกครอง และประชาชนผู้สนใจทั่วไป**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๒), หน้า ๖.

จริยธรรมเป็นพฤติกรรมที่ได้ปฏิบัติในทางที่ตรงทั้งกาย วาจา มีขอบเขตถึงพฤติกรรมทางสังคม โดยเป็นลักษณะที่สังคมต้องการที่มีอยู่ในสมาชิกของสังคม^{๔๖} จริยธรรมเป็นลักษณะทางสังคมหลายลักษณะของมนุษย์ และมีขอบเขตรวมถึงพฤติกรรมทางสังคมประเภทต่าง ๆ โดยลักษณะพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมจะมีคุณสมบัติประเภทใดประเภทหนึ่งในสองประเภท คือ เป็นพฤติกรรมที่สังคมนิยมชมชอบให้การสนับสนุน และผู้กระทำส่วนมากเกิดความพอใจว่าการกระทำนั้นเป็นสิ่งที่ถูกต้องเหมาะสม ส่วนอีกประเภทหนึ่ง คือลักษณะที่สังคมไม่ต้องการให้มีอยู่ในสมาชิกในสังคมเป็นการกระทำที่สังคมลงโทษ และผู้กระทำพฤติกรรมนั้นส่วนมากรู้สึกว่าเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้องและไม่สมควร^{๔๗}

จริยธรรม หมายถึง พฤติกรรม หรือการกระทำ ทางกาย ทางวาจา ทางใจ อันดีงามที่ควรประพฤติปฏิบัติ^{๔๘} จริยธรรม คือ สิ่งพึงประพฤติในส่วนศีลธรรม หมายถึง สิ่งที่กำลังประพฤติอยู่หรือประพฤติแล้วจริยธรรมหรือ Ethics อยู่ในรูปของปรัชญาคือสิ่งที่ต้องคิดต้องนึกส่วนเรื่องศีลธรรม Morality นี้ต้องทำอยู่จริง ๆ เพราะเป็นปัญหาเฉพาะหน้า^{๔๙} จริยธรรม หมายถึง หลักการ ศีลธรรม ความรู้สึกผิดชอบชั่วดี พฤติกรรมอันดีงามที่ปลูกฝังอยู่ในตัวบุคคล สามารถใช้เป็นแนวทางให้แก่บุคคลในการประพฤติปฏิบัติที่ถูกต้อง เป็นที่ยอมรับในสังคม เป็นเกณฑ์ในการตัดสินพฤติกรรมของบุคคลว่าสิ่งใดดีหรือไม่ดี ควรจะทำหรือไม่ควรทำ^{๕๐} จริยธรรมเป็นเรื่องของการดำเนินชีวิตในด้านต่าง ๆ ดังนี้

ด้านที่ ๑ พฤติกรรมทางกาย วาจา และการใช้อิทธิพล ในการสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม

ด้านที่ ๒ จิตใจของเรา ซึ่งมีเจตจำนง ความตั้งใจ แรงจูงใจที่จะทำให้เรามีพฤติกรรมสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมอย่างไร ตามภาวะและคุณสมบัติต่าง ๆ ของจิตใจนั้น ๆ

ด้านที่ ๓ ปัญญา ความรู้ ซึ่งเป็นตัวชี้ทางให้ว่าเราจะสัมพันธ์อย่างไรจึงจะได้ผล และเป็นตัวจำกัดขอบเขตว่าเราจะสัมพันธ์กับอะไร จะใช้พฤติกรรมได้แค่ไหน เรามีปัญญา มีความรู้แค่ไหน เราก็ใช้พฤติกรรมได้ในขอบเขตนั้น ถ้าเราขยายปัญญาความรู้ออกไป เราก็มีพฤติกรรมที่ซับซ้อน และได้ผลดียิ่งขึ้น^{๕๑}

^{๔๖}รุจิร ภูสาระ, แบบเรียนแนวหน้าชุดพัฒนากระบวนการหลักสูตรใหม่ กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย ๖, (กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๕๓), หน้า ๑๐๔.

^{๔๗}ดวงเดือน พันธุนาวิน, ทฤษฎีต้นไมจริยธรรม: การวิจัยและพัฒนาบุคคล, (กรุงเทพมหานคร: โครงการส่งเสริมเอกสารวิชาการสำนักงานกิจการ โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก, ๒๕๕๔), หน้า ๑๑๓.

^{๔๘}เพิ่มศักดิ์ วรรณยางกูร, ศิลปวัฒนธรรมไทย, (กรุงเทพมหานคร: วังอักษร, ๒๕๔๗), หน้า ๕๘.

^{๔๙}พุทธทาสภิกขุ, พุทธทาสแนวจริยธรรมร่วมสมัย ชุดที่ ๓ จุดหมายปลายทาง และตัวแท้ของจริยธรรม, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ดวงตะวัน, ๒๕๕๓), หน้า ๙๕.

^{๕๐}เพ็ญแข ประจักษ์ปัจฉิม และคณะ, การยกระดับคุณธรรมจริยธรรมของสังคมไทยเพื่อการปฏิรูปสังคม: แนวทางและการปฏิบัติ, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๕๑), หน้า ๑๔.

^{๕๑}โครงการตำราสำนักที่ปรึกษากรมอนามัย, พัฒนาการแบบองค์รวมของเด็กไทย, (กรุงเทพมหานคร: กระทรวงสาธารณสุข, ๒๕๔๖), หน้า ๑๕.

สรุปได้ว่า คุณธรรมจริยธรรม หมายถึง คุณลักษณะที่ถูกต้องดีงามของบุคคลทางจิตใจ และความประพฤติ โดยที่ คุณธรรม เป็นคุณลักษณะที่ดีงามของบุคคลทางจิตใจ ส่วนจริยธรรม เป็นคุณลักษณะที่ถูกต้องดีงามของบุคคลทางความประพฤติ นั่นเอง ทั้งนี้ คุณธรรมและจริยธรรม มักใช้ควบคู่กัน เพราะคุณลักษณะทางความประพฤติที่ถูกต้องดีงามย่อมมีมูลเหตุจากคุณลักษณะทางจิตใจที่ดีงามของบุคคลเป็นพื้นฐาน

๒.๒.๒ ความสำคัญของคุณธรรมจริยธรรมต่อสังคมไทย

ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าความสำคัญของคุณธรรมจริยธรรมต่อสังคมไทย จากเอกสารทางวิชาการต่าง ๆ จึงได้ประมวลสาระสำคัญไว้ ดังนี้

ระบบการบริหารจัดการในภาครัฐที่ขาดประสิทธิภาพเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประเทศที่สำคัญประการหนึ่งมาอย่างต่อเนื่อง ทั้งในเรื่องการขับเคลื่อนการบริหารจัดการภาครัฐให้บรรลุเป้าประสงค์ที่วางไว้ การให้บริการประชาชนยังไม่ได้มาตรฐานสากล การบังคับใช้กฎหมายที่ขาดประสิทธิภาพ การบริหารจัดการและการให้บริการของท้องถิ่นที่ยังขาดประสิทธิภาพและความโปร่งใส กระบวนการที่เปิดให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจการใช้งบประมาณยังไม่เพียงพอ ระบบและกระบวนการยุติธรรมไม่สามารถอำนวยความสะดวกได้อย่างเสมอภาคและเป็นธรรม รวมทั้งการขาดธรรมาภิบาลในสังคมไทยทำให้การทุจริตประพฤติมิชอบยังเป็นปัญหาสำคัญของประเทศ^{๕๒} โดยหลักการที่สำคัญประการหนึ่งเพื่อการแก้ปัญหาอย่างยั่งยืน คือ ยึดคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา มุ่งสร้างคุณภาพชีวิตและสุขภาวะที่ดีสำหรับคนไทยพัฒนาคนให้มีความเป็นคนที่สมบูรณ์มีวินัย ใฝ่รู้ มีความรู้ มีทักษะ มีความคิดสร้างสรรค์ มีทัศนคติที่รับผิดชอบต่อสังคม มีจริยธรรมและคุณธรรม^{๕๓}

รัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๕๕๐ ระบุชัดเจนเกี่ยวกับคุณธรรมในมาตรา ๒๕๐ (๕) ว่า คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติมีอำนาจหน้าที่ในการกำกับดูแลคุณธรรมและจริยธรรมของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง และมาตรา ๒๔๔ (๒) ผู้ตรวจการแผ่นดินมีอำนาจหน้าที่ดำเนินการเกี่ยวกับจริยธรรมของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและเจ้าหน้าที่ของรัฐ สอดคล้องกับยุคนี้ ประชาชนกำลังพูดกันมากเกี่ยวกับเรื่องคุณธรรมของผู้นำ เพราะกำลังเป็นปัญหาในบ้านเมือง ซึ่งโดยปกติคนเป็นผู้นำจะต้องมีความเชื่อมั่นในตนเองเป็นความมั่นใจในความสำเร็จ มั่นใจในผลลัพธ์สุดท้ายที่จะเกิดขึ้นความเป็นผู้นำนั้นเป็นศิลปะอย่างหนึ่งที่สามารถเรียนรู้กันได้ ข้อสังเกตของผู้นำที่มีคุณธรรมคือชอบทำงานเป็นทีมมากกว่าเป็นอัครวินม้าขาวที่จะแสดงนำเพียงคนเดียว ผู้นำที่ดีนั้น เมื่ออะไรถูกต้องจะยกให้เป็นความดีความชอบของเพื่อนร่วมทีม แต่ถ้าอะไรผิดจะบอกว่าเป็นความผิดของตัวเองคนเดียว ผู้นำที่มีคุณธรรมจะต้องรับผิดชอบ คือ รับทั้งผิด รับทั้งชอบ ส่วนหนึ่งของความนิยมของผู้นำหรือผู้บริหารที่ตกต่ำ ลงเพราะคำพูดและการพูดจาซึ่งมีผลกระทบทางด้านการเมืองและการบริหารผู้บังคับบัญชาในหน่วยงานต้องเป็นผู้นำที่เป็นแบบอย่าง ต้องสร้างแรงบันดาลใจและศรัทธา และเป็น

^{๕๒} สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่สิบสอง พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี, ๒๕๖๐), หน้า ๑๒๙.

^{๕๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔.

ต้นแบบในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม มีวิธีการที่แยบยลในการนำเสนอการสอนและประชาสัมพันธ์เชิงบวก การทำหน้าที่เป็นผู้บริหารที่ยึดมั่นในความถูกต้องชอบธรรม และต้องสร้างคนรุ่นใหม่ คือ โน้มน้าวให้ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชายึดมั่นในความถูกต้องชอบธรรมด้วยเช่นกัน เพราะในการสร้างเสริมคุณธรรมนั้น สภาพแวดล้อมต้องเอื้อด้วยเสมอ บัณฑิตจบใหม่ออกมาทำงานเจอแต่สภาพแวดล้อมที่มีแต่สิ่งไม่ถูกต้องแล้ว เขาก็จะถูกกลืนไปในที่สุด^{๕๔}

คำว่า จริยธรรม และคุณธรรม มักมีการพูดถึงและนำไปใช้ในความหมายที่แยกกันไม่ออก บางครั้งก็เรียกควบกันไปเป็นคุณธรรมจริยธรรม อีกทั้ง เรื่องที่คนในสังคมไทยปัจจุบันนี้นิยมนำมาเป็นประเด็นในการพูดคุยกันมากคือคุณธรรมและจริยธรรมในระบอบประชาธิปไตย เนื่องจากการเมืองการปกครองมีความเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของมนุษย์ ดังนั้น คุณธรรมและจริยธรรมของคนในสังคมจึงมีบทบาทสำคัญกับระบบการเมืองการปกครองที่สังคมนั้นใช้ คุณธรรมและจริยธรรมของบุคคลที่พึงมีต่อสังคมจึงหมายถึงการมีคุณงามความดีในการทำหน้าที่พลเมืองของสังคมประชาธิปไตย ความสำคัญของประเด็นนี้อยู่ที่การเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยที่ดี ไม่ใช่ขึ้นอยู่กับการมีผู้ปกครองที่ดีมีคุณธรรมการทำหน้าที่ให้บริการประชาชน บำบัดทุกข์ บำรุงสุข ให้กับประชาชนเท่านั้น แต่ยังขึ้นอยู่กับการทำหน้าที่ต่อประเทศชาติของประชาชนด้วย คุณธรรมและจริยธรรมของบุคคลที่มีต่อสังคมในสังคมประชาธิปไตย ประกอบด้วย การมีรูปแบบความคิดสร้างสรรค์ทางบวกในการแสดงบทบาทอย่างแข็งขันในการร่วมพัฒนา และแก้ไขปัญหาของสังคมด้านต่าง ๆ ดังนี้

๑. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจประเด็นสาธารณะอย่างแข็งขัน
๒. การมีส่วนร่วมในการกระทำเพื่อส่วนรวมด้วยความเต็มใจ
๓. การสนับสนุนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน
๔. การปฏิบัติตามกฎหมายและระเบียบของบ้านเมือง/เคารพในกฎกติกาของสังคม
๕. การติดตามตรวจสอบการทำงานของผู้บริหารและหน่วยงานของรัฐ

ทั้งนี้ การมีบทบาทดังกล่าวหากทำด้วยความไม่มีคุณธรรมจริยธรรม ก็ก่อให้เกิดความวุ่นวายเดือดร้อนและทำให้เกิดความแตกแยกในสังคม จนถึงกลั้ล้มล้างระบบการเมืองการปกครองกลายเป็นอนาธิปไตยแทนประชาธิปไตยได้ ในบางกรณีก็อาจกลายเป็นเครื่องมือของคนที่ไม่หวังดีต่อประเทศชาติ^{๕๕}

^{๕๔} อุไรวรรณ ธนสถิต, “คุณธรรมสำหรับผู้ผู้นำ”, วารสารวิชาการคุณธรรมความดี, ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๑ (กันยายน ๒๕๕๗): ๕๙.

^{๕๕} กิตติยา โสภณโกไคย, “คุณธรรมจริยธรรมและการดำรงอยู่กับสังคมประชาธิปไตย (ความหมายและแนวคิดเชิงทฤษฎี)”, วารสารสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน, ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๕๓): ๑๑๓-๑๑๔.

คุณธรรมแต่ละกลุ่ม ได้แก่ คุณธรรมที่เป็นปัจจัยแรงผลักดัน คุณธรรมที่เป็นปัจจัยหล่อเลี้ยง คุณธรรมที่เป็นปัจจัยเหนี่ยวรั้ง และคุณธรรมที่เป็นปัจจัยสนับสนุน มีบทบาทความสำคัญต่างกันไป คือ

๑. คุณธรรมที่เป็นปัจจัยแรงผลักดัน คุณธรรมชุดนี้ทำหน้าที่เป็นแรงผลักดันภายในทำให้คนเกิดความเพียรพยายามทำในสิ่งที่มุ่งหมายไว้ให้สำเร็จ เปรียบเสมือนการสร้างฐานรากที่แข็งแกร่งให้กับบุคคล หรือหากเปรียบเป็นต้นไม้ก็เหมือนการช่วยให้ต้นไม้มีรากแก้วที่แข็งแกร่งนั่นเอง

๒. คุณธรรมที่เป็นปัจจัยหล่อเลี้ยง คุณธรรมชุดนี้ทำหน้าที่เป็นปัจจัยหล่อเลี้ยงสร้างแรงผลักดันให้เกิดคุณธรรมชุดแรก การปลูกฝังคุณธรรมชุดนี้ย่อมทำได้โดยการต่อยอดผ่านการดำเนินชีวิตในวิถีประจำวัน การกระทำให้คุณเป็นตัวอย่าง

๓. คุณธรรมที่เป็นปัจจัยเหนี่ยวรั้ง คุณธรรมชุดนี้เป็นคุณธรรมที่เหนี่ยวรั้งไม่ให้คนทำในสิ่งที่ไม่ถูกต้อง ไม่เหมาะสม ผิดหลักคุณธรรมจริยธรรม

๔. คุณธรรมที่เป็นปัจจัยสนับสนุน คุณธรรมชุดนี้เป็นคุณธรรมที่สนับสนุนให้บุคคลได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่าง ๆ โดยมุ่งหวังผลเพื่อประโยชน์ส่วนรวม เป็นคุณธรรมที่ส่งผลต่อการอยู่ร่วมกันในสังคม การเคารพและให้ความสำคัญต่อชีวิต ให้ความสำคัญต่อสิ่งแวดล้อม^{๕๖}

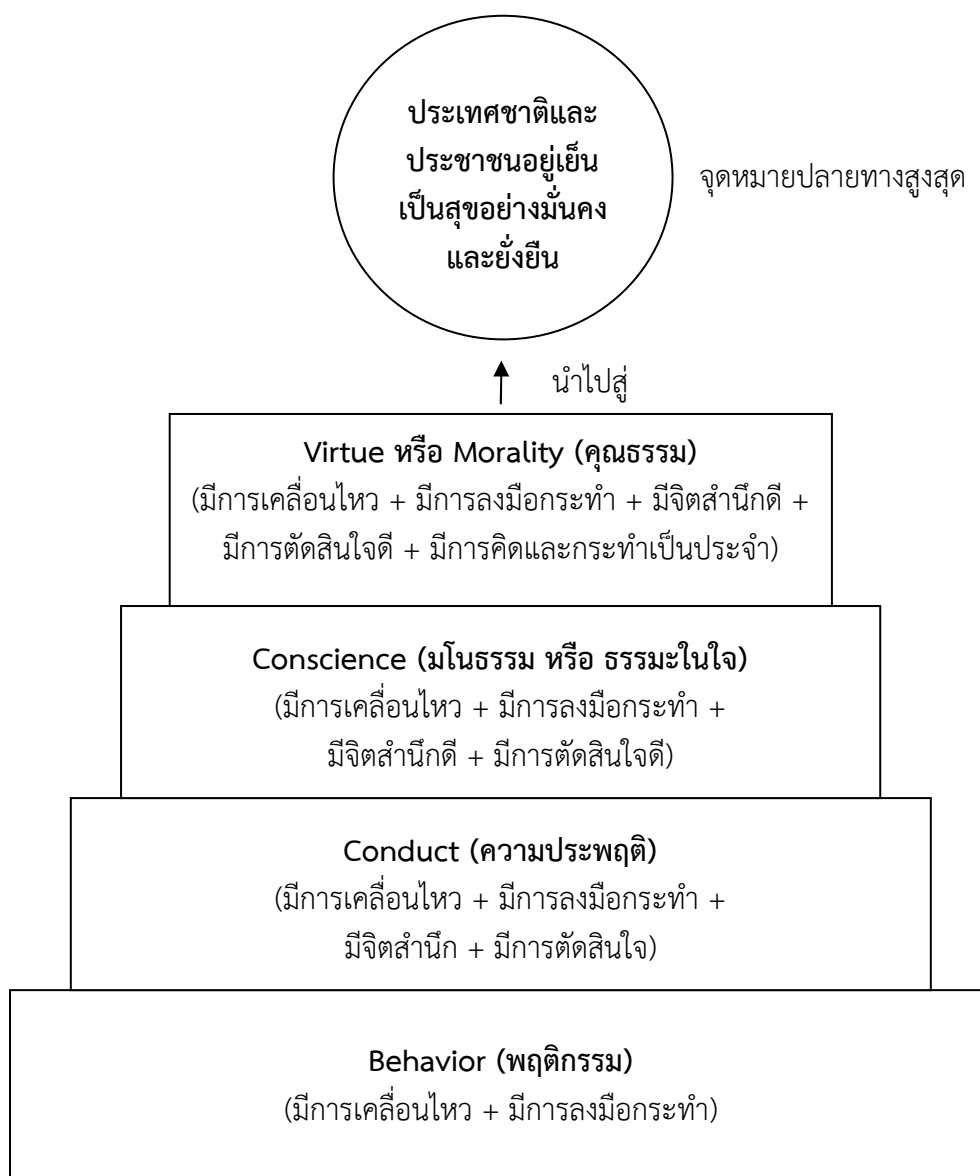
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช (รัชกาลที่ ๙) ทรงมีพระบรมราโชวาทองค์หนึ่งว่า การที่จะทำงานให้สัมฤทธิ์ผลที่พึงปรารถนา คือ ที่เป็นประโยชน์และเป็นธรรมด้วยนั้น จะอาศัยความรู้แต่เพียงอย่างเดียวมิได้ จำเป็นต้องอาศัยความสุจริต ความบริสุทธิ์ใจและความถูกต้องเป็นธรรมประกอบด้วย เพราะเหตุว่าความรู้นั้นเป็นเหมือนเครื่องยนต์ ที่ทำให้รถยนต์เคลื่อนไปได้ประการเดียว ส่วนคุณธรรมดังกล่าวแล้ว เป็นเหมือนหนึ่งพวงมาลัยหรือหางเสือ ซึ่งเป็นปัจจัยที่นำพาให้รถยนต์ไปถูกทางด้วยความสวัสดิ คือปลอดภัยจนบรรลุถึงจุดหมายที่พึงประสงค์ ดังนั้น ในการที่จะประกอบกิจการงานเพื่อตนเพื่อส่วนรวมต่อไป ขอให้ทุกคนสำนึกไว้เป็นนิตยโดยตระหนักว่า การงาน สังคม และบ้านเมืองนั้น ถ้าขาดผู้มีความรู้เป็นผู้บริหารดำเนินการ ย่อมเจริญก้าวหน้าไปได้โดยยาก แต่ถ้างานใดสังคมใด และบ้านเมืองใดก็ตามขาดบุคคลผู้มีความสุจริตแล้ว จะดำรงอยู่ไม่ได้เลย^{๕๗}

มีข้อสังเกตว่า บ่อยครั้งที่ประชาชนส่วนใหญ่จะพบเห็นคนที่มีมโนธรรม คือ มีจิตสำนึกดี และมีการตัดสินใจดี และสรุปไปทันทีว่า คน ๆ นั้นเป็นคนมีคุณธรรม ตัวอย่างเช่น คนที่เก็บเงินได้แล้วนำไปคืนให้เจ้าของเงิน ก็จะได้รับยกย่องว่าเป็นคนมีคุณธรรม แต่หาว่าไม่รู้เหตุผลที่ตัดสินใจนำเงินไปคืนเพราะมีคนอื่นพบเห็นเวลาเก็บเงินนั้นด้วย หรือเพราะเงินที่เก็บได้นั้นมีจำนวนน้อย อีกตัวอย่างคือ คน ๆ หนึ่งตัดสินใจกระโดดลงน้ำเพื่อช่วยคนตกน้ำ โดยเหตุผลที่กระโดดลงน้ำเพื่อไปช่วยนั้น

^{๕๖} ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม (ศูนย์คุณธรรม), **ครอบครัวคุณธรรม: คู่มือการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในสถาบันครอบครัว**, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ธรรมสาร จำกัด, ๒๕๕๒), หน้า ๒๓-๒๔.

^{๕๗} นคร วิชัยผิน, “ความสำคัญของความซื่อตรง”, **วารสารสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน**, ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๕๓): ๑๐๑.

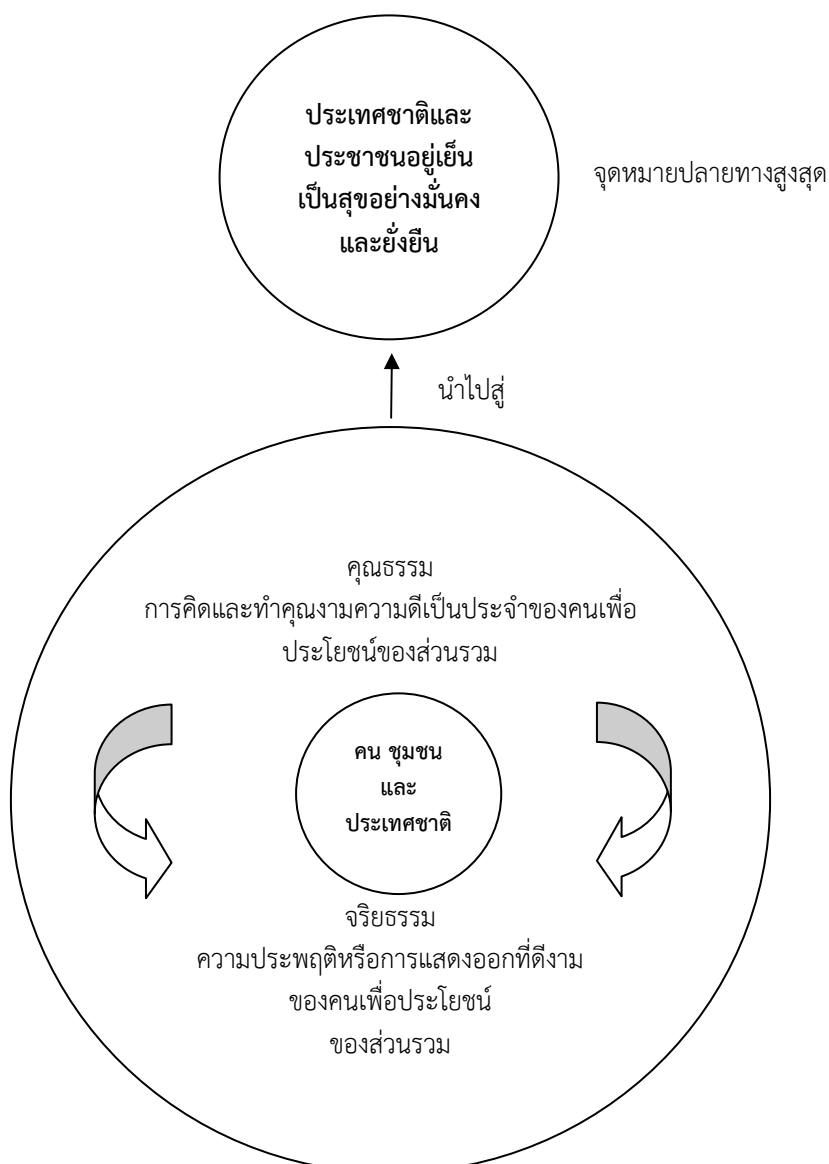
เพราะคนที่ตกน้ำเป็นญาติ ถ้าไม่ใช่ญาติก็จะไม่ช่วย ตัวอย่างเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าคน ๆ นั้นโดยปกติแล้ว จะไม่มีจิตสำนึก ไม่มีการตัดสินใจที่ดีเพื่อนำเงินส่งคืนหรือเพื่อช่วยคนตกน้ำหรือเป็นการ กระทำเป็นครั้งคราว เท่านั้น ฉะนั้น การสรุปเช่นนี้ ถือว่า คลาดเคลื่อนพอสมควร สิ่งที่แสดงถึงการเป็นคนมีคุณธรรม หรือเป็นคนที่มีพัฒนาการทางจิตใจถึงระดับที่เรียกว่ามีคุณธรรมนั้น จะต้องมิจิตสำนึกดี มีการตัดสินใจดี รวมตลอดทั้งมีการคิดและกระทำดังกล่าวเป็นประจำอย่างต่อเนื่องด้วย

ภาพที่ ๒.๑ จุดหมายปลายทางสูงสุดของคุณธรรม^{๕๘}

^{๕๘} วิชา วิชาบริหาร, การบริหารจัดการตามแนวทางคุณธรรมและแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง,
(กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โพเพช, ๒๕๕๐), หน้า ๗.

นับแต่อดีตถึงปัจจุบัน เมื่อบ้านเมืองและชุมชนประสบปัญหา ล้วนมีสาเหตุสำคัญมาจากการขาดคุณธรรม ดังนั้น คุณธรรมจึงเป็นสิ่งดีงามที่มีคุณค่าทั้งแก่บุคคลและชุมชน คุณธรรมจะเกิดขึ้นเมื่อมีการปฏิบัติเป็นประจำ ด้วยเหตุที่ คุณธรรม หมายถึง การคิดและทำคุณงามความดีเป็นประจำของคนเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม ส่วนจริยธรรม หมายถึง ความประพฤติหรือการแสดงออกที่ดีงามของคนเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม ทั้งสองคำนี้มีความสัมพันธ์กันและแยกออกจากกันได้ยาก กล่าวคือ ถ้าบุคคลใดมีคุณธรรมซึ่งหมายถึงมีความคิดและการกระทำที่ดีงามเป็นประจำ ย่อมหมายถึงบุคคลนั้นมีความประพฤติหรือการแสดงออกที่ดีงามด้วย

ภาพที่ ๒.๒ ความสัมพันธ์ระหว่างคุณธรรมกับจริยธรรมและจุดหมายปลายทางสูงสุด^{๕๙}

^{๕๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐.

คุณธรรม คือ ความดีสูงสุด ปลูกฝังอยู่ในอุปนิสัยอันดีงาม อยู่ในจิตสำนึก ความรู้สึกผิดชอบชั่วดี ทำหน้าที่เหนี่ยวรั้งควบคุมพฤติกรรมที่แสดงออกมาเพื่อสนองความปรารถนา^{๒๐} โดยนัยนี้ คุณธรรมจริยธรรมจึงมีความสำคัญ ดังนี้

๑. จริยธรรมเป็นรากฐานอันสำคัญแห่งความเจริญรุ่งเรือง ความมั่นคงและความสงบสุขของปัจเจกชน สังคมและประเทศชาติอย่างยิ่ง รัฐควรส่งเสริมประชาชนให้มีจริยธรรมเป็นอันดับแรกเพื่อให้เป็นแกนกลางของการพัฒนาด้านอื่น ๆ ทั้งเศรษฐกิจ การศึกษา การเมืองการปกครอง ฯลฯ การพัฒนาที่ขาดจริยธรรมเป็นหลักยึดย่อมเกิดผลร้ายมากกว่าดี เพราะผู้มีความรู้แต่ขาดคุณธรรมย่อมก่อให้เกิดความเสียหายได้มากกว่าผู้ด้อยความรู้ โดยท่านกล่าวว่า ผู้มีความรู้แต่ไม่รู้วิธีที่จะประพฤติตน ย่อมก่อให้เกิดความเสียหายได้มากกว่าผู้มีความรู้น้อย ถ้าเปรียบความรู้เหมือนดิน จริยธรรมย่อมเป็นเหมือนน้ำ ดินที่ไม่มีน้ำยึดเหนี่ยวเกาะกุมย่อมเป็นฝุ่นละอองให้ความรำคาญมากกว่าให้ประโยชน์ คนที่มีความรู้แต่ไม่มีจริยธรรมจึงมักเป็นคนที่ก่อความรำคาญหรือเดือดร้อนให้แก่ผู้อื่นอยู่เนื่อง ๆ

๒. การพัฒนาบ้านเมือง ต้องพัฒนาจิตใจคนก่อน หรืออย่างน้อยก็ให้พร้อม ๆ กับการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม การศึกษาวิชาการอื่นๆ เพราะการพัฒนาที่ไม่มีจริยธรรมเป็นแกนนำนั้นจะสูญเสียและเกิดผลเสียเป็นอันมากทำให้บุคคลลุ่มหลงในวัตถุและอบายมุข การที่เศรษฐกิจต้องเสื่อมโทรม ประชาชนทุกข์ยาก เพราะคนในสังคมละเลยจริยธรรม กอบโกยทรัพย์สินเป็นประโยชน์ส่วนตัวมากเกินไปขาดความเมตตาปราณี แล้งน้ำใจในการดำเนินชีวิตซึ่งกันและกัน

๓. จริยธรรม มิได้หมายถึง การถือศีล กินเพล เข้าวัดฟังธรรม จำศีลภาวนา โดยไม่ช่วยเหลือทำประโยชน์ให้แก่สังคม แต่จริยธรรมหมายถึงความประพฤติ การกระทำและความคิดที่ถูกต้องเหมาะสมการทำหน้าที่ของตนอย่างถูกต้องสมบูรณ์ เว้นสิ่งควรเว้น ทำสิ่งควรทำ ด้วยความฉลาดรอบคอบ รู้เหตุรู้ผลถูกต้องตามกาลเทศะและบุคคล ดังนั้นจะเห็นว่าจริยธรรมจึงจำเป็นและมีคุณค่าสำหรับทุกคนในทุกวิชาชีพทุกสังคม สังคมจะอยู่รอดด้วยจริยธรรม

๔. การทุจริต คดโกง การเบียดเบียนกันในรูปแบบต่างๆ อันเป็นเหตุให้สังคมเสื่อมโทรม มีสาเหตุมาจากการขาดจริยธรรมของคนในสังคม ทรัพยากรธรรมชาติในโลกนี้น่าจะพอเลี้ยงชาวโลกไปได้อีกนาน ถ้าชาวโลกช่วยกันละทิ้งความละโมภโลภมาก แล้วมามีชีวิตอยู่อย่างเรียบง่าย ช่วยกันสร้างสรรค์สังคม ยึดเอาจริยธรรมเป็นทางดำเนินชีวิต ไม่ใช่ยึดเอาลาภยศความมีหน้ามีตาในสังคมเป็นจุดหมาย ถ้าสิ่งนั้นจะเกิดขึ้นก็ถือเป็นเพียงผลพลอยได้และนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการประพฤติธรรม เช่น อาศัยลาภผลเป็นเครื่องมือในการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์อาศัยยศและความมีหน้ามีเกียรติในสังคมเป็นเครื่องมือในการจูงใจคนผู้เคารพนับถือเข้าหาธรรม

^{๒๐} พระมหาดิศร ถิระสีโล, **คุณธรรมสำหรับครู**, (กรุงเทพมหานคร: โอ. เอส. พริ้นติ้งเฮาส์, ๒๕๔๐), หน้า ๕๗.

๕. จริยธรรมสอนให้เราเลิกล้มหมิ่นกดขี่คนจน ให้เอาใจใส่ดูแลเอื้ออาทรต่อผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นบุพการีของชาติ สอนให้เราถ่อมตัวเพื่อเข้าหากันได้ดีกับคนทั้งหลาย และไม่วางโตโอหังอวดดีหรือก้าวร้าวผู้อื่น สอนให้เราลดทิฐิมานะลงให้มาก ๆ เพื่อจะได้มองเห็นสิ่งต่างๆตามความจริง ไม่หลงสำคัญตัวว่ารู้ดีกว่า มีความสามารถกว่าใคร ผู้นำที่มีจริยธรรมสูงย่อมเป็นที่เคารพกราบไหว้ของทั้งหลายได้อย่างสนิทใจ เราควรเลือกผู้นำที่สามารถนำความสงบสุขทางใจมาสู่มวลชนได้ด้วย เพื่อสันติสุขจะเกิดขึ้นทั้งภายในและภายนอก ความแข็งแกร่งทางกำลังกายกำลังทรัพย์และอาวุธนั้น ถ้าปราศจากความแข็งแกร่งทางจริยธรรมเสียแล้ว บุคคลหรือประเทศชาติจะมั่นคงอยู่ได้ไม่นาน สังคมที่เจริญมั่นคงต้องมีจริยธรรมเป็นเครื่องรับรอบหรือเป็นแกนกลาง เหมือนถนนที่มั่นคงหรือตึกที่แข็งแรง เขาใช้คอนกรีตเสริมเหล็กแม้เหล็กจะไม่ปรากฏออกมาให้เห็นภายนอก แต่มีความสำคัญอยู่ภายในนายช่างย่อมรู้ดี ทำนองเดียวกันกับบัณฑิตย่อมมองเห็นแจ้งว่าจริยธรรมมีความสำคัญในสังคมเพียงใด^{๖๑}

คุณธรรมจริยธรรมจึงเป็นสิ่งสำคัญในสังคม ที่จะนำความสุข ความสงบ และความเจริญก้าวหน้ามาสู่สังคมนั้น ๆ เพราะเมื่อคนในสังคมมีจริยธรรม จิตใจก็ย่อมสูงส่ง มีความสะอาด และสว่างในจิตใจ จะทำการงานใดก็ไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อน ไม่ก่อให้เกิดทุกข์แก่ตนเองและผู้อื่น เป็นบุคคลมีคุณค่ามีประโยชน์ และสร้างสรรค์คุณงามความดี อันเป็นประโยชน์ต่อบ้านเมืองต่อไป

อย่างไรก็ตาม การขับเคลื่อนคุณธรรมและจริยธรรมให้ได้ผลนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องประสานความร่วมมือจากทุกภาคส่วน และต้องมีการสร้างกระแสในการขับเคลื่อนคุณธรรมอย่างมีพลัง และอย่างต่อเนื่องหลากหลาย โดยจะต้องสร้างการรับรู้และการมีส่วนร่วมขององค์กรที่เป็นแกนหลักของสังคมไทย ทั้งภาครัฐภาคธุรกิจเอกชน ภาคประชาสังคม กลุ่มสื่อมวลชนที่ผลิตสื่อสร้างสรรค์สำหรับเด็กและเยาวชนซึ่งเป็นอนาคตของชาติ ตลอดจนถึงประชาชนทั่วไป^{๖๒}

สรุปได้ว่า คุณธรรมจริยธรรมเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาคน คุณธรรมจริยธรรมนับว่าเป็นพื้นฐานที่สำคัญของคนทุกคนและทุกวิชาชีพ หากบุคคลใดหรือวิชาชีพใดไม่มีคุณธรรมจริยธรรมเป็นหลักยึดเบื้องต้นแล้วก็ยากที่จะก้าวไปสู่ความสำเร็จแห่งตนและแห่งวิชาชีพนั้นๆ ที่ยิ่งกว่านั้นก็คือการขาดคุณธรรมจริยธรรมทั้งในส่วนบุคคลและในวิชาชีพ อาจมีผลร้ายต่อตนเอง สังคม และวงการวิชาชีพในอนาคตได้อีกด้วย อีกทั้ง ปัญหาของสังคมไทยที่ประสบพบเห็นอยู่ทุกวันนี้เกิดจากคน ปัญหาเริ่มต้นที่คนและมีผลกระทบถึงคน การแก้ปัญหาสังคมไทยจึงต้องแก้ด้วยการพัฒนาคน เพื่อให้คนมีปัญญามีความรู้มีคุณธรรมและมีทักษะในการแก้ปัญหาชีวิต สิ่งที่ทำทลายจึงอยู่ที่ว่าเราจะพัฒนาคนอย่างไรเพื่อให้คนมีชีวิตที่ดีงามสามารถใช้ความรู้และแก้ปัญหาได้ สร้างสรรค์ได้ ปฏิบัติต่อเทคโนโลยีอย่างถูกต้อง อยู่ในระบบการแข่งขันทางเศรษฐกิจได้ ดังนั้น บริบทของสังคมไทยยังคงต้องยึดหลักสำคัญคือคุณธรรมจริยธรรมนำชีวิต สังคมไทยจึงจะมีสมาชิกของสังคมที่เป็นทั้งคนเก่งและคนดี

^{๖๑} วศิน อินทสระ, พุทธจริยศาสตร์, หน้า ๖-๗.

^{๖๒} ศูนย์คุณธรรม (องค์กรมหาชน), ความเชื่อตรงกับค่านิยมในสังคมไทย: ปาฐกถาพิเศษ ศาสตราจารย์เกียรติคุณ นายแพทย์เกษม วัฒนชัย องคมนตรี, (นนทบุรี: บริษัท อินฟินิท โกลบอลเทรด จำกัด, ๒๕๕๕), หน้า ๓.

๒.๒.๓ คุณธรรมจริยธรรมในทัศนะของพระพุทธศาสนา

ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าคุณธรรมจริยธรรมในทัศนะของพระพุทธศาสนา จากเอกสารทางวิชาการต่าง ๆ จึงได้ประมวลสาระสำคัญไว้ ดังนี้

ในทัศนะของพระพุทธศาสนา จริยธรรม มาจาก จริย+ธรรม คำว่า จริย มาจากภาษาบาลี รากศัพท์เดิมคือ จร หรือ จร แปลว่าเที่ยวไปหรือเดินทาง จริย จึงแปลว่าการเที่ยวไป การดำเนินไป หรือการเดินทาง ในภาษาไทยนั้นเอาคำว่าประพฤติ ไปทำเป็นคำแปลของคำว่า จริยะ จริยา จรรยา และจริยธรรม และเอาคำว่าจริยธรรมมาเป็นศัพท์บัญญัติสำหรับแปลคำว่า Ethics จริยะ จริยา และจริยธรรมก็เลยมีความหมายแคบลงเท่า ๆ กับคำว่า ศีลธรรมหรือบางที่ใช้เป็นคำแทนของคำว่า ศีลธรรมไป เพราะคำว่า Ethics ก็ดี ความประพฤติอย่างที่ใช้ในภาษาไทยก็ดี เป็นเรื่องในระดับที่เรียกว่า ศีล ทั้งสิ้น แต่คำว่า จริยะ จริยา ตลอดจนจริยธรรม มีความหมายกว้างขวางกว่านั้น คือ หมายถึงการดำเนินชีวิต ความเป็นอยู่ การยังชีวิตให้เป็นไป การครองชีวิตการใช้ชีวิต การเคลื่อนไหวของชีวิตทุกด้านทุกแง่ทุกระดับ ทั้งทางกาย ทางวาจา ทางใจ ทั้งด้านส่วนตัว ด้านสังคม ด้านอารมณ์ ด้านจิต ด้านปัญญา^{๖๓} หรืออาจกล่าวได้ว่า ในทัศนะของพระพุทธศาสนา จริยธรรม เป็นเรื่องของการประพฤติที่เกิดขึ้นมาจากภายในจิตใจและแสดงออกมาเป็นพฤติกรรมที่งดงาม นั่นเอง

ก. ประเภทของจริยธรรมที่ปรากฏในพระพุทธศาสนา

สมัยพุทธกาลพระพุทธเจ้าทรงส่งสาวกไปประกาศศาสนาครั้งแรกจำนวนโดยมีจุดประสงค์เพื่อประโยชน์ของคนทั่วไปดังพุทธพจน์ว่า

ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงเที่ยวไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขแก่คนเป็นจำนวนมาก เพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์ เพื่อความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงแสดงธรรมที่งามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง และงามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถ พร้อมทั้งพยัญชนะ อันบริสุทธิ์บริบูรณ์สิ้นเชิง^{๖๔}

โดยนัยนี้ ประเภทของจริยธรรมจึงแบ่งเป็น ๓ ชั้น ตามคำว่า เบื้องต้น-ท่ามกลาง-ที่สุด ได้แก่ (๑) จริยธรรมขั้นมูลฐาน (๒) จริยธรรมชั้นกลาง และ (๓) จริยธรรมชั้นสูง^{๖๕} หรือกล่าวคือ ประเภทของจริยธรรมสามารถจำแนกออกเป็น ๓ ระดับ คือ (๑) จริยธรรมขั้นต้น ได้แก่ เบญจศีล เบญจธรรม (๒) จริยธรรมชั้นกลาง ได้แก่ กุศลกรรมบถ ๑๐ (๓) จริยธรรมชั้นสูง ได้แก่ มรรคมีองค์ ๘^{๖๖}

^{๖๓} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), จริยธรรมสำหรับคนรุ่นใหม่, หน้า ๑๐-๑๑.

^{๖๔} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๕๒/๕๓.

^{๖๕} เสว มาลาทอง, คู่มือการศึกษาจริยธรรม สำหรับนักเรียน นิสิต นักศึกษา นักบริหาร นักปกครอง และประชาชนผู้สนใจทั่วไป, หน้า ๒๐๒-๒๑๒.

^{๖๖} สุชีพ ปุญญานุภาพ, ศาสนาเปรียบเทียบ, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๙๔-๙๗.

๑. จริยธรรมขั้นมูลฐาน หมายถึง จริยธรรมที่เป็นข้อปฏิบัติเพื่อห้ามมิให้ละเมิดทางกาย วาจา ปฏิบัติเพื่อให้กาย วาจา เป็นปกติ เป็นกฎเกณฑ์ทางสังคมชาวพุทธ ปฏิบัติเพื่อบรรลุความสุขขั้นต้นของชีวิตเป็นข้อปฏิบัติเบื้องต้น เป็นพื้นฐานของชีวิตมนุษย์ ได้แก่ ศีล ๕ หรือ เบญจศีล

ศีล ๕ หรือ เบญจศีล หมายถึง ความประพฤติชอบทางกายและวาจา, การรักษากายวาจาให้เรียบร้อย, การรักษาปกติตามระเบียบวินัย, ข้อปฏิบัติในการเว้นจากความชั่ว, การควบคุมตนให้ตั้งอยู่ในความไม่เบียดเบียน^{๖๗}

ข้อ ๑ ปาณาติปาตา เวรมณี เว้นจากการปลงชีวิต เว้นจากการฆ่าการประทุษร้ายกัน เจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ ในทางปฏิบัติหมายถึง ความประพฤติหรือการดำเนินชีวิตของตนโดยไม่เบียดเบียนชีวิต ร่างกายของผู้อื่นสัตว์อื่น แต่เป็นผู้มีจิตใจประกอบด้วยเมตตากรุณา มีความรักความหวังดีต่อกันเป็นพื้นฐาน บุคคลที่จะล่วงหรือผิดศีลข้อที่ ๑ ที่ว่าศีลขานั้น ต้องประกอบด้วยองค์ คือ ปาณาติปัตนียมองค์ ๕ คือ สัตว์มีชีวิต ๑ สำคัญว่าสัตว์มีชีวิต ๑ จิตคิดจะฆ่า ๑ พยายามจะฆ่า ๑ สัตว์ตายด้วยความพยายามนั้น เมื่อบุคคลกระทำลงไปประกอบด้วยองค์ ๕ ดังกล่าว ศีลข้อที่ ๑ นี้ก็จะขาด แต่ถ้าไม่ครบองค์ ก็เป็นเพียงต่างพร้อย หรือทะลุเท่านั้น ไม่ขาด

ข้อที่ ๒ อทินนาทานา เวรมณี เว้นจากการถือเอาของที่เขาไม่ได้ให้ เว้นจากการลักโก่งละเมิดกรรมสิทธิ์ ทำลายทรัพย์สิน เจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจากการลักทรัพย์ ในทางปฏิบัติหมายถึง ความประพฤติหรือการดำเนินชีวิตของคนโดยไม่เบียดเบียนทรัพย์สิน และไม่ละเมิดกรรมสิทธิ์ของผู้อื่น ด้วยการลักขโมย แต่ดำเนินชีวิตโดยมีอาชีพ สุจริต ยุติธรรมหาเลี้ยงชีพโดยชอบเรียกว่า มีสัมมาอาชีวะ ศีลข้อที่สองนี้จะขาดได้ต้องประกอบด้วยองค์ คือ อทินนาทานมียองค์ ๕ คือ ของนั้นมีเจ้าของหวงแหน ๑ ตนก็รู้ว่าของมีเจ้าของหวงแหน ๑ มีจิตคิดจะลัก ๑ พยายามเพื่อจะลักให้ได้ ๑ ได้ของนั้นมาด้วยความพยายามนั้น ๑

ข้อที่ ๓ กาเมสุมิฉฉาจารา เวรมณี เว้นจากการประพฤติดัดในกาม เว้นจากการละเมิดสิ่งที่ผู้อื่นรักใคร่หวงแหน เจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจากการประพฤติดัดในกาม หมายถึง ความประพฤติหรือการดำเนินชีวิตของตนโดยไม่เบียดเบียนผู้อื่นทางด้านคู่ครองและไม่ละเมิดกรรมสิทธิ์ในบุคคลผู้เป็นที่รักของผู้อื่น รวมทั้งไม่ผิดประเวณีทางเพศ ไม่ประพฤตินอกใจคู่ครองของตนเองแต่มีใจมั่นคงในคู่ครองของตน สามารถควบคุมอารมณ์ในเรื่องเพศได้ ศีลข้อนี้จะขาดด้วยองค์ คือ กาเมสุมิฉฉาจารมียองค์ ๔ คือ หลึง (ชาย) ต้องห้าม ๑ จิตคิดจะเสพ ๑ ประพฤติการเสพ ๑ มรรคจรดกัน ๑

ข้อที่ ๔ มุสาวาทา เวรมณี เว้นจากการพูดเท็จ โกหก หลอกลวง เจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจากการพูดเท็จ เจตนางดเว้นจากการพูดเท็จในทางปฏิบัติหมายถึง ความประพฤติหรือการดำเนินชีวิตที่ปราศจากการเบียดเบียนผู้อื่นด้วยวาจาที่เป็นเท็จหลอกลวง อันเป็นสาเหตุตรอนหรือทำลายประโยชน์ของผู้อื่นแต่มีความซื่อสัตย์ มีสัจจะ รักษาสัจจะ พูดแต่คำจริง คำมีประโยชน์ สมานสามัคคีเท่านั้น ศีลข้อนี้จะขาดได้ต้องประกอบด้วยองค์ คือ มุสาวาทมียองค์ ๔ คือ เรื่องไม่จริง ๑ จิตคิดจะพูดเท็จ ๑ พยายามพูดออกไป ๑ คนอื่นเข้าใจเนื้อความนั้น ๑

^{๖๗}ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๘๖/๒๔๗.

ข้อที่ ๕ สุราเมรัยมีชพมาทัญฐานา เวรมณี เว้นจากน้ำเมา คือ สุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท เว้นจากสิ่งเสพติดให้โทษ เจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจากการดื่มน้ำเมา คือ สุราและเมรัย อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ในทางปฏิบัติหมายถึง ความประพฤติหรือการดำเนินชีวิตที่ปราศจากการเบียดเบียนตนเอง ด้วยการดื่ม สูบ ฉีด สิ่งเป็นพิษให้โทษแก่ร่างกาย คือ ยาเสพติดทุกประเภท อันเป็นเหตุให้เกิดความประมาทพลาดพลั้ง เกิดความมัวเมา เสียสติสัมปชัญญะและทำให้เสียคุณภาพความเป็นคน แต่มีสติระวังตัวมิให้ติดสิ่งเสพติดเหล่านั้น ทั้งสามารถควบคุมใจ ควบคุมอารมณ์มิให้เป็นทาสของสิ่งเหล่านั้นด้วย ศีลข้อนี้จะขาดได้ต้องประกอบด้วยองค์ ๔ คือ น้ำเมา ๑ จิตคิดจะดื่มน้ำเมา ๑ พยายามดื่มน้ำเมา ๑ น้ำเมานั้นล่องลาคอลงไป ๑

หรือศีล ๕ เป็นหลักควบคุมความประพฤติหรือพฤติกรรมเบื้องต้นของมนุษย์ เป็นข้อกำหนดเท่าที่จำเป็นพอที่จะให้สังคมมนุษย์อยู่กันได้โดยปกติสุข มีชีวิตและทรัพย์สินปลอดภัยตามสมควร^{๖๘}

๒. จริยธรรมชั้นกลาง

จริยธรรมชั้นกลาง หมายถึง จริยธรรมที่เป็นทางแห่งความดี ที่จะนำผู้ประพฤติปฏิบัติไปสู่ความสุข ความเจริญ ได้แก่ กุศลกรรมบถ ๑๐ ซึ่งหมายถึง ทางแห่งกุศลกรรม, ทางทำความดี, กรรมดี อันเป็นทางนำไปสู่สุคติ^{๖๙} ประกอบด้วย

ข้อที่ ๑ ปาณาติปาตา เวรมณี เว้นจากปลงชีวิต งดเว้นจากการฆ่าสัตว์ที่มีชีวิตให้ตาย และไม่ใช้ให้ผู้อื่นฆ่า สร้างจิตให้เมตตารักใคร่คนและสัตว์ดิรัจฉาน มีความปรารถนาอย่างจริงใจที่จะให้คนมีความปราศจากทุกข์โดยทั่วหน้ากัน มีความกรุณาสงสารคนและสัตว์ผู้ประสบความทุกข์ยากพร้อมทั้งงดเว้นการเบียดเบียนให้คนและสัตว์เดือดร้อน เช่น ทำให้อ้วยวะ มีแขน ขา เป็นต้น ของคนและสัตว์ให้หักหรือพิการ หรือทรมานสัตว์ให้ได้รับความเหนื่อยยากลำบาก พลอยยินดีในเมื่อคนและสัตว์ได้ดี มีลาภ มียศ มีความสุข ความเจริญงดเว้นจากการอิจฉาริษยาคนและสัตว์ที่ดีกว่าตนและตั้งจิตเป็นอุเบกขาวางเฉย

ข้อที่ ๒ อทินนาทานา เวรมณี เว้นจากถือเอาของที่เขามิได้ให้โดยอาการขโมย งดเว้นจากการลักขโมยสิ่งของ ๆ คนและสัตว์ และไม่ใช้ให้ผู้อื่นนั้นทำการลักขโมยและการไม่ทำการหลอกลวงให้ผู้อื่นต้องเสียทรัพย์และชื่อเสียงทำให้อับอาย

ข้อที่ ๓ กาเมสุ มิจฉาจารา เวรมณี เว้นจากประพฤติผิดในกาม งดเว้นจากการประพฤติผิดในกามทั้งหลาย คือ ไม่ข่มขืน ทำลามกอนาจาร ทำการล่วงละเมิดสิทธิสตรีและบุรุษอื่น เรียกว่าไม่ทำชู้ในสามีและภรรยาของผู้อื่น พยายามถือสันโดษ ยินดีเฉพาะในภรรยาหรือสามีของตนเท่านั้น ไม่รักหญิงอื่นยิ่งกว่าภรรยาของตน

^{๖๘} เสว มาลาทอง, คู่มือการศึกษาจริยธรรม สำหรับนักเรียน นิสิต นักศึกษา นักบริหาร นักปกครอง และประชาชนผู้สนใจทั่วไป, หน้า ๑๐๙-๑๑๓.

^{๖๙} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๘, (นนทบุรี: โรงพิมพ์เพิ่มทรัพย์การพิมพ์, ๒๕๕๓), หน้า ๒๓๔.

ข้อที่ ๔ มุสาวาทา เวรมณี เว้นจากพูดเท็จ จดเว้นจากการพูดเท็จ คือ ไม่พูดโกหก หลอกลวงให้ผู้อื่นเข้าใจผิดตามที่ตนพูด เช่น สิ่งใดที่เราไม่รู้เราเห็น เมื่อเขาถาม เรากลับตอบว่าเราไม่รู้ เราไม่เห็น และสิ่งใดที่เราไม่รู้ไม่เห็น แต่กลับตอบว่าเรารู้เราเห็น เป็นต้นเช่นนี้พยายามพูดแต่คำที่สัตย์จริง หากคำใดเราเห็นว่าพูดออกไปแล้วแม้เป็นความจริง แต่จะทำให้เกิดความเดือดร้อนแก่ผู้อื่น เราก็จดเสียไม่พูดเลย เพราะถ้าไม่พูดคำจริงเราก็ดูเหมือนเท็จ อันเป็นการทำให้เราเสียกุศลกรรมบถอันนี้

ข้อที่ ๕ ปิสุณาย วาจา เวรมณี เว้นจากพูดส่อเสียด จดเว้นจากการพูดส่อเสียด ได้แก่การฟังข้างนี้ แล้วเอาไปบอกข้างโน้น เพื่อจะทำลายข้างนี้ หรือได้ฟังข้างโน้นแล้วเอามาบอกข้างนี้ เพื่อจะทำลายข้างโน้นคือมุ่งหมายยุยงให้เขาแตกจากกัน ทำลายความพร้อมเพรียงกันส่งเสริมผู้ที่แตกกันแล้วให้แตกมากยิ่งขึ้น ยินดีเฟลิดเฟลินในความเป็นพรรคเป็นพวก เข้าข้างพวกโน้นบ้างพวกนี้บ้าง ทำพรรคต่อพรรคให้แตกจากกัน ตั้งใจพูดแต่คำที่จะสมานไมตรีเชื่อมโยงให้คนโน้นคนนี้มีความรักใคร่ นับถือกัน พูดให้พรรคต่อพรรคปรองดองกลมเกลียวสามัคคีกันถ้าเห็นว่าจะช่วยให้เขาสามัคคีกันไม่ได้ก็งดเสีย

ข้อที่ ๖ ผรุสย วาจา เวรมณี เว้นจากพูดคำหยาบ จดเว้นจากการพูดวาจาหยาบคายที่แผ่รื้อน ที่เป็นปม เป็นที่ขัดข้องของผู้อื่น เป็นที่ระคายหูของผู้ที่ได้ยินได้ฟัง ยิ่งเป็นคำด่าคำแช่ง แม้แต่กับสัตว์ดิรัจฉานก็ไม่ควรพูดเลย เพราะเป็นการส่อสันดานของตนเองว่าเป็นคนเลวพยายามพูดแต่คำที่อ่อนหวาน เรียบร้อย นุ่มนวลละมุนละไม

ข้อที่ ๗ สัมผัสปปลาปา เวรมณี เว้นจากพูดเพ้อเจ้อ จดเว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ ได้แก่ จดการพูดในเวลาที่ไม่ควรพูด ในสถานที่ที่เขาไม่ต้องการให้เราพูด การพูดมากไปกว่าความจริง พูดไม่มีเหตุผล พูดวาจาไม่มีหลักฐาน ไม่พูดตามธรรมวินัย พูดไม่รู้จักหยุด แม้ไม่มีใครอยากฟังแล้วก็ยังพูดเรื่อยเปื่อยไปโดยไม่มีประโยชน์ต้องใช้สติสัมปชัญญะในการพูดทุกครั้ง ถึงเป็นเรื่องจริงก็ต้องพูดให้ถูกกาลเทศะ พูดให้มีเหตุผลพอที่จะเชื่อถือได้ พูดให้ถูกตามธรรมตามวินัย พูดแต่พอเหมาะพอสมควร ไม่ให้มากเกินไปเรื่องราวจนจับไม่ได้ว่าเรื่องอะไร

ข้อที่ ๘ อนภิขมา ความไม่คิดเพ่งเล็งอยากได้ของเขา ไม่โลภอยากได้ของผู้อื่นมาเป็นของตน ได้แก่ เมื่อเห็นพัสดุอุปกรณ์เครื่องใช้สอย ทั้งที่มีวิญญูญ และไม่มีวิญญูญของผู้อื่นแล้ว แม้ตนจะชอบพอใจก็ไม่พยายามเพ่งว่า ขอให้สมบัติของผู้นั้นจงมาเป็นของเรา หรือครุ่นคิดแต่ในใจว่า ทำไฉนเราจึงจะได้ทรัพย์สมบัติของผู้นั้นหนอ ดังนี้ จงพยายามคิดให้เห็นว่า ทรัพย์สมบัติเครื่องใช้สอยอย่างดีเป็นอันมาก เกิดขึ้นแก่ผู้นั้นก็เพราะเขาได้ทำความดีเป็นบุญเป็นกุศลมาก่อน แม้ชาตินี้เราไม่เห็นเขาทำอะไร ก็คงเป็นเพราะเขาทำมาแล้วแต่อดีตชาติโน้น ผลจึงเกิดสนองให้เขาเป็นคนมั่งมีด้วยทรัพย์สมบัติอันน่าปลื้มใจ เช่นนั้นถ้าเราไปโลภอยากได้ของเขา จะทำให้เกิดเป็นบาปแก่ใจ คือเป็นสนิมเกาะกินจิตใจของเราเหมือนสนิมอันเกิดแก่เหล็ก และเกาะกินเนื้อเหล็กฉะนั้น ทำให้จิตใจของเราร้อนอ่อนกำลังลงไม่สามารถจะทำความดีอย่างอื่นได้ควรพยายามแสดงมุทิตาจิตพลอยยินดีต่อผู้นั้น แล้วพยายามบำเพ็ญบุญกุศล เช่น ให้ทาน เสียสละความโลภของตนให้เบาบางลง และชวนช่วยช่วยเหลือผู้อื่นในการทำกุศล เป็นต้น ผลจะบังเกิดแก่ตนเองในภายหลัง

ข้อที่ ๙ อพยาบาท ความไม่คิดร้ายผู้อื่น ไม่พยาบาท คือ ไม่คิดอยากให้ผู้อื่นเดือดร้อน ไม่จองเวรต่อสัตว์และคนอื่น ๆ ไม่ตั้งใจที่จะให้ใคร ๆ เป็นผู้ลำบากหรือวิบัติด้วยการใด ถึงแม้เราจะโกรธเคืองบ้างโดยที่เราทำอะไรให้เสียหาย หรือมาด่าว่าให้เกิดความเจ็บช้ำน้ำใจก็ไม่อาจอาฆาตพยาบาทจองเวรผู้นั้นต่อไปอีก เช่น เขามาทำร้ายเราก็ก็นึกเสียว่าเราระวังตัวไม่ดีหรือเพราะเราเคยทำร้ายให้เขาเดือดร้อนมาก่อนแล้วกรรมจึงติดตามมาสนองเรา ขอให้เป็นการใช้นี้กรรมกันสุดสิ้นแต่เพียงชาตินี้เถิด หรือเขามาโกงเงินเรา โดยยืมไปแล้วไม่ใช้คืน หรือเข้าหุ้นกันแล้วเขาโกงไปเสีย เช่นนี้จึงคิดว่าเราเคยโกงเขามาแล้วในชาติก่อนโน้น เขาก็โกงเอาคืนไป ขอให้สิ้นสุดเวรกรรมกันเสียที่ ตั้งใจแผ่เมตตาให้เขาเหล่านั้นจงเป็นผู้มีความสุขปราศจากทุกข์ มีความเจริญยิ่ง ๆ ขึ้นไปเถิด อย่าพยาบาทจองเวรซึ่งกันและกันเลย

ข้อที่ ๑๐ สัมมาทิฐิ ความเห็นชอบ ถูกต้องตามคลองธรรม เห็นชอบตามทำนองคลองธรรม ได้แก่ เห็นว่าบุญมีจริงบาปมีจริง ผลของบุญมี ผลของบาปมี คนทำดีย่อมได้ดี คนทำชั่วย่อมได้ชั่ว นรกมี สวรรค์มี และนิพพานก็มี โลกนี้โลกอื่นมี ชาตินี้ชาติหน้ามี^{๗๐}

๓. จริยธรรมขั้นสูง

จริยธรรมขั้นสูง หมายถึง จริยธรรมที่เป็นข้อปฏิบัติเพื่อแก้ปัญหาชีวิตได้อย่างถ่องแท้ เพื่อบรรลุผลนิพพาน บรรลุถึงบรมสุขความสุขที่ไม่หวนมาสู่ความทุกข์อีก ได้แก่ มรรคมีองค์ ๘ ประกอบด้วย

ข้อที่ ๑ สัมมาทิฐิ คือ มีปัญญาอันเห็นชอบ ได้แก่ เห็นในอริยสัจ ๔

ข้อที่ ๒ สัมมาสังกัปปะ คือ ดำริชอบ ได้แก่ ดำริที่จะออกจากกาม เนกขัมมะหรือการออกบวช รักษาศีล ดำริในการไม่พยาบาทปองร้ายผู้อื่น ดำริในการไม่เบียดเบียนผู้อื่น

ข้อที่ ๓ สัมมาวาจา คือ เจรจาชอบ ได้แก่ เว้นจากวจีหุจรีต ๔ คือ ไม่ประพฤติชั่วทางวาจา ได้แก่ มุสาวาทา ไม่พูดเท็จ ปิสุณาวาจา ไม่พูดส่อเสียด ยุยงให้เขาแตกร้างกัน ผรุสยวาจา ไม่พูดคำหยาบคาย สัมผัปปลาปา ไม่พูดเพื่อจ้อเหลวไหลไร้สาระ

ข้อที่ ๔ สัมมากัมมันตะ คือ ทำการงานชอบ โดยประกอบการทำงานที่ไม่ผิดประเพณี ไม่ผิดกฎหมาย ไม่ผิดศีลธรรม และเว้นจากกายหุจรีต ๓ ได้แก่ ปาณาติบาต เว้นจากการเบียดเบียนฆ่าสัตว์ ตัดชีวิต อทินนาทาน เว้นจากการลักขโมย และฉ้อฉลคดโกงแก่งแย่งทำลายผู้อื่น กาเมสุมิฉฉาจาร เว้นจากการประพฤติผิดในกาม

ข้อที่ ๕ สัมมาอาชีวะ คือ เลี้ยงชีวิตชอบ ได้แก่ เว้นจากการเลี้ยงชีพในทางที่ผิด ประกอบสัมมาอาชีพ คือ เว้นจากการค้าขายเครื่องประหารมนุษย์และสัตว์ เว้นจากการค้าขายมนุษย์ไปเป็นทาส เว้นจากการค้าสัตว์สำหรับฆ่าเป็นอาหาร เว้นจากการค้าขายน้ำเมา เว้นจากการค้าขายยาพิษ

^{๗๐} อก.ทสก. (ไทย) ๒๔/๑๖๘-๑๘๑/๒๔๖-๓๐๐.

ข้อที่ ๖ สัมมาวายามะ คือ มีความเพียรชอบ ๔ ประการ ได้แก่ เพียรระงับมิให้บาปหรือความชั่วเกิดขึ้น เพียรละบาปหรือความชั่วที่เกิดขึ้นแล้ว เพียรทำกุศลหรือความดีให้เกิดขึ้น เพียรรักษากุศลหรือความดีที่เกิดขึ้นแล้วให้คงอยู่

ข้อที่ ๗ สัมมาสติ คือ ระลึกชอบ ได้แก่ การระลึกวิปัสสนา การระลึกในกาย เวทนา จิต และธรรม ๔ ประการ คือ พิจารณากาย ระลึกได้เมื่อรู้สึกสบายหรือไม่สบายพิจารณาลมหายใจเข้าออก พิจารณาเวทนา ระลึกได้เมื่อรู้สึกสุขหรือทุกข์ หรือเฉย ๆ มีราคะ โทสะ โมหะ หรือไม่ พิจารณาจิต ระลึกได้ว่าจิตกำลังเศร้าหมองหรือผ่องแผ้ว รู้เท่าทันความนึกคิด พิจารณาธรรมให้เกิดปัญญา ระลึกได้ว่าอารมณ์อะไรกำลังผ่านเข้ามาในใจ

ข้อที่ ๘ สัมมาสมาธิ คือ ตั้งใจชอบ ทำจิตให้สงบ ระวังจากกิเลสเครื่องเศร้าหมอง ให้มีอารมณ์แน่วแน่เป็นอันเดียว เพื่อให้จิตจดจ่อไม่ฟุ้งซ่าน หากอารมณ์อื่นไม่มีโทษให้จิตมีที่ยึด จะได้ไม่พร่าไปหลายทางได้แก่ การเจริญสมาธิทั้ง ๔ คือ ปฐมฌาน ฌานที่ ๑ ทุตยฌาน ฌานที่ ๒ ตติยฌาน ฌานที่ ๓ และจตุตถฌาน ฌานที่ ๔^{๗๑}

ข. จริยธรรมในชีวิตประจำวัน

จริยธรรมในชีวิตประจำวัน หมายถึง จริยธรรมโดยพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับการดำเนินชีวิตประจำวันได้อย่างมีความสุข ได้แก่

๑. ธรรมคัมภีร์ครองโลก ๒

ธรรมคัมภีร์ครองโลก หมายถึง ธรรมที่ช่วยคัมภีร์ครองทั้งมนุษย์และสัตว์ทั้งหลาย ให้อยู่ด้วยกันอย่างปกติสุข โลกร่มเย็น ไม่เดือดร้อนวุ่นวาย เพราะมนุษย์และสัตว์ทั้งหลายไม่เบียดเบียนกัน มีเมตตา กรุณาต่อกัน ต่างไว้วางใจกันและกัน ในเรื่องต่าง ๆ เช่นชีวิต ทรัพย์สิน และของรักของหวง เป็นคุณธรรมที่สนับสนุนหลักมนุษยธรรมให้เป็นไปด้วยดี โดยชักนำจิตใจของบุคคลให้เกิดความละเอียดต่อความชั่วและความเกรงกลัวต่อความประพฤติชั่วและผลของความชั่วที่จะติดตามมาทั้งยังป้องกันไม่ให้กระทำความชั่ว ทั้งต่อหน้าและลับหลัง เป็นหลักธรรมสนับสนุนให้บุคคลมีสำนึกในการละเว้นความชั่วทุจริต เป็นการเบียดเบียนตนและผู้อื่นให้เดือดร้อนภายหลัง ธรรมที่ช่วยให้โลกมีความเป็นระเบียบเรียบร้อย ไม่เดือดร้อนและสับสนวุ่นวาย

ข้อที่ ๑ หิริ แปลว่า ความละอายแก่ใจ ความละอายต่อบาป หมายถึง ความละอายใจตัวเองต่อการทำความชั่วความผิด ต่อการประพฤติทุจริตทั้งหลายและความละอายใจตัวเองที่จะละเว้นไม่ทำความดีซึ่งควรจะทำให้เกิดมีในตน เช่น บิดามารดามีความละอายใจที่จะไม่ดูแลบุตรของตน เช่นนี้เรียกว่ามีหิริ หิริ เกิดขึ้นได้ด้วยการคิดถึงการศึกษา ฐานะ ยศศักดิ์ ชาติตระกูลของตน คิดถึงความเสียายที่จะเกิดขึ้น รวมกับความกลัวกลัวของจิตใจที่จะไม่ทำชั่วเช่นนั้น หิริ เป็นธรรมรักษาคัมภีร์ครองโลก ทำให้โลกเกิดสันติ ทำให้คนเราอยู่กันอย่างสงบสุข เพราะคนที่มีหิริจะเกลียดความชั่วและละอายที่จะทำความชั่วทั้งต่อหน้าและลับหลัง ทำให้ไม่ก่อความเดือดร้อนให้แก่โลกและสรรพสัตว์

^{๗๑}ที.ม. (ไทย) ๑๐/๒๕๕/๓๔๘.

ข้อที่ ๒ โอตตัมปะ แปลว่า ความเกรงกลัว หมายถึง ความสะดุ้งกลัวต่อผลของความชั่ว ต่อผลของความทุจริตที่ทำไว้ โอตตัมปะ เป็นอาการของจิตที่หวั่นไหวเมื่อจะทำความชั่ว เพราะกลัวความผิดที่จะตามให้ผลในภายหลัง เกิดขึ้นได้เพราะคิดถึงโทษหรือความทุกข์ที่จะเกิดขึ้นจากการทำชั่วจากการประพฤติทุจริตของตน เช่น ตัวเองเองต้องเดือดร้อน เกิดความเสียหาย เสียทรัพย์สินเงินทอง เสียอริสราภาพ หรือถูกคนอื่นตำหนิติเตียน ถูกสังคมรังเกียจ เป็นต้น โอตตัมปะ เป็นธรรมคุ้มครองโลกคู่กับหิริ เพราะคนที่มี โอตตัมปะ ย่อมกลัวที่จะทำความผิด ทำให้งดเว้นจากการประพฤติต่าง ๆ ได้ อันเป็นเหตุให้เกิดความร่มเย็นเป็นสุข เกิดสันติภาพขึ้น

ธรรมคุ้มครองโลก ๒ นี้ เป็นธรรมที่ช่วยให้โลกมีความเป็นระเบียบเรียบร้อย ไม่เดือดร้อน^{๗๒} เหตุที่ทำให้เกิดหิริ คือ คำนึงถึงความเป็นคนหรือชาติตระกูล ๑ คำนึงถึงอายุ ๑ คำนึงถึงความดีที่เคยทำ ๑ คำนึงถึงความเป็นพหูสูต ๑ คำนึงถึงพระศาสนา ๑ คำนึงถึงครูอาจารย์ สถานศึกษา ๑ ส่วนเหตุที่ทำให้เกิดโอตตัมปะ คือ กลัวคนอื่นติ ๑ กลัวการลงโทษ ๑ กลัวการเกิดในทุกข์ ๑^{๗๓}

๒. พรหมวิหาร ๔

พรหมวิหาร ว่า มาจากคำในภาษาบาลี แปลว่า ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพรหม^{๗๔} แปลว่า ธรรมอันเป็นเครื่องอยู่อันประเสริฐ^{๗๕} หรือแปลว่า ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของท่านผู้ใหญ่ ธรรมประจำใจอันประเสริฐ และพรหมวิหารธรรมเป็นธรรมอยู่อย่างประเสริฐซึ่งจัดเป็นหลักธรรมประจำใจและกำกับความประพฤติ เป็นธรรมจำเป็นอย่างยิ่งในสังคมไทย ซึ่งในปัจจุบันนี้อำนาจวัฒนธรรมบีบรัดให้ต้องเป็นคนใจแคบเห็นแก่ตัว การฝึกฝนให้สามารถรักและเมตตาแม้แต่ศัตรูเราก็ย่อมได้จะได้ชื่อว่าเป็นชาวพุทธที่แท้จริง^{๗๖} พรหมวิหาร ๔ ประกอบด้วย

ข้อที่ ๑ เมตตา ความรักใคร่ปรารถนาจะให้เขาเป็นสุข คำว่า เมตตา หมายถึง ความสนิทสนม คือ ความรักใคร่ที่เว้นจากราคะ ความกำหนัด ได้แก่ ความปรารถนาให้เกิดความสุขความเจริญแก่ผู้อื่น ความปรารถนาดีอยากให้มีความสุข ความมีจิตอันแผ่ไมตรีและคิดทำประโยชน์แก่มนุษย์และสัตว์ทั่วหน้า

ข้อที่ ๒ กรุณา ความสงสาร คิดจะช่วยให้เขาพ้นทุกข์ คำว่า กรุณา หมายถึง ความห่วงใยเมื่อเห็นผู้อื่นได้รับทุกข์ร้อน ได้แก่ ปรารถนาเพื่อจะปลดปล่อยความทุกข์ร้อนของเขา หรือ ความสงสารคิดจะช่วยให้เขาพ้นทุกข์ ความใส่ใจอันอันที่จะปลดปล่อยบำบัดความทุกข์เดือดร้อนของปวงสัตว์

^{๗๒} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๖๕.

^{๗๓} อัง.ทก. (ไทย) ๒๐/๒๕๕/๖๕.

^{๗๔} ประยุทธ์ หลงสมบุญ, พจนานุกรม มคอ-ไทย, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ธรรมสาร จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๕๒๓.

^{๗๕} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๐๘/๒๐๐.

^{๗๖} ไสว มาลาทอง, คู่มือการศึกษาจริยธรรม สำหรับนักเรียน นิสิต นักศึกษา นักบริหาร นักปกครอง และประชาชนผู้สนใจทั่วไป, หน้า ๑๔๗-๑๔๘.

ข้อที่ ๓ มุทิตา ความพลอยยินดี เมื่อผู้อื่นได้ดี คำว่า มุทิตา หมายถึง ความชื่นบาน ได้แก่ ความพลอยยินดีในเมื่อเห็นผู้อื่นได้ดีหรือความยินดีในเมื่อผู้อื่นมีความสุข มีจิตใจผ่องใสบันเทิง ประกอบด้วยอาการแช่มชื่นเบิกบานอยู่เสมอต่อสรรพสัตว์ผู้ดำรงในปกติสุข พลอยยินดีด้วยเมื่อเขาได้ดีมีความสุขเจริญงอกงามยิ่งขึ้นไป

ข้อที่ ๔ อุเบกขา ความวางเฉย ไม่ดีใจไม่เสียใจ เมื่อผู้อื่นถึงความวิบัติ คำว่า อุเบกขา หมายถึง ความวางเฉย ได้แก่ วางตนเป็นกลาง หรือความวางใจเป็นกลางอันจะให้ดำรงอยู่ในธรรมตามที่พิจารณาเห็นด้วยปัญญา คือ มีจิตเรียบตรงเที่ยงธรรมดุจตราขึง ไม่เอนเอียงด้วยรักและชังพิจารณาเห็นกรรมที่สัตว์ทั้งหลายกระทำแล้วอันควรได้รับผลดีหรือชั่ว สมควรแก่เหตุอันประกอบ พร้อมทั้งจะวินิจฉัยและปฏิบัติไปตามธรรม รวมทั้งรู้จักวางเฉย สงบใจ มองดู ในเมื่อไม่มีกิจที่ควรทำ เขารับผิดชอบตนได้ดีเขาสมควรรับผิดชอบตนเองหรือเขาได้รับผลอันสมควรกับความรับผิดชอบของเขา^{๗๗}

พรหม แปลว่า ผู้ประเสริฐ ส่วน วิหาร แปลว่า ความเป็นอยู่ รวมกันจึงมีความหมายว่า ความเป็นอยู่ที่เข้าถึงอย่างประเสริฐด้วยอัปมัญญา ^{๗๘} พรหมวิหาร ๔ เป็นคุณธรรมสำหรับเป็นที่อยู่ของจิตใจแห่งพรหม คือ ผู้ใหญ่หรือผู้ประเสริฐ เป็นธรรมเป็นที่อยู่ซึ่งมีทั้งความดีและความสุข โดยให้ผู้ปฏิบัตินำไปใช้ดังนี้ ขั้นแรกให้ปฏิบัติด้วยจิตคิดเกื้อกูลแผ่ออกไปในสัตว์บุคคลทั้งหลาย คือ เมตตาซึ่งมีอาการเป็นความคิดเกื้อกูล ต่อจากนั้นเมื่อได้เห็นหรือได้ยินหรือได้คิดว่าเขามีความทุกข์เดือดร้อนก็ปฏิบัติช่วยบำบัดทุกข์ให้ คือ กรุณาซึ่งมีอาการช่วยบำบัดทุกข์ จากนั้นครั้งได้เห็นเขามีสุขไม่มีทุกข์ ก็พลอยยินดีบันเทิงใจ คือ มุทิตาซึ่งมีอาการพลอยยินดี และเมื่อไม่มีกิจที่ควรจะทำต่อไป ก็อุเบกขา คือ อยู่เฉย ๆ^{๗๙}

พระบรมศาสดาทรงแสดงว่าเป็นคุณธรรมสำหรับเป็นที่อยู่ของจิตใจแห่งพรหมคือผู้ใหญ่หรือผู้ประเสริฐ อันประกอบด้วย เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ๔ ประการนี้ ทรงเรียกคุณธรรมนี้ว่า พรหมวิหารธรรม ผู้ปฏิบัติควรยึดปฏิบัติ โดยเริ่มแรกให้ปฏิบัติด้วยจิตคิดเกื้อกูลแผ่ออกไปในสัตว์บุคคลทั้งหลาย คือ เมตตา ซึ่งมีอาการเป็นความคิดเกื้อกูลต่อผู้อื่น จากนั้นเมื่อได้เห็นหรือได้ยินหรือได้คิดว่าเขามีความทุกข์ยากเดือดร้อนก็ปฏิบัติช่วยบำบัดทุกข์ให้ คือ กรุณา ซึ่งมีอาการช่วยบำบัดทุกข์ จากนั้นครั้งได้เห็นเขามีสุขไม่มีทุกข์ก็พลอยยินดีบันเทิงใจ คือ มุทิตา ซึ่งมีอาการพลอยยินดีและเพราะไม่มีกิจที่ควรจะทำต่อไปนั้นอุเบกขา คือ อยู่เฉย ๆ คืออุเบกขาซึ่งมีอาการมัธยัสถ์เป็นกลาง^{๘๐}

^{๗๗} แก้ว ชิตตะขบ, **รวมวิชาธรรมศึกษาชั้นตรี (ตามหลักสูตรของสนามหลวงแผนกธรรม พ.ศ. ๒๕๔๖)**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๗), หน้า ๙๓-๙๔.

^{๗๘} พระสัทธัมมโชติกะ ธัมมาจริยะ, **ปรมัตถโชติกะมหาอภิธัมมัตถสังคหฎฐิกา ปริจเฉทที่ ๙ เล่ม ๑ สมถกรรมฐานที่ปณี หลักสูตรชั้นมัธยมศึกษาอภิศรณิกโท**, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท วิวนเตอร์พรีนซ์ จำกัด, ๒๕๔๗), หน้า ๑๗๙.

^{๗๙} สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช (เจริญ สุวฑฺฒนมหาเถระ), **รวมธรรมะ**, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด, ๒๕๔๓), หน้า ๑๙๕.

^{๘๐} สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี, **รวมธรรมะ**, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท อมรินทร์ พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด, ๒๕๓๙), หน้า ๑๙๕.

พรหมวิหาร ๔ เป็นธรรมสำหรับผู้ใหญ่ เป็นธรรมสำหรับบิดามารดา เป็นธรรมสำหรับพระพรหม เป็นสัญลักษณ์ของพระพุทธศาสนาและเป็น grunn การเจริญหรือการบำเพ็ญพรหมวิหาร ๔ แม้ในกรณีที่ผู้ปฏิบัติไม่อาจบรรลุถึงขั้นอัปนาสมาธิหรือขั้นฌาน ก็สามารถนำความสุข ความสงบมาให้แก่ผู้บำเพ็ญได้มาก รวมทั้งทำสังคมส่วนรวมให้สงบสุขด้วย^{๘๑}

ผู้ใดมีคุณธรรมตามพรหมวิหาร ๔ ผู้นั้นได้ชื่อว่า เป็นผู้ที่มีพระคุณยิ่งใหญ่เพราะผู้ที่มีคุณธรรมตามพรหมวิหาร คือ ผู้ที่มีพฤติกรรมกาปฏิบัติเกื้อกูลต่อผู้อื่นผู้บริหรหรือผู้บังคับบัญชาควรยึดธรรมเป็นหลักปฏิบัติ เพื่อก่อให้เกิดสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้นำกับผู้ตาม ระหว่างนายจ้างกับลูกจ้าง เชิงการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข หลักพรหมวิหาร ๔ เป็นหลักธรรมประการหนึ่งที่ผู้บริหรหรือผู้ใหญ่ควรยึดปฏิบัติในการปกครองตน^{๘๒}

๓. อิทธิบาท ๔

อิทธิบาท หมายถึง คุณเครื่องให้ถึงความสำเร็จ, คุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จแห่งผลที่มุ่งหมาย^{๘๓} อิทธิบาท คือ ทางที่จะไปสู่ความสำเร็จ^{๘๔} ประกอบด้วย ฉันทะ ได้แก่ ความพอใจ คือ ความต้องการที่จะทำ ใฝ่ใจรักจะทำสิ่งนั้นอยู่เสมอ และปรารถนาจะทำให้ได้ผลดียิ่ง ๆ ขึ้นไป วิริยะ ได้แก่ ความเพียร คือ ขยันหมั่นประกอบสิ่งนั้นด้วยความพยายาม เข้มแข็ง อดทน เอาธุระไม่ทอดทิ้ง จิตตะ ได้แก่ ความคิด คือ ตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำและสิ่งนั้นด้วยความคิด เอาจิตฝึกใฝ่ไม่ปล่อยใจให้ฟุ้งซ่าน เลื่อนลอยไป และวิมังสา ได้แก่ ความไตร่ตรอง หรือ ทดลอง คือ หมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญ ตรวจตราหาเหตุผลและตรวจสอบข้อยังหย่อนในสิ่งที่ทำนั้น มีการวางแผน วัดผล คิดค้นวิธีแก้ไขปรับปรุง เป็นต้น

ข้อที่ ๑ ฉันทะ ความพอใจ หมายถึง ความรู้สึกชอบหรือพอใจรักใคร่ในงานที่ตนทำ หรือในสิ่งที่จะศึกษาเล่าเรียน ดังนั้น เราจึงต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับงานที่จะทำ หรือเรื่องที่เรจะต้องศึกษาก่อนว่า จะทำให้เราได้รับประโยชน์อะไรบ้าง เช่น การตั้งใจศึกษาเล่าเรียน ทำให้เรามีความรู้ดีไม่โกงเขา เป็นที่รักใคร่ของพ่อแม่ ครูอาจารย์ เป็นต้น ฉันทะ จึงเป็นหลักธรรมข้อแรกในการทำงานต่าง ๆ ซึ่งจะก่อให้เกิดหลักธรรมอีก ๓ ข้อตามมา

ข้อที่ ๒ วิริยะ ความขยันหมั่นเพียร เมื่อเรามีความพอใจในงานที่จะทำ หรือสิ่งที่เราจะศึกษาแล้ว ก็จะทำให้เกิดความขยันในการจะทำสิ่งนั้น เมื่อครูอาจารย์ให้งานอะไรมา ก็จะมุ่งมั่นกระทำจนสำเร็จ

^{๘๑} พระเทพวิสุทธิกวี (พิจิตร จิตวณโณ), **การพัฒนาจิต**, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (นครปฐม: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๔๓), หน้า ๑๒๐-๑๒๑.

^{๘๒} วรญา ทองอุ่น, **มนุษย์สัมพันธ์ในองค์กร**, (สุรินทร์: มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์, ๒๕๔๘), หน้า ๒๑๐-๒๑๒.

^{๘๓} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, หน้า ๑๖๐.

^{๘๔} พระธรรมโกศาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ), **พจนานุกรมธรรมปัญญานันทะ**, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ม.ป.ป.), หน้า ๑๕๐.

ข้อที่ ๓ จิตตะ ความเอาใจใส่ หนทางไปสู่ความสำเร็จอีกประการหนึ่ง คือ ความเอาใจใส่ในการทำงาน การศึกษา มีจิตใจจดจ่อต่องานที่ทำหรือสิ่งที่เรียน ซึ่งจะมีมากหรือน้อยก็ขึ้นอยู่กับความพอใจ และมีความขยันหมั่นเพียร

ข้อที่ ๔ วิมังสา การพิจารณาไตร่ตรอง คือ การใช้ปัญญาพิจารณาไตร่ตรองงานที่ทำว่า ยังมีอะไรบกพร่องที่ต้องแก้ไข หรือควรเพิ่มเติมอะไร ซึ่งจะทำให้งานนั้นดีขึ้น เพราะเมื่อเรามีความรักในงานที่ทำ รวมทั้งทำอย่างพากเพียร เอาใจใส่ ย่อมต้องการให้งานที่เสร็จนั้น ออกมาเป็นที่น่าพอใจ จึงต้องพิจารณาว่า ดีแล้วหรือยัง มีสิ่งใดที่ต้องปรับปรุงแก้ไขอีก ซึ่งวิมังสาจะทำให้งานที่ทำสมบูรณ์และไม่บกพร่อง หรือทำให้งานที่ยังบกพร่องอยู่ มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

อิทธิบาท ๔ นี้ เกื้อหนุนกัน และมักมาด้วยกัน เช่น เกิดฉันทะ มีใจรักแล้วก็ทำให้พากเพียร เมื่อพากเพียร ก็เอาใจจดจ่อใส่ใจอยู่เสมอ และเปิดช่องให้ใช้ปัญญาพิจารณาไตร่ตรองแต่ที่แยกพิจารณาแต่ละข้ออย่างนี้ ก็ด้วยถือเอาภาวะที่เด่นเป็นใหญ่ เป็นตัวนำ เป็นตัวชักจูงข้ออื่น ๆ^{๘๕}

อิทธิบาท ๔ เป็นหลักธรรมที่ไม่เคยล้าสมัย ที่ในปัจจุบันแม้เราจะหลงลืมกันไปบ้างว่า คืออะไร แต่ถ้าหากได้ย้อนรำลึกกันบ้างว่า มีอะไร และคืออะไร จะเห็นได้ว่าหลักธรรมอายุ ๒ พันกว่าปีนี้ ไม่มีคราวใดที่จะเรียกว่าล้าสมัย^{๘๖}

๔. ทิศ ๖

ทิศ ๖ หมายถึง บุคคลประเภทต่าง ๆ ที่เราต้องเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์ทางสังคม ดุจทิศที่อยู่รอบตัว^{๘๗} ประกอบด้วย

ข้อที่ ๑ ปุรัตถิมทิศ ทิศเบื้องหน้า คือ ทิศตะวันออก ได้แก่ มารดาบิดา เพราะเป็นผู้มีอุปการะแก่เรามาก่อน

บุตรธิดาพึงบำรุงมารดาบิดา ผู้เป็นทิศเบื้องหน้า ดังนี้

- ท่านเลี้ยงเรามาแล้ว เลี้ยงท่านตอบ
- ช่วยทำการงานของท่าน
- ดำรงวงศ์สกุล
- ประพฤติตนให้เหมาะสมกับความเป็นทายาท
- เมื่อท่านล่วงลับไปแล้ว ทำบุญอุทิศให้ท่าน

^{๘๕}ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๓๑/๒๓๓.

^{๘๖}พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), ธรรมบุญชีวิต, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๔๕), หน้า ๔๐.

^{๘๗}พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๒๖๕.

มารดาบิดาย่อมอนุเคราะห์บุตรธิดา ดังนี้

- ห้ามปรามจากความชั่ว
- ให้ตั้งอยู่ในความดี
- ให้ศึกษาศิลปวิทยา
- หาคู่ครองที่สมควรให้
- มอบทรัพย์สมบัติให้ในโอกาสอันสมควร

ข้อที่ ๒ ทักขิณทิส ทิสเบื่องขวา คือ ทิสใต้ ได้แก่ ครูอาจารย์ เพราะเป็นทักษิณียบุคคล ควรแก่การบูชาคุณ

ศิษย์พึงบำรุงครูอาจารย์ ผู้เป็นทิสเบื่องขวา ดังนี้

- ลูกต้อนรับ
- เข้าไปหา (เพื่อบำรุง คอยรับใช้ ปรีक्षा และรับคำแนะนำ เป็นต้น)
- ใฝ่ใจเรียน (คือ มีใจรัก เรียนด้วยศรัทธา และรู้จักฟังให้เกิดปัญญา)
- ประณินบัติ ช่วยบริการ
- เรียนศิลปวิทยาโดยเคารพ (คือ เอาจริงเอาจัง ถือเป็นกิจสำคัญ)

ครูอาจารย์ย่อมอนุเคราะห์ศิษย์ ดังนี้

- ฝึกฝนแนะนำให้เป็นคนดี
- สอนให้เข้าใจแจ่มแจ้ง
- สอนศิลปวิทยาให้สิ้นเชิง
- ยกย่องให้ปรากฏในหมู่คณะ
- สร้างเครื่องคุ้มภัยในสารทิส (สอนฝึกให้รู้จักเลี้ยงตัวรักษาตนในอันที่จะดำเนินชีวิตต่อไป

ด้วยดี)

ข้อที่ ๓ ปัจฉิมทิส ทิสเบื่องหลัง ทิสตะวันตก ได้แก่ บุตรภรรยา เพราะติดตามเป็นกำลัง สนับสนุนอยู่ข้างหลัง

สามีบำรุงภรรยา ผู้เป็นทิสเบื่องหลัง ดังนี้

- ยกย่องให้เกียรติสมกับฐานะที่เป็นภรรยา
- ไม่ดูหมิ่น
- ไม่นอกใจ
- มอบความเป็นใหญ่ในงานบ้านให้

- หาเครื่องประดับมาให้เป็นของขวัญตามโอกาส

ภรรยาเยอมนุเคราะห์สามี ดังนี้

- จัดงานบ้านให้เรียบร้อย
- สงเคราะห์ญาติมิตรทั้งสองฝ่ายด้วยดี
- ไม่นอกใจ
- รักษาทรัพย์สมบัติที่หามาได้
- ขยันไม่เกียจคร้านในงานทั้งปวง

ข้อที่ ๔ อุตตรทิศ ทิศเบื้องซ้าย ทิศเหนือ ได้แก่ มิตรสหาย เพราะเป็นผู้ช่วยให้ข้ามพ้นอุปสรรคภัยอันตราย และเป็นกำลังสนับสนุน ให้บรรลุความสำเร็จ

บุคคลพึงบำรุงมิตรสหาย ผู้เป็นทิศเบื้องซ้าย ดังนี้

- เผื่อแผ่แบ่งปัน
- พุดจามีน้ำใจ
- ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน
- มีตนเสมอ ร่วมสุขร่วมทุกข์กัน
- ซื่อสัตย์จริงใจต่อกัน

มิตรสหายเยอมนุเคราะห์ตอบ ดังนี้

- เมื่อเพื่อนประมาท ช่วยรักษาป้องกัน
- เมื่อเพื่อนประมาท ช่วยรักษาทรัพย์สมบัติของเพื่อน
- ในคราวมีภัย เป็นที่พึ่งได้
- ไม่ละทิ้งในยามทุกข์ยาก
- นับถือตลอดถึงวงศ์ญาติของมิตร

ข้อที่ ๕ เหนือทิศ ทิศเบื้องล่าง ได้แก่ คนรับใช้และคนงาน เพราะเป็นผู้ช่วยทำงานต่าง ๆ

นายพึงบำรุงคนรับใช้และคนงาน ผู้เป็นทิศเบื้องล่าง ดังนี้

- จัดการงานให้ทำตามความเหมาะสมกับกำลังความสามารถ
- ให้ค่าจ้างรางวัลสมควรแก่งานและความเป็นอยู่
- จัดสวัสดิการดี มีช่วยรักษาพยาบาลให้ยามเจ็บไข้ เป็นต้น
- ได้ของแปลกๆ พิเศษมา ก็แบ่งปันให้
- ให้มีวันหยุดและพักผ่อนหย่อนใจตามโอกาสอันควร

คนรับใช้และคนงานย่อมอนุเคราะห์นาย ดังนี้

- เริ่มทำการงานก่อนนาย
- เลิกงานทีหลังนาย
- ถือเอาแต่ของที่นายให้
- ทำการงานให้เรียบร้อยและดียิ่งขึ้น
- นำเกียรติคุณของนายไปเผยแพร่

ข้อที่ ๖ อุปริมทิศ ทิศเบื้องบน ได้แก่ สมณพราหมณ์ คือ พระสงฆ์ เพราะเป็นผู้สูงด้วยคุณธรรม และเป็นผู้นำทางจิตใจ

คฤหัสถ์ย่อมบำรุงพระสงฆ์ ผู้เป็นทิศเบื้องบน ดังนี้

- จะทำสิ่งใด ก็ทำด้วยเมตตา
- จะพูดสิ่งใด ก็พูดด้วยเมตตา
- จะคิดสิ่งใด ก็คิดด้วยเมตตา
- ต้อนรับด้วยความเต็มใจ
- อุปถัมภ์ด้วยปัจจัย ๔

พระสงฆ์ย่อมอนุเคราะห์คฤหัสถ์ ดังนี้

- ห้ามปรามจากความชั่ว
- ให้ตั้งอยู่ในความดี
- อนุเคราะห์ด้วยความปรารถนาดี
- ให้ได้ฟังสิ่งที่ยังไม่เคยฟัง
- ทำสิ่งที่เคยฟังแล้วให้แจ่มแจ้ง
- บอกทางสวรรค์ คือทางชีวิตที่มีความสุขความเจริญให้^{๘๘}

พุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งการฝึก และการพัฒนาเพื่อให้คนเข้าถึงความสุขอย่างแท้จริง คือ ความสุขที่จะไม่ผันแปร เป็นอิสระแต่ก็ไม่ได้ละเลยความสุขแบบอื่น ๆ การพัฒนาความสุขในพุทธศาสนา จึงมีการพัฒนาเป็นขั้นเป็นตอนตามเหตุและปัจจัยของธรรมชาติ โดยมีได้มุ่งเน้นให้บุคคลมีความสุขเท่านั้น แต่ให้คนมีความสุขไปพร้อม ๆ กับการพัฒนาตนเอง สังคม และสิ่งแวดล้อม ให้เกิดความเกื้อกูลดีงาม แก่ใจและกำจัดสภาพที่ไม่เกื้อกูลดีงาม หรือที่เป็นอกุศลไปพร้อม ๆ กับการพัฒนาสิ่งที่เกื้อกูล การพัฒนานี้จะมีความสุขในระดับแรก ๆ ที่ยิ่งขึ้นต่อสิ่งภายนอก เพื่อพัฒนาความสุขที่

^{๘๘}ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๙๘-๒๐๔/๒๐๒-๒๐๖.

ละเอียดยิ่งขึ้น โดยไม่ให้ติดตันอยู่เพียงแค่ความสุขในขั้นเบื้องต้นเท่านั้นผู้ที่กำลังพัฒนาตนเองอยู่นั้น จะช่วยสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงามให้เกิดขึ้น และช่วยชักนำผู้อื่นให้เกิดความสุขได้ด้วยเช่นกัน แม้จะไม่สามารถเข้าถึงความสุขสูงสุดคือนิพพานสุข แต่อย่างน้อยที่สุดการอยู่ร่วมกันก็ย่อมไม่มีการเบียดเบียนเกิดความเดือดร้อนเสียหายให้แก่สิ่งแวดล้อมและสังคม รวมถึงเป็นปัจจัยเกื้อหนุนให้คนอื่น ๆ ในสังคมสามารถพัฒนาความสุขในขั้นสูงขึ้นไปได้ตามกำลังความสามารถ และเหตุปัจจุบัน^{๘๙}

๕. มงคล ๓๘ ประการ

มงคล ๓๘ ประการ มาจากมงคลสูตร คือ พระสูตรที่ว่าด้วยเรื่องมงคล โดยพระพุทธเจ้าทรงแสดงพระสูตรนี้แก่เทวดาตนหนึ่งซึ่งไม่ปรากฏนาม

ขณะประทับอยู่ที่พระเชตะวันมหาวิหาร อารามของอนาถบิณฑิกเศรษฐี กรุงสาวัตถี โดยเทวดาทูลถามถึงมงคลอันสูงสุดในพระพุทธศาสนา พระพุทธองค์จึงตรัสบอกมงคลไว้ ๓๘ ประการ คือ (๑) การไม่คบคนพาล (๒) การคบบัณฑิต (๓) การบูชาผู้ที่ควรบูชา (๔) การอยู่ในถิ่นที่เหมาะสม (๕) การได้สร้างบุญไว้ในปางก่อน (๖) การตั้งตนไว้ชอบ (๗) การเป็นผู้สดับตรับฟังมาก (๘) การเป็นผู้มีศิลปะ (๙) การเป็นผู้มีวินัยที่ศึกษาดีแล้ว (๑๐) การเป็นผู้มีวาจาสุภาพ (๑๑) การบำรุงมารดาบิดา (๑๒) การสงเคราะห์บุตร (๑๓) การสงเคราะห์ภริยา (๑๔) การทำงานไม่คั่งค้าง (๑๕) การให้ (๑๖) การประพฤติธรรม (๑๗) การสงเคราะห์ญาติ (๑๘) การงานที่ไม่มีโทษ (๑๙) การงดเว้นจากบาป (๒๐) ความสำรวมจากการดื่มน้ำเมา (๒๑) ความไม่ประมาทในธรรมทั้งหลาย (๒๒) ความเคารพ (๒๓) ความถ่อมตน (๒๔) ความสันโดษ (๒๕) ความกตัญญู (๒๖) การฟังธรรมตามกาล (๒๗) ความอดทน (๒๘) การเป็นผู้ว่าง่าย (๒๙) การพบเห็นสมณะ (๓๐) การสนทนาธรรมตามกาล (๓๑) การเฝ้าผลาญบาป (๓๒) การประพฤติพรหมจรรย์ (๓๓) การเห็นแจ้งอริยสัจ (๓๔) การทำพระนิพพานให้แจ้ง (๓๕) จิตไม่หวั่นไหวในโลกธรรม (๓๖) จิตไม่เศร้าโศก (๓๗) จิตปราศจากกิเลสเพียงดังธูลิ (๓๘) จิตเกษม^{๙๐}

มงคลสูตรข้อที่ ๑ ถึงข้อที่ ๔ เป็นหลักปฏิบัติเพื่อจัดทำสิ่งแวดล้อมภายนอกให้ดีให้เหมาะแก่การพัฒนากายและจิตในเบื้องต้น ได้แก่

ข้อที่ ๑ การไม่คบคนพาล คือ ไม่คบผู้ที่ประกอบบาปอกุศล ผู้ไม่ดำรงชีวิตด้วยปัญญา ไม่คบหากับผู้ที่มีความหมกมุ่นในอบายมุข ผู้มีนิสัยไม่ซื่อตรง ไม่มีคุณธรรม การไม่คบคนพาลเป็นการขจัดสิ่งแวดล้อมที่ไม่ดีออกไปจากจิตใจของเรา โดยเฉพาะสิ่งแวดล้อมทางสังคมคือคนซึ่งเป็นเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน คนพาลจัดว่าเป็นสิ่งแวดล้อมที่ไม่ดี ไม่เกื้อกูลแก่การประพฤติปฏิบัติธรรม แก่ความเจริญก้าวหน้าของชีวิต การคบคนนั้นมีความสำคัญต่อการพัฒนาชีวิต ด้วยเหตุว่า คบคนเช่นไรก็เป็นคนเช่นนั้น

^{๘๙} พระครูธรรมธรครรชิต คุณวโร, “การพัฒนาความสุขในพุทธธรรม”, วารสารศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยนเรศวร, ปีที่ ๑๕ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มีนาคม ๒๕๕๖): ๙๙.

^{๙๐} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๒๗๔-๒๗๗.

ข้อที่ ๒ การคบหาบัณฑิต คือ การผูกไมตรีกับคนดี มีบัณฑิตเป็นมิตร คบหากับผู้มีศีลธรรม ผู้รอบรู้ธรรมและปฏิบัติธรรม การคบบัณฑิตจะส่งผลให้ผู้คบได้สัมผัสกับความดีต่าง ๆ ได้เห็นตัวอย่างที่ดี ฟังเรื่องดี ๆ ทำสิ่งดี ๆ แนวคิดดี ๆ เป็นประโยชน์เกื้อกูลแก่การปฏิบัติธรรม เพื่อพัฒนาชีวิตไปสู่ความหลุดพ้น ผู้คบบัณฑิตก็เป็นเช่นกับใบไม้ที่พันของหอม

ข้อที่ ๓ การบูชาผู้ที่ควรบูชา คือ การบูชาที่บุคคลบูชาดีแล้วในปุชโนยบุคคลมีพระพุทธเจ้าเป็นต้น แม้เล็กน้อย ย่อมอำนวยประโยชน์สุขแก่ผู้บูชาตลอดกาลนาน เช่น การบูชาพระพุทธเจ้าด้วยดอกไม้ของนายสุนนมาลาการ ทำให้ได้รับสมบัติในปัจจุบัน คือ ได้รับพระราชทานช้าง ม้า ทาส ทาสี บ้านส่วย เงินทอง ของใช้ เครื่องประดับ ส่วนการบูชาด้วยการปฏิบัติบูชา คือ บูชาพระพุทธเจ้าด้วยการถึงไตรสรณคมน์และรับสิกขาบททั้ง ๕ เป็นต้น

ข้อที่ ๔ การอยู่ในถิ่นที่เหมาะสม คือ อยู่ในถิ่นที่มีพุทธบริษัท ถิ่นที่มีคำสอนของพระศาสดารุ่งเรือง การอยู่ในถิ่นเช่นนี้ย่อมได้รับข้อมูลที่ดี ได้พัฒนาอินทรีย์ ๖ มี ตา หู เป็นต้น ให้เจริญขึ้น การอาศัยอยู่ในถิ่นที่เหมาะสมพระพุทธเจ้าตรัสว่า เป็นมงคล เพราะเป็นปัจจัยแห่งการทำบุญของสัตว์ทั้งหลาย การอยู่ในถิ่นที่เหมาะสมต้องพิจารณาว่า ถิ่นนี้เมื่อไปอยู่แล้ว ทรัพย์สมบัติจะเจริญหรือไม่ สามารถประกอบอาชีพตั้งตัวได้หรือไม่ ชีวิตมีความสุขหรือไม่ ทรัพย์สิ้นเปลืองอดภัยหรือไม่ คุณความดีพัฒนาหรือไม่

มงคลสูตรข้อที่ ๕ ถึงข้อที่ ๑๐ รวม ๖ ข้อ เป็นหลักปฏิบัติเพื่อจัดทำสิ่งแวดล้อมภายในของตนให้ดี จัดเป็นดีใน ซึ่งเป็นฐานที่จะรองรับดีต่อ ๆ ไป ได้อย่างมั่นคง ได้แก่

ข้อที่ ๕ การสั่งสมบุญไว้ในปางก่อน คือ ผู้มีบุญอันทำไว้มาก่อนย่อมได้รับสิ่งที่พึงประสงค์ในสมบัติทุกอย่าง ทั้งมนุษย์สมบัติ สวรรค์สมบัติ สูงสุดกระทั่งนิพพานสมบัติ ความเป็นผู้มีบุญอันทำไว้ในกาลก่อนเป็นการจัดสิ่งแวดล้อมภายในให้ดี หมายถึง การสร้างสิ่งที่ดีให้เกิดขึ้นภายในตัวเอง สิ่งดังกล่าวนี้เป็นฐานรองรับและต่อเติมการพัฒนากายและใจของตนให้ก้าวไปสู่ความหลุดพ้นในระดับที่สูงขึ้นไป

ข้อที่ ๖ การตั้งตนไว้ชอบ คือ ปฏิบัติตนถูกต้องด้วยคุณธรรมและหน้าที่ จนเป็นบุคคลที่น่านับถือในที่ทุกสถานด้วยการปฏิบัติ ดังนี้ ยังตนผู้ไม่มีศีล ให้ตั้งอยู่ในความเป็นผู้มีศีล ๑ ยังตนผู้ไม่มีศรัทธา ให้ตั้งอยู่ในความเป็นผู้มีศรัทธา ๑ ยังตนผู้ตระหนี่ ให้ถึงพร้อมด้วยการบริจาค ๑

ข้อที่ ๗ การเป็นผู้สดับตรับฟังมาก คือ การพัฒนาศักยภาพของตนให้เป็นบุคคลที่ทรงคุณค่าสามารถนำหลักวิชาความรู้มาพัฒนาตนเองและพัฒนาผู้อื่น การเป็นผู้สดับตรับฟังมากนอกจากได้เพิ่มพูนความรู้ในหลักวิชาการต่าง ๆ แล้ว ยังเป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมความประพฤติให้ถูกต้องดีงามเป็นคนดีน่าคบหาสมาคม พระพุทธเจ้าทรงยกย่องผู้สดับตรับฟังมากกว่า “ผู้มีธรรมเครื่องทำความแกล้วกล้า”^{๙๑}

^{๙๑} อ.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๐๑/๑๗๕.

ข้อที่ ๘ การเป็นผู้มีศิลปะ คือ ผู้มีศิลปะเกิดขึ้นในตนโดยการศึกษา ฝึกคิด ฝึกพูด ฝึกทำ จนชำนาญเกิดเป็นประสบการณ์แก้ปัญหาเป็น การเป็นผู้มีศิลปะย่อมทำให้ชีวิตมีประโยชน์ต่อตนเอง และชุมชน ได้บำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวม

ข้อที่ ๙ การเป็นผู้มีวินัยที่ศึกษาดีแล้ว คือ การเป็นผู้มีวินัยที่ศึกษาดีแล้ว คือ ปฏิบัติตาม วินัยทั้งทางโลกและทางธรรมถูกต้อง ไม่บกพร่อง ปฏิบัติเคร่งครัดเรียบร้อย ชื่อว่า มีความสุจริตทาง กาย วาจา และใจ แม้ตนเองก็ติเตียนตนไม่ได้ ผู้รู้ใคร่ครวญแล้วย่อมสรรเสริญ ชื่อเสียงที่ดั่งงามย่อม ขจรไป ไม่หลงลืมสติดาย มีสุคติเป็นที่ไปในเบื้องหน้า^{๙๒}

ข้อที่ ๑๐ การเป็นผู้มีวาจาสุภาสิต คือ วาจาที่ประกอบด้วยลักษณะ ๕ ประการ ได้แก่ พุด ถูกกาล ๑ พุดคำจริง ๑ พุดสุภาพ ๑ พุดมีประโยชน์ ๑ พุดด้วยเมตตาจิต ๑^{๙๓} หลักปฏิบัติในวาจา สุภาสิตคือ พุดถ้อยคำที่เว้นจากโทษ ไม่พุดปด ไม่พุดส่อเสียด ไม่พุดคำหยาบ ไม่พุดเพ้อเจ้อ วาจา สุภาสิตเป็นหลักพัฒนาชีวิตให้เจริญยิ่ง ๆ ขึ้นไป ช่วยปลูกเร้าให้เกิดคุณธรรม ทำให้เกิดจิตสำนึก มี กำลังใจในการปฏิบัติหน้าที่ สร้างความปองดองสามัคคี สร้างความเข้าใจอันดีต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน

มงคลข้อที่ ๑๑ ถึงข้อที่ ๑๔ รวม ๔ ข้อ เป็นหลักปฏิบัติที่แสดงให้เห็นว่าผู้ปฏิบัติเป็นคนดี มีความรับผิดชอบต่อครอบครัวในฐานะต่าง ๆ เป็นการทำหน้าที่ระดับพื้นฐานของผู้ครองเรือนให้สมบูรณ์ ได้แก่

ข้อที่ ๑๑ การบำรุงมารดาบิดา คือเลี้ยงดูมารดาบิดา ประนบัติด้วยเครื่องสักการะ มีข้าว น้ำ ผ้าห่ม ที่นอน การอบกลิ่น ให้อาบน้ำ ล้างเท้าทั้งสองให้ท่าน จัดว่าเป็นการปฏิบัติตามหน้าที่ของ บุตรที่ดี ๕ ประการคือ ๑ ท่านเลี้ยงเรามาแล้วเลี้ยงท่านตอบ ๑ ช่วยทำกิจการงานของท่าน ๑ ช่วย ดำรงวงศ์ตระกูลของท่าน ๑ ประพฤติตนให้เป็นผู้สมควรรับมรดก ๑ เมื่อท่านล่วงลับไปทำบุญอุทิศให้ ท่าน ๑^{๙๔} การกระทำตอบแทนพระคุณของมารดาบิดาที่จัดว่าเป็นการกระทำอันมีคุณค่ายิ่งก็คือการ ยังมารดาบิดาผู้ไม่มีศรัทธาให้ตั้งอยู่ในศรัทธา ผู้ทุศีลให้ตั้งอยู่ในความถึงพร้อมด้วยศีล ผู้ตระหนี่ให้ถึง พร้อมด้วยการบริจาค ผู้ไม่มีปัญญาให้ถึงพร้อมด้วยปัญญา การกระทำเช่นนี้พระพุทธเจ้าตรัสสรรเสริญ ว่า บุตรธิดาเป็นอันกระทำตอบแทนแล้วและกระทำยิ่งแล้วแก่มารดาบิดาทั้งสอง^{๙๕} ข้อปฏิบัติเหล่านี้ เป็นมงคลอันสูงสุดแก่ผู้ปฏิบัติ การบำรุงมารดาบิดาส่งผลให้ผู้ปฏิบัติพ้นจากทุกข์ประสบประโยชน์สุข ในโลกทั้งสอง ชื่อเสียงที่ดั่งงามขจรไป บัณฑิตทั้งหลายให้การสรรเสริญ มีสุคติเป็นที่ไปในเบื้องหน้า พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า “เพราะการปรนบัติในมารดาบิดานั้นแล บัณฑิตทั้งหลายสรรเสริญเขาในโลก นี้เอง เขาละไปแล้วย่อมบันเทิงในสวรรค์”^{๙๖}

^{๙๒} อก.ทูก. (ไทย) ๒๐/๑๘/๗๑.

^{๙๓} อก.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๘๘/๓๓๘.

^{๙๔} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๖๗/๒๑๒-๒๑๓.

^{๙๕} อก.ทูก. (ไทย) ๒๐/๓๔/๗๘.

^{๙๖} ขุ.ชา. (ไทย) ๒๘/๑๓๘/๘๔.

ข้อที่ ๑๒ การสงเคราะห์บุตร คือ การเลี้ยงดูและเป็นตัวอย่างในการปฏิบัติตนในทางที่ดีที่ถูกเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่บุตร มารดาบิดาพึงสงเคราะห์บุตรด้วยการทำหน้าที่ ๕ ประการ คือ ห้ามมิให้ทำชั่ว ๑ ให้ตั้งอยู่ในความดี ๑ ให้ศึกษาศิลปวิทยา ๑ หาเครื่องที่เหมาะสมให้ ๑ มอบทรัพย์มรดกในกาลอันควร ๑^{๙๗} การสงเคราะห์บุตรเป็นคุณธรรมที่สำคัญ เป็นการปฏิบัติหน้าที่ที่ตนมีอยู่อย่างถูกต้อง ทำให้สถาบันครอบครัวร่มเย็นเป็นสุข เพราะการสงเคราะห์บุตร การเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่บุตร เป็นการพัฒนาศักยภาพของตนให้ดีขึ้น

ข้อที่ ๑๓ การสงเคราะห์ภริยา คือ การรับผิดชอบเลี้ยงดูภริยา เป็นหน้าที่ของสามีที่จะพึงสงเคราะห์อนุเคราะห์ภริยา พระพุทธเจ้าได้ตรัสถึงหน้าที่อันสามีพึงปฏิบัติต่อภริยา ๕ ประการ คือ ยกย่องนับถือว่าเป็นภริยา ๑ ไม่ดูหมิ่น ๑ ไม่นอกใจ ๑ มอบความเป็นใหญ่ในครอบครัวให้ ๑ ให้เครื่องประดับแต่งตัว สำหรับภริยาเมื่อได้รับการสงเคราะห์จากสามีแล้วต้องปฏิบัติหน้าที่ต่อสามี ๕ ประการเช่นกัน คือ จัดการงานในบ้านเรียบร้อย ๑ สงเคราะห์ญาติมิตรทั้งสองฝ่าย ๑ ไม่นอกใจ ๑ รักษาทรัพย์สมบัติที่สามีหามาให้ดี ๑ ขยันไม่เกียจคร้านในงานทั้งปวง ๑^{๙๘} การปฏิบัติตามที่กล่าวมานี้เป็นมงคลแก่ผู้ปฏิบัติ เพราะการสงเคราะห์กันเป็นการยึดเหนี่ยวน้ำใจของกันและกันเอาไว้ ทำให้เกิดความเข้าใจกัน ครองรักครองเรือนร่วมกันอย่างมั่นคง ครอบครัวมีความสุข สะดวกต่อการสร้างหลักฐานครอบครัว นั่นเอง

ข้อที่ ๑๔ การทำงานไม่คั่งค้างอาภูล คือ ทำงานถูกเวลา เหมาะสม ขยันขันแข็ง ไม่เกียจคร้าน ทำอย่างสม่ำเสมอ ผู้ที่ทำงาน ทำงานจริง ไม่ทิ้งงานให้เสีย ไม่ให้งานคั่งค้าง ย่อมได้ทรัพย์ได้รับความสุข พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า “ผู้ใด เมื่อทำกิจแห่งบุรุษ ไม่สำคัญหนาวและร้อนยิ่งไปกว่าหญ้า ผู้นั้นย่อมไม่เสื่อมไปจากสุข”^{๙๙}

มงคลข้อที่ ๑๕ ถึงข้อที่ ๑๘ รวม ๔ ข้อ จัดเป็นหลักปฏิบัติที่สำคัญต่อการอยู่ร่วมกันของคนในสังคม เป็นการปฏิบัติหน้าที่ต่อสังคม สร้างมิตรไมตรี มีน้ำใจ สร้างความสัมพันธ์อันดีต่อกันในหมู่ญาติ ทำงานที่ไม่มีโทษ ลดปัญหาสังคม เชื่อว่าสร้างสันติสุขให้สังคม ได้แก่

ข้อที่ ๑๕ การให้ คือ การสงเคราะห์เกื้อกูลกันในทางที่ดี ส่งเสริมการพัฒนาคนให้มีความสุข ส่งเสริมผู้กระทำไม่ให้เป็นคนเห็นแก่ตัว ไม่เอาเปรียบกัน ทานมี ๒ ประการ คือ อามิสทาน การให้สิ่งของ ๑ ธรรมทาน การให้ธรรม ๑^{๑๐๐} ผลดีที่เกิดแก่ผู้ให้ คือ ได้กำจัดความตระหนี่ สละความโลภออกไปจากใจ พระพุทธเจ้าตรัสอานิสงส์ของการให้ไว้ ๕ ประการ คือ ผู้ให้ย่อมเป็นที่รักที่พอใจของคนหมู่มาก ๑ สัตบุรุษผู้สงบยอมคบหาผู้ให้ทาน ๑ กิตติศัพท์อันงามของผู้ให้ทานย่อมขจรไป ๑ ผู้ให้ทานย่อมไม่ห่างเหินจากธรรมของคฤหัสถ์ ๑ ผู้ให้ทานหลังจากตายแล้วย่อมเกิดในสุคติโลกสวรรค์ ๑^{๑๐๑}

^{๙๗}ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๖๗/๒๑๒-๒๑๓.

^{๙๘}ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๖๙/๒๑๔.

^{๙๙}ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๕๓/๒๐๗.

^{๑๐๐}อง.ทุก. (ไทย) ๒๐/๑๔๒/๑๒๐.

^{๑๐๑}อง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๓๕/๕๖.

ข้อที่ ๑๖ การประพุดิธรรม คือ การน้อมนำธรรมให้ถึงพร้อมในตัวของผู้ปฏิบัติและเมื่อได้ปฏิบัติธรรมสม่ำเสมอ ชีวิตจะมีความสุข มีสุคติเป็นที่ไปในเบื้องหน้า แม้จะปรารถนาเป็น กษัตริย์มหาศาล เป็นพราหมณ์มหาศาล เป็นเทพชั้นใด หรือต้องการทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญา วิมุตติ อันไม่มีอาสวะก็จะได้รับด้วยการประพุดิธรรม^{๑๐๒}

ข้อที่ ๑๗ การสงเคราะห์ญาติ คือ การช่วยเหลือเกื้อกูลแก่ญาติพี่น้อง การเกื้อกูลแก่พวก ญาติผู้ขัดสนทรัพย์บ้าง ผู้เจ็บป่วยบ้าง ซึ่งมาขอความช่วยเหลือ ด้วยให้ของกิน ให้นุ่งห่ม และทรัพย์ เป็นต้น ตามที่จะสามารถช่วยได้ ชื่อว่าการสงเคราะห์ญาติ การสงเคราะห์ญาติเป็นการยึดเหนี่ยวจิตใจ ของกันและกัน ทำให้จิตใจเจริญงอกงามด้วยคุณธรรม เป็นเหตุปัจจัยให้ได้คุณธรรมพิเศษขึ้นไป ตามลำดับ

ข้อที่ ๑๘ การงานที่ไม่มีโทษ คือ การทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ให้แก่ตนและแก่คนในสังคม เช่น ทำถนนที่ขรุขระให้ราบเรียบ ทอดสะพานข้ามน้ำเพื่อให้คนใช้สัญจรไปมาสะดวก ปลูกต้นไม้มีเงา ไว้ให้ร่มรื่น เมื่อทำเช่นนี้แล้วจิตใจย่อมผ่องใส ย่อมประสบความสุข และมีสวรรค์เป็นที่ไปในเบื้องหน้า

มงคลข้อที่ ๑๙ ถึงข้อที่ ๒๕ รวม ๗ ข้อ เป็นหลักปฏิบัติตนเกี่ยวกับศีลธรรม โดยมงคลข้อ ที่ ๑๙ และข้อที่ ๒๐ จัดเข้าในศีล เพราะเป็นข้อปฏิบัติที่มีลักษณะดเว้นจากบาป สรรวมจากการดื่ม น้ำเมา มงคลข้อที่ ๒๑ ถึงข้อที่ ๒๕ จัดเข้าในหลักธรรม เพราะเป็นข้อปฏิบัติที่เกี่ยวกับหลักเสริมสร้าง สติ กิริยามารยาทดี ไม่มีทิฏฐิมานะ ยินดีพอใจด้วยของของตน เป็นคนดีมีความกตัญญูกตเวที การ ปฏิบัติตามหลักธรรมนี้จะเป็เหตุให้เกิดความดีงามด้านอื่น ๆ อีกหลายประการ ได้แก่

ข้อที่ ๑๙ การงดเว้นจากบาป คือ เจตนาความตั้งใจไม่ทำบาปทางกายวาจาและใจครบ ไตรทวาร ในสีกาลสูตร พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า บาป ได้แก่ กรรมกิเลส ๔ อย่าง คือ ปาณาติบาต ขมา สัตว์ ๑ อทินนาทาน ลักทรัพย์ ๑ กาเมสุ มิฉฉาจาร ประพุดิผิดในกามทั้งหลาย ๑ มุสาวาท พุดเท็จ ๑^{๑๐๓} การงดเว้นจากบาปเช่นนี้จิตใจย่อมไม่เศร้าหมอง ไม่มีเวรภัยกับใคร ๆ การเว้นจากบาปเป็นการ ฝึกตนไม่ให้เป็นคนโหดร้าย มือไว ใจเร็ว ขี้บด หมดสติ

ข้อที่ ๒๐ ความสรวมจากการดื่มน้ำเมา คือ การปิดประตูแห่งอบาย ไม่เสื่อมเสียสุขภาพ ร่างกาย ทำให้มีสติ ไม่ประมาท ทำ พุด คิด เรียบร้อย มีความพร้อมต่อการทำความดีได้เต็มที่ พระพุทธเจ้าตรัสมงคลข้อให้สรวมจากการดื่มน้ำเมาเพราะน้ำเมาทำให้ผู้ดื่มควบคุมสติไม่ได้ เป็นที่ตั้ง แห่งความประมาท เป็นเหตุให้เสื่อมเสียสุขภาพและโภคะ โทษของการดื่มน้ำเหมายมี ๖ ประการ คือ เสียทรัพย์ทันตาเห็น ๑ ก่อการทะเลาะวิวาท ๑ เป็นบ่อเกิดแห่งโรค ๑ เป็นเหตุให้เสียชื่อเสียง ๑ ทำให้ ไม่มีความละเอียด ๑ เป็นเหตุทอนกำลังปัญญา ๑^{๑๐๔}

^{๑๐๒} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๔๔๒/๔๗๘-๔๗๙.

^{๑๐๓} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๔๕/๒๐๐.

^{๑๐๔} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๔๘/๒๐๒-๒๐๓.

ข้อที่ ๒๑ ความไม่ประมาทในธรรมทั้งหลาย คือ ความเป็นผู้ไม่อยู่ปราศจากสติ ความไม่ประมาทเป็นหลักธรรมที่สำคัญของพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าตรัสไว้เป็นอมตบทว่า “ความไม่ประมาท เป็นทางแห่งอมตะ”^{๑๐๕} พระพุทธเจ้าตรัสสอนให้กระทำความไม่ประมาทใน ๔ สถาน คือ ในการละกายทุจริต บำเพ็ญกายสุจริต ๑ ในการละวจีทุจริต บำเพ็ญวจีสุจริต ๑ ในการละมโนทุจริต บำเพ็ญมโนสุจริต ๑ ในการละความเห็นผิด บำเพ็ญความเห็นถูก ๑^{๑๐๖}

ข้อที่ ๒๒ ความเคารพ คือ การทำให้หนัก ได้แก่ การยกย่องเชิดชูบุคคลหรือสิ่งที่ควรยกย่องเชิดชูมีพระพุทธเจ้า เป็นต้น ความเคารพเป็นคุณธรรมของผู้ฝึกตนของอารยชนผู้ที่ได้รับการศึกษามาดี ผู้ที่ให้เกียรติให้ความเคารพผู้อื่นด้วยใจย่อมได้รับการเคารพตอบ และเมื่อตายจากโลกนี้ไปแล้วย่อมเข้าถึงโลกสวรรค์ หรือเกิดในโลกมนุษย์ก็จะเกิดในตระกูลสูงมีตระกูลกษัตริย์ เป็นต้น^{๑๐๗}

ข้อที่ ๒๓ ความอ่อนน้อมถ่อมตน คือ ปฏิบัติตนเป็นผู้มีบุคลิกภาพดี ไม่เย่อหยิ่ง ไม่มีทิฐิมานะ ไม่ถือตัว ไม่กระด้าง เป็นผู้เด่นในทางดีงาม เป็นผู้จัดมานะเสียได้ ขจัดความกระด้างเสียได้ เป็นผู้เชื่อกับด้วยท่อนผ้าสำหรับเช็ดเท้า เสมอด้วยโคผู้ตัวเขาหัก และเป็นผู้เสมอด้วยงูพิษที่ถูกถอดเขี้ยวแล้ว มีวาจาอ่อนหวาน มีวาจาเป็นนวล มีวาจาน่าปลื้มใจ

ข้อที่ ๒๔ ความสันโดษ คือ ความยินดีด้วยของของตน มีความหมาย ๓ ประการ คือ ยินดีด้วยของของตน ยินดีด้วยของที่มีอยู่ ยินดีสม่าเสมอ ความสันโดษถือว่าเป็นมงคล เพราะเป็นเหตุละบาปธรรมทั้งหลาย มีความมักมาก ความปรารถนาลามก เป็นต้น ความสันโดษเป็นหลักธรรมนำตนสู่ความหลุดพ้นเพราะเป็นเครื่องอบรมอริยมรรคและเพราะเป็นเหตุอยู่สบายในทิศทั้ง ๕

ข้อที่ ๒๕ ความกตัญญู คือ ความเป็นผู้รู้อุปการะอันบุคคลอื่นทำแล้วแก่ตน ความกตัญญูนั้นมีความสำคัญมากเพราะเป็นรากฐานแห่งการทำความดีทุกอย่าง จะเห็นว่าความกตัญญูไม่จัดเข้าไว้ในบาร์มี ๑๐ แต่ความกตัญญูนี้เป็นพื้นฐานรองรับให้บาร์มี ๑๐ สำเร็จผลได้ และได้ชื่อว่าเป็นมงคลแก่ผู้ปฏิบัติ เพราะเป็นเหตุแห่งการบรรลุคุณวิเศษมีประการต่าง ๆ มีความเป็นผู้ควรสรรเสริญว่าเป็นสัตบุรุษ เป็นต้น

มงคลสูตรได้แสดงหลักธรรมไว้ ๕ ประการ ที่มีลักษณะเป็นธรรมเครื่องสนับสนุนการปฏิบัติเพื่อพัฒนาไปสู่ความหลุดพ้นทั้งในระดับโลกียะและระดับโลกุตระ มีปรากฏอยู่ในมงคลข้อที่ ๒๖ ถึงข้อที่ ๓๐ รวม ๕ ข้อ ได้แก่

ข้อที่ ๒๖ การฟังธรรมตามกาล คือ ในเวลาที่จิตประกอบด้วยอุทธัจจะ หรือถูกอกุศลวิตกมีกามวิตก เป็นต้น อย่างใดอย่างหนึ่งครอบงำ แล้วฟังธรรมเพื่อบรรเทาวิตกเหล่านั้น ผู้ฟังธรรมย่อมได้รับประโยชน์ ๕ อย่าง คือ ย่อมได้ฟังสิ่งที่ยังไม่เคยฟัง ๑ สิ่งใดเคยฟังแล้ว แต่ยังไม่เข้าใจชัด ย่อมเข้าใจชัดในสิ่งนั้น ๑ บรรเทาความสงสัยเสียได้ ๑ ทำความเห็นให้ถูกต้อง ๑ จิตของผู้ฟังย่อมผ่องใส ๑^{๑๐๘}

^{๑๐๕} พุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๒๑/๓๑.

^{๑๐๖} อ.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๑๑๖/๑๗๘-๑๗๙.

^{๑๐๗} ม.อ. (ไทย) ๑๔/๒๕๕/๓๕๔.

^{๑๐๘} อ.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๒๐๒/๓๔๔.

ข้อที่ ๒๗ ความอดทน คือ มีความทนทานทั้งกายและใจ อดทนต่อราคะโทสะโมหะ อดทนต่อคำกล่าวล่วงเกิน ความเจ็บใจ ความลำบากตรากตรำ ความเจ็บไข้ ความอดทนเป็นเครื่องหล่อหลอมกายและใจให้มีความทนทาน อดทนได้มากเท่าใดก็ยิ่งเป็นผู้สามารถรับภาระหน้าที่อันหนักหน่วงแห่งยุคสมัยได้มากเพียงนั้น

ข้อที่ ๒๘ ความเป็นผู้ว่าง่าย คือ เมื่อถูกผู้อื่นว่ากล่าวอยู่โดยชอบธรรม ไม่ถึงความความกลบเกลื่อน หรือความเป็นผู้นิ่งเฉย หรือการคิดถึงคุณและโทษ กระทำความเอื้อเฟื้อ ความเคารพ ความถ่อมตนอย่างเหลือเกินให้ปรากฏ พระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญความเป็นผู้ว่าง่ายว่าเป็นมงคล เพราะเป็นเหตุแห่งการได้อิवाทหรือคำแนะนำพร้าสอนจากเพื่อนพรหมจารีทั้งหลาย และเพราะเป็นเหตุแห่งการบรรลุคุณคือการละโทษได้

ข้อที่ ๒๙ การเห็นสมณะ คือ การเข้าไปหา การบำรุง การระลึกถึง การได้ยิน และได้เห็น บรรพชิตผู้มีกิเลสสงบแล้ว ผู้มีกาย วาจา จิต และปัญญาอันอบรมแล้ว ผู้ประกอบด้วยการฝึกอย่างสูง เชื่อว่า การเห็นสมณะ ย่อมมีอุปการะมาก เพราะเป็นเหตุให้ได้ประสบสิ่งที่ยอดเยี่ยมมีทศสนานุตตริยะ การเห็นอันยอดเยี่ยม เป็นต้น^{๑๐๙}

ข้อที่ ๓๐ การสนทนาธรรมตามกาล คือ การพูดจากันในเรื่องความดีความชอบ เรื่องที่เป็นจริง มีเหตุมีผล มีหลักฐานอ้างอิง หลักปฏิบัติในการสนทนาธรรมตามกาล คือ สนทนากันในเวลาพลบค่ำ คือเวลาที่คนทั้งหลายเลิกทำงานทุกอย่าง เวลาใกล้รุ่ง คือ เบื้องต้นแห่งวัน และในกาลนั้น ๆ คือ ในเวลาที่เป็นโอกาสเหมาะสมจะสนทนากันได้ การสนทนาธรรมตามกาล พระพุทธเจ้าตรัสว่าเป็นมงคล เพราะเป็นเหตุแห่งคุณทั้งหลาย เช่น ได้รับความฉลาดในนิกายทั้ง ๕ ป้องกันไม่ให้วิรณธรรมครอบงำจิต ได้รับความแจ่มแจ้งเรื่องข้อธรรมและการปฏิบัติธรรมในด้านต่าง ๆ เป็นต้น การสนทนาธรรมตามกาลช่วยส่งเสริมการปฏิบัติธรรมให้เจริญก้าวหน้าจนถึงความหลุดพ้นจากกิเลส

หลักธรรมในมงคลสูตร ที่มีอยู่ ๓๘ ประการนั้น จัดเป็นหลักปฏิบัติในส่วนที่เป็นโลกุตตรธรรมได้ ๒ ฝ่ายคือ ฝ่ายเหตุ และฝ่ายผล โลกุตตรธรรมฝ่ายเหตุในมงคลข้อที่ ๓๑ ถึงข้อที่ ๓๔ รวม ๔ ข้อ คือ

ข้อที่ ๓๑ การเผาผลาญบาป คือ การทำบาปกรรมทั้งหลายให้เร่าร้อน ให้หมดไปจากใจ เกาะติดอยู่ในใจไม่ได้ ส่งผลให้จิตสะอาดผ่องใส การบำเพ็ญตบธรรม เป็นเหตุผลของกันและกัน กล่าวคือ บุคคลผู้ที่จะทำอินทรีย์สังวรให้พร้อมมูลต้องอาศัยหิริโอตตปะและสติ เพราะคุณเครื่องสำรวมอินทรีย์คือสติสังวรและหิริโอตตปะเป็นอุปนิสัยของอินทรีย์สังวร คนที่มีหิริโอตตปะจะเป็นคนมีอินทรีย์สังวรมีศีล มีสัมมาสมาธิ ยถาภูตญาณทัสสนะก็เกิดมี เมื่อเกิดยถาภูตญาณทัสสนะแล้ว นิพพิทาและวิราคะก็มี วิมุตติญาณทัสสนะก็ย่อมมีตามมาเป็นลำดับ การบำเพ็ญตบะจึงเป็นการขจัดเผาผลาญบาปกรรมให้เร่าร้อนหมดไปจากใจ พร้อมกันนั้นก็สร้างกุศลธรรมให้เกิดขึ้นเจริญขึ้นในตน

^{๑๐๙} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๒๗/๓๒๗.

ข้อที่ ๓๒ การประพาศิพรหมจรรย์ คือ เว้นจากเมถุนธรรม การประพาศิพรหมจรรย์ในมกคลสูตรนี้เป็นการปฏิบัติที่พัฒนาขึ้นมาตามลำดับจากการปฏิบัติมกคลในข้อเบื้องต้น เป็นการปรับพื้นฐานจิตใจให้หนักแน่นตั้งแต่ระดับโลกียะ ปฐมจิตสูงขึ้นจนก้าวย่างเข้าสู่โลกุตตรธรรม อันเป็นความหลุดพ้นขั้นสูงสุด การประพาศิพรหมจรรย์ถือว่าเป็นมกคล เพราะเป็นเหตุบรรลุคุณพิเศษมีประการต่าง ๆ ที่สูงขึ้น

ข้อที่ ๓๓ การเห็นแจ้งอริยสัจ คือ การเห็นด้วยการเรียนรู้ ด้วยอำนาจแห่งญาณเครื่องแทงตลอด ดังที่ พระโยคาวจรนั้นทำอยู่อย่างนั้น ย่อมแทงตลอดสัจจะ ด้วยปฏิเวธญาณดวงเดียว ย่อมตรัสรู้ด้วยอภิสมยญาณดวงเดียว คือ ย่อมแทงตลอดซึ่งทุกข์ด้วยปฏิเวธญาณเครื่องกำหนดรู้ซึ่งสมุทัย ด้วยปฏิเวธญาณเป็นเหตุละซึ่งนิโรธสัจ ด้วยปฏิเวธญาณเครื่องทำให้แจ้ง ย่อมแทงตลอดซึ่งมรรคด้วยปฏิเวธญาณเป็นเหตุให้เจริญ การเห็นอริยสัจคือ รู้ด้วยญาณเครื่องแทงตลอดนี้ พระพุทธเจ้าตรัสว่าเป็นมกคล เพราะทำให้ผู้ปฏิบัติถึงความหลุดพ้นจากวิภวทุกข์ ทุกข์ดับไปไม่เหลือในเพราะนิพพาน^{๑๐๐}

ข้อที่ ๓๔ การทำพระนิพพานให้แจ้ง คือ นิพพาน แปลว่า ดับ เย็นสนิท แสดงภาวะทางจิตใจ หมายถึง เย็นใจ สดชื่น ชุ่มชื่นใจ ดับความร้อนใจ เป็นเครื่องดับกิเลส ทำให้ราคะ โทสะ โมหะหมดสิ้นไป ไม่มีตัณหาเครื่องร้อยรัดหรือออกไปแล้วจากตัณหาที่เป็นเครื่องร้อยติดไว้กับภพ ๖ นิพพาน มี ๒ อย่างคือ สอุปาทิเสสนิพพานธาตุ ๑ อนุปาทิเสสนิพพานธาตุ ๑^{๑๐๑} พระพุทธเจ้าทรงแสดงหลักการใหญ่อันเป็นข้อปฏิบัติเพื่อทำพระนิพพานให้แจ้งไว้ เรียกว่า ทางสายกลาง ได้แก่ อริยมรรคมีองค์ ๘ คือ สัมมาทิฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ การปฏิบัติในสมถกัมมัฏฐานและวิปัสสนากัมมัฏฐาน กำหนดอารมณ์ของกัมมัฏฐานทั้งสองหยุดนิ่งเป็นสมาธิ เจริญฌานขั้นต่าง ๆ พิจารณานามรูปที่เกิดขึ้น ตั้งอยู่ดับไป ด้วยปัญญาเห็นแจ้ง ดับกิเลสที่เกิดขึ้นกับใจให้หมดไปตามลำดับขั้นตั้งแต่ระดับโลกียะจนถึงขั้นโลกุตระ จิตปลอดโปร่งเป็นอิสระ

การทำให้แจ้งซึ่งพระนิพพานถือว่าเป็นมกคล เพราะเป็นเหตุแห่งการอยู่เป็นสุขในทิฐฐธรรม ดังพระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า นิพพานเป็นสุขอย่างยิ่ง^{๑๐๒} สภาวะจิตของท่านผู้บรรลุพระนิพพานจะหมดจดผ่องใสสะอาด สว่าง สงบ คงที่ ดับความร้อนใจ ดับกิเลส ไม่มีตัณหาเครื่องร้อยรัด แม้ว่าจะครองเบญจขันธ์อยู่ก็สามารถดำรงสภาวะจิตที่ดีงามได้ตลอดเวลา

สภาวะของจิตที่ดีงามทั้ง ๔ ประการ คือ จิตไม่หวั่นไหวในโลกธรรม จิตไม่เศร้าโศก จิตปราศจากธุลี จิตมีความเกษม นี้ อยู่ในมกคลข้อที่ ๓๕-๓๘ ซึ่งเป็นผลที่เกิดจากการทำพระนิพพานให้แจ้ง ผู้ที่ได้บรรลุพระนิพพานจะพึงเห็นได้ด้วยตนเอง

^{๑๐๐} พ.ส. (ไทย) ๒๕/๗๓๐-๗๓๓/๔๗๖-๔๗๗.

^{๑๐๑} พ.อิตติ. (ไทย) ๕/๔๔/๓๙๒.

^{๑๐๒} พ.ธ. (ไทย) ๒๕/๒๐๔/๙๖.

ข้อที่ ๓๕ จิตไม่หวั่นไหวในโลกธรรม คือ จิตของผู้ที่ถูกโลกธรรมกระทบแล้วไม่หวั่นไหว^{๑๑๓} โลกธรรมมี ๘ ประการ ที่เป็นอิฏฐารมณ์ คือ ลาก ยศ สรรเสริญ สุข ที่เป็นอนิฏฐารมณ์ คือ เสื่อมลาภ เสื่อมยศ นินทา ทุกข์ ดังที่ พระพุทธเจ้าตรัสอธิบายเรื่องจิตไม่หวั่นไหวด้วยโลกธรรม ความว่า “ลาก เสื่อมลาภ ยศ เสื่อมยศ นินทา สรรเสริญ สุข และทุกข์ ธรรมเหล่านี้ในหมู่มนุษย์ล้วนไม่เที่ยง ไม่มั่นคง มีความแปรผันเป็นธรรมดา แต่ท่านผู้มีปัญญาดี มีสติรู้ธรรมเหล่านี้แล้ว ย่อมพิจารณาเห็นว่า มีความแปรผันเป็นธรรมดา อิฏฐารมณ์ จึงย่ำยีจิตของท่านไม่ได้ ท่านย่อมไม่ยินร้ายต่ออนิฏฐารมณ์ ความยินดีหรือความยินร้าย ท่านขจัดปิดเป่าจนไม่มีอยู่ ท่านรู้ทางที่ปราศจากธุลี ไม่มีความเศร้าโศก เป็นผู้ถึงฝั่งแห่งภาพ ย่อมรู้แจ้งชัดโดยถูกต้อง”^{๑๑๔}

ข้อที่ ๓๖ จิตไม่เศร้าโศก คือ พระพุทธเจ้าตรัสไว้ในมหาสติปัฏฐานสูตรว่า “ภิกษุทั้งหลาย ความโศก ความเศร้าใจ ความแค้นใจ ความผาก ณ ภายใน ความเศร้าโศก ณ ภายในของสัตว์ผู้ประกอบด้วยความฉิบหายอันใดอันหนึ่ง ผู้อันทุกขธรรมอันใดอันหนึ่งถูกต้องแล้ว อันใดเล่า ภิกษุทั้งหลาย นี้เราเรียกว่า ความโศก”^{๑๑๕} เป็นการแสดงให้เห็นว่า จิตที่เศร้าโศก ไม่ดี ไม่มีประโยชน์ ทำให้สุขภาพกายและใจเสื่อมเสีย ส่วนจิตที่ไม่เศร้าโศกจะส่งผลให้สุขภาพกายและใจผ่องใส ไม่มีภัย

ข้อที่ ๓๗ จิตปราศจากกิเลสเพียงดังธูลี คือ ธูลี ได้แก่ ฝุ่นละออง สิ่งใดหรือที่ใดมีธูลีส่งไป หรือมีธูลีจับ สิ่งนั้นย่อมเศร้าหมอง รากะโทสะโมหะ ชื่อว่า ธูลี เพราะย่อมทำจิตให้เศร้าหมอง จิตที่ปราศจากกิเลสเพียงดังธูลีก็คือปราศจากความเศร้าหมอง กิเลสเพียงดังธูลีในที่นี้ก็คือ รากะ โทสะ โมหะ ที่มาเกาะจิตทำให้จิตเศร้าหมอง จิตปราศจากกิเลสเพียงดังธูลี เป็นจิตที่สะอาด ผ่องใส สามารถรู้แจ้งเห็นจริงในสิ่งทั้งหลาย เป็นจิตของพระอริยะผู้บรรลुพระอรหัต

ข้อที่ ๓๘ จิตเกษม คือ จิตที่ปราศจากโยคะ ประการ คือ กามโยคะ ความกำหนัดในกามคุณ ๕ ภวโยคะ ความกำหนัดด้วยอำนาจความพอใจในรูปภพและอรุภพ ทิณฺณโยคะ ทิณฺณ ๖ ประการ อวิชชาโยคะ ความไม่รู้ในอริยสัจ จิตเกษมนี้ชื่อว่าเป็นมงคล เพราะนำมาซึ่งความเป็นผู้สูงสุดในโลก ความเป็นผู้มีชั้นอันไม่เป็นไปแล้ว (ไม่เกิดอีก) และเพราะนำมาซึ่งความเป็นอาหุไนยบุคคล เป็นต้น

สรุปได้ว่า จริยธรรมในทัศนะของพระพุทธศาสนา มีเป็น ๓ ชั้น ตามพระดำรัสเมื่อคราวส่งสาวกออกประกาศพระศาสนา ว่า งานในเบื้องต้น งานในท่ามกลาง และงานในที่สุด กล่าวคือ ขั้นต้น ได้แก่ เบญจศีล-เบญจธรรม ชั้นกลาง ได้แก่ กุศลกรรมบถ ๑๐ และขั้นสูง ได้แก่ มรรคมีองค์ ๘ อย่างก็ตาม ยังมีจริยธรรมในชีวิตที่จำเป็นสำหรับการดำเนินชีวิตประจำวันได้อย่างมีความสุข ได้แก่ ธรรมคัมภีร์ครองโลก ๒ พรหมวิหาร ๔ อิทธิบาท ๔ ทิศา ๖ และมงคล ๓๘ ประการ นั่นเอง

^{๑๑๓} พุ.สุ. (ไทย) ๒๕/๒๗๑/๕๖๓.

^{๑๑๔} ่อง.อภฺธ. (ไทย) ๒๓/๕/๒๐๒-๒๐๓.

^{๑๑๕} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๓๙๑/๓๒๕.

๒.๒.๔ ทฤษฎีเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม

ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าทฤษฎีเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม จากเอกสารทางวิชาการต่าง ๆ จึงได้ประมวลสาระสำคัญไว้ ดังนี้

ก. ทฤษฎีเซลล์กระจกเงา (Mirror Neuron Theory)

ทฤษฎีเซลล์กระจกเงา เป็นทฤษฎีที่ค้นพบใหม่หลังปี ค.ศ. ๒๐๐๐ โดยนักวิทยาศาสตร์ ๓ ท่าน จาก University of Parma ประกอบด้วย Dr.Vittorio Gallese, Dr.Leonardo Fogassi และ Dr.Giacomo Rizzolatti เป็นผู้เปิดประตูนำไปสู่การไขความลับนี้ โดยพบว่า ภายในสมองของคนเรามีเซลล์ชนิดหนึ่ง ซึ่งต่อมาตั้งชื่อว่า เซลล์กระจกเงา (Mirror Neuron) โดยอธิบายว่า เซลล์กระจกเงาคือ สะท้อนทุกอย่างที่ส่งผ่านประสาทการรับรู้ไปยังเซลล์อื่น ๆ ในสมอง ส่งผลให้เกิดการกระทำเหมือนกับสิ่งที่ได้รับรู้ โดยมีเงื่อนไขสำคัญ คือ ขณะที่รับรู้ข้อมูลนั้น ๆ ผู้รับมีความรู้สึกร่วม^{๑๑๖}

การค้นพบของนักวิชาการครั้งนี้ ได้ก่อให้เกิดการค้นคว้าวิจัยบทบาทและหน้าที่ ของเซลล์ชนิดนี้อย่างกว้างขวาง ทั้งในวงการวิทยาศาสตร์ การแพทย์ การศึกษา จิตวิทยา และสังคมวิทยา ก่อให้เกิดความรู้ใหม่ๆ เกี่ยวกับการเรียนรู้ และการพัฒนาตนเองของมนุษย์อย่างมากมาย

จากแนวคิดของทฤษฎีกระจกเงานี้ นักวิชาการในวงการศึกษได้เสนอให้ นำมาใช้ในการพัฒนาเด็กไทย โดยเฉพาะพฤติกรรมการเล่นแบบของเด็กที่เกิดขึ้น จากการทำงานของเซลล์กระจกเงาในตัวเด็กเอง ถ้าพ่อแม่หรือผู้ใหญ่ในสังคม มีทักษะในการเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ลูก ๆ โดยไม่ใช่เพียงแค่การใช้คำพูด ในการสั่งสอนลูกเท่านั้น เซลล์กระจกเงาจะทำงานได้ดีเมื่อลูกเห็นพฤติกรรมของพ่อแม่ และสามารถสะท้อนสิ่งที่ได้แล้วซึมซับเข้าไปเป็นลักษณะนิสัยของตัวเอง

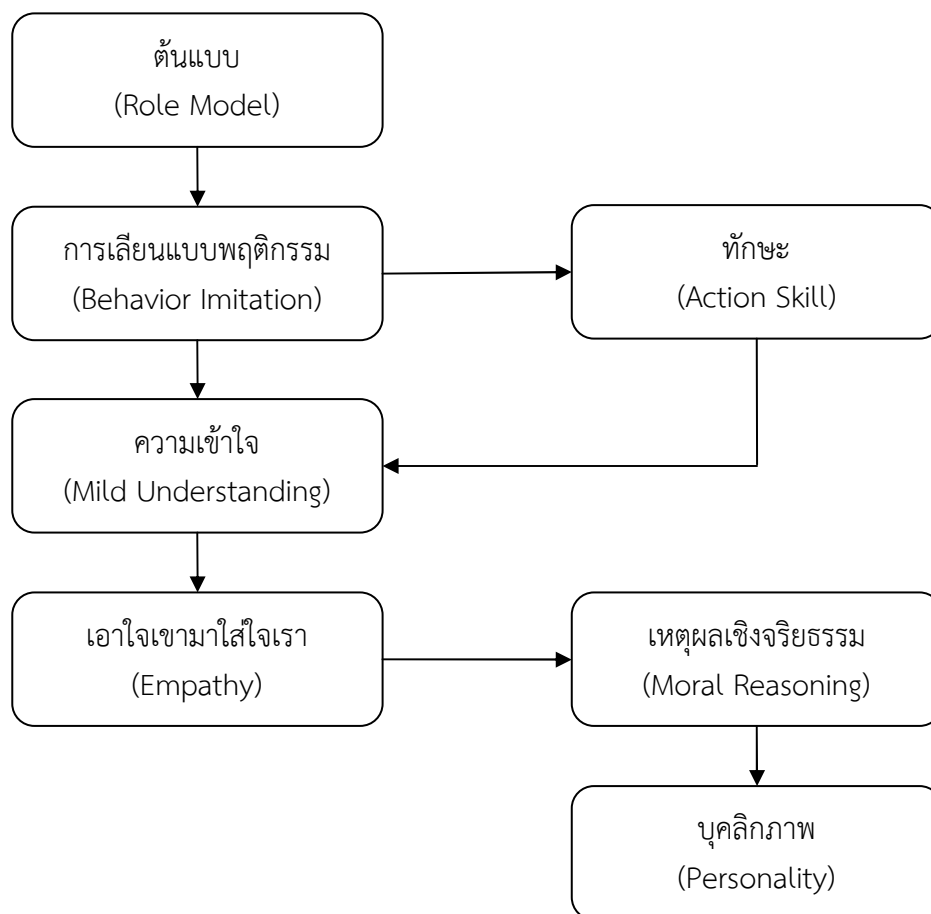
ประโยชน์ของทฤษฎีนี้ ทำให้สังคมรู้ว่าแบบอย่างที่ดีจากพ่อแม่ คือ สิ่งสำคัญที่สุด ในการพัฒนาลักษณะนิสัยและสภาวะคุณธรรมในตัวเด็กตั้งแต่เยาว์วัย อีกทั้งแนวคิดนี้สามารถเชื่อมโยงต่อไปยังทฤษฎีการกลมกลืนทางสังคม (Socialization) คือ การรับรู้เพื่อสร้างค่านิยม ทศนคติของบุคคล เกิดจากการเรียนรู้สิ่งที่ถูกต้องผ่านสื่อกลางของสังคม ๖ กลุ่ม คือ สถาบันครอบครัว สถานศึกษา สถาบันศาสนา ชุมชน กลุ่มเพื่อน และสื่อมวลชน ซึ่งมีกระบวนการทัศนเดียวกัน

ดังนั้น การสร้างสังคมคุณธรรมให้เกิดขึ้น จำเป็นต้องสร้างกระบวนการทัศนของสื่อกลางทั้ง ๖ กลุ่มให้ไปในทิศทางเดียวกัน โดยกำหนดบรรทัดฐานของสังคม (Norms) ที่ทุกคนยอมรับและยึดถือ ประพฤติปฏิบัติ พร้อมกับบรรณรค์ให้คนในสังคม ตั้งแต่พ่อแม่ ครูบาอาจารย์ นักบวชผู้สอนศาสนาชนชั้นนำของสังคม (Elite) เพื่อนร่วมสังคม และสื่อมวลชน เป็นแบบอย่างที่ดีให้กับคนในสังคมโดยประพฤติตามบรรทัดฐานเหล่านั้น เพื่อให้สิ่งที่ดีงามซึมซับเข้าสู่สมองผ่านประสาทสัมผัสทั้งหก คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ

^{๑๑๖} ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม (ศูนย์คุณธรรม), **ครอบครัวคุณธรรม: คู่มือการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในสถาบันครอบครัว**, หน้า ๒๘.

บางพฤติกรรมเป็นสิ่งที่พบบ่อยได้ง่าย คือ การใช้คำพูดที่ไม่สุภาพ เช่น ไอ้ อี มัน ฯลฯ ซึ่งชนชั้นนำเผด็จการ จนกลายเป็นภาษานิยมใช้กันได้แม้กระทั่งในรัฐสภา หรือบาง ครั้งใช้คำที่มีสองความหมาย เช่น เอาอยู่ ซึ่งเมื่อสื่อนำไปเผยแพร่ต่อในลักษณะล้อเลียน ทำให้เด็กและเยาวชนยุคหลัง ๆ ไม่ทราบว่า คำเหล่านี้เป็นคำที่ไม่สุภาพ เพราะผู้ใหญ่ใช้กันจนคุ้นชิน และเผยแพร่ทางสื่อมวลชนจนเห็นเป็นเรื่องธรรมดา

นอกจากนั้น เมื่อโลกปัจจุบันหมุนมาสู่ยุคโลกาภิวัตน์ที่ข้อมูลข่าวสารสามารถแพร่ เข้าสู่ประสาททั้ง ๖ ของมนุษย์ได้ง่าย ทำให้เกิดการแพร่กระจายของวัฒนธรรมข้ามชาติ มากมาย ทำให้มีการเลียนแบบ จนทำให้พฤติกรรมอันดีงามของสังคมไทยที่มีมาตั้งแต่ในอดีตได้ถูกทำลายไปมาก เช่น ความเมตตา การให้อภัยกัน ความเกรงใจไม่ละเมิดสิทธิผู้อื่น อธิปไตยไมตรีอันดีงาม ความสุภาพอ่อนน้อม และมารยาทตามสมบัติผู้ดี จึงมีความจำเป็นที่สังคมต้องสร้างภูมิคุ้มกันให้กับเด็กซึ่งมีวุฒิภาวะทางสังคมที่อ่อนด้อยมากขึ้น

ภาพที่ ๒.๓ ความเชื่อมโยงของทฤษฎีเซลล์กระจกเงา^{๑๑๗}

^{๑๑๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๙.

ข. ทฤษฎีกระบวนการเรียนรู้บนพื้นฐานการทำงานของสมอง (Brain Based Learning Theory: BBL)

ทฤษฎีการเรียนรู้บนพื้นฐานการทำงานของสมอง (Brain Based Learning Theory: BBL) มีแนวคิดว่าการเรียนรู้ต้องสอดคล้องกับธรรมชาติการเรียนรู้ของสมอง มีวิธีการเชิงธรรมชาติ มีการสร้างแรงจูงใจ และสนับสนุนการเรียนการสอนเพื่อมีประสิทธิภาพมากที่สุด เป็นการเรียนรู้ที่ต้องตอบคำถามที่ว่า จะทำอะไรเพื่อสมองจะเรียนรู้ได้ดีที่สุดอะไรบางอย่างที่ดีต่อสมอง^{๑๑๘} ดังนี้

๑. สมองเป็นกระบวนการคู่ขนาน: สมองเป็นอวัยวะที่มีความสำคัญที่สุดในร่างกายของเรา เพราะการที่มนุษย์ สามารถเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ได้นั้นจะต้องอาศัยสมองและระบบประสาทเป็นพื้นฐานของ การรับรู้ รับความรู้สึกจากประสาทสัมผัส ได้แก่ ตาทำให้เห็น หูทำให้ได้ยิน จมูกทำให้ได้กลิ่น ลิ้นทำให้ได้รับรส และผิวหนังทำให้เกิดการสัมผัส

๒. สมองกับการเรียนรู้: สมองไม่ได้มีหน้าที่เฉพาะรับรู้แต่เพียงอย่างเดียว แต่จะเป็นอวัยวะที่สำคัญต่อการพัฒนาของอวัยวะทั้งหมดของร่างกาย ซึ่งจะรวมถึงการคิด การเรียนรู้ การจำ และพฤติกรรมของมนุษย์ มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ครูผู้สอนควรจะมีความรู้เรื่องเกี่ยวกับการทำงาน และการพัฒนาของสมอง เพื่อจะได้วางแผนจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในลักษณะที่กระตุ้นให้สมองคิดและทำงานแบบท้าทาย ยั่วยุมากที่สุด ผู้เรียนได้คิดและแสดงออกอย่างสร้างสรรค์ในทุกด้าน ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนได้พัฒนากระบวนการคิดและเรียนรู้เต็มตามศักยภาพ

๓. การเรียนรู้มีมาแต่กำเนิด: ในการเรียนรู้ของบุคคลเรานั้นจะเกิดขึ้นตั้งแต่เริ่มมีชีวิต และเป็นที่ยืนยันโดยทั่วไปว่าการเรียนรู้ที่ดีที่สุดนั้นจะต้องลงมือปฏิบัติด้วยตนเองหรือเป็นการเรียนรู้โดยประสบการณ์ตรง การเรียนรู้กับการเรียนการสอน การที่จะทำให้ผู้เรียนได้มีโอกาสศึกษาเรียนรู้เพื่อเป็นผู้ที่เก่ง ดี และมีความสุขได้นั้น ย่อมขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการด้วยกัน แต่ปัจจัยหนึ่งที่สำคัญยิ่ง ได้แก่ การจัดการเรียนการสอน เพราะหัวใจของการเรียนการสอนคือการเรียนรู้ของผู้เรียน ซึ่งถ้าหากมีการจัดการเรียนการสอนที่ดี ย่อมก่อให้เกิดการเรียนรู้ที่ดีได้

๔. รูปแบบการเรียนรู้ของบุคคล: ผู้เรียนในห้องเรียนหนึ่ง ๆ มักจะมีผู้ถนัดการเรียนรู้ตามรูปแบบของตน ครูจึงจำเป็นต้องจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับผู้เรียนทุกรูปแบบอย่างเสมอภาคกัน เพื่อให้ผู้เรียนมีความสุขและเกิดความสุขในการเรียนรู้ตามรูปแบบที่ตนถนัด รวมทั้งยังมีโอกาสพัฒนาความสามารถด้านอื่น ๆ ที่ตนไม่ถนัดอีกด้วย

๕. ความสนใจมีความสำคัญต่อการเรียนรู้: ความสามารถพิเศษของมนุษย์ แบ่งออกเป็น ๘ ด้านด้วยกัน มนุษย์ย่อมมีความ แตกต่างระหว่างบุคคล แต่ละคนมักจะมี ความเก่งไม่เหมือนกัน ควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนเป็น ผู้วางแผนในการพัฒนาตนเอง โดยเริ่มจากรู้จักตนเอง รู้จุดเด่น จุดด้อย ค้นหาวิธีการพัฒนาความเก่งให้แก่ตนเองที่จะนำไปสู่การปฏิบัติอย่างมีความสุขและเกิดการเรียนรู้ อย่างมีประสิทธิภาพ

^{๑๑๘} Call N., The Thinking Child Brain-Based Learning for The Foundation Stage, (Stafford: Network Educational Press, 2003), p. 9.

๖. สมอมีหน้าที่สร้างกระบวนการเรียนรู้: สมอของคนเราแบ่งออกเป็น ๒ ซีก คือซีกซ้ายกับซีกขวา สมอทั้งสองด้านมีความสัมพันธ์กัน สมอมีหน้าที่ ควบคุมการรับรู้ การคิด การเรียนรู้ และการจำ ควบคุมการทำงานของอวัยวะต่าง ๆ ของร่างกาย และควบคุมความรู้สึกและพฤติกรรม จะเห็นได้ว่า สมอไม่ได้มีหน้าที่เฉพาะรับรู้แต่เพียงอย่างเดียว แต่จะเป็นอวัยวะที่สำคัญต่อการพัฒนาของอวัยวะทั้งหมดในร่างกาย ซึ่งรวมถึงความคิด การเรียนรู้ การจำ และพฤติกรรมของมนุษย์

๗. การเรียนรู้ในสิ่งที่สนใจสามารถรับรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ: สมอจะซึมซับข้อมูลที่บุคคลมีความสนใจในเรื่องนั้นอยู่แล้ว เชื่อมโยงกับข้อมูล ความรู้ใหม่ ประสานข้อมูลความรู้เข้าด้วยกัน ซึ่งหมายความว่า การเรียนรู้ของมนุษย์จะมีประสิทธิภาพสูงขึ้น เมื่อมีการเชื่อมโยงระหว่างประสบการณ์เดิมของผู้เรียนกับการจัด ประสบการณ์ในการเรียนรู้ในแต่ละครั้ง

๘. การเรียนรู้เกิดขึ้นได้เกี่ยวข้องกับกระบวนการทั้งในแบบที่มีจุดมุ่งหมายและไม่ได้ตั้งใจ: การเรียนรู้ของคนส่วนใหญ่มักเกิดการเรียนรู้ขึ้นได้จากสิ่งที่ไม่ได้ตั้งใจ สามารถเรียนรู้ได้จากประสบการณ์ ในสถานการณ์จริง เช่น ในการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าที่เผชิญอยู่โดยไม่ได้อคิดในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นมาก่อน โดยอาศัยประสบการณ์เดิมของแต่ละบุคคลในการเรียนรู้ที่จะแก้ปัญหาได้อย่างเหมาะสม

๙. การเรียนรู้ที่เกิดจากกระบวนการสร้างความเข้าใจ: การเรียนรู้ที่ดีเกิดจากกระบวนการที่สร้างความเข้าใจ และให้ความหมายกับสิ่งที่รับรู้มา มีการเชื่อมโยงระหว่างสิ่งที่เรียนกับชีวิตจริง สอน/แนะนำบนพื้นฐานความรู้ ประสบการณ์และทักษะที่มีอยู่เดิมของผู้เรียน

๑๐. การเรียนรู้เกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น: ภาษาแรกของมนุษย์เราถูกเรียนรู้จากประสบการณ์ที่มีปฏิสัมพันธ์กันอย่างหลากหลาย ด้วยคำศัพท์และไวยากรณ์ ถูกเรียนรู้โดยกระบวนการเรียนรู้ภายในของบุคคลที่เกิดจากการมี ปฏิสัมพันธ์กับสังคมและสิ่งแวดล้อมภายนอก

๑๑. การเรียนรู้คือการส่งเสริมให้ผู้เรียนเผชิญกับสถานการณ์สิ่งแวดล้อมที่กระตุ้นการเรียนรู้: เซลล์สมองจะเกิดมีการเชื่อมต่ออย่างสูงสุด เมื่อถูกกระตุ้นให้เผชิญกับสถานการณ์ ที่ท้าทายให้ผู้เรียนอยากเรียนรู้ โดยผ่านกระบวนการเล่นอย่างสนุกสนาน และมีความสุข ปราศจากความเครียด เพราะความเครียดเป็นสิ่งที่บั่นทอนการเรียนรู้ของผู้เรียนได้

๑๒. สมอของบุคคลมีความเท่าเทียมกัน: มนุษย์ทุกคนมีระบบสมองที่เหมือนกัน ถึงแม้ว่าทุกคนจะมีศักยภาพแตกต่างกันในด้าน ความรู้ความถนัดที่มีอยู่เดิม ตามสภาพแวดล้อมของแต่ละคน แต่เราสามารถเรียนรู้ได้เต็มตามศักยภาพได้อย่างเท่าเทียมกัน^{๑๑๙}

^{๑๑๙} วิชา วิชาชีพใหญ่, **พลังการเรียนรู้ในกระบวนการทัศน์ใหม่**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (นนทบุรี: อาร์. เอส. ปริ้นท์ติ้ง, ๒๕๕๒), หน้า ๑๓-๑๕.

ทฤษฎีการเรียนรู้บนพื้นฐานการทำงานของสมอง (Brain Based Learning Theory: BBL) เน้นกระบวนการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับพื้นฐานการทำงานของสมอง โดยผ่านการรับข้อมูลที่สอดคล้องกันจากประสาทสัมผัสทั้ง ๖ ด้านของมนุษย์ อันได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ เพื่อให้สมองส่วนต่าง ๆ รับรู้และตอบสนองได้สมบูรณ์เพียงพอที่จะนำไปสู่การปฏิบัติ และเน้นย้ำการทำซ้ำด้วยความถี่ที่สม่ำเสมอในระดับหนึ่ง เพื่อให้สมองสามารถเชื่อมโยงระบบคิดจนก่อให้เกิดเป็นความเคยชิน นำไปสู่การประพฤติปฏิบัติจนเป็นนิสัย^{๑๒๐}

ค. ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของฌอง เพียเจต์ (Jean Piaget)

การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของมนุษย์ เกิดจากแรงจูงใจในการปฏิบัติตนสัมพันธ์กับสังคม การพัฒนาจริยธรรมจึงจำเป็นต้องมีการพิจารณาเหตุผลเชิงจริยธรรมตามระดับสติปัญญาของแต่ละบุคคลที่มีวุฒิภาวะสูงขึ้น การรับรู้จริยธรรมได้พัฒนาขึ้นตามลำดับ พัฒนาการคุณธรรมและจริยธรรมของมนุษย์สามารถแบ่งออกเป็น ๓ ขั้น และสามารถนำมาเป็นหลักเกณฑ์ในการแบ่งขั้นพัฒนาการทางจริยธรรม ได้ดังนี้

๑. ขั้นก่อนจริยธรรม (ตั้งแต่แรกเกิดจนถึง ๒ ขวบ) เป็นขั้นที่ยังไม่มีความสามารถในการรับรู้สิ่งแวดล้อม และระบบกฎเกณฑ์ได้ แต่ยังมีความต้องการทางกายซึ่งต้องการการตอบสนอง ดังนั้นการกระทำจะพึงกระทำเพื่อสนองความต้องการของตนเองโดยที่ไม่คำนึงถึงผู้อื่น

๒. ขั้นเชื่อฟังคำสั่ง (ระหว่างอายุ ๒-๘ ขวบ) เด็กจะสามารถรับสภาพแวดล้อมและบทบาทของตนเองต่อผู้อื่น รู้จักเกรงกลัวผู้ใหญ่ โดยเห็นว่าคำสั่งหรือกฎเกณฑ์เป็นสิ่งที่ต้องปฏิบัติตามโดยไม่สนใจถึงผลที่จะตามมา

๓. ขั้นยึดหลักแห่งตน (ระหว่างอายุ ๘-๑๐) เด็กในวัยนี้จะมีพัฒนาการทางด้านสติปัญญาสูงขึ้น คลายความเกรงกลัวอำนาจจากภายนอก สามารถใช้ความคิดอย่างมีเหตุผลและประสบการณ์ ประกอบการตัดสินใจ สามารถประเมินความถูกต้องโดยดูจากเจตนาของผู้กระทำและตั้งเกณฑ์ของตนเองได้^{๑๒๑}

เพียเจต์ (Piaget) เชื่อว่าการที่บุคคลจะพัฒนาจากขั้นยอมรับกฎเกณฑ์จากผู้ที่มีอำนาจเหนือตนมายังขั้นการยอมรับการเปลี่ยนแปลงของกฎเกณฑ์นี้ เกิดจากการที่บุคคลได้สัมผัสกับสภาวะรอบตัวที่กว้างขวางขึ้นไปอีกระดับหนึ่ง การมีบทบาทในกลุ่มเพื่อน ในกลุ่มคนในสังคม ประกอบกับพัฒนาการทางสติปัญญาที่มีมากขึ้นตามวุฒิภาวะ สิ่งเหล่านี้ช่วยให้บุคคลสามารถใช้สติปัญญาและประสบการณ์ของตนเองวิเคราะห์ปรากฏการณ์ต่าง ๆ จนในที่สุดบุคคลก็จะได้ข้อสรุปต่าง ๆ ที่เป็นหลักการในใจของตนเอง

^{๑๒๐} ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม (ศูนย์คุณธรรม), **ครอบครัวคุณธรรม: คู่มือการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในสถาบันครอบครัว**, หน้า ๓๐.

^{๑๒๑} Jean Piaget, *The Moral Judgment of the Child*, (London: Routledge&Kegan Paul Ltd., 1997), pp. 133-134.

ง. ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของ ลอว์เรนซ์ โคลเบอร์ก (Lawrence Kohlberg)

ลอว์เรนซ์ โคลเบอร์ก (Lawrence Kohlberg) นักจิตวิทยาชาวอเมริกัน ได้ทำการศึกษา ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของเพียเจต์ ทำให้พบว่า พัฒนาการทางจริยธรรมสามารถแบ่งออกได้ เป็น ๓ ระดับ ๖ ขั้น มีความสัมพันธ์ต่อเนื่องกัน ดังนี้

๑. ระดับก่อนกฎเกณฑ์ (Pre-Conventional Level) เด็กในระดับนี้จะตัดสินใจเลือก กระทำในสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อตนเอง โดยไม่คำนึงถึงผู้อื่น ในระดับนี้บุคคลจะขึ้นอยู่กับผู้มีอำนาจเหนือตน ระดับนี้เด็กจะมีอายุประมาณ ๒-๑๐ ขวบ แบ่งได้เป็น ๒ ขั้น คือ

ขั้นที่ ๑ ขั้นหลักการหลบหลีกการถูกลงโทษ (The Punishment and Obedience Orientation) เด็กจะปฏิบัติตามผู้ที่มีอำนาจเหนือกว่าตน เพราะกลัวการถูกลงโทษ เช่น ไม่กล้าหนีเรียนเพราะกลัวครูตัดคะแนน เป็นต้น (พบในเด็กอายุ ๒-๗ ขวบ)

ขั้นที่ ๒ ขั้นหลักการแสวงหารางวัล (The Instrumental Relativist Orientation) เด็กจะทำตามกฎเกณฑ์เพราะเห็นว่าเป็นเครื่องมือที่ทำให้ได้สิ่งที่ต้องการ โดยมุ่งการตอบแทนทางกายและวัตถุ มากกว่าในเรื่องของนามธรรม (พบในเด็กอายุ ๗-๑๐ ขวบ)

๒. ระดับตามกฎเกณฑ์ (Conventional Level) เด็กในระดับนี้จะทำตามกฎเกณฑ์ของกลุ่ม เพราะต้องการเป็นที่ยอมรับ จะเลียนแบบหรือคล้อยตามบุคคลในกลุ่มเพื่อปรับตัวให้เข้ากับ ความต้องการของสังคม โดยไม่คำนึงถึงผลที่จะเกิดขึ้นในขณะนั้น ระดับนี้เด็กจะมีอายุประมาณ ๑๐-๑๖ ปี แบ่งได้เป็น ๒ ขั้น คือ

ขั้นที่ ๓ ขั้นใช้หลักการทำตามที่ผู้อื่นเห็นชอบ (The Enter Personal) เด็กจะกระทำในสิ่ง ที่ตนคิดว่าคนอื่นจะเห็นด้วยและพอใจ เพื่อการเป็นที่ยอมรับของเพื่อน โดยจะกระทำตามกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ของสังคมอย่างเคร่งครัด (พบในเด็กอายุ ๑๐-๑๓ ปี)

ขั้นที่ ๔ หลักการทำตามหน้าที่ของสังคม (The Law and Order Orientation) ในระดับนี้ บุคคลจะเข้าใจในกฎเกณฑ์ บรรทัดฐานของสังคม ถือว่าตนมีหน้าที่ทำตามกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ของสังคม อย่างเคร่งครัด (พบในเด็กอายุ ๑๓-๑๖ ปี)

๓. ระดับเหนือกฎเกณฑ์ (Post Conventional Level) ในระดับนี้บุคคลจะตัดสินใจ ขัดแย้งต่าง ๆ ด้วยการพิจารณาไตร่ตรองอย่างรอบคอบด้วยตนเอง พิจารณาสິงต่าง ๆ อย่างลึกซึ้งและ กว้างขวาง หลุดพ้นจากกฎเกณฑ์ของสังคม แบ่งได้เป็น ๒ ขั้น คือ

ขั้นที่ ๕ ขั้นทำตามคำมั่นสัญญาหรือมีเหตุผลเคารพตนเอง (Social Contract Legalistic Orientation) บุคคลจะเห็นความสำคัญของชนหมู่มาก เคารพตนเอง เคารพมติที่มาจากการลง ความเห็น มีเหตุผล ถือว่ากฎเกณฑ์ต่าง ๆ เปลี่ยนแปลงได้โดยคำนึงถึงประโยชน์ของส่วนรวมเป็นใหญ่ (พบในผู้ที่อายุ ๑๖ ปีขึ้นไป ได้แก่ วัยรุ่นตอนปลายและผู้ใหญ่)

ขั้นที่ ๖ ขั้นทำตามหลักอุดมคติสากล (The Universal Ethical Principle) บุคคลจะ สำนึกถึงคุณค่าของความถูกต้อง โดยคำนึงถึงเหตุผลอย่างกว้างขวาง คำนึงถึงประโยชน์ของส่วนรวม และปฏิบัติตามความถูกต้องนั้นอย่างไม่หวั่นไหว มีความละเอียดต่อการทำความชั่ว

โคลเบอร์ก (Kohlberg) เชื่อว่าพัฒนาการทางจริยธรรมของแต่ละบุคคลจะผ่านไปตามขั้นพัฒนาการ (Sequential Stage) โดยมีพื้นฐานมาจากการให้เหตุผลเชิงตรรกศาสตร์ และเชื่อว่าการรับรู้ทางสังคมและบทบาททางสังคมของแต่ละบุคคลนั้นจะมีความสัมพันธ์ในลักษณะปฏิสัมพันธ์กับพัฒนาการทางจริยธรรมของบุคคลนั้น สำหรับการตัดสินคุณธรรมตามขั้นต่าง ๆ นั้น เป็นผลมาจากการประสบการณ์ในการปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่น

พัฒนาการจริยธรรมนั้นไม่ใช่การรับรู้จากการสั่งสอนจากผู้อื่น แต่เป็นการผสมผสานระหว่างความรู้เกี่ยวกับบทบาทของตนเองต่อผู้อื่น และบทบาทของผู้อื่น รวมถึงกฎเกณฑ์ของกลุ่มต่าง ๆ การพัฒนาทางด้านการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมเป็นไปตามขั้น ส่วนการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมจะพัฒนาจากขั้นต่ำแล้วพัฒนาขึ้นไปด้วยประสบการณ์ใหม่ ๆ ทางสังคม ทำให้การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมอยู่ในขั้นสูงขึ้นไป^{๑๒๒}

จ. ทฤษฎีลำดับขั้นการเรียนรู้ของเบนจามิน บลูม (Benjamin Bloom)

เบนจามิน บลูม (Benjamin Bloom) ได้จำแนกจุดมุ่งหมายการเรียนรู้ออกเป็น ๓ ด้าน คือ ด้านพุทธิพิสัย (Cognitive Domain) ด้านทักษะพิสัย (Psychomotor Domain) และด้านเจตพิสัย (Affective Domain) ดังนี้

๑. พุทธิพิสัย (Cognitive Domain) พฤติกรรมด้านสมองเป็นพฤติกรรมเกี่ยวกับสติปัญญา ความรู้ ความคิด ความเฉลียวฉลาด ความสามารถในการคิดเรื่องราวต่าง ๆ อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นความสามารถทางสติปัญญา ๖ ระดับ ได้แก่

- ความรู้ความจำ ความสามารถในการเก็บรักษามวลประสบการณ์ต่าง ๆ จากการที่ได้รับรู้ไว้และระลึกสิ่งนั้นได้เมื่อต้องการเปรียบดังเทปบันทึกเสียงหรือวีดิทัศน์ที่สามารถเก็บเสียงและภาพของเรื่องราวต่าง ๆ ได้ สามารถเปิดฟังหรือ ดูภาพเหล่านั้นได้เมื่อต้องการ

- ความเข้าใจเป็นความสามารถในการจับใจความสำคัญของสื่อ และสามารถแสดงออกมาในรูปของการแปลความ ตีความ คาดคะเน ขยายความ หรือการกระทำอื่น ๆ

- การนำความรู้ไปใช้ เป็นขั้นที่ผู้เรียนสามารถนำความรู้ประสบการณ์ไปใช้ในการแก้ปัญหาในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ ซึ่งจะต้องอาศัยความรู้ความเข้าใจ จึงจะสามารถนำไปใช้ได้

- การวิเคราะห์ ความสามารถในการคิดหรือแยกแยะเรื่องราวสิ่งต่าง ๆ ออกเป็นส่วนย่อยเป็นองค์ประกอบที่สำคัญได้ และมองเห็นความสัมพันธ์ของส่วนที่เกี่ยวข้องกัน ความสามารถในการวิเคราะห์จะแตกต่างกันไปแล้วแต่ความคิดของแต่ละคน

^{๑๒๒} Lawrence Kohlberg, *Development of Moral Character and Moral Ideology* Review of Child Development Research, (New York: Russell Sage Foundation, 2000), pp. 159-161.

- การสังเคราะห์ ความสามารถในการที่ผสมผสานส่วนย่อย ๆ เข้าเป็นเรื่องราวเดียวกัน อย่างมีระบบ เพื่อให้เกิดสิ่งใหม่ที่สมบูรณ์และดีกว่าเดิม อาจเป็นการถ่ายทอดความคิดออกมาให้ผู้อื่น เข้าใจได้ง่าย การกำหนดวางแผนวิธีการดำเนินงานชิ้นใหม่ หรือ อาจจะเกิดความคิดในอันที่จะสร้าง ความสัมพันธ์ของสิ่งที่เป็นนามธรรมขึ้นมาในรูปแบบ หรือ แนวคิดใหม่

- การประเมินค่า ความสามารถในการตัดสินใจ ตีราคาหรือสรุปเกี่ยวกับคุณค่าของสิ่งต่าง ๆ ออกมาในรูปของคุณธรรมอย่างมีกฎเกณฑ์ที่เหมาะสม ซึ่งอาจเป็นไปตามเนื้อหาสาระในเรื่องนั้น ๆ หรืออาจเป็นกฎเกณฑ์ที่สังคมยอมรับก็ได้

๒. จิตพิสัย (Affective Domain) พฤติกรรมด้านจิตใจ ค่านิยม ความรู้สึก ความซาบซึ้ง ทัศนคติ ความเชื่อ ความสนใจและคุณธรรม พฤติกรรมด้านนี้อาจไม่เกิดขึ้นทันที ดังนั้น การจัด กิจกรรมการเรียนการสอนโดยจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม และสอดแทรกสิ่งที่ดีงามอยู่ตลอดเวลา จะทำให้พฤติกรรมของผู้เรียนเปลี่ยนไปในแนวทางที่พึงประสงค์ได้ ประกอบด้วยพฤติกรรมย่อย ๕ ระดับ ได้แก่

- การรับรู้ เป็นความรู้สึกที่เกิดขึ้นต่อปรากฏการณ์ หรือสิ่งเร้าอย่างใดอย่างหนึ่งซึ่งเป็นไป ในลักษณะของการแปลความหมายของสิ่งเร้านั้นว่าคืออะไร แล้วจะแสดงออกมาในรูปของความรู้สึก ที่เกิดขึ้น

- การตอบสนอง เป็นการกระทำที่แสดงออกมาในรูปของความเต็มใจ ยินยอม และพอใจ ต่อสิ่งเร้านั้น ซึ่งเป็นการตอบสนองที่เกิดจากการเลือกสรรแล้ว

- การเกิดค่านิยม เป็นการเลือกปฏิบัติในสิ่งที่เป็นที่ยอมรับกันในสังคม การยอมรับนับถือใน คุณค่านั้น ๆ หรือปฏิบัติตามในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง จนกลายเป็นความเชื่อ แล้วจึงเกิดทัศนคติที่ดีในสิ่งนั้น

- การจัดระบบ เป็นการสร้างแนวคิด จัดระบบของค่านิยมที่เกิดขึ้นโดยอาศัยความสัมพันธ์ ถ้าเข้ากันได้ก็จะยึดถือต่อไป แต่ถ้าขัดกันอาจไม่ยอมรับอาจจะยอมรับค่านิยมใหม่โดยยกเลิกค่านิยม เก่า

- บุคลิกภาพ เป็นการนำค่านิยมที่ยึดถือมาแสดงพฤติกรรมที่เป็นนิสัยประจำตัว ให้ประพฤติ ปฏิบัติแต่สิ่งที่ถูกต้องดีงามพฤติกรรมด้านนี้ จะเกี่ยวกับความรู้สึกและจิตใจ ซึ่งจะเริ่มจากการได้รับรู้ จากสิ่งแวดล้อม แล้วจึงเกิดปฏิกิริยาโต้ตอบ ขยายกลายเป็นความรู้สึกด้านต่าง ๆ จนกลายเป็นค่านิยม และยังพัฒนาต่อไปเป็นความคิด อุดมคติ ซึ่งจะเป็นควบคุมทิศทางพฤติกรรมของคนคนจะรู้ตัวหรือไม่ อย่างไรนั้น ก็เป็นผลของพฤติกรรมด้านนี้

๓. ทักษะพิสัย (Psychomotor Domain) พฤติกรรมด้านกล้ามเนื้อประสาท ที่บ่งถึง ความสามารถในการปฏิบัติงานได้อย่างคล่องแคล่วชำนาญ ซึ่งแสดงออกมาได้โดยตรงโดยมีเวลา และคุณภาพของงานเป็นตัวชี้ระดับของทักษะ ประกอบด้วยพฤติกรรมย่อย ๕ ชั้น ดังนี้

- การรับรู้ เป็นการให้ผู้เรียนได้รับรู้หลักการปฏิบัติที่ถูกต้อง หรือเป็นการเลือกหาตัวแบบ ที่สนใจ

- กระทำตามแบบหรือเครื่องชี้แนะ เป็นพฤติกรรมที่ผู้เรียนพยายามฝึกตามแบบที่ตนสนใจและพยายามทำซ้ำ เพื่อที่จะให้เกิดทักษะตามแบบที่ตนสนใจให้ได้ หรือสามารถปฏิบัติงานได้ตามข้อแนะนำ

- การหาความถูกต้อง เป็นพฤติกรรมสามารถปฏิบัติได้ด้วยตนเอง โดยไม่ต้องอาศัยเครื่องชี้แนะ เมื่อได้กระทำซ้ำแล้ว ก็พยายามหาความถูกต้องในการปฏิบัติ

- การกระทำอย่างต่อเนื่อง เป็นพฤติกรรมหลังจากตัดสินใจเลือกรูปแบบที่เป็นของตัวเอง จะกระทำตามรูปแบบนั้นอย่างต่อเนื่อง จนปฏิบัติงานที่ย่างยากซับซ้อนได้อย่างรวดเร็ว ถูกต้อง คล่องแคล่ว การที่ผู้เรียนเกิดทักษะได้ ต้องอาศัยการฝึกฝนและกระทำอย่างสม่ำเสมอ

- การกระทำได้อย่างเป็นธรรมชาติ เป็นพฤติกรรมที่ได้จากการฝึกอย่างต่อเนื่องจนสามารถปฏิบัติได้คล่องแคล่วว่องไวโดยอัตโนมัติ เป็นไปอย่างธรรมชาติ ซึ่งถือเป็นความสามารถของการปฏิบัติในระดับสูง^{๑๒๓}

ฉ. ทฤษฎีการเรียนรู้การวางเงื่อนไขแบบการกระทำของสกินเนอร์ (Skinner)

สกินเนอร์ (Skinner) นักจิตวิทยาชาวอเมริกันเป็นผู้คิดทฤษฎีการวางเงื่อนไขแบบการกระทำ (Operant Conditioning Theory & Instrumental Conditioning & Type-R. Conditioning) โดยเชื่อว่า พฤติกรรมส่วนใหญ่แล้วมนุษย์จะเป็นผู้ลงมือปฏิบัติเอง ไม่ใช่เกิดจากการจับคู่ระหว่างสิ่งเร้าใหม่กับสิ่งเร้าเก่า โดยสรุปได้ดังนี้

- การกระทำใด ๆ ถ้าได้รับการเสริมแรงจะมีแนวโน้มเกิดขึ้นอีก ส่วนการกระทำที่ไม่มีการเสริมแรง แนวโน้มที่ความถี่ของการกระทำนั้นจะลดลงและหายไปในที่สุด

- การเสริมแรงที่แปรเปลี่ยนทำให้เกิดการตอบสนองกว่าการเสริมแรงที่ตายตัว

- การลงโทษทำให้เรียนรู้ได้เร็วและลืมเร็ว

- การให้แรงเสริมหรือให้รางวัลเมื่อมีการแสดงพฤติกรรมที่ต้องการสามารถช่วยปรับหรือปลุกฝังนิสัยที่ต้องการได้

ทฤษฎีการเรียนรู้การวางเงื่อนไขแบบการกระทำของสกินเนอร์ (Skinner) มีแนวทางในการประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนรู้ ดังนี้

๑. การเสริมแรงทางบวก (Positive Reinforcement) เป็นการทำให้ความถี่ของพฤติกรรมคงที่หรือเพิ่มมากขึ้น อันเป็นผลเนื่องมาจากผลกรรมที่ตามหลังพฤติกรรมนั้น ๆ ซึ่งสิ่งที่มีศักยภาพเป็นตัวเสริมแรงได้นั้น แบ่งได้เป็น ๔ ประเภทคือ

ตัวเสริมแรงที่เป็นสิ่งของ (Material Reinforcer) เป็นตัวเสริมแรงที่ประกอบไปด้วยอาหาร ของที่เล่นได้ และสิ่งของต่าง ๆ เช่น ขนม ของเล่น เสื้อผ้า เป็นต้น

^{๑๒๓} บุญชม ศรีสะอาด, การพัฒนาการสอน, (กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น, ๒๕๓๗), หน้า

ตัวเสริมแรงทางสังคม (Social Reinforcer) ตัวเสริมแรงทางสังคมเป็นตัวเสริมแรงที่ไม่ต้องลงทุนซื้อหาอยู่กับตัวเรา และค่อนข้างมีประสิทธิภาพสูงในการปรับพฤติกรรมแบ่งเป็น ๒ ลักษณะ คือ คำพูด ได้แก่ คำชมเชย เช่น ดีมาก และการแสดงออกทางท่าทาง เช่น ยิ้ม มองอย่างสนใจ เป็นต้น

ตัวเสริมแรงที่เป็นกิจกรรม (Activity Reinforcer) เป็นการใชกิจกรรมหรือพฤติกรรมที่ชอบไปเสริมแรงกิจกรรมหรือพฤติกรรมที่ไม่ชอบ

ตัวเสริมแรงที่เป็นเบี้ยอรรถกร (Token Reinforcer) โดยการนำเบี้ยอรรถกรไปแลกเปลี่ยนตัวเสริมแรงอื่น ๆ ได้ เช่น ดาว คุปอง เป็นต้น

๒. การเสริมแรงทางลบ (Negative Reinforcement) เป็นการทำให้ความถี่ของพฤติกรรมคงที่หรือเพิ่มมากขึ้น อันเป็นผลมาจากการที่เราทำพฤติกรรมดังกล่าวแล้ว สามารถหลีกเลี่ยงสิ่งที่ไม่พึงพอใจได้ การเสริมแรงทางลบผู้สอนควรปฏิบัติโดยทันทีหรือเร็วที่สุด เมื่อพฤติกรรมที่ไม่ต้องการเกิดขึ้น ควรให้ความรุนแรงพอเหมาะไม่มากหรือน้อยเกินไป ควรให้ผู้ถูกลงโทษรู้ว่าพฤติกรรมใดที่ถูกลงโทษและเพราะเหตุใด ควรใช้เหตุผลไม่ใช่อารมณ์ ควรใช้การลงโทษควบคู่กับการเสริมแรงทางบวก ผู้ลงโทษต้องเป็นตัวแทนที่ดีในทุก ๆ ด้าน และการลงโทษควรเป็นวิธีสุดท้าย ถ้าไม่จำเป็นไม่ควรใช้การลงโทษ^{๑๒๔}

ข. ทฤษฎีการขัดเกลาทางสังคมของจอร์จ เฮร์เบิร์ต มี้ด (George Herbert Mead)

การขัดเกลาทางสังคมเป็นกระบวนการทางจิตวิทยาและทางสังคมที่มีผลให้เกิดบุคลิกภาพตามแนวทางที่สังคมต้องการ ดังนั้น การขัดเกลาทางสังคมจึงมีความหมายอยู่ ๒ นัย คือ

นัยที่ ๑ การขัดเกลาทางสังคม ที่หมายถึง การถ่ายทอดวัฒนธรรมที่ทำให้มนุษย์ได้เรียนรู้ และสามารถปฏิบัติตัวให้เข้ากับสังคมได้ถูกต้อง เช่น มารยาทในการรับประทานอาหาร หรือการได้รับการสั่งสอนเรื่องภาษาจนทำให้สามารถสื่อสารติดต่อกันได้ในสังคม เป็นต้น

นัยที่ ๒ การขัดเกลาทางสังคม ที่หมายถึง การพัฒนาบุคลิกภาพเพื่อที่จะได้มีบุคลิกภาพเช่นเดียวกันกับมนุษย์คนอื่น ๆ ในสังคม^{๑๒๕}

สังคมยุคปัจจุบันที่ประกอบไปด้วยคนหนุ่มมามากย่อมยากที่ตัวสังคมเองจะขัดเกลาพฤติกรรมของสมาชิกทุกคน ดังนั้นสังคมจึงมีตัวแทนซึ่งประกอบไปด้วยบุคคลหลายกลุ่มและสถาบันหลายสถาบันเป็นผู้ดำเนินการแทน การมีตัวแทนให้การขัดเกลาทางสังคมนี้ช่วยให้มนุษย์ได้รับประสบการณ์และโอกาสเรียนรู้คุณค่าทางสังคมหรือกลุ่ม สมาชิกของสังคมที่มีวัยแตกต่างกันก็ย่อมได้รับประสบการณ์จากการเรียนรู้กฎเกณฑ์และคุณค่าของสังคม โดยวิธีการขัดเกลาทางสังคมสามารถทำได้ ๒ ทาง คือ

^{๑๒๔} ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์, ๘๐ นวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท แดเน็กซ์ อินเทอร์เน็ตคอร์ปอเรชั่น, ๒๕๕๒), หน้า ๒๐-๒๑.

^{๑๒๕} จานงค์ อติพัฒนสิทธิ์ และคณะ, สังคมวิทยา, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๐), หน้า ๔๓.

ทางที่ ๑ การขัดเกลาทางสังคมโดยตรง คือ การสั่งสอนและฝึกอบรมโดยพ่อแม่ และครูอาจารย์ทำให้เด็กปฏิบัติตามที่สังคมคาดหวัง

ทางที่ ๒ การขัดเกลาทางสังคมโดยทางอ้อม เช่น การฟังอภิปราย ปาฐกถา การอ่านหนังสือตามห้องสมุด การฟังวิทยุ การดูโทรทัศน์ การดูภาพยนตร์ การเข้ากลุ่มเพื่อน ทำให้เกิดการปรับตัวและพัฒนาบุคลิกภาพ

ความมุ่งหมายของการขัดเกลาทางสังคม คือ ปลูกฝังระเบียบวินัย ปลูกฝังความมุ่งหวัง และแรงบันดาลใจ สอนให้รู้จักบทบาทและทัศนคติต่าง ๆ และสอนให้เกิดความชำนาญหรือทักษะ โดยนัยนี้ การขัดเกลาทางสังคมช่วยสร้างตัวตนขึ้นมา ๓ อย่าง คือ

๑. ภาพเกี่ยวกับตัวตน (Self-Image) โดยอาศัยการปะทะสัมพันธ์กับคนอื่น และโดยอาศัยภาษา ทำให้บุคคลเกิดความคิดเกี่ยวกับตนเองว่าเป็น ฉัน (I) Cooley กล่าวว่า "พฤติกรรมของคนที่มีต่อบุคคลนั้นเป็นเหมือนกระจกเงาที่ช่วยให้มองเห็นตัวเองว่าเป็นใคร

๒. ตัวตนในอุดมคติ(Ideal-Self) สร้างขึ้นจากทัศนคติที่คนอื่นมีต่อตน คนอาจสร้างภาพของสิ่งที่ควรจะเป็น เพื่อแสวงหาความรักและการรับรอง

๓. ตัวตนปฏิบัติการ (Ego) เป็นสิ่งที่เราได้ทำ ไปในแต่ละวัน โดยได้รับการอบรมสั่งสอนจากพ่อแม่เพื่อมุ่งหวังให้เด็กควบคุมและพึ่งตนเองได้ ซึ่งเป็นช่วงสำหรับการปฏิบัติหน้าที่ควบคุมและส่งเสริมการเป็นปีกแผ่นของตัวตน เช่น ความอดทน การมีระเบียบ การยอมรับผิด

องค์กรที่ทำหน้าที่ขัดเกลาทางสังคม หรือกลุ่มตัวแทนการขัดเกลาทางสังคม มี ๖ กลุ่มด้วยกัน คือ ครอบครัว กลุ่มเพื่อน สถานศึกษา สำนักงานหรือองค์กรที่บุคคลสังกัดอยู่ สถาบันศาสนา และสื่อสารมวลชน^{๑๒๖}

ซ. ทฤษฎีต้นไม้อจริยธรรม

ทฤษฎีนี้สร้างจากผลการวิจัยที่เปรียบเทียบลักษณะทางจิตใจของผู้ที่มีพฤติกรรมอย่างหนึ่งในปริมาณที่แตกต่างกัน ทั้ง ๆ ที่ผู้กระทำเหล่านั้นอยู่ในสถานการณ์เดียวกันหรือคล้ายคลึงกัน โดยการศึกษาวิจัยคนไทยอายุ ๖-๖๐ ปี จำนวนรวมหลายหมื่นคน ซึ่งเป็นผลวิจัยจากการวิจัยในประเทศหลายสิบเรื่องภายในระยะเวลา ๒๕ ปี สรุปออกมาในรูปของทฤษฎีต้นไม้อจริยธรรม

สำหรับวิธีการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามทฤษฎีต้นไม้อจริยธรรมซึ่งเป็นทฤษฎีทางจิตพฤติกรรมศาสตร์ ก่อนที่จะดำเนินการพัฒนานั้น นักพัฒนาจริยธรรมจะต้องตอบคำถามอย่างน้อย ๓ ข้อ คือ จะต้องพัฒนาอะไร จะพัฒนาโดยมีขั้นตอนอย่างไร และจะพัฒนาอย่างไร

^{๑๒๖} สุพัตรา สุภาพ, สังคมวิทยา, พิมพ์ครั้งที่ ๒๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๕), หน้า ๕๙-๖๒.

ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม แบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ ประเภทแรกได้แก่จิตลักษณะที่เป็นพื้นฐานทางจิตใจ ๓ ด้าน และประเภทที่สอง คือ จิตลักษณะที่เป็นสาเหตุทางจิตใจอีก ๕ ด้าน ซึ่งมีความเชื่อมโยงกันเมื่อนำไป ประกอบเป็นภาพต้นไม้จะแบ่งออกเป็น ๓ ส่วน คือ ส่วนดอกผล ส่วนลำต้น และส่วนรากของต้นไม้ ดังนี้

๑. ส่วนดอกและผลของต้นไม้ คือ พฤติกรรมประเภทต่าง ๆ ที่รวมเข้าเป็นพฤติกรรมของคนดีและคนเก่ง พฤติกรรมของพลเมืองดี และพฤติกรรมการทำงานอย่างขยันขันแข็งเพื่อส่วนรวม ซึ่งพฤติกรรมต่าง ๆ นี้มีสาเหตุมาจากสาเหตุทางจิตใจที่เป็นส่วนของลำต้น และลักษณะพื้นฐานทางจิตใจที่เป็นส่วนรากของต้นไม้

๒. ส่วนลำต้นของต้นไม้ คือ สาเหตุทางจิตใจของพฤติกรรมที่ประกอบด้วยจิตลักษณะ ๕ ด้าน ได้แก่ การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม ลักษณะมุ่งอนาคต-ควบคุมตน ความเชื่ออำนาจในตน แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ และเจตคติ

๓. ส่วนรากของต้นไม้ คือ ลักษณะพื้นฐานทางจิตใจของพฤติกรรม ประกอบด้วย จิตลักษณะ ๓ ด้าน ได้แก่ ความเฉลียวฉลาด มีสุขภาพจิตดี และมีประสบการณ์ทางสังคมสูง ถ้าบุคคลมีลักษณะพื้นฐานทางจิตใจทั้ง ๓ ด้านที่เป็นส่วนรากของต้นไม้ในปริมาณที่เหมาะสมกับอายุและอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดีก็จะเป็นผู้ที่มีความพร้อมที่จะพัฒนาจิตลักษณะทั้ง ๕ ด้าน อันเป็นสาเหตุทางจิตใจที่เป็นส่วนลำต้นของต้นไม้ได้ โดยจิตลักษณะทั้ง ๕ ด้านนี้จะพัฒนาไปเองโดยอัตโนมัติถ้าบุคคลมีความพร้อมทางจิตใจทั้ง ๓ ด้าน ดังกล่าวและอยู่ในสภาพแวดล้อมทางสังคมที่เหมาะสม^{๑๒๗}

สรุปได้ว่า ทฤษฎีเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม มีดังนี้ (๑) ทฤษฎีกระจุกเงา เป็นทฤษฎีที่เชื่อการปฏิบัติตามบรรทัดฐานของสังคมที่ร่วมกันกำหนดเพื่อให้สิ่งที่ติงามซึมซับเข้าสู่เซลล์กระจุกเงาของเด็ก (๒) ทฤษฎีการเรียนรู้บนพื้นฐานการทำงานของสมอง เป็นทฤษฎีที่เน้นกระบวนการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับพื้นฐานการทำงานของสมองนำไปสู่การประพฤติปฏิบัติจนเป็นนิสัย (๓) ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของเพียเจท์ มีการพิจารณาเหตุผลเชิงจริยธรรมตามระดับสติปัญญาของแต่ละบุคคลที่มีวุฒิภาวะสูงขึ้น ๓ ระดับ คือ ขั้นก่อนจริยธรรม ขั้นเชื่อฟังคำสั่ง และขั้นยึดหลักแห่งตน (๔) ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก เป็นทฤษฎีที่ผสมผสานระหว่างความรู้เกี่ยวกับบทบาทของตนเองต่อผู้อื่น และบทบาทของผู้อื่น รวมถึงกฎเกณฑ์ของกลุ่มต่าง ๆ การพัฒนาทางด้านการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมเป็นไปตามขั้น (๕) ทฤษฎีลำดับขั้นการเรียนรู้ของบลูม เป็นทฤษฎีที่จำแนกจุดมุ่งหมายการเรียนรู้ออกเป็น ๓ ด้าน พุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัย (๖) ทฤษฎีการเรียนรู้การวางเงื่อนไขแบบการกระทำของสกินเนอร์ เป็นทฤษฎีที่เชื่อว่า พฤติกรรมส่วนใหญ่แล้วมนุษย์จะเป็นผู้ลงมือปฏิบัติเอง ซึ่งเกิดจากเสริมแรงทางบวก และการเสริมแรงทางลบ และ (๗) ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม เป็นทฤษฎีที่เสนอจิตลักษณะ ๘ ประการ ที่เป็นสาเหตุของพฤติกรรมของคนดี คนเก่งและมีสุขของคนไทย

^{๑๒๗} สถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กและครอบครัว, “คุณลักษณะและกระบวนการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในประเทศไทย”, รายงานการวิจัย, (ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๕๒), หน้า ๑๕-๑๖.

๒.๓ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียน

รัฐบาลได้กำหนดนโยบายเร่งรัดปฏิรูปการศึกษาโดยยึดคุณธรรมนำความรู้ เสริมสร้างความตระหนักสำนึกในคุณค่าของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ความสมานฉันท์ สันติวิธี วิถีประชาธิปไตย พัฒนาคนโดยใช้คุณธรรมเป็นพื้นฐานของกระบวนการเรียนรู้ ที่เชื่อมโยงความร่วมมือของสถาบัน ครอบครัว ชุมชน สถาบันศาสนาและสถาบันการศึกษา ตามมาตรฐานตัวชี้วัดและเกณฑ์การพิจารณาของสำนักงานรับรองมาตรฐานและการประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์กรมหาชน) ซึ่งได้กำหนดไว้ ๕ ด้าน ได้แก่ (๑) ด้านความมีวินัย (๒) ความซื่อสัตย์ (๓) ด้านความเมตตา (๔) ด้านความประหยัด และ (๕) ด้านความกตัญญู^{๑๒๘} โดยมีรายละเอียดตามลำดับ ดังนี้

๒.๓.๑ ด้านความมีวินัย

วินัย หมายถึง ระเบียบแบบแผนและข้อบังคับ ข้อปฏิบัติ^{๑๒๙} วินัย หมายถึง การปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ ข้อบังคับ คำสั่ง กติกา และกฎหมาย ตามที่สังคมได้วางไว้หรือตามที่กลุ่มได้ตกลงอันจะนำมาซึ่งความสงบสุข ความเจริญก้าวหน้า ความมั่นคง และความปลอดภัย^{๑๓๐} ความสำคัญของวินัย มีดังนี้

๑. วินัยเป็นสิ่งที่ช่วยให้คนสามารถควบคุมตนเอง การที่เด็กมีวินัย และสามารถควบคุมตนเอง จะมีผลดีในขณะที่เป็นนักเรียน คือ สามารถควบคุมตนเองให้อยู่ในระเบียบวินัยในชั้นเรียน

๒. วินัยจะช่วยเตรียมตัวเด็กสำหรับการดำเนินชีวิตในภายหน้าเพื่อเป็นสมาชิกที่สร้างความมีระเบียบวินัยและความสงบสุขในสังคม

๓. ประเทศใดมีพลเมืองที่มีระเบียบวินัย ประเทศนั้นสามารถพัฒนาได้อย่างรวดเร็ว และมีประสิทธิภาพ^{๑๓๑}

วินัยนั้นเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ และความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ สังคมมนุษย์จำเป็นต้องมีวินัยเพื่อให้เกิดระบบระเบียบซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างความสงบสุข และความเจริญก้าวหน้าแก่ชีวิต และสังคม การปลูกฝังวินัยให้กับเด็กจึงมีความสำคัญ และจำเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะการปลูกฝังวินัยโดยเริ่มตั้งแต่ในช่วงปฐมวัย เนื่องจากเป็น การบ่มเพาะเมล็ดพืชแห่งวินัยในตัวเด็กตั้งแต่เริ่มแรก เพื่อให้วินัยหยั่งรากลึกลงอย่างมั่นคงมากขึ้น โดยแท้จริงนั้น วินัยจำแนกออกเป็น ๒ ประเภท ประกอบด้วย

^{๑๒๘} สำนักงานรับรองมาตรฐานและการประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์กรมหาชน), มาตรฐานตัวชี้วัดและเกณฑ์การพิจารณา, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานรับรองมาตรฐานและการประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์กรมหาชน), ๒๕๕๙), หน้า ๓๔-๓๕.

^{๑๒๙} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔, หน้า ๑,๑๒๑.

^{๑๓๐} พินัส หันนาคินทร์ และคณะ, สร้างเสริมลักษณะนิสัย ๖, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แมค จำกัด, ๒๕๕๒), หน้า ๓๘.

^{๑๓๑} อมรา เล็กเริงสินธุ์, คุณธรรมจริยธรรมสำหรับผู้บริหาร, (กรุงเทพมหานคร: คณะครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏสวนดุสิต, ๒๕๕๒), หน้า ๒๐๖.

๑. วินัยภายนอก หมายถึง การที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งประพฤติปฏิบัติโดยเกรงกลัวอำนาจหรือการถูกลงโทษเป็นการปฏิบัติที่บุคคลดังกล่าวไม่มีความเต็มใจตกอยู่ในภาวะจำยอมหรือถูกควบคุมวินัยภายนอกเกิดจากการใช้อำนาจบางอย่างบังคับให้บุคคลปฏิบัติตามซึ่งบุคคลอาจกระทำเพียงชั่วขณะเมื่ออำนาจนั้นคงอยู่แต่หากอำนาจบังคับหมดไปวินัยก็จะหมดไปด้วยเช่นกัน

๒. วินัยในตนเอง หมายถึง การที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งเลือกซื้อประพฤติปฏิบัติสำหรับตนขึ้นโดยสมัครใจไม่มีใครบังคับหรือถูกควบคุมจากอำนาจใด ๆ ข้อประพฤติปฏิบัตินี้ต้องไม่ขัดกับความสงบสุขของสังคมวินัยในตนเองเกิดจากความสมัครใจของบุคคลที่ผ่านการเรียน อบรม และเลือกสรรไว้เป็นหลักปฏิบัติประจำตน^{๑๓๒}

วินัย คือ กฎเกณฑ์ ระเบียบแบบแผน ที่กำหนดหรือบัญญัติขึ้นไว้ เพื่อควบคุมพฤติกรรมของสมาชิกในสังคมนั้น ๆ ซึ่งอาจแบ่งออกได้เป็น ๒ อย่าง คือ

๑. วินัยทางโลก หมายถึง กฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับต่าง ๆ ที่บัญญัติขึ้นไว้ เพื่อควบคุมมิให้บุคคลล่วงละเมิดสิทธิของกันและกัน เป็นต้น

๒. วินัยทางธรรม หมายถึง ข้อบัญญัติทางศาสนา ทุกศาสนาย่อมจะมีบทบัญญัติสำหรับศาสนิกชนของตน กล่าวเฉพาะพระพุทธศาสนา พระพุทธองค์ทรงบัญญัติวินัยไว้ ๒ ประการ คือ

วินัยสำหรับคฤหัสถ์ เรียกว่า อาศาเรียนวินัย เป็นวินัยสำหรับผู้ครองเรือน ได้แก่ ศีล ๕ ศีล ๘ ศีลเหล่านี้ผู้ประพฤติดจะสามารถเลือกได้ตามที่ตนสามารถปฏิบัติได้สะดวก

วินัยสำหรับบรรพชิตหรือนักบวช เรียกว่า อนาการียวินัย ได้แก่ ศีล ๑๐ สามเณร ศีล ๒๒๗ ของพระภิกษุ เป็นต้น^{๑๓๓}

วินัย คือ ระเบียบแบบแผน กฎเกณฑ์แบบต่าง ๆ ที่ตั้งขึ้นโดยอาศัยหลักธรรม คำสอนนั้น และเพื่อให้คำสอนหรือหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงสอนไว้นั้น ให้เกิดผลเป็นจริงเป็นจังขึ้นมาแล้วก็เกื้อกูลการนำสู่จุดหมายของพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า วินัยหรือศีลจึงเป็นคุณสมบัติของคนเป็นสภาพการฝึกฝนพัฒนาที่อยู่ในตัวคน^{๑๓๔} พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญกับวินัยเป็นอย่างยิ่ง ด้วยเหตุที่พระพุทธเจ้าทรงวางพระธรรมวินัยไว้เป็นธรรมานุญสูงสุด และทรงให้ความสำคัญกับพระธรรมวินัยนี้อย่างมาก ดังที่ทรงได้ตรัสปัจฉิมวาจาจากพระอาณนทีไว้ก่อนที่จะปรินิพพานว่า “ธรรมและวินัยที่เราแสดงแล้ว บัญญัติแล้วแก่เธอทั้งหลาย หลังจากเราล่วงลับไปแล้ว ก็จักเป็นพระศาสดาของเธอทั้งหลาย”^{๑๓๕}

^{๑๓๒} สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, การปฏิรูปการบวนการเรียนรู้ สปช., (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๓), หน้า ๑๘.

^{๑๓๓} พระภาวนาวิริยคุณ (เผด็จ ทตฺตชีโว), ขุมทรัพย์จากพระไตรปิฎกคัมภีร์กัฎฐชาติ, (ปทุมธานี: ห้างหุ้นส่วนจำกัดอุดมศึกษา, ๒๕๔๔), หน้า ๒๖-๒๗.

^{๑๓๔} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), นิติศาสตร์แนวพุทธ, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท พิมพ์สว, ๒๕๕๓), หน้า ๖๑.

^{๑๓๕} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๒๑๖/๑๖๔.

ในส่วนของการศึกษาในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการนั้น การส่งเสริมความมีวินัย หมายถึง แนวทางการจัดการเรียนการสอนเพื่อเน้นให้ การประพฤติปฏิบัติให้อยู่ในระเบียบแบบแผน ข้อบังคับ สามารถควบคุมตนเองให้เป็นไปตามความต้องการและระเบียบกฎเกณฑ์ของสังคมโดยเคารพสิทธิของผู้อื่น ปฏิบัติตามกฎหมายและระเบียบของสังคม ควบคุมพฤติกรรมของตนเอง รู้ว่าสิ่งใดควรทำและสิ่งใดไม่ควรทำ หลีกเลี่ยง สามารถคิด ตัดสินใจ และเลือกกระทำในสิ่งที่ตนเห็นว่าเหมาะสม ไม่ขัดต่อกฎระเบียบของสังคม และไม่ขัดต่อสิทธิของผู้อื่น โดยวินัยในโรงเรียนควรมีลักษณะ ดังต่อไปนี้

๑. การทำดีของนักเรียนเป็นไปเพราะคนเห็นดีเห็นงามที่จะได้จากการกระทำดีไม่ใช่เพราะอำนาจภายนอกคอยบังคับให้กระทำดี การเชื่อฟัง ไม่ใช่กลัวอำนาจของบุคคลอื่นที่ออกกระเปียบนั้น จุดหมายปลายทางของวินัยในโรงเรียน คือ ต้องการให้รู้จักควบคุมตนเอง

๒. การออกคำสั่งให้นักเรียนปฏิบัติตาม ได้พิจารณาอย่างรอบคอบแล้วว่าจะเป็นส่วนช่วยให้ นักเรียนประพฤติดี ไม่ใช่ออกมาเพื่อเหตุผลส่วนตัวของผู้มีอำนาจที่จะออกคำสั่งนั้น

๓. การปฏิบัติต่อหน้าผู้กระทำผิด เป็นไปตามลักษณะพื้นฐานส่วนตัวของผู้กระทำความผิด เป็นราย ๆ ไป

๔. กิจกรรมทั้งหลายของนักเรียนทั้งในและนอกห้องเรียนเป็นส่วนให้นักเรียนได้สร้างความเจริญไปในวิถีทางอันเป็นที่ยอมรับกันในสังคม

ครูจึงเป็นบุคคลสำคัญที่มีบทบาทอย่างยิ่งในการพัฒนานักเรียนให้มีวินัยในตนเองได้ ดังนี้

๑. การสร้างความสามัคคี น้ำหนึ่งใจเดียวกันขึ้นในห้องเรียน ให้มีความรู้สึกร่วมกัน และยอมเสียสละเพื่อหมู่คณะ

๒. สร้างความรู้สึกรู้สึกให้เด็กเห็นว่าตนมีความสำคัญต่อหมู่คณะ

๓. สร้างบรรยากาศแห่งความเป็นกันเองภายในห้องเรียน

๔. สร้างความเชื่อมั่นในตนเองให้เกิดขึ้นในตัวเด็ก

๕. พยายามศึกษาเด็กเป็นรายบุคคล เพื่อนำไปเป็นเครื่องแก้ปัญหาด้านวินัย

๖. ควรหัดให้เด็กรับผิดชอบในการแก้ปัญหาต่าง ๆ

๗. ไม่ควรใช้การห้ามเป็นเครื่องอบรมทางวินัย ควรใช้วิธียั่วให้ทำในสิ่งที่ถูก

๘. ให้โอกาสเด็กมีส่วนร่วมในการจัดโรงเรียน

๙. ครูต้องเตรียมการสอนและกิจกรรมเป็นอย่างดี โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล

๑๐. ระเบียบที่วางไว้ควรเริ่มจากนักเรียน ให้นักเรียนร่วมมือกันวางกฎเกณฑ์สำหรับลักษณะ การเรียนการสอนที่มุ่งจะปลูกฝังให้นักเรียนมีวินัยในตนเองนั้น^{๑๓๖}

^{๑๓๖} อรรถนพ อุณจะนา, รายงานโครงการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมและเสริมสร้างวินัยนักเรียนโรงเรียน เกษะควาวิทยาคมอำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง, (ลำปาง: โรงเรียนเกษะควาวิทยาคม, ๒๕๔๑), หน้า ๑๙. (อัคราณา).

สำหรับ สังคมไทยมีแนวคิดที่เหมาะสมในการสร้างวินัย มี ๕ ประการ คือ

๑. การทำให้เกิดพฤติกรรมเคยชิน โดยให้บุคคลรู้เห็นและปฏิบัติพฤติกรรมที่ดีเพื่อเป็นพื้นฐานและปฏิบัติต่อเนื่องจนเกิดเป็นพฤติกรรมเคยชินที่ดี

๒. การใช้วัฒนธรรมในสังคม เป็นแนวปฏิบัติผสมผสานกับหลักการทำให้เป็นพฤติกรรมเคยชิน เช่น การทำความเคารพด้วยการไหว้เมื่อพบผู้ใหญ่เป็นสิ่งที่เด็กทำได้โดยง่ายแต่การเข้าแถวไม่ใช้วัฒนธรรมไทย เด็กไม่ได้เห็นแบบอย่างที่ดีอยู่เสมอ

๓. การใช้ข้อควรระวัง เป็นความสัมพันธ์ระหว่างจิตใจ พฤติกรรมและสติปัญญาซึ่งเป็นหลักทางการศึกษาและหลักการพัฒนาจริยธรรม คือ มีความเข้าใจในความสำคัญของสิ่งที่จะกระทำ มีความพอใจ และยอมรับในสิ่งที่จะกระทำ ยอมรับไปสู่ความพร้อมในการกระทำ

๔. การใช้แรงหนุนสภาพจิต เป็นการตั้งความมุ่งมั่นหรืออุดมการณ์และพยายามปฏิบัติตามเป้าหมายที่มุ่งมั่นไว้ ซึ่งอาจทำให้เกิดการเปรียบเทียบแม้ความภาคภูมิใจในผลการปฏิบัติหากใช้มากเกินไปจะกลายเป็นดูถูกดูหมิ่นผู้อื่น อันเกิดจากการเปรียบเทียบและพึงพากำลังใจจากภายนอก

๕. การใช้กฎเกณฑ์บังคับ เป็นวิธีหนึ่งที่ทำให้เกิดวินัยได้ชั่วระยะหนึ่ง เมื่อไม่มีผู้ใดควบคุมวินัยก็จะหายไป จึงเป็นวิธีที่ไม่ถูกต้อง^{๑๓๗}

ตามมุมมองของกระทรวงศึกษาธิการนั้น เด็กและเยาวชนผู้ที่ได้รับการบ่มเพาะคุณธรรมในด้านความมีวินัยจะสามารถควบคุมดูแลตนเองให้ประพฤติปฏิบัติมีสุขนิสัยอันดี มีความอดทน อดกลั้น ควบคุมตนเอง และแสดงออกถึงพฤติกรรมที่เหมาะสม

ความมีวินัยเป็นคุณธรรมที่สำคัญอย่างยิ่งต่อสังคมปัจจุบัน การควบคุมพฤติกรรมของตนเองให้เหมาะสมกับกฎระเบียบและสุขนิสัยอันดีที่เป็นประโยชน์ในระยะยาวต่อตนเองนั้น จัดได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้ในเรื่องการควบคุมตนเอง (Self-Control) อันมีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะทำให้เด็กและเยาวชนพร้อมที่จะปรับตัวให้ เข้ากับสถานการณ์และปฏิสัมพันธ์ที่ตนมีอยู่ได้อย่างราบรื่น และเกิดพฤติกรรมเอื้อต่อสังคมไม่ยึดเอาความต้องการ ณ ปัจจุบันของตนเป็นที่ตั้ง ดังนั้น การเสริมสร้างวินัยให้แก่เด็กและเยาวชนนอกจากจะเป็นการส่งเสริมเด็กโดยตรงแล้ว ยังนับว่ามีผลช่วยส่งเสริมความเจริญก้าวหน้าให้กับสังคมไทยไปพร้อมกันด้วย^{๑๓๘}

สรุปได้ว่า มีวินัย คือ การยึดมั่นในระเบียบแบบแผน ข้อบังคับ และข้อปฏิบัติ มีทั้งวินัยในตนเองและวินัยต่อสังคม ปฏิบัติตนในขอบเขตกฎระเบียบของสังคม โดยนัยของสถานะความเป็นนักเรียนจึงหมายถึงปฏิบัติตนในขอบเขตกฎระเบียบของสถานศึกษาด้วยความเต็มใจและตั้งใจ นั่นเองดังกล่าวนี เป็นคุณลักษณะที่ถูกต้องดีงามของบุคคลทางจิตใจและความประพฤติ ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการเห็นสมควรให้ปลูกฝังเป็นคุณธรรมพื้นฐานแก่นักเรียน

^{๑๓๗} พันธ์ หันนาคินทร์ และคณะ, สร้างเสริมลักษณะนิสัย ๖, หน้า ๓๘.

^{๑๓๘} สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, คุณธรรม ๘ ประการของผู้เรียน: เจตคติและพฤติกรรม, หน้า ๗-๘.

๒.๓.๒ ด้านความซื่อสัตย์

ซื่อสัตย์ หมายถึง ประพฤติตรงและจริงใจ ไม่คิดคดทรยศ ไม่คดโกงและไม่หลอกลอง^{๑๓๙} บุคคลที่มีความประพฤติที่จริงใจ ซื่อตรง ไม่โกหก ไม่หลอกลวง ไม่ปลิ้นปล้อน ไม่ทรยศต่อตนเอง ในเวลาที่ทำหน้าที่การทำงานหรือคำพูดของตน โดยเฉพาะบุคคลในครอบครัวจำเป็นต้องทำหน้าที่ของตนอย่างซื่อสัตย์มีความจริงใจต่อกันและกัน ลักษณะของบุคคลที่มีความซื่อสัตย์ต่อตนเอง มีดังนี้

๑. ลักษณะความซื่อสัตย์ที่ตรงต่อตัวเอง คือ ตรงต่อความเป็นมนุษย์ของตนเอง เช่น บางคนขบถต่อความเป็นมนุษย์ของตนเอง ไม่ซื่อตรงต่อตนเอง หลอกลวงตนเองด้วยการบิดพลิ้วอย่างนั้น อย่างนี้ บางทีก็หลอกลวงตนเอง ตรงต่อตัวเอง ตรงต่อความเป็นมนุษย์ ตรงต่ออุดมคติของความเป็นมนุษย์ ตรงต่อสถานะของตนเองเหมาะสมแก่สถานะของตนเองว่าเป็นอย่างไร ตรงต่อธรรมะ คือ กฎความจริงที่เป็นไปในตนชีวิตที่จะรอดได้อย่างสงบเย็นก็เพราะมีความถูกต้องของตนเอง ซึ่งตนได้กระทำไว้อย่างถูกต้อง เรียกว่า ตรงต่อตนเอง

๒. ลักษณะความซื่อสัตย์ที่ตรงต่อวาจา คือ วาจาที่พูดออกมากับตนและผู้อื่น วาจาที่พูดกับตนเอง คือ เป็นวาจาที่ตรงกับใจอย่าให้เป็นวาจาอย่างใจอีกอย่าง วาจาที่พูดออกไปกับผู้อื่น คือ เป็นผู้ที่ไม่คิดหลอกลวงใครตรงตามวาจาที่พูดเสมอไป เรียกว่า ตรงต่อวาจา

๓. ลักษณะความซื่อสัตย์ที่ตรงต่อเวลา คือ เวลาเราทำงานและนัดผู้อื่นให้ตรงตามต่อเวลาที่เรากำหนดเพื่อเราและผู้อื่น แล้วไม่ผิดเพี้ยน ไม่บิดพลิ้ว ไม่ต้องแก้ตัว เรียกว่า ตรงต่อเวลา

๔. ตรงต่อความตรง คือ ตรงต่อความเที่ยงธรรมที่มีอยู่อย่างไร ตรงต่อความยุติธรรมที่มีอยู่อย่างไร ถูกตรงตามความเป็นจริงที่ควรจะเป็นอย่างไร ตรงต่อพระรัตนตรัยอันเป็นที่ยึดถือสูงสุด ตรงต่อโลกุตตระ คือ ไม่อยากจมอยู่ในโลกทั้งปวง และตรงต่อพระนิพพานอันเป็นไปเบื้องหน้าของชีวิตทุกชีวิต เรียกว่า ตรงต่อความตรง^{๑๔๐}

คัมภีร์พระวินยปิฎก ระบุเกี่ยวกับ ความซื่อสัตย์ในลักษณะที่แสดงออกทางด้านพฤติกรรมทางกาย ทางวาจา และจิตใจ ดังแสดงในเรื่องคำแต่งตั้งตนเพื่อถามอันตรายิทธิกรรม ความว่า

ภิกษุณีนผู้ฉลาดสามารถ พึงประกาศให้สงฆ์ทราบด้วยญัตติกรรมวาจาว่า แม่เจ้าขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้าผู้มีชื่อนี้เป็นอุปสัมปทาเปกขาของแม่เจ้าชื่อนี้ ถ้าสงฆ์พร้อมกันแล้ว ข้าพเจ้าพึงถามอันตรายิทธิกรรมกับผู้ชื่อนี้ แน่ะผู้มีชื่อนี้ เธอพึงชนะนี้เป็นกาลสัตย์ กาลจริงของเธอ เราจะถามถึงสิ่งที่เกิด สิ่งที่มี พึงบอกว่ามี ไม่มีพึงบอกว่าไม่มี เธอไม่ใช่ผู้ไม่มีเครื่องหมายเพศหรือเธอไม่ใช่สักแต่ว่ามีเครื่องหมายเพศหรือ เธอชื่ออะไร ปวัตตินีของเธอชื่ออะไร^{๑๔๑}

^{๑๓๙}ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔, หน้า ๔๐๒.

^{๑๔๐}พุทธทาสภิกขุ (เจ้าม อินทปญโญ), ตามรอยพระยุคลบาทโดยทศพิธราชธรรม, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ตถาคต พับลิเคชั่น จำกัด, ๒๕๕๙), หน้า ๕๘-๖๑.

^{๑๔๑}วิ.จ. (ไทย) ๗/๔๒๑/๓๕๐.

สภาวะทางจิตใจอันประกอบด้วย ความซื่อสัตย์ในความเชื่อหรือวัตถุประสงค์ ๑ ความซื่อตรงต่อหน้าที่หรือหนี้ของตน ๑ ความสอดคล้องกับมาตรฐานทางการค้าหรือธุรกิจใด ๆ อันชอบด้วยเหตุผลในการต่อรองกันอย่างเป็นธรรม ๑ การไร้ซึ่งเจตนาหลอกลวงหรือแสวงหาผลประโยชน์โดยมิชอบ ๑ รวมเรียกว่า สุจริต^{๑๔๒} ในทัศนะของพระพุทธศาสนา คำว่า สุจริต หมายถึง ความประพฤติชอบโดยไตรทวาร ได้แก่ กาย วาจา และใจ^{๑๔๓} แต่โดยนัยคุณธรรมประการที่ ๓ นี้ มีความหมายแคบลง ตรงกับเบญจศีล ในข้อ ๒ อทินนาทาน กล่าวคือ

อทินนาทานา เวรมณี คือ การละเว้นการแย่งชิง ลักขโมย และการเอาไรต์เอาเปรียบ เคารพในสิทธิในทรัพย์สินของกันและกัน เพื่อให้ทุกคนเคารพในกรรมสิทธิ์ของผู้อื่น เว้นจากการทำมาหากินในทางทุจริตประกอบอาชีพในทางมิฉฉาชีพ ไม่เบียดเบียนผู้อื่นในการเลี้ยงชีพอทินนาทานนั้น โดยอทินนาทานมีองค์ประกอบ ๕ ประการ ได้แก่ พัสตอันผู้อื่นหวงแหน ความเป็นผู้มีมีความสำคัญว่าเป็นของอันผู้อื่นหวงแหน จิตคิดจะลัก มีความพยายาม และลักมาได้ด้วยความพยายามนั้น^{๑๔๔} เมื่อพร้อมด้วยองค์ประกอบ ๕ นี้ศีลขาด ถ้าไม่ครอบครองศีลไม่ขาดเป็นเพียงแต่ต่างพร้อย ไม่บริสุทธิ์ ทำเองหรือใช้ให้ผู้อื่นทำ ศีลขาด ข้อห้ามหรือขอบเขตของสิกขาบทนี้มีทั้งโดยตรงและโดยอ้อมซึ่งผู้รักษาศีลจะต้องเว้นเพื่อรักษาให้บริสุทธิ์บริบูรณ์ ได้แก่

๑. โจรกรรม มี ๑๔ อย่าง ดังนี้

ลัก ถือเอาทรัพย์เมื่อเจ้าของไม่เห็น ที่เรียกว่า ขโมย และตัดช่องย่องเบา

ฉก ชิงเอาทรัพย์ต่อหน้าเจ้าของ ที่เรียกว่า ตีชิง วิ่งราว

กรรโชก ขูให้เขากลัวแล้วให้ทรัพย์ ที่เรียกว่า จี้ ในปัจจุบันนี้

ปล้น รวมหัวกันหลายคน มีสัตว์อาวุธเข้าแย่งทรัพย์

ตุ๋ อ้างหลักฐานพยานเท็จ หักล้างกรรมสิทธิ์ของผู้อื่น เช่น ที่ดิน

ฉ้อ โกงเอาทรัพย์ของผู้อื่นที่ตนปกครอง เช่น โกงของฝาก โกงที่ดิน เป็นต้น

หลอก บั่นเรื่องให้เขาเชื่อแล้วให้ทรัพย์

ลวง ใช้เล่ห์เอาทรัพย์ด้วยเครื่องมือลวง เช่น โกงตาชั่ง เป็นต้น

ปลอม ทำหรือใช้ของปลอม เช่น ธนบัตรปลอม ยาปลอม เป็นต้น

ตระบัด ยืมของคนอื่นมาใช้แล้ว ยึดเอาเสียกู้หนี้แล้วไม่ใช้ดอกและต้น

เบียดบัง กินเศษกินเลย เช่น เลี้ยงสัตว์ กินค่าอาหารสัตว์ เป็นต้น

^{๑๔๒} ประสิทธิ โฆวิไลกุล, กฎหมายแพ่งหลักทั่วไป: คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๔-๑๔, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติธรรม, ๒๕๔๘), หน้า ๖๕.

^{๑๔๓} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๔๕๔.

^{๑๔๔} มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, มงคลคถาปิณี แปล เล่ม ๒, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๙๙.

สับเปลี่ยน แอบสลับเอาของผู้อื่น ซึ่งมีค่าสูงกว่า

ลักลอบหลบหนีภาษี หรือนำสิ่งที่ต้องห้าม เช่น เหล้า บุหรี่เถื่อน เป็นต้น

ยกยกอก ยกเอาทรัพย์สินของคนที่ถูกจับไว้ ยกยกภาษี^{๑๔๕}

๒. อนุโลมโจรกรรม คือ กิริยาที่แสวงหาทรัพย์สินในทางไม่บริสุทธิ์ แม้ไม่นับเข้าในอาการเป็นโจร ๑๔ อย่างแต่ทำงานคล้ายโจรกรรมพออนุโลมเข้ากับโจรกรรม เรียกว่าอนุโลมโจรกรรม มี ๓ อย่าง ได้แก่

สมโจร สนับสนุนโจร เช่น ให้ที่พักและอาหารและรับซื้อของโจร เป็นต้น

ปกกลกอก คบเขาเพื่อปกกลกอกเอาทรัพย์สิน

รับสินบน รับสินจ้างแล้วทำผิดหน้าที่ เพราะเกรงใจเขา

ทั้ง ๓ อย่างนี้ ศีลไม่ขาด แต่ต่างพริ้ว เฉพาะการรับสินบนนี้ ถ้าผู้รับมีเจตนาร่วมกับผู้ให้ในการทำลายกรรมสิทธิ์ของผู้อื่น ก็เป็นการร่วมโจรกรรมโดยตรง และศีลก็ย่อมขาด

๓. ฉายาโจรกรรม คือ การกระทำที่ไม่ทำอนุโลมโจรกรรม แต่ทำพัสดของผู้อื่นให้สูญเสีย และเป็นสินใช้ตกอยู่กับตน เรียกว่าฉายาโจรกรรม มี ๒ อย่าง ได้แก่

ผลาญ ทำลายทรัพย์สินของผู้อื่นให้เสียหาย เช่น เผาบ้านเรือน เป็นต้น

หยิบฉวย ถูวิสาสะเกินขอบเขต เช่น ลูกหลานเอาของพ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย โดยไม่ได้รับอนุญาต อย่างนี้ ศีลไม่ขาด แต่ทำให้ต่างพริ้ว

อทินนาทานจะมีโทษมากหรือมีโทษน้อยนั้น อาศัยเกณฑ์ในการพิจารณา ดังนี้

เกณฑ์ที่ ๑ กำหนดด้วยวัตถุ คือ ของมีค่ามาก มีโทษมาก มีค่าน้อย มีโทษน้อย

เกณฑ์ที่ ๒ กำหนดด้วยเจตนา คือ ความตั้งใจที่เจือด้วยกิเลสมาก มีโทษมาก ที่เจือด้วยกิเลสน้อย มีโทษน้อย

เกณฑ์ที่ ๓ กำหนดด้วยประโยชน์ คือ ความพยายามที่จะได้ของนั้นมา ถ้าพยายามมากมีโทษ มาก พยายามน้อยมีโทษน้อย^{๑๔๖}

ตามมุมมองของกระทรวงศึกษาธิการนั้น เด็กและเยาวชนที่ได้รับการบ่มเพาะคุณธรรมในด้านความซื่อสัตย์จะมีความจริงใจต่อตนเอง มีการแสดงออกทั้งทางวาจาและกิริยาที่สอดคล้องกับความคิดความรู้สึกที่ตนเอง

^{๑๔๕} สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, เบญจศีล เบญจธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๕, (กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๑๗-๒๐.

^{๑๔๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๑-๒๔.

ความซื่อสัตย์เป็นคุณธรรมที่สำคัญอย่างยิ่งในสังคมปัจจุบันซึ่งมีสิ่งยั่วยุต่าง ๆ มากมาย สิ่งเหล่านี้จะสั่นคลอนความตั้งใจและความตั้งใจมั่นที่บุคคลมีกับตัวเองและพันธะหน้าที่ โดยเฉพาะในยุคสมัยที่เด็กและเยาวชนอาจพบเห็นพฤติกรรมที่แสดงถึงความไม่ซื่อสัตย์ได้โดยทั่วไปจากสื่อต่าง ๆ และพบว่าหลายครั้งที่พฤติกรรมเหล่านี้ไม่ได้ถูกกลโชนอย่างชัดเจนและเป็นรูปธรรม เด็กและเยาวชนซึ่งยังคงมีความอ่อนเยาว์ทางความคิดและประสบการณ์จึงอาจจดจำนำพฤติกรรมการไม่ซื่อสัตย์ไปเป็นตัวแบบ (Modeling) และประพฤติตามได้ อันจะก่อให้เกิดผลเสียร้ายแรงที่เป็นปัญหาในระยะยาวต่อสังคมไทย ดังนั้น การปลูกฝังไว้ซึ่งคุณธรรมการซื่อสัตย์ จะช่วยป้องกันความเสี่ยงในประเด็นนี้^{๑๔๗}

สรุปได้ว่า ความซื่อสัตย์ คือ ประพฤติตรง ไม่เอินเอียง ไม่มีเล่ห์เหลี่ยม มีความจริงใจ ปลอดจากความ รู้สึกลำเอียงหรืออคติ ไม่คดโกงทั้งทางตรงและทางอ้อม รับผิดชอบต่อหน้าที่ตนและปฏิบัติอย่างเต็มที่ถูกต้อง ดังกล่าวนี้นี้ เป็นคุณลักษณะที่ถูกต้องดีงามของบุคคลทางจิตใจและความประพฤติ ซึ่งกระทรวง ศึกษาธิการเห็นสมควรให้ปลูกฝังเป็นคุณธรรมพื้นฐานแก่นักเรียน

๒.๓.๓ ด้านความเมตตา

เมตตา ความรักใคร่ ประารถนาจะให้เขาเป็นสุข คำว่า เมตตา หมายถึง ความสนทนสนม คือความรักใคร่ที่เว้นจากราคะ ความกำหนด ได้แก่ ความปรารถนาให้เกิดความสุขความเจริญแก่ผู้อื่น ความปรารถนาดีอยากให้มีมีความสุข ความมีจิตอันแผ่ไมตรีและคิดทำประโยชน์แก่มนุษย์และสัตว์ทั่วหน้า^{๑๔๘} ความหมายของเมตตามีปรากฏอยู่ในสาริปุตตสูตรนิกายเถรวาทว่า คำว่า เมตตา ได้แก่ ความรัก กิริยาที่รัก ภาวะที่รัก ความเอ็นดู กิริยาที่เอ็นดู ภาวะที่เอ็นดู ความปรารถนาเกื้อกูลกันความอนุเคราะห์ ความไม่พยายาบาท ความไม่ปองร้าย กุศลมูล คือ โอทสะในหมู่สัตว์^{๑๔๙} นอกจากนี้ ความหมายของเมตตายังปรากฏอยู่ใน เมตตาอัปปมัญญานิเทศว่า “ความรักใคร่ กิริยาที่รักใคร่ ภาวะที่รักใคร่ในสัตว์ทั้งหลาย เมตตาเจโตวิมุตติ นี้เรียกว่า เมตตา”^{๑๕๐} เมตตา คือ ธรรมชาติที่ห่วงใยในอันที่จะทำประโยชน์ให้แก่สัตว์ทั้งหลาย อธิยาศัยที่ใคร่ประโยชน์ที่เป็นไปต่อมิตร^{๑๕๑} เมตตา คือ ภาวะของจิตใจที่มีเยื่อใยไมตรีจิต มิตรใจ คิดเกื้อกูลด้วยสุขประโยชน์ ปราศจากอาฆาตพยายาบาทซึ่งเคียดโกรธแค้น แสดงออกทางสีหน้าและสายตาที่สงบเข้มแข็ง มองดูด้วยสายตาอันแสดงถึงใจที่เอิบอาบด้วยความปรารถนาดีให้มีความสุข ปราศจากความพยายาบาทมุ่งร้ายที่เป็นภัยเวรทั้งปวง^{๑๕๒}

^{๑๔๗} สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, **คุณธรรม ๘ ประการของผู้เรียน: เจตคติและพฤติกรรม**, หน้า ๗.

^{๑๔๘} แก้ว ชิตตะขบ, **รวมวิชาธรรมศึกษาชั้นตรี (ตามหลักสูตรของสนามหลวงแผนกธรรม พ.ศ. ๒๕๕๖)**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๕๗), หน้า ๙๓-๙๔.

^{๑๔๙} ชู.ม. (ไทย) ๒๙/๒๐๒/๕๙๐.

^{๑๕๐} อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๖๔๓/๔๒๗.

^{๑๕๑} สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร), **คัมภีร์วิสุทธิมรรค ฉบับ ๑๐๐ ปี สมเด็จพระพุทธาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร)**, หน้า ๕๖๗.

^{๑๕๒} สมเด็จพระญาณสังวร, สมเด็จพระสังฆราช (เจริญ สุวฑฺฒนมหาเถร), **ทศบารมี ทศพิราชธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๔๔), หน้า ๒๑๓.

เมตตา คือ ความรัก ความปรารถนาดี อยากให้เขามีความสุข มีจิตอันแผ่ไมตรีและคิดทำประโยชน์แก่มนุษย์สัตว์ทั่วหน้า^{๑๕๓} เมตตา คือ ความรักใคร่เอ็นดู ซึ่งหมายถึง ความปรารถนาดีต่อผู้อื่นให้มีความสุข ความสำเร็จ และความเจริญรุ่งเรืองตามสมควรแก่สภาพ^{๑๕๔} เมตตา คือ ความจริงใจ ความรัก ความปรารถนาดีต่อผู้อื่น ไม่มีเล่ห์เหลี่ยม ดูได้จากสีหน้าที่บ่งบอก ได้แก่ ยิ้มแย้มแจ่มใสและดูจากการกระทำที่มุ่งหวังให้ผู้อื่นมีดียิ่ง ๆ ขึ้นไป^{๑๕๕} เมตตา คือ ความรักใคร่ปรารถนาดีที่เห็นคนอื่นมีความสุข ลักษณะของความเมตตา คือ ความสนิทสนม ความรักใคร่ที่ไม่เจือด้วยราคะ โดยเนื้อหาแล้วได้แก่ ความปรารถนาความสุขความเจริญให้เกิดขึ้นแก่บุคคลอื่น^{๑๕๖}

เมตตา คือ ความรักใคร่ ปรารถนาจะให้ผู้อื่นเป็นสุข^{๑๕๗} แปลตามศัพท์ เมตตา หมายความว่า เมตตา มีสภาพต้องการที่จะบำเพ็ญประโยชน์แก่บุคคลอื่น โดยไม่หวังผลตอบแทนใด ๆ^{๑๕๘} เมตตา คือ ความรัก หมายถึง รักที่มุ่งเพื่อปรารถนาดี ความสุขที่เขามีเรา รักผู้อื่นเสมอด้วยรักตนเอง^{๑๕๙} เมตตา ความรัก คือ ความปรารถนาดีมีไมตรีต้องการช่วยเหลือให้ทุกคนประสบประโยชน์และความสุข^{๑๖๐}

ลักษณะของเมตตา คือ ความเป็นไปด้วยอาการเกื้อกูล หมายความว่า ความเมตตา มีสภาพต้องการที่จะบำเพ็ญประโยชน์แก่บุคคลอื่นโดยไม่หวังผลตอบแทนใด ๆ เมื่อบิดามารดามีจิตผูกพันในบุตรธิดาญาติพี่น้องมีจิตผูกพันในญาติของตนหรือมิตรสหายมีจิตผูกพันในเพื่อน ต่างคิดว่า เป็นลูกหลานญาติพี่น้อง หรือมิตรสหายของเรา แล้วจึงช่วยเหลือเกื้อกูลความรู้สึกเช่นนี้ ไม่ใช่เมตตา ในพรหมวิหาร แต่เป็นความผูกพันซึ่งจัดว่าเป็นกิเลสอย่างหนึ่งในกรณีตรงกันข้าม เมตตาที่แท้จริง จะต้องมีความปรารถนาดีโดยไม่หวังผลตอบแทนไม่เลือกบุคคลว่าเป็นคนที่รู้จักหรือไม่รู้จักหรือเกลียดชัง

^{๑๕๓} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, หน้า ๑๒๔.

^{๑๕๔} ดนัย ไชโยธธา, **พจนานุกรมพุทธศาสตร์**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอ. เอส. พรินต์เฮาส์, ๒๕๔๔), หน้า ๑๔๖.

^{๑๕๕} พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), **พระในบ้าน**, (กรุงเทพมหานคร: คณากรรมการพิมพ์, ๒๕๔๑), หน้า ๘-๙.

^{๑๕๖} พระเทพดิลก (ระบอบ จิตตภาโณ), **นิเทศธรรม**, (กรุงเทพมหานคร: แปรสลิบเจ็ด, ๒๕๔๕), หน้า ๓๖๙.

^{๑๕๗} มาลินี จุฑารพ, **จิตวิทยาการเรียนการสอน**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เปลวอักษร, ๒๕๔๓), หน้า ๑๐.

^{๑๕๘} พระคันธสาราภังค์, **คุณธรรมของคนดีและพรหมวิหาร ๔**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๔), หน้า ๑๘.

^{๑๕๙} กิตต์ นิรันดร์พานิช, **จากใจให้คุณครูและนักบริหารทั่วไป**, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท เพรส มีเดีย จำกัด, ๒๕๕๔), หน้า ๖๐.

^{๑๖๐} บุญชัย จงกลณี, **คุณธรรมของนักบริหาร**, (ขอนแก่น: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัย ขอนแก่น, มปป.), หน้า ๓๘.

ความเมตตา เป็นความรักใคร่ เยื่อใย ที่ปรารถนาจะให้ผู้อื่น สัตว์อื่นมีความสุข ความรักใคร่นี้มี ๒ ประเภท ได้แก่ ความรักประเภทแรก คือ รักอย่างมีกิเลสด้วยอำนาจกามตัณหา เป็นความรักในทางชู้สาวที่ปรารถนาจะเอาและครอบครองเป็นเจ้าของด้วยอำนาจของราคะเมื่อไม่ได้ก็ผิดหวัง เสียใจ หรือคิดทำลายให้พินาศไป ส่วนความรักประเภทสอง คือ เป็นรักในเมตตา เป็นความรักใคร่ที่ปรารถนาให้ผู้อื่นเป็นสุข เป็นความรักที่บริสุทธิ์มิได้เจือด้วยความใคร่ในราคะ มิใช่รักด้วยความพอใจ เพื่อพึงได้รับอามิส ลาภสักการ และเป็นความรักที่ปรารถนาจะให้มิใช่จะเอาไม่ปรารถนาที่ครอบครองเป็นเจ้าของ ความรักในเมตตาจึงมีลักษณะชุ่มเย็นเหมือนน้ำที่อาบขโมให้ใจดวงอื่นคลายความเร่าร้อนและสงบเย็นลงได้จิตใจย่อมผ่องใสขึ้นบานทั้งผู้ให้และผู้รับ สำหรับสิ่งที่ตรงข้ามกับเมตตา คือ ราคะ ได้แก่ ความกำหนัดยินดีในกามและพยาบาท คือความอาฆาตบงการซึ่งมีแต่จะทำให้จิตใจ กระวนกระวาย เร่าร้อน ถูกแผดเผาด้วยไฟแห่งความอาฆาตแค้นและพิษแห่งความกำหนัดนั้น^{๑๖๑}

สรุปได้ว่า เมตตา คือ ความรักใคร่ปรารถนาที่เห็นคนอื่นมีความสุข ไม่เห็นแก่เพียงตัวเอง หรือเรื่องของตัวเอง แต่เห็นอกเห็นใจ เห็นคุณค่าในเพื่อนมนุษย์ มีความเอื้ออาทร เอาใจใส่ ให้ความสนใจในความต้องการ ความจำเป็น ความทุกข์สุขของผู้อื่น และพร้อมที่จะให้ความช่วยเหลือเกื้อกูล กันและกัน ลักษณะของความเมตตา คือ ความสนิทสนม ความรักใคร่ที่ไม่เจือด้วยราคะ โดยเนื้อหาแล้วได้แก่ ความปรารถนาความสุขความเจริญให้เกิดขึ้นแก่บุคคลอื่น

๒.๓.๔ ด้านความประหยัด

ประหยัด หมายถึง ความยับยั้ง ระมัดระวัง ใช้จ่ายตามพอควรแก่ฐานะ^{๑๖๒} ได้แก่ การรู้จัก ใช้จ่ายเงินหรือสิ่งของเครื่องมือ เครื่องใช้ต่าง ๆ ตามความจำเป็นหรือความต้องการอย่างมีเหตุผล โดยยึดหลักความพอดีและเหมาะสม คือ พยายามใช้ให้น้อยที่สุดแต่คุ้มค่า และได้ประโยชน์มากที่สุด^{๑๖๓} การประหยัดไม่ใช่ว่าการตระหนี่ถี่เหนียว แต่หมายถึงการรู้จักใช้เงินหรือทรัพยากรอย่างมีคุณค่า^{๑๖๔} การประหยัดเป็นคุณธรรมที่มีความสำคัญอย่างหนึ่ง ในสังคมของชนชาติที่ถือว่าเป็นอารยชน เพราะถ้าทุกคนในประเทศชาติรักการใช้จ่ายทรัพย์ของตนเองอย่างมีประสิทธิภาพ ครอบครัวยุค สังคมและประเทศชาตินั้นจะมีเศรษฐกิจดี มีความเป็นปึกแผ่นมั่นคง ปัจจุบันคนไทยเกือบทั้งประเทศกำลังประสบกับวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ ถึงแม้ว่าจะมีโครงการให้ความช่วยเหลือจากสถาบันและหน่วยงานของทั้งภาครัฐและเอกชน แต่แนวทางเหล่านั้นก็ยังไม่เพียงพอที่จะบำบัดทุกข์ของประชาชนได้ เพราะวิกฤตที่เกิดขึ้นนี้รุนแรงมาก

^{๑๖๑} กระทรวงศึกษาธิการ, การพัฒนาคุณภาพการบริหารการศึกษาตามระบบคุณธรรม, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๘), หน้า ๓๒.

^{๑๖๒} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔, หน้า ๗๑๓.

^{๑๖๓} กองวิจัยการศึกษา กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, การสังเคราะห์รูปแบบการพัฒนาศักยภาพของเด็กไทยด้านความรับผิดชอบและมีวินัยในตนเอง, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๔๒), หน้า ๑๓.

^{๑๖๔} รังสรรค์ หนองสองห้อง, ความสำเร็จง่าย ๆ สไตล์หมอกกระแสน, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทงานดี จำกัด, ๒๕๔๒), หน้า ๒.

อย่างไรก็ตามหลายฝ่ายก็เชื่อว่า พลังความร่วมมือร่วมใจจากประชากรที่มีคุณภาพจะช่วยนำพาประเทศไทยให้รอดพ้นจากวิกฤตครั้งนี้ไปได้ด้วยเหตุผลนี้การพัฒนาคุณภาพของประชากร จึงเป็นเรื่องที่สำคัญและคุณธรรมที่เอื้อต่อการฟื้นฟูและพัฒนาเศรษฐกิจก็คือพฤติกรรมประหยัด ดังพระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๙) ที่พระราชทานแก่ประชาชนชาวไทยในโอกาสวันขึ้นปีใหม่ เมื่อปีพุทธศักราช ๒๕๐๓ ความว่า ข้าพเจ้าใคร่จะได้กล่าวถึงความสำคัญของการประหยัด ซึ่งรัฐบาลได้ชักชวนให้แต่ละคนปฏิบัติ คงจะได้ตระหนักอยู่ทั่วกันแล้วว่า การใช้จ่ายโดยการประหยัดนั้นจะเป็นหลักประกันความสมบูรณ์พูนสุขของผู้ประหยัดเองและครอบครัว ช่วยป้องกันความขาดแคลนในวันข้างหน้า การประหยัดดังกล่าวนี้จะมีผลดีไม่เฉพาะกับผู้ที่ประหยัดเท่านั้น แต่ยังเป็นประโยชน์แก่ประเทศชาติ อันขึ้นอยู่กับฐานะความเป็นอยู่ของประชาชนพลเมือง ถ้าแต่ละคนทำการประหยัดและช่วยผดุงฐานะของตนเองเป็นส่วนรวม

จากกระแสพระราชดำรัสที่พระราชทานให้แก่พสกนิกรชาวไทยเพื่อนำไปประพฤติปฏิบัติกันแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๙) ก็ยังทรงเป็นผู้นำด้านการประหยัด คือ ทรงดำเนินชีวิตให้สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจที่กำลังเป็นอยู่ จะทรงใช้ของแพงแค่ไหนก็ได้ แต่พระองค์กลับไม่ทรงทำเช่นนั้น ตัวอย่างเช่น รถพระที่นั่งที่ทรงใช้นั้นอายุกว่า ๑๐ ปีแล้ว ไม่ทรงต้องการเปลี่ยน ฉลองพระองค์ปีแล้วปีเล่าก็จะทรงอยู่ในลักษณะนั้น ฉลองพระบาทก็ทรงใช้ของที่ผลิตในประเทศ นาฬิกาที่ทรงใช้ก็ใช้นาน ราคาไม่เท่าไร เครื่องใช้ทุกอย่างของพระองค์นั้นทรงใช้อย่างประหยัด ทรงเป็นผู้นำด้านการประหยัดอย่างแท้จริง ทรงใช้ชีวิตส่วนพระองค์อย่างเรียบง่าย

การประหยัดเป็นส่วนหนึ่งของการออม คือ เป็นการลดการบริโภคในปัจจุบันเพื่อสามารถบริโภคในอนาคตได้มากขึ้น อาจกล่าวได้ว่า การประหยัดหรือการออมคือการบริโภคอย่างฉลาด รู้จักบริโภคเศรษฐกิจพอเพียงในปริมาณที่พอดีกับความต้องการหรือความจำเป็นจริง ๆ จึงมีผลให้มีรายได้เหลือเก็บเป็นเงินออมเพื่อการใช้จ่ายในอนาคตได้^{๑๖๕} การประหยัดอาจแบ่งได้เป็นประเภทต่าง ๆ ดังนี้

๑. การประหยัดทรัพย์ หมายถึง การรู้จักใช้จ่ายทรัพย์สินเงินทองที่มีอยู่หรือที่หามาได้ในทางที่เหมาะสม และเป็นประโยชน์ต่อตนเองและครอบครัวตามความจำเป็นอย่างแท้จริง สามารถปลูกฝังได้ ได้แก่ แบ่งทรัพย์ออกเป็นสัดส่วน ใช้จ่ายตามสัดส่วนให้พอดี เลือกซื้อหาสิ่งของหรือเครื่องใช้ตามควรแก่ฐานะ ไม่เที่ยวเตร่ในสถานเริงรมย์ต่าง ๆ ละทิ้งค่านิยมที่ไม่ดี เช่น ใช้ของราคาแพง ๆ นิยมใช้ของมาจากต่างประเทศ

๒. การประหยัดเวลา หมายถึง การที่รู้จักคุณค่าของเวลาและใช้เวลาให้เป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคมให้มากที่สุด โดยไม่ปล่อยให้เวลาเสียไปโดยเปล่าประโยชน์ ได้แก่ รู้จักแบ่งเวลาให้เป็นสัดส่วนและใช้เวลาให้ถูกทาง พยายามใช้เวลาให้เป็นประโยชน์มากที่สุด ไม่ทำให้คนอื่นเสียเวลา เพราะตัวเราเป็นต้นเหตุ

^{๑๖๕} พงศ์จิรา สินพยัคฆ์, เศรษฐศาสตร์ทั่วไป, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันราชภัฏธนบุรี, ๒๕๔๒), หน้า

๓. การประหยัทรัพยากรธรรมชาติ หมายถึง การรู้จักประโยชน์และคุณค่าของทรัพยากรต่าง ๆ เช่น ดิน น้ำ อากาศ แร่ธาตุ ต้นไม้ เป็นต้น ที่มีอยู่ตามธรรมชาติโดยสามารถใช้ประโยชน์ในทรัพยากรเหล่านั้นให้เกิดประโยชน์อย่างคุ้มค่าต่อตนเองและสังคม ได้แก่ ใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างคุ้มค่าไม่ทำลายทรัพยากรให้เสียหาย ต้องถือว่าเป็นเจ้าของร่วมกัน ควรหาเพิ่มหรือสร้างขึ้นมาทดแทนส่วนที่เสียหาย^{๑๖๖}

แนวทางในการพัฒนาพฤติกรรมประหยัดโดยทั่วไปของสังคมไทยควรปฏิบัติ ดังนี้

๑. มีความเป็นอยู่อย่างเรียบง่าย
 ๒. มีความพอดีในการบริโภค ละเว้นการฟุ้งเฟ้อที่เกินความสามารถ
 ๓. ใช้ทรัพยากรและเวลาให้เป็นประโยชน์มากที่สุด
 ๔. คำนึงถึงฐานะและเศรษฐกิจ คิดก่อนจ่าย และใช้เท่าที่จำเป็น
 ๕. ไม่ใช้จ่ายสุรุ่ยสุร่ายฟุ่มเฟือยหรือตระหนี่ถี่เหนียวจนเกินไป
 ๖. จัดงานและพิธีต่าง ๆ โดยใช้เท่าที่จำเป็น
 ๗. เพิ่มพูนทรัพย์ด้วยการเก็บและนำไปทำให้เกิดประโยชน์
 ๘. รู้จักใช้ ดูแลรักษา และบูรณะทรัพย์ทั้งของตนเองและของส่วนรวม
 ๙. วางแผนการใช้จ่ายให้รอบคอบ มีสัดส่วนและออมไว้บ้างตามสมควร
- สำหรับ แนวทางในการพัฒนาการประหยัดระดับบุคคลสามารถกระทำได้ ดังนี้
๑. การประหยัดทรัพย์ ได้แก่
 - แบ่งทรัพย์ออกเป็นสัดส่วน ใช้จ่ายตามสัดส่วนให้พอดี
 - เลือกซื้อหาสิ่งของหรือเครื่องใช้ตามควรแก่ฐานะ
 - งดใช้จ่ายในสิ่งที่ไม่จำเป็นต่าง ๆ
 - ไม่เที่ยวเตร่ในสถานที่เร่ร่อนต่าง ๆ
 - ละทิ้งค่านิยมที่ไม่ดี เช่น ค่านิยมใช้ของต่างประเทศและของใช้ฟุ่มเฟือยต่าง ๆ
 ๒. การประหยัดเวลา ได้แก่
 - รู้จักแบ่งเวลาให้เป็นสัดส่วน และใช้เวลาให้ถูกทาง
 - พยายามใช้เวลาให้เป็นประโยชน์มากที่สุด
 - ไม่ทำให้คนอื่นเสียเวลาเพราะตนเองเป็นสาเหตุ

^{๑๖๖} กองวิจัยการศึกษา กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, การสังเคราะห์รูปแบบการพัฒนาศักยภาพของเด็กไทยด้านความรับผิดชอบและมีวินัยในตนเอง, หน้า ๑๙.

๓. การประหยัทรัพยากรธรรมชาติ ได้แก่

ใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างคุ้มค่า

ใช้ทรัพยากรเท่าที่จำเป็น

ไม่ทำลายทรัพยากรให้เสียหายหรือเสื่อมคุณค่า โดยไม่มีเหตุผลอันควร

ต้องถือว่าทรัพยากรธรรมชาติเป็นสิ่งที่มีความค่าต่อสังคมและเป็นของส่วนรวม การทำลายทรัพยากรถือว่าเป็นการทำลายทรัพย์สินของสังคม

ควรหาทางเพิ่มหรือสร้างทรัพยากรทดแทนส่วนที่ต้องเสียหายหรือถูกทำลาย^{๑๖๗}

ตามมุมมองของกระทรวงศึกษาธิการนั้น เด็กและเยาวชนผู้ที่ได้รับการบ่มเพาะคุณธรรมในด้านความประหยัดจะเข้าใจถึงฐานะการเงินของตน ไม่ใช่จ่ายสุรุ่ยสุร่ายเกินตัว รู้จักคุณค่าของเงิน และรู้จักเก็บออม อีกทั้งยังดำเนินชีวิต อย่างประหยัดบนพื้นฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง นอกเหนือจากการนำคุณธรรมประการนี้ มาเป็นหลักในการดำเนินชีวิตส่วนตัวแล้ว ผู้ที่มีคุณธรรมประหยัดยังมีความห่วงใย ใส่ใจ ใช้ทรัพยากรสาธารณะด้วยความระมัดระวังอีกด้วย

ความประหยัดเป็นคุณธรรมที่สำคัญอย่างยิ่งต่อสังคมปัจจุบัน ซึ่งกระแสบริโภคนิยม และวัตถุนิยมไหลบ่าเข้ามาสู่วัฒนธรรมไทย ส่งผลให้เด็กและเยาวชนไทยจำนวนไม่น้อยให้ความสำคัญกับวัตถุสิ่งของ อาทิเช่น โทรศัพท์มือถือ เครื่องแต่งกาย เครื่องประดับ จนเกิดความทะยานอยากและมีความต้องการใช้จ่ายเกินตน ขาดการเก็บหอมรอมริบ จนหลายครั้งที่เด็กและเยาวชนที่ขาดคุณธรรมการประหยัดจะเกิดการเรียนรู้และความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนไปว่า วัตถุสิ่งของต่าง ๆ นั้น สื่อถึงคุณค่าของบุคคล (Self-Esteem) จนยอมประพฤติปฏิบัติตนในวิถีที่ผิดเพี้ยนไปจากขนบธรรมเนียมจริยธรรมอันดี เพียงเพื่อแลกมาซึ่งทรัพย์สินเงินทองอันจะนำมาซึ่งวัตถุสิ่งของเหล่านั้น ไม่ว่าจะเป็นการลักเล็กขโมยน้อย หรือการค้าประเวณี เป็นต้น ดังนั้น การปลูกฝังไว้ซึ่งคุณธรรมการประหยัดจะช่วยป้องกันความเสี่ยงในประเด็นเหล่านี้ได้^{๑๖๘}

สรุปได้ว่า ความประหยัด คือ การรู้จักเก็บออม ถนอมใช้ทรัพย์สิน สิ่งของให้เกิดประโยชน์คุ้มค่า ไม่ฟุ่มเฟือย ฟุ้งเฟ้อ ผู้ที่ดำเนินชีวิตเรียบง่าย รู้จักฐานะการเงินของตน คิดก่อนใช้คิดก่อนซื้อ รู้จักทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายของตนเองอยู่เสมอ ดังกล่าวนี เป็นคุณลักษณะที่ถูกต้องดีงามของบุคคลทางจิตใจและความประพฤติ ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการเห็นสมควรให้ปลูกฝังเป็นคุณธรรมพื้นฐานแก่นักเรียน

^{๑๖๗} สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, คู่มือครูเพื่อการพัฒนาจิตพิสัยในระบบการเรียนรู้การสอนระดับอุดมศึกษา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐), หน้า ๕๐-๕๑.

^{๑๖๘} สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, คุณธรรม ๘ ประการของผู้เรียน: เจตคติและพฤติกรรม, หน้า ๖.

๒.๓.๕ ด้านความกตัญญู

ความกตัญญู เป็นการกระทำความดีอย่างหนึ่งที่พึงปรารถนาของทุกคน ผู้ที่มีความกตัญญู ย่อมจะทำตนเองให้มีความสุขและทำผู้อื่นให้มีความสุขด้วย พระพุทธศาสนากล่าวยกย่องบุคคลที่มีความกตัญญูและให้ความสำคัญต่อบุคคลผู้มีความกตัญญูว่าเป็นบุคคลที่หาได้ยากในโลก พระพุทธองค์ตรัสว่าบุคคลที่หาได้ยากมี ๒ จำพวก ได้แก่ บุพพการี ผู้ทำอุปกัระก่อน และกตัญญูกตเวที ผู้ที่รู้อุปกัระที่เขาทำแล้วและตอบแทน^{๑๖๙}

ความกตัญญูกตเวทีเป็นคุณธรรมที่สำคัญสำหรับมนุษยชาติ เป็นคุณธรรมพื้นฐานของมนุษย์ ทำให้มีความสัมพันธ์กันในสังคมมนุษย์และเป็นบ่อเกิดแห่งความรับผิดชอบต่อความเป็นมนุษย์ และเป็นคุณธรรมเบื้องต้นของมนุษยธรรมทั้งหลาย เพราะเป็นเครื่องทำลายความเห็นแก่ตัวซึ่งเป็นศัตรูสำคัญของความดี เป็นเหตุให้เกิดความสุชุม รอบคอบ ความสำนึกในหน้าที่และความรับผิดชอบ โดยลำดับ อาทิ การบำรุงมารดาบิดา คือ เลี้ยงดูมารดาบิดา ประณินัตด้วยเครื่องสักการะ มีข้าว น้ำ ผ้าห่ม ที่นอน การอบกลิ่น ให้อาบน้ำ ล้างเท้าทั้งสองให้ท่าน จัดว่าเป็นการปฏิบัติตามหน้าที่ของบุตรที่ดี ๕ ประการ คือ ท่านเลี้ยงเรามาแล้วเลี้ยงท่านตอบ ช่วยทำกิจการงานของท่าน ช่วยดำรงวงศ์ตระกูลของท่าน ประพฤติตนให้เป็นผู้สมควรรับมรดก และเมื่อท่านล่วงลับไปทำบุญอุทิศให้ท่าน^{๑๗๐}

การกระทำตอบแทนพระคุณของมารดาบิดาที่จัดว่าเป็นการกระทำอันมีคุณค่ายิ่งก็คือการยังมารดาบิดาผู้ไม่มีศรัทธาให้ตั้งอยู่ในศรัทธา ผู้ทุศีลให้ตั้งอยู่ในความถึงพร้อมด้วยศีล ผู้ตระหนี่ให้ถึงพร้อมด้วยการบริจาค ผู้ไม่มีปัญญาให้ถึงพร้อมด้วยปัญญา การกระทำเช่นนี้พระพุทธเจ้าตรัสสรรเสริญว่า บุตรธิดาเป็นอันกระทำตอบแทนแล้วและกระทำยิ่งแล้วแก่มารดาบิดาทั้งสอง^{๑๗๑}

ข้อปฏิบัติเหล่านี้เป็นมงคลอันสูงสุดแก่ผู้ปฏิบัติ การบำรุงมารดาบิดาส่งผลให้ผู้ปฏิบัติพ้นจากทุกข์ประสบประโยชน์สุขในโลกทั้งสอง ชื่อเสียงที่ดีย่อมขจรไป บัณฑิตทั้งหลายให้การสรรเสริญ มีสุดดีเป็นที่ไปในเบื้องหน้า พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า “เพราะการประณินัตในมารดาบิดานั้นแล บัณฑิตทั้งหลายสรรเสริญเขาในโลกนี้เอง เขาละไปแล้วย่อมบันเทิงในสวรรค์”^{๑๗๒}

สรุปได้ว่า ความกตัญญู คือ การรู้คุณ หรือการรู้พระคุณท่านที่เคยมีอุปกัระหรือที่เคยมีบุญคุณมาแต่กาลก่อน รำลึกถึงพระคุณที่เคยให้ความอุปการะแก่เราด้วยความเคารพยำเกรง และพร้อมตอบแทนได้เมื่อมีโอกาส พระพุทธศาสนายกย่องบุคคลที่มีความกตัญญูและให้ความสำคัญต่อบุคคลผู้มีความกตัญญูว่าเป็นบุคคลที่หาได้ยากในโลก

^{๑๖๙} อด.ติก. (ไทย) ๒๐/๑๒๐/๑๑๔.

^{๑๗๐} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๖๗/๒๑๒-๒๑๓.

^{๑๗๑} อด.ทุก. (ไทย) ๒๐/๓๔/๗๘.

^{๑๗๒} ขุ.ชา. (ไทย) ๒๘/๑๓๘/๘๔.

๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์

ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าแนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ จากเอกสารทางวิชาการต่าง ๆ โดยได้ประมวลสาระไว้ตามลำดับ ดังนี้

๒.๔.๑ ความหมายของพระสงฆ์

ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าความหมายของพระสงฆ์ จากเอกสารทางวิชาการต่าง ๆ จึงได้ประมวลสาระสำคัญไว้ ดังนี้

ตามความเข้าใจทั่วไปคือ พระภิกษุในพระพุทธศาสนา พระสงฆ์ คือ หมู่ชนที่ฟังคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า และสอนบุคคลอื่นให้ปฏิบัติตามด้วย^{๑๗๓} ได้แก่

๑. อริยสงฆ์ หมายถึง พระอริยบุคคล คือ ผู้ปฏิบัติตนจนได้บรรลุมรรคผลตั้งแต่โสดาบันขึ้นไป ซึ่งแบ่งประเภทได้ ๓ ประเภท ดังนี้

พระอริยบุคคล ๔ ประกอบด้วย พระโสดาบัน พระสกทาคามีหรือพระสกิทาคามี พระอนาคามี และพระอรหันต์

พระอริยบุคคล ๘ ประกอบด้วย พระผู้ตั้งอยู่ในโสดาปัตติมรรค พระผู้ตั้งอยู่ในโสดาปัตติผล พระผู้ตั้งอยู่ในสกทาคามีมรรค พระผู้ตั้งอยู่ในสกทาคามีผล พระผู้ตั้งอยู่ในอนาคามีมรรค พระผู้ตั้งอยู่ในอนาคามีผล พระผู้ตั้งอยู่ในอรหัตตมรรค และพระผู้ตั้งอยู่ในอรหัตตผล

พระอริยบุคคล ๗ ประกอบด้วย สัทธานุสारी อัมมานุสारी สัทธาวิมุต ทิฏฐิปปัตตะ กายสักขี ปัญญาวิมุต และอุกโตภาควิมุต

๒. สมมติสงฆ์ หมายถึง พระภิกษุและสามเณรที่บรรพชาอุปสมบทโดยวิธีที่ถูกต้องตามพระบรมพุทธานุญาตแล้ว อุทิศชีวิตศึกษาและปฏิบัติพระธรรมวินัย แต่ยังมีได้บรรลุมรรคผลยังเป็นปุถุชนอยู่^{๑๗๔}

พระภิกษุทั่วไปในปัจจุบันเป็นสมมติสงฆ์ คำว่า สมมติ โดยที่สมมติสงฆ์นั้น หมายถึงเฉพาะผู้ถือครองเพศบรรพชิตเท่านั้น ส่วนอริยสงฆ์ มีได้จำกัดเพศ ว่า เป็นพระ ภิกษุหรือคฤหัสถ์ แต่หมายถึงผู้ที่มีคุณภาพทางจิตบริสุทธิ์ขึ้นตามลำดับ ตั้งแต่ระดับโสดาบันขึ้นไป จะเป็นพระภิกษุหรือคฤหัสถ์ก็ได้^{๑๗๕}

^{๑๗๓} ฌณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, การปกครองคณะสงฆ์ไทย, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๑๙.

^{๑๗๔} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมศาสนา ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๑๔, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ธนชัยการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๕๓), หน้า ๕๑๖.

^{๑๗๕} แสง จันทร์งาม, พุทธศาสนวิทยา, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: สร้างสรรค์บุ๊คส์, ๒๕๕๔), หน้า ๑๓๒.

สรุปได้ว่า พระสงฆ์ คือ คนที่ฟังคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า และสอนบุคคลอื่นให้ปฏิบัติตาม หมายถึง บุคคล ๒ ประเภท คือ อริยสงฆ์ ได้แก่ พระอริยบุคคล และสมมติสงฆ์ ได้แก่ พระภิกษุที่มีได้บรรลุมรรคผลยังเป็นปุถุชนอยู่ อนึ่ง พระสงฆ์ทั่วไปในปัจจุบันเป็นสมมติสงฆ์ โดยที่สมมติสงฆ์นั้นหมายเฉพาะผู้ถือครองเพศบรรพชิต เท่านั้น

๒.๔.๒ วินัยของพระสงฆ์

ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าวินัยของพระสงฆ์ จากเอกสารทางวิชาการต่าง ๆ จึงได้ประมวลสาระสำคัญไว้ ดังนี้

ข้อปฏิบัติของพระสงฆ์ เรียกว่า วินัย คือ การจัดตั้งระบบและระเบียบแบบแผน กับทั้งบทกฎหมาย ระเบียบ กฎเกณฑ์กติกา ที่เป็นข้อกำหนดในการจัดตั้งรวมทั้งการจัดการให้คนประพฤติปฏิบัติ หรือให้กิจการดำเนินไปตามตัวบทกฎหมาย เมื่อคนตั้งอยู่ในวินัยโดยปฏิบัติตามสิกขาบทก็เป็นผู้มีศีล ศีลจึงเป็นคุณสมบัติของคน เป็นสภาพการฝึกฝนพัฒนาที่อยู่ในตัวคน^{๑๗๖}

ความหมายของคำว่า วินัย มีรูปวิเคราะหว่า วิวิธีวิเสสณยตตา วินยณโต เจว กายวานานัน วินยตถวิพุทฺธิ อญ วินโยติ อกฺขาโต แปลว่า วินัยนี้อันท่านผู้รู้หรือรณแห่งวินัยทั้งหลายเรียกว่า วินัย เพราะมีนัยต่าง ๆ มีนัยวิเสสและเพราะกำจัดกายวาจา (ให้เรียบร้อย)

วิ วิเศษ คนมีวินัยเป็นคนวิเศษกว่าคนอื่น ๆ ดีกว่าคนอื่น ๆ

วิ แจ่ม คนมีวินัยย่อมแจ่มแจ้งในที่ทุกสถานด้วยมารยาท

วิ ต่าง คนมีวินัยย่อมต่างจากคนไม่มีวินัย

วิริณย มีนัยต่าง ๆ คือ มีหลายระดับหลายอย่าง แยกเป็นอาคาริยวินัย และอนาคาริยวินัย

วิเสสณย คือ มีคำอธิบายรัดกุมกว่าพระสูตร เพราะเป็นกฎหมาย พระต้องปฏิบัติอย่างจริงจัง ถ้าทำเล่น ๆ ย่อมจะมีโทษ

วินยณ คือ มีการฝึกหัดกาย วาจา ใจ ให้มีจรรยาว่าที่เป็นอยู่

ในช่วงต้นสมัยพุทธกาลยังไม่มีบัญญัติวินัย เพราะจำนวนพระภิกษุสงฆ์มีน้อย และทุก ๆ รูปต่างก็ตั้งใจประพฤติปฏิบัติธรรมอย่างเคร่งครัด ต่างสำนึกดีว่า อะไรเป็นสิ่งที่ควรทำหรือไม่ควรทำ แต่เมื่อจำนวนพระภิกษุเพิ่มมากขึ้น การอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะใหญ่ ไม่ว่าจะเป็นสังคมคฤหัสถ์หรือบรรพชิตก็ตาม ถ้าไม่ฝึกฝนตนเองให้อยู่ในประเพณีวัฒนธรรมที่สังคมนั้น ๆ กำหนดไว้ ย่อมจะก่อให้เกิดปัญหาความขัดแย้งได้ เพราะต่างคนต่างคิด ต่างคนต่างทำ เมื่อเป็นเช่นนี้แล้วจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการเรียบกฎเกณฑ์กติกาที่คนส่วนใหญ่ยอมรับมาใช้เป็นแนวปฏิบัติ ซึ่งสามารถควบคุมความประพฤติของสมาชิกในหมู่คณะให้เป็นไปในทางเดียวกัน ก่อให้เกิดความเรียบร้อยตั้งงามในสังคมนั้น ๆ

^{๑๗๖} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), นิติศาสตร์แนวพุทธ, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท พิมพ์สวย จำกัด, ๒๕๕๐), หน้า ๖๑.

พระวินัยที่พระพุทธเจ้าทรงประชุมสงฆ์พิจารณาบัญญัติขึ้นนับแต่ช่วงตอนกลางแห่งการอุบัติขึ้นของพระพุทธศาสนาเป็นต้นมา ไม่มีการจัดเป็นหมวด ไม่มีการจัดลำดับความสำคัญ และไม่มีการจัดเรียงลำดับข้อ ต่อเมื่อมีการสังคายนาครั้งที่ ๑ ภายใต้การนำของพระมหากัสสปะเถระจึงได้มีการพิจารณาจัดแบ่งออกเป็นหมวด ๆ เรียงลำดับความสำคัญโดยแบ่งออกเป็นข้อ ๆ รวมเรียกว่า พระวินัย^{๑๗๗} คือ สิกขาบทสำหรับภิกษุ ๒๒๗ ข้อ^{๑๗๘} สำหรับภิกษุณี ๓๑๑ ข้อ^{๑๗๙}

ตารางที่ ๒.๑ เปรียบเทียบวินัยหรือสิกขาบทของพระภิกษุและพระภิกษุณี

สิกขาบท	ภิกษุ	ภิกษุณี
ปาราชิก	๔	๘
สังฆาทิเสส	๑๓	๑๗
อนินยต	๒	-
นิสสัคคีย์	๓๐	๓๐
ปาจิตติย	๙๒	๑๖๖
ปาฏิเทสนียะ	๔	๘
เสขียวัตถ	๗๕	๗๕
อธิกรณสมณะ	๗	๗
รวม	๒๒๗	๓๑๑

การบัญญัติพระวินัยหรือสิกขาบท พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติหลังจากที่มีพระภิกษุ จำนวนมากขึ้น เพราะมีผู้ประพฤติไม่เหมาะสม ประพฤติผิดนอกกริตนอกทาง ด้วยเหตุผลดังกล่าวทำให้พระพุทธเจ้าทรงพิจารณากำหนดขอบเขตข้อวัตรปฏิบัติสำหรับพระภิกษุสงฆ์ได้ประพฤติปฏิบัติเพื่อไม่ให้กระทบกระเทือนหรือสั่นคลอนให้คนนอกศาสนาติเตียนได้ พระพุทธเจ้าทรงอาศัยผลแห่งการกระทำของพระภิกษุผู้ประพฤติผิดนั้น นำมาเป็นข้อบัญญัติเพื่อป้องกันมิให้ผู้ใดประพฤติผิดเช่นนั้นอีก

พระวินัยนี้เป็นหลักที่พระพุทธองค์ไม่ได้บัญญัติเอาไว้ล่วงหน้า แต่การบัญญัติกฎเกณฑ์อะไรลงไปนั้นบัญญัติตามสิ่งที่ได้เกิดขึ้นจริง เมื่อสิ่งใดเกิดขึ้นแต่เป็นสิ่งที่ไม่สมควรแล้วจึงบัญญัติห้าม^{๑๘๐} สิกขาบทที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติเป็นข้อห้ามมิให้ภิกษุและภิกษุณีประพฤติล่วงละเมิด ซึ่งมีบทกำหนดโทษหรือปรับอาบัติแก่ผู้ประพฤติล่วงละเมิด

^{๑๗๗} ศณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, การปกครองคณะสงฆ์ไทย, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๒๒-๒๓.

^{๑๗๘} วิ.ม. (ไทย) ๒/๖๕๕/๔๒๗.

^{๑๗๙} วิ.ม. (ไทย) ๓/๑๒๓๔/๒๓๑.

^{๑๘๐} พุทธทาสภิกขุ (เงื่อม อินฺทปญฺโญ), หลักพุทธธรรมของพระพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๔๒), หน้า ๑๓.

ถ้าเป็นการบัญญัติสิกขาบทครั้งแรก เรียกว่า มূলบัญญัติ หรือ พระบัญญัติ ถ้าบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมให้กับสิกขาบทนั้น ๆ เพื่อให้มีความรัดกุมมากยิ่งขึ้นหรือผ่อนผันให้เหมาะสมแก่การกระทำ ความผิด สิกขาบทที่ทรงบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมนี้ เรียกว่า อนุบัญญัติ^{๑๘๑} ตัวอย่างเช่น

(พระบัญญัติ/มূলบัญญัติ) ความว่า

สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถปิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี ครั้งนั้น พวกภิกษุฉัพพัคคีย์เข้าหมู่บ้านในเวลาวิกาล นั่งในที่ประชุม สนทนา ตีรจฉานกถาต่าง ๆ คนทั้งหลายพากันตำหนิ ประณาม โทษนาว่า โฉนพระสมณะเชื้อสาย ศากยบุตรจึงเข้าหมู่บ้านในเวลาวิกาล นั่งในที่ชุมนุม สนทนาตีรจฉานกถาต่างๆ คือ (๑) ราชกถา เรื่องพระราชา (๒) โจรกถา เรื่องโจร (๓) มหามัตตกถา เรื่องมหาอมตย์ (๔) เสนากถา เรื่อง กองทัพ (๕) ภยกถา เรื่องภัย (๖) ยุทธกถา เรื่องการรบ (๗) อन्नกถา เรื่องข้าว (๘) ปานกถา เรื่องน้ำ (๙) วัตตกถา เรื่องผ้า (๑๐) สยนกถา เรื่องที่นอน (๑๑) มาลากถา เรื่องพวงดอกไม้ (๑๒) คันธกถา เรื่องของหอม (๑๓) ญาคิกถา เรื่องญาติ (๑๔) ยานกถา เรื่องยาน (๑๕) คามกถา เรื่องหมู่บ้าน (๑๖) นิคมกถา เรื่องนิคม (๑๗) นครกถา เรื่องเมือง (๑๘) ชนบทกถา เรื่อง ชนบท (๑๙) อิตถิกถา เรื่องสตรี (๒๐) ปุริสกถา เรื่องบุรุษ (๒๑) สุรกกถา เรื่องคนกล้าหาญ (๒๒) สลิขากถา เรื่องตรอก (๒๓) กุมภฏฐานกถา เรื่องทำน้ำ (๒๔) ปุพพเปตกถา เรื่องคนที่ล่วงลับไปแล้ว (๒๕) นานัตตกถา เรื่องเบ็ดเตล็ด (๒๖) โลกกักขายิก เรื่องการคาดเกี่ยวกับโลก (๒๗) สมุททักขายิก เรื่องการคาดเดาเกี่ยวกับทะเล (๒๘) อิติภวาวกถา เรื่องความเจริญและความเสื่อมเหมือนพวกคฤหัสถ์ที่ยังบริโภคกามเล่า พระพุทธเจ้าทรงเรียกประชุมสงฆ์เพราะเรื่องนี้เป็นเหตุ และดำเนินขั้นตอนตามแบบแผนแล้วบัญญัติว่า ก็ ภิกษุใดเข้าหมู่บ้านในเวลาวิกาล ต้องอาบัติปาจิตติย^{๑๘๒}

(อนุบัญญัติที่ ๑) ความว่า

สมัยนั้น ภิกษุหลายรูปเดินทางไปกรุงสาวัตถี แคว้นโกศล เข้าไปในหมู่บ้านตำบลหนึ่งในเวลาเย็น คนทั้งหลายเห็นภิกษุเหล่านั้นจึงได้อาราธนาตั้งนินว่า “ท่านผู้เจริญ นิมนต์ท่านทั้งหลายเข้าไปเถิด” ครั้งนั้น ภิกษุเหล่านั้นมีความยำเกรงว่า “พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงห้ามการเข้าหมู่บ้านในเวลาวิกาล” จึงไม่ยอมเข้าไป พวกโจรได้ปล้นภิกษุเหล่านั้น ครั้นภิกษุเหล่านั้นไปถึงกรุงสาวัตถี ได้แจ้งเรื่องนั้นให้ภิกษุทั้งหลายทราบ ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ พระพุทธเจ้าทรงปรารภเหตุนี้ บัญญัติสิกขาบทเพิ่มเติมว่า อนึ่ง ภิกษุใดไม่บอกเล่าแล้วเข้าหมู่บ้านในเวลาวิกาล ต้องอาบัติปาจิตติย^{๑๘๓}

^{๑๘๑} แสวง อุตมศรี, พระวินัยปิฎก ๑ ว่าด้วยมหาวิภังค์หรือภิกขุวิภังค์, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ประยูรวงศ์พรินต์ติ้ง จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๗.

^{๑๘๒} วิ.มหา. (ไทย) ๒/๕๐๘/๕๙๙-๖๐๐.

^{๑๘๓} วิ.มหา. (ไทย) ๒/๕๐๘/๖๐๑.

(อนุบัญญัติที่ ๒) ความว่า

สมัยนั้น ภิกษุรูปหนึ่งเดินทางไปกรุงสาวัตถี แคว้นโกศล เข้าไปในหมู่บ้านตำบลหนึ่งในเวลาเย็น คนทั้งหลายเห็นภิกษุนั้นจึงได้อารธนาตั้งนวัชาว่า ท่านผู้เจริญ นิมนต์ท่านทั้งหลาย เข้าไปเถิด ครั้นนั้น ภิกษุมีความยำเกรงว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงห้ามการเข้าหมู่บ้านในเวลาวิกาลโดยมิได้บอกลา จึงไม่ยอมเข้าไป พวกโจรได้ปล้นภิกษุนั้น ครั้นภิกษุนั้นไปถึงกรุงสาวัตถี ได้แจ้งเรื่องนั้นให้ภิกษุทั้งหลายทราบ ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ พระพุทธเจ้าทรงปรารภเหตุนี้ จึงได้บัญญัติสิกขาบทเพิ่มเติมว่า อนึ่ง ภิกษุใดไม่บอกลาภิกษุที่มีอยู่แล้วเข้าหมู่บ้านในเวลาวิกาล ต้องอาบัติปาจิตตีย์^{๑๘๔}

(อนุบัญญัติที่ ๓) ความว่า

สมัยนั้น ภิกษุรูปหนึ่งถูกงูกัด ภิกษุอีกรูปหนึ่งจะเข้าหมู่บ้านด้วยคิดว่า จะไปนำไฟมา แต่ครั้นแล้วมีความยำเกรงอยู่ว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงห้ามการไม่บอกลาภิกษุที่มีอยู่แล้วเข้าหมู่บ้านในเวลาวิกาล จึงไม่ยอมเข้าไป แล้วนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ พระพุทธเจ้าทรงปรารภเหตุนี้ บัญญัติสิกขาบทเพิ่มเติมว่า อนึ่ง ภิกษุใดไม่บอกลาภิกษุที่มีอยู่แล้ว เข้าหมู่บ้านในเวลาวิกาล ต้องอาบัติปาจิตตีย์ เว้นไว้แต่มีเหตุจำเป็นรีบด่วนเช่นนั้น^{๑๘๕}

การบัญญัติพระวินัยหรือสิกขาบทยังไม่มีปรากฏในตอนต้นพุทธกาล เพราะพระพุทธเจ้ายังมีทรงบัญญัติสิกขาบทโดยปรารภเหตุใด ๆ ครั้นเมื่อกาลล่วงเลยมาถึงพรรษาที่ ๑๒ ขณะนั้น พระพุทธเจ้าทรงประทับอยู่ ณ เมืองเวรัญชา ในคราวนั้นเมืองเวรัญชาเกิดข้าวยากหมากแพง ประชาชนมีความเป็นอยู่ที่แร้งแค้น ครั้นนั้นพระสารีบุตรได้ทูลถามเกี่ยวกับพระศาสนาของพระพุทธเจ้าในอดีต ที่พูดถึงในขณะนั้นออกพระนาม ๖ พระองค์ คือ พระพุทธเจ้าวิปัสสี พระพุทธเจ้าสิขี พระพุทธเจ้าเวสสภู พระพุทธเจ้ากุกสันธะ พระพุทธเจ้าโกนาคมนะ และพระพุทธเจ้ากัสสปะ ว่า พรหมจรรย์ของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์ไหนดำรงอยู่นาน พรหมจรรย์ของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์ไหนดำรงอยู่ไม่นาน พระพุทธเจ้าทรงตรัสตอบว่า พรหมจรรย์ของพระพุทธเจ้าวิปัสสี พระพุทธเจ้าสิขี และพระพุทธเจ้าเวสสภูดำรงอยู่ไม่นาน ส่วนพรหมจรรย์ของพระพุทธเจ้ากุกสันธะ พระพุทธเจ้าโกนาคมนะ และพระพุทธเจ้ากัสสปะ ดำรงอยู่นาน”^{๑๘๖}

พระสารีบุตรได้ทูลถามต่อไปว่า เพราะอะไรพรหมจรรย์ของพรหมจรรย์ของพระพุทธเจ้าวิปัสสี พระพุทธเจ้าสิขี และพระพุทธเจ้าเวสสภูดำรงอยู่ไม่นาน และเพราะอะไรพรหมจรรย์ของพระพุทธเจ้ากุกสันธะ พระพุทธเจ้าโกนาคมนะ และพระพุทธเจ้ากัสสปะ จึงดำรงอยู่ได้นาน พระพุทธเจ้าจึงทรงตรัสตอบว่า

^{๑๘๔}วิ.ม.หา. (ไทย) ๒/๕๑๐/๖๐๑-๖๐๒.

^{๑๘๕}วิ.ม.หา. (ไทย) ๒/๕๑๑/๖๐๒.

^{๑๘๖}วิ.ม.หา. (ไทย) ๑/๑๘/๑๑.

พระพุทธเจ้า ๓ พระองค์ที่ออกพระนามมาข้างต้นนั้นไม่ค่อยจะได้ทรงสั่งสอนและมีคำสอนที่เป็นหลักการต่าง ๆ น้อย อีกทั้งไม่ได้ทรงบัญญัติสิกขาบทไว้ และไม่ได้มีการประชุม ทบทวนประมวลบัญญัติที่เรียกว่าปาติโมกข์ ต่างจากศาสนาของพระพุทธเจ้า ๓ พระองค์หลัง ซึ่งมีคำสอนมาก มีการบัญญัติสิกขาบท คือ ตราข้อกฎหมายไว้เป็นแบบแผนเรียบร้อย^{๑๘๗} พระพุทธเจ้าทรงเปรียบเทียบไว้ว่า

เมื่อหมดพระพุทธเจ้าและสาวกผู้ตรัสรู้ตามแล้ว สาวกรุ่นหลัง ๆ ต่างชื่อ ต่างโคตร ต่างชาติ วรรณะ ได้เข้ามาบวชจากต่างตระกูล เธอเหล่านั้นพาให้พรหมจรรย์ดำรงอยู่นานเหมือนดอกไม้เน่าเน่า พรหมกองอยู่ในแผ่นกระดานเอาด้ายร้อยไว้อย่อมไม่ถูกลมพัดกระจัดกระจายไปเพราะเหตุไร เพราะเอาด้ายร้อยไว้นี้เป็นฉันทะ เมื่อหมดพระพุทธเจ้าและสาวกผู้ตรัสรู้ตามแล้ว สาวกซึ่งหลัง ๆ ต่างชื่อโคตร ต่างชาติวรรณะ ได้เข้ามาบวชจากต่างตระกูล เธอเหล่านั้นพาให้พรหมจรรย์ดำรงอยู่นานฉันทะ^{๑๘๘}

พระสารีบุตรจึงได้อาราธนาให้ทรงบัญญัติสิกขาบท ดังข้อความปรากฏในเวรัญชกัณฑ์ คัมภีร์มหาวีรังก์ พระวินัยปิฎกเล่มที่ ๑ ว่า

พระสารีบุตรลุกขึ้นห่มผ้าเฉวียงบ่าประนมมือไปทางพระผู้มีพระภาคเจ้า กราบทูลว่า ถึงเวลาแล้วพระพุทธเจ้าข้า ที่พระผู้มีพระภาคเจ้าจะทรงบัญญัติสิกขาบท ทรงยกปาติโมกข์ขึ้นแสดงแก่พระสาวกอันจะเป็นเหตุให้พรหมจรรย์ดำรงอยู่ได้ยืนนาน (พระพุทธองค์ตรัสตอบว่า) จงรอไปก่อนเถิดสาธุสัทธ ตถาคตรู้เวลาในเรื่องที่จะบัญญัติสิกขาบทนั้น ศาสดาจะยังไม่บัญญัติสิกขาบทแก่สาวก ไม่ยกปาฏิโมกข์ขึ้นแสดง ตลอดเวลาที่ยังไม่เกิดอาสวัญฐานิยธรรมบางอย่างในสงฆ์ เมื่อเกิดอาสวัญฐานิยธรรมบางอย่างในสงฆ์ ตถาคตจึงจะบัญญัติสิกขาบท จะยกปาติโมกข์ขึ้นแสดงแก่สาวก เพื่อจัดธรรมเหล่านั้น^{๑๘๙}

จากเนื้อความที่ปรากฏอยู่ในมหาวีรังก์วินัยปิฎกนั้น พระพุทธเจ้าทรงทราบดีว่า เมื่อไรจะถึงเวลาที่จะบัญญัติสิกขาบท เวลาที่บัญญัติก็ต่อเมื่อมีเหตุการณ์ความเสียหายเกิดขึ้นแก่คณะสงฆ์ และความเสียหายเหล่านั้นจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อ

พระศาสนาได้ตั้งมานานพอสมควรแล้ว และมีอาสวัญฐานิยธรรมเกิดขึ้นแก่คณะสงฆ์

องค์กรคณะสงฆ์ใหญ่โตขึ้น และมีอาสวัญฐานิยธรรมเกิดขึ้นแก่คณะสงฆ์

มีลาภสักการะเกิดขึ้นมากมาย และมีอาสวัญฐานิยธรรมเกิดขึ้นแก่คณะสงฆ์

หมู่พระภิกษุเป็นพหูสูต และมีอาสวัญฐานิยธรรมเกิดขึ้นแก่คณะสงฆ์

^{๑๘๗} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), สลายความขัดแย้ง-สังคมศาสตร์ที่ยั่งยืนถึงธรรมชาติ, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท พิมพ์สวย จำกัด, ๒๕๔๙), หน้า ๑๑๔.

^{๑๘๘} วิ.มหา. (ไทย) ๑/๒๐/๑๒.

^{๑๘๙} วิ.มหา. (ไทย) ๑/๒๑/๑๓.

เมื่อมีเหตุการณ์เหล่านี้เกิดขึ้นเมื่อไหร่ ก็จะก่อให้เกิดปัญหาความเสียหายเกิดขึ้นแก่คณะสงฆ์และมีประชาชนติเตียนว่า ไม่ดีไม่งาม ไม่เป็นไปเพื่อความเจริญรุ่งเรืองแห่งพระศาสนา จนความนั้นมาถึงพระพุทธเจ้า เมื่อนั้นเองพระพุทธเจ้าก็จะทรงบัญญัติสิกขาบทห้ามการกระทำเช่นนั้น แต่ก่อนถึงเวลาดังกล่าว ความเป็นอยู่ของพระภิกษุในระบอบที่ไม่มีการบัญญัติสิกขาบท จึงเป็นอยู่ได้โดยไม่มีกฎหรือข้อบังคับ วินัยมีอยู่โดยหลักการอย่างเป็นไปเอง วินัยมีอยู่แล้วทั้ง ๆ ที่ไม่มีสิกขาบท มีแต่เพียงหลักการและข้อนัดหมายหรือข้อความ หมายรู้ร่วมกันตามหลักการนั้น

ตอนแรกมีวินัยโดยไม่มีสิกขาบท พระก็อยู่กันได้ด้วยดีโดยถือหลักการปฏิบัติไปตามหลักการ มีหลักการเป็นเครื่องรักษาควบคุม ดังปรากฏว่าในวันอุโบสถเมื่อพระภิกษุทั้งหลายประชุมกัน พระพุทธเจ้าก็ทรงแถลงหลักการของพระศาสนาเป็นการทบทวนว่าพระพุทธศาสนามีอุดมการณ์อย่างนี้ มีหลักการอย่างนี้ ทรงปฏิบัติเช่นนี้ตลอดมาเป็นเวลา ๒๐ ปี จนกระทั่งเมื่อมีการบัญญัติสิกขาบท จึงทรงบัญญัติให้ภิกษุทั้งหลายประชุมกันทบทวนตรวจสอบความประพฤติด้วยสิกขาบทเหล่านั้น^{๑๙๐}

สรุปได้ว่า วินัยของพระสงฆ์ คือ สิกขาบทสำหรับภิกษุ ที่มีในพระปาติโมกข์ มี ๒๒๗ ข้อ เป็นระเบียบแบบแผนทางกฎหมายที่บัญญัติโดยพระพุทธเจ้า โดยที่พระพุทธองค์ไม่ได้บัญญัติเอาไว้ล่วงหน้า แต่เมื่อสิ่งใดเกิดขึ้นแต่เป็นสิ่งที่ไม่สมควรแล้วจึงบัญญัติห้าม แต่เดิมพระวินัยไม่มีการจัดเป็นหมวด ไม่มีการจัดลำดับความสำคัญ และไม่มีการจัดเรียงลำดับข้อ ต่อเมื่อมีการสังคายนาครั้งที่หนึ่ง ภายใต้การนำของพระมหากัสสปะเถระจึงได้มีการพิจารณาจัดแบ่งออกเป็นหมวด ๆ เรียงลำดับความสำคัญโดยแบ่งออกเป็นข้อ ๆ

๒.๔.๓ กิจวัตรของพระสงฆ์

ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้ากิจวัตรของพระสงฆ์ จากเอกสารทางวิชาการต่าง ๆ จึงได้ประมวลสาระสำคัญไว้ ดังนี้

นักบวช หรือภิกษุในพระพุทธศาสนา มีฐานะหนึ่ง คือ ธรรมเสนา ทหารในกองทัพธรรมที่จะต้องต่อสู้กับใจตนเองหรือกิเลสภายในใจตนเอง เพื่อให้สามารถก้าวเดินไปบนเส้นทางของพระพุทธเจ้า ภายใต้อุดมการณ์ หลักการ และวิธีการ ตามหลักของโอวาทปาติโมกข์^{๑๙๑} ที่จัดเป็นคำสอนหลัก เป็นประธาน เป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา^{๑๙๒}

^{๑๙๐} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), *สลายความขัดแย้ง-สังคมศาสตร์ที่ยั่งยืนถึงธรรมชาติ*, หน้า ๑๑๒-๑๑๓.

^{๑๙๑} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๙๐/๕๐.

^{๑๙๒} พระเทพดิลก (ระแบบ จิตฺตาโณ), *ศาสนทายาทคุณภาพ*, (กรุงเทพมหานคร: พรศิวกการพิมพ์, ๒๕๔๓), หน้า ๒๓.

ลักษณะของพระพุทธศาสนามีความแตกต่างจากศาสนาอื่น ทั้งในด้านการปฏิบัติตน และในด้านของจุดหมายของศาสนา คือนิพพาน จากนั้นแสดงคุณลักษณะของบรรพชิตในพระพุทธศาสนา ว่าต้องมีลักษณะเช่นใด กล่าวคือ พระองค์ตรัสว่า ผู้ที่จะเป็นบรรพชิตนั้นต้องไม่เป็นผู้ทำร้ายผู้อื่น ไม่เบียดเบียนใคร เป็นผู้ไม่มีภัยไม่มีเวร เป็นแบบอย่างของการนำสังคมไปสู่สันติ^{๑๙๓} ตามหลักอวาสสิกธรรม ๕ ได้แสดงถึงธรรมของภิกษุผู้อยู่ประจำวัด ไว้ ๕ ประการ ดังนี้

๑. ถึงพร้อมด้วยอากัปภิกขีและวัตรปฏิบัติ คือ มีกิริยามารยาททำให้การแสดงออกทางกายวาจาสำรวมงดงาม และเอาใจใส่ปฏิบัติกิจหน้าที่สม่ำเสมอเรียบร้อย

๒. เป็นพหูสูต คือ ได้เล่าเรียนมาก รู้หลักพระธรรมวินัย มีความเข้าใจกว้างขวางลึกซึ้ง

๓. ประพฤติขัดเกลา ฝึกอบรมตนในไตรสิกขา ชอบความสงบ ยินดีในกัลยาณธรรม

๔. มีกัลยาณพจน์ มีวาจางาม กล่าวกัลยาณพจน์ รู้จักพูด รู้จักเจรจาครุฑาและนำปัญญา

๕. มีปัญญา รู้เข้าใจ รู้พิจารณา เฉลียวฉลาด สามารถแก้ปัญหา ไม่ซึมเซาเบอะบะ

ในแง่คุณธรรม เมื่อมีความผูกพันกันในด้านความเป็นอยู่ พระสงฆ์ย่อมต้องมีหน้าที่ช่วยเหลือให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ด้วยความเมตตา พระพุทธเจ้าได้ตรัสสอนหน้าที่นี้ตั้งแต่แรกเริ่ม ดังพุทธพจน์ว่า

ภิกษุทั้งหลาย พรหมณ์และคฤหบดีทั้งหลายเป็นผู้มีอุปการะมากแก่เธอทั้งหลาย บำรุงเธอทั้งหลายด้วยจิวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริขาร แม้เธอทั้งหลายก็จงเป็นผู้มีอุปการะมากแก่พรหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย จงแสดงธรรมอันงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด จงประกาศแบบการครองชีวิตอันประเสริฐ พร้อมทั้งอรรถ พร้อมทั้งพยัญชนะแก่พรหมณ์และคฤหบดีเหล่านั้นเถิด^{๑๙๔}

โดยอรรถแล้ว กิจ หมายถึง กิจสำคัญหรือจำเป็นต้องทำ ส่วนคำว่า วัตร หมายถึง ควรทำ แต่ท่านจะได้กล่าวถึงกิจวัตรรวม ๆ กันไป โดยไม่แยกว่า อะไรเป็นกิจ อะไรเป็นวัตรให้ชัดเจนออกไป ซึ่งพอจะจำกัดความได้ว่า ส่วนใดที่ต้องทำอย่างเด็ดขาดนั้นเป็นกิจ ส่วนใดที่เป็นแต่ควรทำ เพื่อให้ดีงามยิ่ง ๆ ขึ้นไปนั้นเป็นวัตร โดยที่ กิจวัตร ๑๐ ประการ คือ

๑. บิณฑบาต หมายถึงการเลี้ยงชีวิตอยู่ด้วยอาหารที่ได้มาโดยสิทธิอันชอบธรรม

๒. การกวาดวัด หมายถึง มีหลักเกณฑ์หรือมีนิสัยแห่งความสะอาดทั้งภายนอกภายใน

๓. ปลงอาบัติ การเปิดเผยความผิดความชั่วของตน ให้หมดความเป็นผู้มีความผิดความชั่วติดตัว และตั้งใจสำรวมระวังมากยิ่งขึ้น

๔. ทำวัตรสวดมนต์ การทำตนให้สม่ำเสมอในการทำงานโดยเฉพาะในการมีคุณพระรัตนตรัยเป็นเครื่องระลึกประจำใจอยู่ตลอดเวลา และการสาธยายบทธรรมอันพึงเพื่อช่วยความจำ

^{๑๙๓} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), *จาริกบุญจาริกธรรม*, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท พิมพ์สวย จำกัด, ๒๕๔๗), หน้า ๑๒๑-๑๒๒.

^{๑๙๔} วิ.ม. (ไทย) ๔/๓๒/๔๐.

๕. ขวนขวายในปัจจเวกขณ์ และภาวนา การหมั่นพิจารณาด้วยสติสัมปชัญญะและปัญญา ในธรรมที่จะเป็นเครื่องคุ้มครองตนให้พ้นจากภัยของกิเลส

๖. อุปัฏฐากอุปัชฌาย์อาจารย์ การเอาใจใส่ต่ออุปัชฌาย์อาจารย์อันเป็นกำเนิดหรือทางมา แห่งความรู้และการปฏิบัติที่ดำเนินไปได้ราบรื่นในฐานะมีท่านเหล่านั้นเป็นกัลยาณมิตร

๗. บริหารสิ่งของและร่างกาย ด้วยการเอาใจใส่ปรับปรุงเครื่องใช้ไม้สอยที่เป็นอุปกรณ์แก่ การเป็นอยู่ตลอดจนถึงการปรับปรุงร่างกายให้มีความพร้อมอยู่เสมอ

๘. ขวนขวายเรียนธรรมวินัย การพยายามศึกษาเล่าเรียนหลักวิชา ทั้งที่เป็นวิชาโดยตรง และวิชารอบตัว

๙. เอาใจใส่ของสงฆ์และกิจของสงฆ์ การเอาใจใส่สมบัติของกลางและภารกิจอันเป็นสิ่งที่ จะต้องรับผิดชอบร่วมกัน

๑๐. การควบคุมตนเองให้อยู่ในภาวะที่ปราศจากมลทินโทษ จนเป็นที่ตั้งแห่งความผาสุก ทั้งกายและใจจนกระทั่งเป็นที่เลื่อมใสของผู้พบเห็น เป็นการเผยแผ่พรหมจรรย์ไปในตัว^{๑๙๕}

ดังกล่าวนี้ สอดคล้องกับพุทธวิธีตามพุทธกิจ ๕ ประการ ที่พระพุทธเจ้าทรงบำเพ็ญเป็น ประจำในแต่ละวันมี ๕ อย่าง คือ

บุพพุฒเห ปิณฑปาตญจ เวลาเช้าเสด็จบิณฑบาต

สายณเห ธมมเทศน์ เวลาเย็นทรงแสดงธรรม

บิโทเส ภิกขุโอรุท เวลาค่ำประทานโอวาทแต่เหล่าภิกษุ

อหุตมรตเต เทวปณฺหนํ เทียงคินฺทฺรตตบปญฺหาเทวตา

ปัจจุสเสว คเตกาเล ภพฺพาภพฺเพ วิโลกนํ จวนสว่างทรงตรวจพิจารณาสัตว์ที่สามารถ และที่ ยังไม่สามารถบรรลุธรรม อันควรจะเสด็จไปโปรดหรือไม่^{๑๙๖}

สรุปได้ว่า กิจวัตรของพระสงฆ์หรือภารกิจประจำวันที่พระสงฆ์พึงกระทำ คือ ต้องต่อสู้กับ ใจตนเองหรือกิเลสภายในใจตนเอง นอกจากนี้ยังต้องเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยประกาศธรรมที่งามใน เบื้องต้น ท่ามกลาง และงามในที่สุด ในฐานะทหารในกองทัพธรรม อย่างไรก็ตาม พระสงฆ์ปัจจุบันพึงมี กิจวัตร ๑๐ ประการ คือ บิณฑบาต การกวาดวัด ปลงอาบัติ ทำวัตรสวดมนต์ ขวนขวายในปัจจเวกขณ์ อุปัฏฐากอุปัชฌาย์อาจารย์ บริหารสิ่งของและร่างกาย ขวนขวายเรียนธรรมวินัย เอาใจใส่ของสงฆ์และ กิจของสงฆ์ และควบคุมตนเองในภาวะที่ปราศจากมลทินโทษ ซึ่งล้วนเป็นแนวทางตามพุทธวิธีแห่ง พระพุทธองค์ หรือพุทธกิจ นั่นเอง

^{๑๙๕} พุทธสาสิกขุ, คำสอนผู้บวชพรรษาเดียว, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สุภาพ ใจ, ๒๕๔๔), หน้า ๙๙-๑๐๐.

^{๑๙๖} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมศาสนา ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๒๖๘.

๒.๕ พื้นที่ที่ใช้ในการวิจัย

ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑) โรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในอำเภอบ้านโป่ง มีจำนวน ๕ โรงเรียน^{๑๙๗} ดังนี้

๑. โรงเรียนวัดบ้านโป่งสามัคคีคุณูปถัมภ์

โรงเรียนวัดบ้านโป่งสามัคคีคุณูปถัมภ์ ตั้งอยู่ที่ เลขที่ ๑ ถนนราษฎร์ร่วมใจ ตำบลบ้านโป่ง อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ได้รับการอนุญาตให้เปิดทำการสอน เมื่อวันที่ ๑๗ พฤษภาคม ๒๕๐๓ ถึงปัจจุบัน โดยเปิดสอนตั้งแต่ระดับอนุบาลถึงระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

๒. โรงเรียนรัตนราษฎร์บำรุง

โรงเรียนรัตนราษฎร์บำรุง ตั้งอยู่ที่ เลขที่ ๗๕ ถนนบ้านสวนกล้วย ตำบลบ้านโป่ง อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ก่อตั้งขึ้นเมื่อวันที่ ๔ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๖๐ เปิดสอนตั้งแต่ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ ถึงมัธยมศึกษาปีที่ ๖ อยู่ในโครงการโรงเรียนมาตรฐานสากลของกระทรวงศึกษาธิการ

๓. โรงเรียนหนองปลาหมอพิทยาคม

โรงเรียนหนองปลาหมอพิทยาคม ตั้งอยู่ที่ หมู่ที่ ๘ บ้านโคกสูง ตำบลหนองปลาหมอ อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ก่อตั้งขึ้นเมื่อวันที่ ๕ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๑๘ เปิดสอนตั้งแต่ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ ถึงมัธยมศึกษาปีที่ ๖

๔. โรงเรียนมัธยมวัดดอนตูม

โรงเรียนมัธยมวัดดอนตูม ตั้งอยู่ที่ ถนนทรงพล ตำบลบ้านโป่ง อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ก่อตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๕ โดยครั้งแรกเปิดทำการสอนเพียงในระดับชั้นประถมศึกษา แต่ในปัจจุบันเปิดสอนตั้งแต่ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ ถึงมัธยมศึกษาปีที่ ๖

๕. โรงเรียนกรับใหญ่ว่องกุลสลกิจ

โรงเรียนกรับใหญ่ว่องกุลสลกิจ ตั้งอยู่ที่ หมู่ ๔ ตำบลกรับใหญ่ อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ก่อตั้งขึ้นเมื่อวันที่ ๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๑๙ เป็นโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาขนาดกลางประจำตำบลกรับใหญ่ อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี สังกัดสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๘ ปัจจุบัน เปิดสอนตั้งแต่ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ ถึงมัธยมศึกษาปีที่ ๖

สรุปได้ว่า พื้นที่ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ซึ่งปัจจุบันมีโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในอำเภอบ้านโป่ง มีจำนวน ๕ โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนวัดบ้านโป่งสามัคคีคุณูปถัมภ์ โรงเรียนรัตนราษฎร์บำรุง โรงเรียนหนองปลาหมอพิทยาคม โรงเรียนมัธยมวัดดอนตูม และโรงเรียนกรับใหญ่ว่องกุลสลกิจ

^{๑๙๗} สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๘, รายชื่อโรงเรียน, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.sesao8.go.th/sesao/> [๑ มิถุนายน ๒๕๖๑].

๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้างานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จากผลงานวิจัยที่หลากหลายภายในประเทศ โดยได้ประมวลสาระไว้ตามลำดับ ดังนี้

๒.๖.๑ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาท

ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้างานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาท จากผลงานวิจัยที่หลากหลายภายในประเทศ จึงได้ประมวลสาระสำคัญไว้ ดังนี้

พระครูสมุห์ประดิษฐ์ ปญฺญาวฑฒโก ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนน้ำพุ อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี” จากผลการวิจัยพบว่า (๑) ประชาชนที่ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน ๒๑๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๖.๘๔ มีอายุ ๔๑-๕๐ ปี จำนวน ๑๕๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๙.๗๔ มีการศึกษามากกว่าปริญญาตรี จำนวน ๒๔๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๓.๙๕ มีอาชีพรับจ้าง จำนวน ๑๓๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๔.๗๔ และมีรายได้ ๑๐,๐๐๑-๒๐,๐๐๐ บาท จำนวน ๒๐๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๓.๖๙ (๒) บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนน้ำพุ อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๓๔ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน เมื่อเรียงลำดับจากด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากไปหาน้อยพบว่า ด้านผู้นำแบบอย่างที่ดี มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๔๙ ด้านการเผยแผ่ธรรมะ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๓๘ ด้านการให้ความรู้ด้านการปกครอง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๓๔ ด้านการให้การศึกษา มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๒๗ และด้านสาธารณูปโภคและระบบนิเวศ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๒๔ ตามลำดับ (๒) ผลการเปรียบเทียบบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนน้ำพุ อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ทดสอบสมมติฐานโดยวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างตัวแปร ได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ และรายได้ของประชาชน พบว่า ปัจจัยส่วนบุคคลของประชาชน ได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ และรายได้ มีผลทำให้ความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนน้ำพุ อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ (๓) ปัญหาอุปสรรคในการพัฒนาชุมชนน้ำพุ อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี พบว่า ด้านผู้นำแบบอย่างที่ดี : การแสดงออกทางด้านความคิดของพระสงฆ์ถูกจำกัดโดยฐานะความเป็นผู้บริสุทธิ์ ไม่มีเวทีสำหรับพระสงฆ์ได้เข้าไปเป็นผู้นำในกิจกรรมการพัฒนาชุมชน, ด้านการเผยแผ่ธรรมะ : ประชาชนไม่ค่อยมีเวลาเข้าวัดฟังธรรม, ด้านการให้การศึกษา : พระสงฆ์ส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ในด้านเทคโนโลยีและวิทยาการสมัยใหม่, ด้านการให้ความรู้ด้านการปกครอง : สังคมและระบบกฎหมายยังไม่เปิดโอกาสให้พระสงฆ์เข้ามามีส่วนร่วมโดยตรงด้านการเมืองการปกครอง และด้านสาธารณูปโภคและระบบนิเวศ: ชุมชนไม่เปิดโอกาสให้พระสงฆ์เข้ามามีส่วนร่วมจัดการป่าชุมชนมากนัก และพระสงฆ์ส่วนใหญ่ในปัจจุบันยังไม่มีความรู้ด้านระบบนิเวศเพียงพอ^{๑๙๘}

^{๑๙๘} พระครูสมุห์ประดิษฐ์ ปญฺญาวฑฒโก, “บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนน้ำพุ อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ก-ข.

พระชาตรี จกกวโร ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทสถาบันทางสังคมที่มีผลต่อความรู้ด้านพระพุทธศาสนาของเยาวชนในอำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี” ผลการวิจัยพบว่า (๑) บทบาทสถาบันทางสังคมที่มีผลต่อความรู้ด้านพระพุทธศาสนาของเยาวชนในอำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ (๒) ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของเยาวชนต่อบทบาทสถาบันทางสังคมที่มีผลต่อความรู้ด้านพระพุทธศาสนาของเยาวชนในอำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี ทดสอบสมมติฐานโดยการวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างตัวแปร ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ผลการเรียน อาชีพผู้ปกครอง พบว่า สถานภาพส่วนบุคคลด้านอายุ ระดับการศึกษา และผลการเรียน มีผลทำให้ความคิดเห็นของเยาวชนแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ และ (๓) ข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาบทบาทสถาบันทางสังคมที่มีผลต่อความรู้ด้านพระพุทธศาสนาของเยาวชนในอำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี พบว่า ควรจัดเวลาเรียนให้เหมาะสมกับเนื้อหาสาระตามจุดประสงค์การเรียนรู้ ควรจัดชั่วโมงเรียนพระพุทธศาสนาไว้ในคาบเช้าของวัน ควรจัดหาสื่อการสอนที่ทันสมัยเพื่อช่วยเราให้ผู้เรียนเกิดความสนใจ ควรจัดหาหนังสือเข้ามาเพิ่มเติมไว้ในมุมความรู้ทางพระพุทธศาสนา และควรมีพิธีกรรมไว้สำหรับให้เยาวชนที่สนใจได้เข้าไปศึกษาเพิ่มเติมที่บ้านได้ ควรจัดสรรหาบุคลากรฝ่ายพระสงฆ์ผู้มีความรู้เข้ามาเพิ่มเติมให้เพียงพอต่อความต้องการ หรือสามารถปฏิบัติหน้าที่แทนกันได้ และควรใช้นักเรียนเป็นศูนย์กลางในการจัดกิจกรรมโดยคัดเลือกกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและเหมาะสมกับวัยของเยาวชน^{๑๙๙}

พระมหานิกม ญาณโสภณ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของวัดในการเป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนในอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี” ผลการวิจัยพบว่า (๑) บทบาทของวัดในการเป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน ในอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๕ (๒) ผลการเปรียบเทียบบทบาทของวัดในการเป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน ในอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีวุฒิการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของวัดในการเป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน ในอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรีแตกต่างกัน ซึ่งยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนสถานภาพ เพศ อายุ ตำแหน่งหน้าที่ อาชีพ ประสบการณ์การทำงาน เงินเดือน/นิตยภัต ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นต่อบทบาทของวัดในการเป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน ในอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรีไม่แตกต่างกัน ซึ่งปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ และ (๓) ปัญหาเกี่ยวกับบทบาทของวัดในการเป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน ในอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี คือ แหล่งเรียนรู้ไม่เพียงพอ ขาดป้ายนิทรรศการสำคัญทางพระพุทธศาสนา ขาดบุคลากรทดแทน^{๒๐๐}

^{๑๙๙} พระชาตรี จกกวโร, “บทบาทสถาบันทางสังคมที่มีผลต่อความรู้ด้านพระพุทธศาสนาของเยาวชนในอำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ก-ข.

^{๒๐๐} พระมหานิกม ญาณโสภณ, “บทบาทของวัดในการเป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนในอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ก-ข.

พระธีรนิติ ธีรธมโม ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี” ผลการวิจัยพบว่า (๑) บทบาทพระธรรมทูตด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๗ (๒) ผลการเปรียบเทียบบทบาทพระธรรมทูตด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลพบว่า พระสงฆ์ที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทพระธรรมทูตด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี ไม่แตกต่างกัน, พระสงฆ์ที่มีพรรษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทพระธรรมทูตด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี ไม่แตกต่างกัน, พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาสามัญต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทพระธรรมทูตด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี ไม่แตกต่างกัน, พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษานักธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทพระธรรมทูตด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี ไม่แตกต่างกัน และ (๓) ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับบทบาทพระธรรมทูตด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาพบว่า ควรให้การศึกษาอบรมแก่พระภิกษุที่มีความสามารถสูงขึ้น^{๒๐๑}

พระครูสุนทรวัชรการ (อำพล อพโล) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์จังหวัดเพชรบุรีในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง” ผลการวิจัยพบว่า พระสงฆ์จังหวัดเพชรบุรีมีบทบาทต่อการเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็งในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๑๘, ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๗๒๓) เมื่อจำแนกเป็นรายข้อพบว่า พระสงฆ์มีบทบาทในการเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง ที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในอันดับสูงที่สุด ได้แก่ สอนธรรมศึกษาแล้วสอดแทรกเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๕๙, ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๑.๐๕๘) รองลงมา ได้แก่ โน้มน้าวจิตใจให้ประชาชนตระหนักถึงความสำคัญในการสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๕๓, ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๑.๐๑๔) และที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในอันดับต่ำที่สุด ได้แก่ จัดฝึกอบรมหลักสูตรระยะสั้นที่สามารถพัฒนาอาชีพของชาวบ้านในชุมชน (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๗๘, ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๑.๒๘๘)^{๒๐๒}

สรุปได้ว่า บทบาทเป็นแนวความคิดในการอธิบายพฤติกรรมของมนุษย์ที่ควบคู่กับฐานะตำแหน่งเป็นหน้าที่ของตำแหน่ง เชื่อมโยงกับสถานภาพที่บุคคลนั้นได้รับ เพื่อให้เกิดความเข้าใจและสามารถดำเนินได้ตามบทบาทอย่างถูกต้อง ซึ่งบทบาทของแต่ละบุคคลก็มีอิทธิพลต่อผู้อื่นด้วย เพราะผู้อื่นจะนำพฤติกรรมและบุคลิกของบุคคลอื่นๆ ไปพิจารณาเวลาตนเองแสดงพฤติกรรมเช่นกัน ดังนั้น บทบาทจึงเป็นการแสดงออกซึ่งพฤติกรรมของบุคคลในสถานภาพ ตำแหน่งหน้าที่ ที่แตกต่างกันไป ซึ่งแต่ละบทบาทของแต่ละบุคคลได้รับความคาดหวังจากสังคมแตกต่างกัน

^{๒๐๑} พระธีรนิติ ธีรธมโม, “บทบาทพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ก-ข.

^{๒๐๒} พระครูสุนทรวัชรการ (อำพล อพโล), “บทบาทของพระสงฆ์จังหวัดเพชรบุรีในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ก.

๒.๖.๓ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพระสงฆ์

ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้างานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพระสงฆ์ จากผลงานวิจัยที่หลากหลายภายในประเทศ จึงได้ประมวลสาระสำคัญไว้ ดังนี้

พระครูสิริสุวัฒนาภรณ์ (วินัย ปิยวงฺโณ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทพระสงฆ์ในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง: กรณีศึกษาชุมชนโคกหม้อพัฒนา อำเภอมือราชบุรี จังหวัดราชบุรี” ผลการวิจัยพบว่า บทบาทพระสงฆ์ในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง: กรณีศึกษาชุมชนโคกหม้อพัฒนา อำเภอมือราชบุรี จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๓ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน ส่วนผลเปรียบเทียบบทบาทพระสงฆ์ในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง: กรณีศึกษาชุมชนโคกหม้อพัฒนา อำเภอมือราชบุรี จังหวัดราชบุรี ตามความคิดเห็นของประชาชน จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล พบว่า สถานภาพส่วนบุคคล คือ เพศ และวุฒิการศึกษาของประชาชนผู้ตอบแบบสอบถาม มีผลทำให้ความคิดเห็นที่มีต่อบทบาทพระสงฆ์ในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง: กรณีศึกษาชุมชนโคกหม้อพัฒนา อำเภอมือราชบุรี จังหวัดราชบุรี ไม่แตกต่างกัน ซึ่งเป็นการปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนสถานภาพส่วนบุคคล คือ อายุ อาชีพ และรายได้ มีผลทำให้ความคิดเห็นที่มีต่อบทบาทพระสงฆ์ในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง: กรณีศึกษาชุมชนโคกหม้อพัฒนา อำเภอมือราชบุรี จังหวัดราชบุรี แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕^{๒๐๓}

พระครูวิชัยพัฒนภรณ์ (วิชา วิชโย) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทพระสงฆ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอำเภโพนาราม จังหวัดราชบุรี” ผลการวิจัยพบว่า (๑) บทบาทพระสงฆ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอำเภโพนาราม จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๑ (๒) ส่วนผลการทดสอบสมมติฐานการวิจัย พบว่า สถานภาพส่วนบุคคลด้านอายุ พรรษา วุฒิ การศึกษาสามัญ วุฒิกการศึกษาทางธรรม และวุฒิกการศึกษาเปรียญธรรม ไม่มีผลทำให้ความคิดเห็นต่อบทบาทพระสงฆ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอำเภโพนาราม จังหวัดราชบุรี แตกต่างกัน และ (๓) ข้อเสนอแนะจากการวิจัย จำแนกตามรายด้านของการวิจัย คือ ด้านจริยวัตรผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนา ควรอบรมให้พระสงฆ์ที่ปฏิบัติหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนานุ่งห่มให้เรียบร้อย เป็นปริณทล ด้านรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ควรปรับปรุงรูปแบบในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้เป็นลักษณะของความร่วมมือทำงานเป็นทีม ด้านเทคนิคการเผยแผ่พระพุทธศาสนา คณะสงฆ์ควรจัดให้มีการอบรมเทคนิคในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่พระสงฆ์ ซึ่งอาจจัดเป็นชั่วโมงเรียนหรืออบรมในหลักสูตรพัฒนาศักยภาพ และด้านรูปแบบของการสื่อสาร คณะสงฆ์ควรให้ทุนในการสนับสนุนการจัดทำสื่อสิ่งพิมพ์เพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในระดับอำเภอ^{๒๐๔}

^{๒๐๓} พระครูสิริสุวัฒนาภรณ์ (วินัย ปิยวงฺโณ), “บทบาทพระสงฆ์ในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง : กรณีศึกษาชุมชนโคกหม้อพัฒนา อำเภอมือราชบุรี จังหวัดราชบุรี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ก-ข.

^{๒๐๔} พระครูวิชัยพัฒนภรณ์ (วิชา วิชโย), “บทบาทพระสงฆ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอำเภโพนาราม จังหวัดราชบุรี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ก-ข.

พระมหาสังเวียร ปณณารโ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ในการนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน: กรณีศึกษา พระครูสุภาจารย์วัฒน์” ผลการวิจัยพบว่า พระครูสุภาจารย์วัฒน์มีความเป็นผู้นำทั้งในทางธรรมและทางโลกนำพาชาวบ้านทำกิจกรรมเกี่ยวกับการประกอบอาชีพเกษตรกรรมที่อยู่บนพื้นฐานการพึ่งพาธรรมชาติ กิจกรรมที่ทำประกอบด้วย การฟื้นฟูอนุรักษ์ภูมิปัญญาพื้นบ้านเกี่ยวกับยาสมุนไพรศูนย์รักสุขภาพ กิจกรรมเกษตรพอเพียง เช่น เกษตรผสมผสาน เกษตรกรรมธรรมชาติ กองทุนพันธุ์ไม้และการพัฒนาแหล่งน้ำ การปลูกป่าชุมชน โรงสีข้าวปลอดสารเคมีโดยรับซื้อผลผลิตจากสมาชิกในรายคาบัตติธรรมให้สมาชิกมีรายได้จากการทำนา ปลูกข้าวปลอดสารเคมี กิจกรรมปลูกผักปลอดสารพิษไว้บริโภค และกิจกรรมอื่น ๆ ที่มีความสอดคล้องกับหลักแห่งพุทธธรรม วิธีชีวิตในสังคมชนบท นำไปสู่การดำรงชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง คือพออยู่ พอกินและพอเพียงด้านหลักพุทธธรรมสำคัญที่พระครูสุภาจารย์วัฒน์นำมาใช้ คือ หลักอิทธิบาท ๔ หลักสังคหวัตถุ ๔ และหลักฆราวาสธรรม ๔ เป็นต้น มาเป็นหลักในการทำงาน โดยเฉพาะในด้านการส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน เพราะเป็นธรรมที่สอดคล้องกับการทำงาน เป็นเรื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ เป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างหน่วยงานกับชุมชน ทำให้ชุมชนมีคุณธรรมโดยผ่านกิจกรรม ร่วมกันการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และทำให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ ความเป็นอยู่ดีขึ้น พระครูสุภาจารย์วัฒน์ เป็นพุทธสาวกรูปหนึ่งผู้ซึ่งได้นำคำสอนของพระพุทธเจ้ามาปฏิบัติให้เห็นประจักษ์ในชีวิตประจำวันและปลูกคนอื่นให้มีความสนใจและปฏิบัติตามหลักพุทธธรรม^{๒๐๕}

พระครูโกศลกิจจานุการ (ณรงค์ ญาณวีโร) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทพระสงฆ์ที่มีต่อการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียนประถมศึกษาในอำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี” จากผลการวิจัยพบว่า (๑) บทบาทพระสงฆ์ที่มีต่อการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียนประถมศึกษาในอำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๙ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการเรียนการสอน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๙ ด้านเทคนิคการสอน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๗ ด้านการอบรมคุณธรรมจริยธรรม พบว่า อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๓ (๒) ผลการเปรียบเทียบบทบาทพระสงฆ์ที่มีต่อการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียนประถมศึกษาในอำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี โดยจำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล พบว่า เพศ อายุ ระดับชั้น และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่โรงเรียนจัด ไม่ทำให้เกิดความคิดเห็นที่แตกต่าง ซึ่งเป็นการปฏิเสธสมมติฐานการวิจัย และ (๓) ปัญหา อุปสรรค พบว่า นักเรียนไม่สนใจฟัง นักเรียนอ่านและเขียนภาษาบาลีไม่ได้เพราะเด็กอ่าน และจดตามไม่ทันเมื่อพระสงฆ์สอนและเขียนเร็ว ด้านเทคนิคการสอนของพระสงฆ์ยังไม่น่าสนใจเท่าที่ควร กิจกรรมการเรียนการสอนน้อย และเด็กนักเรียนไม่กล้าแสดงออก^{๒๐๖}

^{๒๐๕} พระมหาสังเวียร ปณณารโ, “บทบาทของพระสงฆ์ในการนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน: กรณีศึกษาพระครูสุภาจารย์วัฒน์”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ก-ข.

^{๒๐๖} พระครูโกศลกิจจานุการ (ณรงค์ ญาณวีโร), “บทบาทพระสงฆ์ที่มีต่อการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียนประถมศึกษาในอำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ก-ข.

พระสมพิศ สมพิสาร ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาชุมชน: กรณีศึกษาชุมชนบ้านหนองโสน อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี” จากผลการวิจัยพบว่า บทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาชุมชน กรณีศึกษาชุมชนบ้านหนองโสน อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๓ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน ส่วนผลการเปรียบเทียบบทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาชุมชนบ้านหนองโสน อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี ทดสอบสมมติฐานโดยการวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างตัวแปร พบว่า สถานภาพส่วนบุคคลด้านการศึกษา มีผลทำให้ความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาชุมชนบ้านหนองโสน อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ส่วนสถานภาพส่วนบุคคลด้านเพศ อายุ อาชีพ และรายได้ ไม่แตกต่างกัน และมีข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ในชุมชนบ้านหนองโสน อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี คือ พระสงฆ์ควรเป็นแกนนำในการปลูกฝังจิตสำนึกของเด็กและเยาวชนให้เห็นความสำคัญเห็นคุณค่า และร่วมมือกันอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น^{๒๐๗}

พระครูสังฆรักษ์ชุมพล โสสวโร ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ด้านงานสังคมสงเคราะห์ในอำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี” จากผลการวิจัยพบว่า (๑) บทบาทของพระสงฆ์ด้านงานสังคมสงเคราะห์ในอำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๓๓ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการสงเคราะห์ทางวัตถุ โดยรวม อยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๒๑ และด้านการสงเคราะห์ทางจิตใจ โดยรวม อยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๔๖ และ (๒) ผลการเปรียบเทียบบทบาทของพระสงฆ์ด้านงานสังคมสงเคราะห์ในอำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี พบว่า เพศ วุฒิการศึกษา อาชีพ และรายได้ของประชาชน ไม่มีผลต่อความคิดเห็นของประชาชน ส่วนอายุของประชาชนมีผลต่อความคิดเห็นที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ด้านงานสังคมสงเคราะห์ในอำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕^{๒๐๘}

สรุปได้ว่า ในสภาพสังคมปัจจุบัน พระสงฆ์มีบทบาทแตกต่างไปจากอดีต ดังนั้น พระสงฆ์ผู้ปฏิบัติงานแตกต่างกันก็จะได้รับความคาดหวังจากสังคมด้วยบริบทที่แตกต่างกันออกไป ดังตัวอย่างพระสงฆ์ที่มีบทบาทในการสงเคราะห์ชุมชน พระสงฆ์ท่านนั้นก็จะได้รับความคาดหวังจากสังคมในบทบาทที่เข้าไปให้การสงเคราะห์ทั้งทางด้านจิตใจ เศรษฐกิจและสังคมไปพร้อม ๆ กัน เป็นต้น อย่างไรก็ตาม แต่ละบทบาทของพระสงฆ์ที่แสดงออกมาล้วนเป็นไปตามบทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาที่ต้องยังประโยชน์สูงสุดแก่เวไนยสัตว์ นั่นเอง

^{๒๐๗} พระสมพิศ สมพิสาร, “บทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาชุมชน: กรณีศึกษาชุมชนบ้านหนองโสน อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ก-ข.

^{๒๐๘} พระครูสังฆรักษ์ชุมพล โสสวโร, “บทบาทของพระสงฆ์ด้านงานสังคมสงเคราะห์ในอำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ก-ข.

๒.๖.๓ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม

ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้างานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม จากผลงานวิจัยที่หลากหลายภายในประเทศ จึงได้ประมวลสาระสำคัญไว้ ดังนี้

พระครุชิต โกสโล ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนต่อการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของเยาวชน” จังหวัดราชบุรี ผลการวิจัยพบว่า ความคิดเห็นของพระสอนศีลธรรม ต่อบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนต่อการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของเยาวชนจังหวัดราชบุรี โดยรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยที่ ๔.๐๘ เมื่อจำแนกรายด้าน พบว่า พระสอนศีลธรรม มีความคิดเห็นต่อบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนต่อการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของเยาวชนจังหวัดราชบุรีในบทบาทด้านการให้คำแนะนำปรึกษามีค่าเฉลี่ยสูงสุด ๔.๑๒ และบทบาทด้านการปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดที่ ๔.๐๖^{๒๐๙}

พระครูโกศลกิจจานุการ (ณรงค์ ญาณวีโร) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “บทบาทพระสงฆ์ที่มีต่อการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียนประถมศึกษาในอำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี” จากผลการวิจัย พบว่า บทบาทพระสงฆ์ที่มีต่อการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียนประถมศึกษาในอำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๙ ส่วนผลการเปรียบเทียบ บทบาทพระสงฆ์ที่มีต่อการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียนประถมศึกษาในอำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี โดยจำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล พบว่า เพศ อายุ ระดับชั้น และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่โรงเรียนจัด ไม่ทำให้เกิดความคิดเห็นที่แตกต่าง ซึ่งเป็นการปฏิเสธสมมติฐานการวิจัย^{๒๑๐}

พระครูปลัดกัญไธ้ ชุตินฺธโร ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ในด้านการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนในระดับมัธยมศึกษา อำเภोजอมบึง จังหวัดราชบุรี” ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ด้านการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม แก่นักเรียนในระดับมัธยมศึกษา อำเภोजอมบึง จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และผลการทดสอบสมมติฐาน พบว่า นักเรียนที่มีความแตกต่างกันในด้านอายุ และระดับชั้นการศึกษา มีความคิดเห็นโดยภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ ส่วนเพศและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ไม่พบความแตกต่าง^{๒๑๑}

^{๒๐๙} พระครุชิต โกสโล, “บทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนต่อการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของเยาวชนจังหวัดราชบุรี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ก.

^{๒๑๐} พระครูโกศลกิจจานุการ (ณรงค์ ญาณวีโร), “บทบาทพระสงฆ์ที่มีต่อการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียนประถมศึกษาในอำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ก-ข.

^{๒๑๑} พระครูปลัดกัญไธ้ ชุตินฺธโร, “บทบาทของพระสงฆ์ในด้านการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนในระดับมัธยมศึกษา อำเภोजอมบึง จังหวัดราชบุรี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ก-ข.

พระสมจิตร ขนดีโก ได้ทำการวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม” จากผลการวิจัยพบว่า บทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๗ และผลการเปรียบเทียบบทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม โดยจำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล พบว่า เพศ อายุ และระดับชั้น ไม่ทำให้เกิดความคิดเห็นที่แตกต่าง ซึ่งเป็นการปฏิเสธสมมติฐานการวิจัย^{๒๑๒}

พระมหาคำพันธ์ รัตนชัย ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต ๒ จากผลการวิจัยพบว่า มีข้อเสนอแนะดังนี้ ควรมีการพบปะกันอย่างน้อย เดือนละ ๑ ครั้ง เพื่อปรึกษาหารือ และแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นในการวางแผนเพื่อพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน ควรมีการยกย่อง สรรเสริญ คุณความดีของพระสงฆ์ที่ทำคุณประโยชน์ด้านต่าง ๆ เพื่อให้เป็นที่ประจักษ์ สร้างขวัญ กำลังใจ และเป็นแบบอย่างที่ดีแก่บุคคลโดยทั่วไป และควรส่งเสริมการนำภูมิปัญญาท้องถิ่น เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา เพื่อให้นักเรียนเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง^{๒๑๓}

พระอธิการมานัส ธมมพล ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การส่งเสริมศีลธรรมจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาโรงเรียนหนองโพวิทยา จังหวัดราชบุรี” จากผลการวิจัยพบว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษา มีความคิดเห็นต่อการส่งเสริมศีลธรรมจริยธรรมโรงเรียนหนองโพวิทยา จังหวัดราชบุรี โดยรวม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๙ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการจัดการเรียนการสอน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๔ ด้านการจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๕ ด้านการจัดกิจกรรมของโรงเรียนที่เพิ่มขึ้น มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๑ ด้านการมีส่วนร่วมของนักเรียน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๖^{๒๑๔}

สรุปได้ว่า การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในปัจจุบัน ทุกฝ่ายมุ่งไปที่เยาวชนเป็นสำคัญ โดยผู้ที่ได้รับหน้าที่และเป็นความหวังในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมให้กับเยาวชน ได้แก่ บุคลากรทางศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระสงฆ์ซึ่งเข้าไปมีบทบาทในเรื่องนี้ร่วมกับสถาบันการศึกษา ดังนั้นพระสงฆ์จึงต้องมีการพัฒนาตนเองให้มีศักยภาพที่จะสามารถส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมให้แก่เด็กนักเรียนให้สามารถเติบโตเป็นบุคลากรที่มีคุณภาพของสังคมและประเทศชาติได้ในอนาคตได้

^{๒๑๒} พระสมจิตร ขนดีโก, “บทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ก-ข.

^{๒๑๓} พระมหาคำพันธ์ รัตนชัย, “รูปแบบการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต ๒”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ก.

^{๒๑๔} พระอธิการมานัส ธมมพล, “การส่งเสริมศีลธรรมจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาโรงเรียนหนองโพวิทยา จังหวัดราชบุรี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ก.

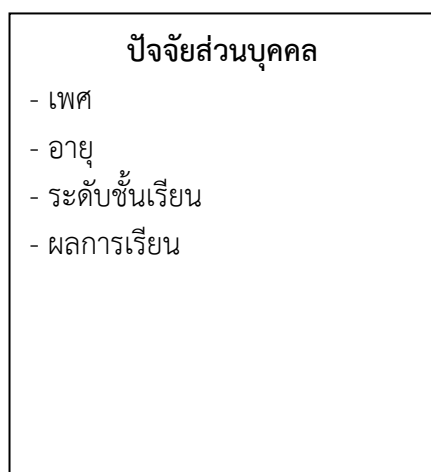
๒.๗ กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษา บทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี โดยได้กำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework) ดังนี้

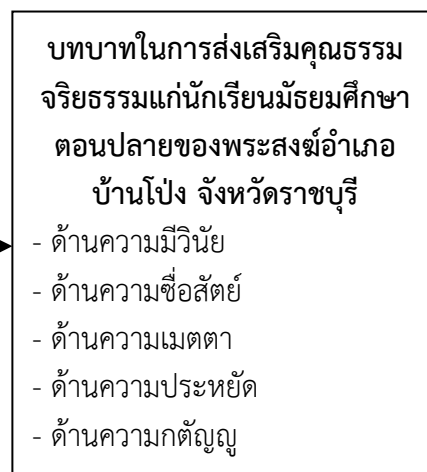
ตัวแปรต้น (Independent Variables) คือ ปัจจัยส่วนบุคคลของนักเรียนที่ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ ระดับชั้นเรียน และผลการเรียน

ตัวแปรตาม (Dependent Variables) คือ บทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี รวม ๕ ด้าน ได้แก่ (๑) ด้านความมีวินัย (๒) ความซื่อสัตย์ (๓) ด้านความเมตตา (๔) ด้านความประหยัด และ (๕) ด้านความกตัญญู

ตัวแปรต้น (Independent Variables)

ตัวแปรตาม (Dependent Variables)

ภาพที่ ๒.๕ กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “บทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี” ครั้งนี้ มีวิธีดำเนินการวิจัยตามลำดับ ดังนี้

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

๓.๒ ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed-Methods Research) ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้แบบสัมภาษณ์ (Interview) เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล

๓.๒ ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

๓.๒.๑ ประชากร

ประชากร (Population) ได้แก่ นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี จำนวน ๒,๐๓๕ คน^๑

๓.๒.๒ กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่าง (Sample) ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้ทำการสุ่มมาจากรายชื่อ โดยหาขนาดของกลุ่มตัวอย่างจากการใช้สูตรคำนวณของ ทาโร่ ยามาเน่ (Taro Yamane) ในกรณีที่ทราบจำนวนประชากร ที่ระดับความคลาดเคลื่อน ๐.๐๕

$$\text{สูตร} \quad n = \frac{N}{1 + N(e)^2}$$

^๑สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๘, รายชื่อโรงเรียน, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.sesao8.go.th/sesao/> [๑ มิถุนายน ๒๕๖๑].

เมื่อ	n	คือ	ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง
	N	คือ	ขนาดของประชากรที่ใช้ในการวิจัย
	e	คือ	เปอร์เซ็นต์ความคลาดเคลื่อนจากการสุ่มตัวอย่าง (0.05)
แทนค่า	n	=	$\frac{2,035}{1 + 2,035 (0.05)^2}$
		=	334.92 หรือ 335 คน

จากการใช้สูตรคำนวณของ ทาโร่ ยามาเน่ (Taro Yamane) โดยมีประชากรเป็นนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี จำนวน ๒,๐๓๕ คน จึงได้ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๓๓๕ คน จากนั้นจึงทำการสุ่มตัวอย่างด้วยวิธีการสุ่มแบบแบ่งกลุ่ม (Cluster Random Sampling) โดยแบ่งประชากรออกเป็น ๕ กลุ่ม ตามสังกัดโรงเรียน แล้วจึงแบ่งจำนวนขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่กำหนดไว้ ๓๓๕ คน ออกเป็น ๕ กลุ่ม ตามสัดส่วน โดยหาขนาดของกลุ่มตัวอย่างในแต่ละกลุ่ม ดังนี้^๒

สูตร	n_i	=	$\frac{N_i}{N} \times n$
เมื่อ	n_i	คือ	จำนวนกลุ่มตัวอย่างในแต่ละหน่วย
	N_i	คือ	จำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย
	N	คือ	จำนวนประชากรที่ใช้ในการวิจัย
	n	คือ	จำนวนประชากรในแต่ละหน่วย

ตัวอย่าง การขนาดกลุ่มตัวอย่างจากนักเรียนโรงเรียนวัดบ้านโป่งสามัคคีคุณูปถัมภ์ จำนวน ๑๗๐ คน ได้แก่

$$n_i = \frac{335}{2,035} \times 170$$

$$= 27.98 \text{ หรือ } 28 \text{ คน}$$

ดังนั้น ขนาดของกลุ่มตัวอย่างของนักเรียนโรงเรียนวัดบ้านโป่งสามัคคีคุณูปถัมภ์ คือ จำนวน ๒๘ คน

รายละเอียดของจำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยที่ได้จากการคำนวณ แสดงไว้ในตารางที่ ๓.๑

^๒ กัลยา วานิชย์บัญชา, สถิติสำหรับงานวิจัย, (กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาสถิติ คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๑๙.

ตารางที่ ๓.๑ จำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่างของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในอำเภอ บ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี จำแนกตามสังกัดโรงเรียน

ที่	โรงเรียน	ประชากร (คน)	กลุ่มตัวอย่าง (คน)
๑	โรงเรียนวัดบ้านโป่งสามัคคีคุณูปถัมภ์	๑๗๐	๒๘
๒	โรงเรียนรัตนราษฎร์บำรุง	๑,๒๒๕	๒๐๒
๓	โรงเรียนหนองปลาหมอพิทยาคม	๗๕	๑๒
๔	โรงเรียนมัธยมวัดดอนตูม	๒๖๔	๔๓
๕	โรงเรียนกรับใหญ่ว่องกุศลกิจ	๓๐๑	๕๐
รวม		๒,๐๓๕	๓๓๕

๓.๒.๓ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ได้แก่ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน ๑๒ รูป/คน ประกอบด้วย

๑. พระครูวินัยธรรมพร ภาตตโย
ตำแหน่ง เจ้าอาวาสวัดดอนตูม
๒. พระมหาวิศักดิ์ คุณธมโม, ดร.
ตำแหน่ง ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดบ้านโป่ง
๓. พระมหาวิชัย อีสรรนานโท
ตำแหน่ง พระสอนศีลธรรมประจำโรงเรียนวัดบ้านโป่งสามัคคีคุณูปถัมภ์
๔. พระศุภวิชัย ธมฺมวิสุทโธ
ตำแหน่ง พระสอนศีลธรรมประจำโรงเรียนรัตนราษฎร์บำรุง
๕. พระมหาเจริญ ฉตฺตมฺงคโล
ตำแหน่ง พระสอนศีลธรรมประจำโรงเรียนกรับใหญ่ว่องกุศลกิจ
๖. นายนิวัตร วงศ์วิสัย
ตำแหน่ง ผู้อำนวยการโรงเรียนรัตนราษฎร์บำรุง
๗. นายสุรินทร์ อังกรวิโรจน์
ตำแหน่ง ผู้อำนวยการโรงเรียนหนองปลาหมอพิทยาคม
๘. นายพรชากฤษ เกตุรัตน์
ตำแหน่ง ผู้อำนวยการโรงเรียนมัธยมวัดดอนตูม

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ แบบสอบถาม (Questionnaire) และแบบสัมภาษณ์ (Interview) ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากแนวคิดเกี่ยวกับบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี

๓.๓.๑ ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ

การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

๑. ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี

๒. กำหนดกรอบแนวคิด ในการสร้างเครื่องมือการวิจัย

๓. กำหนดวัตถุประสงค์ในการสร้างเครื่องมือการวิจัยโดยขอคำปรึกษาจากอาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์

๔. สร้างเครื่องมือ

๕. นำเสนอร่างเครื่องมือการวิจัยต่ออาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ และผู้เชี่ยวชาญ เพื่อตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไข

๖. นำเครื่องมือการวิจัยไปทดลองใช้กับประชากรที่มีลักษณะคล้ายกับกลุ่มตัวอย่างประชากรที่จะดำเนินการวิจัยเพื่อหาสัมประสิทธิ์ความเที่ยงตรงของเครื่องมือ

๗. ปรับปรุงแก้ไข

๘. จัดพิมพ์แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ และนำไปใช้จริงเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง

๓.๓.๒ การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

ในการหาคุณภาพของเครื่องมือ ผู้วิจัยได้ดำเนินการ ดังนี้

๑. ขอคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์

๒. หาความเที่ยงตรง (Validity) โดยการนำแบบสอบถามที่สร้างเสร็จ เสนอประธานและกรรมการที่ปรึกษาสารนิพนธ์เพื่อขอความเห็นชอบ และนำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสม ซึ่งผู้เชี่ยวชาญทั้ง ๕ ท่าน ประกอบด้วย

พระสมุทรวิชโรสถน, ดร.

อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

พระครูวิสุทธนันท์คุณ, ดร.

อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

พระครูวาทีวรวัฒน์, ดร.

อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

พระสุรภูมิ สิริวิฑูโก, ดร.

อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต
วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

ดร.ปณณธร เขียรชัยพฤกษ์

อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

เพื่อพิจารณาทั้งในด้านเนื้อหาสาระ และโครงสร้างของคำถาม รูปแบบของแบบสอบถาม ตลอดจนภาษาที่ใช้และตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ โดยหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ได้ค่าดัชนีความสอดคล้อง ๑.๐๐ ทุกข้อ

๓. หาความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (Reliability) นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขแล้ว ไปทดลองใช้ (Try-Out) กับนักเรียนที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย จำนวน ๓๐ คน เพื่อหาความเชื่อมั่นด้วยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient) ของครอนบาค (Cronbach) ได้ค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ ๐.๙๖๓๖

๔. นำแบบสอบถามที่ผ่านการหาหาความเชื่อมั่นของเครื่องมือเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ เพื่อขอความเห็นชอบและจัดพิมพ์แบบสอบถามเป็นฉบับสมบูรณ์เพื่อใช้ในการวิจัย

๓.๓.๓ ลักษณะของเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ แบบสอบถาม (Questionnaire) และแบบสัมภาษณ์ (Interview) โดยมีรายละเอียด ดังนี้

แบบสอบถาม (Questionnaire) แบ่งออกเป็น ๓ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของนักเรียน ได้แก่ เพศ อายุ ระดับชั้นเรียน และผลการเรียน ซึ่งเป็นแบบสอบถามแบบเลือกตอบ (Check List)

ตอนที่ ๒ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี รวม ๕ ด้าน ซึ่งเป็นแบบมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) แบ่งออกเป็น ดังนี้

ด้านความมีวินัย มีคำถามจำนวน ๕ ข้อ

ด้านความซื่อสัตย์ มีคำถามจำนวน ๕ ข้อ

ด้านความเมตตา มีคำถามจำนวน ๕ ข้อ

ด้านความประหยัด มีคำถามจำนวน ๕ ข้อ

ด้านความกตัญญู มีคำถามจำนวน ๕ ข้อ

มีเกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้

๕ หมายถึง มีระดับความคิดเห็น อยู่ในระดับ มากที่สุด

๔ หมายถึง มีระดับความคิดเห็น อยู่ในระดับ มาก

๓ หมายถึง มีระดับความคิดเห็น อยู่ในระดับ ปานกลาง

๒ หมายถึง มีระดับความคิดเห็น อยู่ในระดับ น้อย

๑ หมายถึง มีระดับความคิดเห็น อยู่ในระดับ น้อยที่สุด

สำหรับในตอนที่ ๒ นี้มี การแปลความหมายของค่าเฉลี่ยโดยยึดเกณฑ์^๓ ดังนี้

ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๔.๕๐-๕.๐๐ หมายความว่า ระดับความคิดเห็น มากที่สุด

ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๓.๕๐-๔.๔๙ หมายความว่า ระดับความคิดเห็น มาก

ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๒.๕๐-๓.๔๙ หมายความว่า ระดับความคิดเห็น ปานกลาง

ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๑.๕๐-๒.๔๙ หมายความว่า ระดับความคิดเห็น น้อย

ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๑.๐๐-๑.๔๙ หมายความว่า ระดับความคิดเห็น น้อยที่สุด

ตอนที่ ๓ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเพื่อการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี เป็นอย่างไร ซึ่งเป็นคำถามแบบปลายเปิด (Open Ended Question)

แบบสัมภาษณ์ (Interview) สำหรับเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (Key Informants) ตามลักษณะการเป็นตัวแทนของกลุ่มตัวอย่างที่เหมาะสม จากวิธีการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยมีขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ ดังนี้

๑. ศึกษาวิธีการสร้างแบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูลจากเอกสาร ตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดกรอบความคิดในการสร้างแบบสัมภาษณ์

๒. ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและเอกสารการวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยพิจารณาถึงรายละเอียดต่าง ๆ เพื่อให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่กำหนดไว้

๓. ขอคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อใช้เป็นแนวทางในการสร้างแบบสัมภาษณ์

๔. สร้างแบบสัมภาษณ์ให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) เพื่อนำมาวิเคราะห์

^๓ประกอบ กรรณสูตร, สถิติเพื่อการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: ด่านสุทธาการพิมพ์, ๒๕๔๒), หน้า ๑๐๘.

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยมีขั้นตอน ดังนี้

๓.๔.๑ การเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถาม (Questionnaire) ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

๑. ขออนุญาตจากหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการแจกแบบสอบถามในพื้นที่เป้าหมาย

๒. นำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ไปเก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด และเก็บรวบรวมแบบสอบถามคืนด้วยตนเอง แล้วนำมาตรวจสอบความถูกต้อง เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์ทั้งหมดร้อยละ ๑๐๐ ของจำนวนแบบสอบถามทั้งหมด

๓. นำข้อมูลที่ได้ไปวิเคราะห์และประมวลผลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ต่อไป

๓.๔.๑ การเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ (Interview) ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

๑. ขออนุญาตจากหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี ถึงผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการให้สัมภาษณ์

๒. ทำการนัดวัน เวลา และสถานที่กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) เพื่อสัมภาษณ์ตามที่กำหนดไว้

๓. ดำเนินการสัมภาษณ์ตามวัน เวลา และสถานที่ที่กำหนดนัดไว้ จนครบทุกประเด็น โดยขออนุญาตใช้วิธีการจดบันทึกและการบันทึกเสียงประกอบการสัมภาษณ์

๔. นำข้อมูลดิบที่ได้มารวบรวมเพื่อวิเคราะห์โดยวิธีการที่เหมาะสมและนำเสนอต่อไป

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยมีขั้นตอน ดังนี้

๓.๕.๑ การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม

ข้อมูลจากแบบสอบถามโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ โดยใช้สถิติ ดังนี้

๑. สถิติพรรณนา (Descriptive Statistics) สำหรับอธิบายลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง และพรรณนาปัจจัยส่วนบุคคล สถิติที่ใช้ คือ ค่าความถี่ (Frequency), ค่าร้อยละ (Percentage), ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

๒. สถิติอนุมาน (Inferential Statistics) ใช้สำหรับทดสอบสมมติฐาน โดยการทดสอบค่าที (t-test) ในกรณีตัวแปรต้นสองกลุ่ม และการทดสอบค่าเอฟ (F-Test) ด้วยวิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) ในกรณีตัวแปรต้นตั้งแต่สามกลุ่มขึ้นไป เมื่อพบว่ามีความแตกต่างจะทำการเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ด้วยวิธีผลต่างเป็นสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference: LSD.) โดยมีสัญลักษณ์ในการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

$\bar{X}$ แทน ค่าเฉลี่ย

S.D. แทน ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

n แทน จำนวนกลุ่มตัวอย่าง

t แทน ค่าสถิติที่ใช้พิจารณาความมีนัยสำคัญจากการแจกแจงแบบ t (t- distribution)

F แทน ค่าสถิติที่ใช้พิจารณาความมีนัยสำคัญจากการแจกแจงแบบ F (F- distribution)

SS แทน ผลโดยรวมกำลังสอง (Sum of Square)

df แทน ชั้นแห่งความเป็นอิสระ (Degree of Freedom)

MS แทน ค่าเฉลี่ยผลรวมกำลังสอง (Mean Square)

Sig แทน ระดับนัยสำคัญทางสถิติ (Significances)

* แทน นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

๓. การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามปลายเปิด (Open ended Question) วิเคราะห์โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis Technique) ประกอบบริบท นำเสนอเป็นความเรียงประกอบตาราง โดยการแจกแจงความถี่ของผู้ตอบแบบสอบถามแบบปลายเปิด

๓.๕.๒ การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์โดยวิธีการดังนี้

๑. นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาถอดเสียงและบันทึกเป็นข้อความ

๒. นำข้อความจากการสัมภาษณ์และการจดบันทึกมาจำแนกเป็นประเด็นและเรียบเรียงเฉพาะประเด็นที่เกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย

๓. วิเคราะห์คำให้สัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญตามวัตถุประสงค์การวิจัย โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis Technique) ประกอบบริบท (Context)

๔. สังเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์การวิจัยและนำเสนอต่อไป

บทที่ ๔

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่อง “บทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี” นี้ มีผลวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการตอบแบบสอบถามของนักเรียน จำนวน ๓๓๕ คน และการสัมภาษณ์เชิงลึกของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน ๘ รูป/คน ดังนี้

๔.๑ ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

๔.๒ สภาพบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี

๔.๓ ผลการเปรียบเทียบบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ตามความคิดเห็นของนักเรียน โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

๔.๔ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเพื่อการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี

๔.๕ สรุปผลการสัมภาษณ์เกี่ยวกับบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี

๔.๖ สรุปองค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย

๔.๑ ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผลการวิเคราะห์ปัจจัยส่วนบุคคลของนักเรียนที่ตอบแบบสอบถาม โดยจำแนกตามเพศ อายุ ระดับชั้น และผลการเรียน รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๑

ตารางที่ ๔.๑ จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

(n = ๓๓๕)		
ปัจจัยส่วนบุคคล	จำนวน (คน)	ร้อยละ
๑. เพศ		
ชาย	๘๗	๒๕.๙๗
หญิง	๒๔๘	๗๔.๐๓
รวม	๓๓๕	๑๐๐.๐๐
๒. อายุ		
ต่ำกว่า ๑๖ ปี	๑๙	๕.๖๗
๑๖ ปี	๙๕	๒๘.๓๖
๑๗ ปี	๑๗๙	๕๓.๔๓
๑๘ ปี	๓๖	๑๐.๗๕
มากกว่า ๑๘ ปี	๖	๑.๗๙
รวม	๓๓๕	๑๐๐.๐๐
๓. ระดับชั้น		
ม.๔	๕๐	๑๔.๙๓
ม.๕	๒๓๐	๖๘.๖๖
ม.๖	๕๕	๑๖.๔๒
รวม	๓๓๕	๑๐๐.๐๐
๔. ผลการเรียน		
ต่ำกว่า ๒.๕๐	๗๖	๒๒.๖๙
๒.๕๐-๓.๐๐	๑๕๑	๔๕.๐๗
๓.๐๑-๓.๕๐	๘๔	๒๕.๐๗
มากกว่า ๓.๕๐	๒๔	๗.๑๖
รวม	๓๓๕	๑๐๐.๐๐

จากตารางที่ ๔.๑ พบว่า ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า นักเรียนที่ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ เป็นหญิง จำนวน ๒๔๘ คิดเป็นร้อยละ ๗๔.๐๓ มีอายุ ๑๗ ปี จำนวน ๑๗๙ คิดเป็นร้อยละ ๕๓.๔๓ ศึกษาอยู่ระดับชั้น ม.๕ จำนวน ๒๓๐ คิดเป็นร้อยละ ๖๘.๖๖ และมีผลการเรียน ๒.๕๐-๓.๐๐ จำนวน ๑๕๑ คิดเป็นร้อยละ ๔๕.๐๗

๔.๒ สภาพพบพบาพในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี

ผลการวิเคราะห์พบพบาพในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวมและรายด้าน มีรายละเอียด ดังนี้

ตารางที่ ๔.๒ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นที่มีต่อบพบาพในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม

(n = ๓๓๕)

ที่	บพบาพในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี	ระดับความคิดเห็น		
		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑	ด้านความมีวินัย	๔.๒๓	๐.๕๒๙	มาก
๒	ด้านความซื่อสัตย์	๔.๓๑	๐.๕๕๑	มาก
๓	ด้านความเมตตา	๔.๓๓	๐.๕๖๐	มาก
๔	ด้านความประหยัด	๔.๒๐	๐.๕๗๐	มาก
๕	ด้านความกตัญญู	๔.๓๖	๐.๕๒๒	มาก
ภาพรวม		๔.๒๙	๐.๕๖๓	มาก

จากตารางที่ ๔.๒ พบว่า บพบาพในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๙ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ด้านความกตัญญู ด้านความเมตตา ด้านความซื่อสัตย์ ด้านความมีวินัย และด้านความประหยัด ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๓ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นที่มีต่อบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ด้านความมีวินัย

(n = ๓๓๕)

ข้อ	ด้านความมีวินัย	ระดับความคิดเห็น		
		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑	การส่งเสริมให้นักเรียนเป็นคนมีระเบียบวินัย ตรงต่อเวลา	๔.๒๘	๐.๖๔๗	มาก
๒	การส่งเสริมให้นักเรียนปฏิบัติตามกฎระเบียบ ข้อบังคับ คำสั่ง กติกา และกฎหมาย	๔.๒๔	๐.๖๗๓	มาก
๓	การส่งเสริมให้นักเรียนมีความยึดถือระเบียบวินัยในชั้นเรียนตามที่ตกลงกันได้	๔.๒๘	๐.๖๗๗	มาก
๔	การส่งเสริมให้นักเรียนมีความยึดถือในระบบตามลำดับก่อน-หลัง	๔.๑๒	๐.๗๓๕	มาก
๕	การส่งเสริมให้นักเรียนมีความยึดมั่นในแบบแผน ข้อบังคับ และข้อปฏิบัติทางสังคม	๔.๑๙	๐.๗๗๕	มาก
๖	สอดแทรกบทเรียนเกี่ยวกับการปลูกฝังวินัย ระเบียบแบบแผนและข้อบังคับแก่นักเรียน	๔.๒๗	๐.๖๙๗	มาก
รวม		๔.๒๓	๐.๕๒๙	มาก

จากตารางที่ ๔.๓ พบว่า บทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ด้านความมีวินัย อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๓ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดได้แก่ ข้อ ๑ การส่งเสริมให้นักเรียนเป็นคนมีระเบียบวินัยตรงต่อเวลา และข้อ ๓ การส่งเสริมให้นักเรียนมีความยึดถือระเบียบวินัยในชั้นเรียนตามที่ตกลงกันได้ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๘ รองลงมาได้แก่ ข้อ ๖ สอดแทรกบทเรียนเกี่ยวกับการปลูกฝังวินัย ระเบียบแบบแผนและข้อบังคับแก่นักเรียน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๗ รองลงมาได้แก่ ข้อ ๒ การส่งเสริมให้นักเรียนปฏิบัติตามกฎระเบียบ ข้อบังคับ คำสั่ง กติกา และกฎหมาย มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๔ ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๔ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นที่มีต่อบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ด้านความซื่อสัตย์

(n = ๓๓๕)

ข้อ	ด้านความซื่อสัตย์	ระดับความคิดเห็น		
		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑	ส่งเสริมให้นักเรียนมีความประพฤติซื่อตรงและมี ความจริงใจ	๔.๓๓	๐.๖๙๒	มาก
๒	ส่งเสริมให้นักเรียนมีความประพฤติจริงใจ ซื่อตรง ไม่ โกหกหลอกลวงผู้อื่น	๔.๓๑	๐.๗๔๖	มาก
๓	ส่งเสริมให้นักเรียนมีความซื่อสัตย์มีความจริงใจกัน และกัน	๔.๓๔	๐.๗๐๘	มาก
๔	ส่งเสริมให้นักเรียนไม่ทุจริตคดโกงทั้งทางตรงและ ทางอ้อม	๔.๓๔	๐.๗๔๕	มาก
๕	ส่งเสริมให้นักเรียนมีความไม่ลำเอียงหรืออคติต่อ ผู้อื่น	๔.๒๕	๐.๗๗๑	มาก
๖	ส่งเสริมให้นักเรียนรับรู้หน้าที่ของตนเอง มีความ จริงใจ ไม่มีเล่ห์เหลี่ยม	๔.๒๙	๐.๗๖๗	มาก
รวม		๔.๓๑	๐.๕๕๑	มาก

จากตารางที่ ๔.๔ พบว่า บทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ด้านความซื่อสัตย์ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๑ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ข้อ ๓ ส่งเสริมให้นักเรียนมีความซื่อสัตย์มีความจริงใจกันและกัน และข้อ ๔ ส่งเสริมให้นักเรียนไม่ทุจริตคดโกงทั้งทางตรงและทางอ้อม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๔ รองลงมาได้แก่ ข้อ ๑ ส่งเสริมให้นักเรียนมีความประพฤติซื่อตรงและมีความจริงใจ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๓ รองลงมาได้แก่ ข้อ ๒ ส่งเสริมให้นักเรียนมีความประพฤติจริงใจ ซื่อตรง ไม่โกหกหลอกลวงผู้อื่น มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๑ ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๕ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นที่มีต่อบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ด้านความเมตตา

(n = ๓๓๕)

ข้อ	ด้านความเมตตา	ระดับความคิดเห็น		
		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑	ส่งเสริมให้นักเรียนเห็นอกเห็นใจกันและกัน และเห็นคุณค่าในเพื่อนมนุษย์	๔.๓๖	๐.๗๐๒	มาก
๒	ส่งเสริมให้นักเรียนมีจิตสาธารณะ คิดทำประโยชน์แก่สังคมและเพื่อนมนุษย์	๔.๓๙	๐.๗๐๕	มาก
๓	ส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักแบ่งปัน เสียสละ มีความปรารถนาเอื้อกูลกัน	๔.๓๔	๐.๗๒๙	มาก
๔	ส่งเสริมให้มีความปรารถนาดีต่อผู้อื่น ไม่มีเล่ห์เหลี่ยม	๔.๒๒	๐.๗๕๙	มาก
๕	การส่งเสริมให้นักเรียนมีจิตอาสา ช่วยเหลือสังคมด้วยร่างกายและสติปัญญา	๔.๔๔	๐.๗๐๖	มาก
๖	ส่งเสริมให้นักเรียนมีจิตปราศจากความอาฆาตพยาบาทโกรธแค้นผู้อื่น	๔.๒๓	๐.๗๙๓	มาก
รวม		๔.๓๓	๐.๕๖๐	มาก

จากตารางที่ ๔.๕ พบว่า บทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ด้านความเมตตา อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๓ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ข้อ ๕ การส่งเสริมให้นักเรียนมีจิตอาสา ช่วยเหลือสังคมด้วยร่างกายและสติปัญญา มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๔ รองลงมาได้แก่ ข้อ ๒ ส่งเสริมให้นักเรียนมีจิตสาธารณะ คิดทำประโยชน์แก่สังคมและเพื่อนมนุษย์ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๙ รองลงมาได้แก่ ข้อ ๑ ส่งเสริมให้นักเรียนเห็นอกเห็นใจกันและกัน และเห็นคุณค่าในเพื่อนมนุษย์ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๖ ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๖ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นที่มีต่อบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ด้านความประหยัด

(n = ๓๓๕)

ข้อ	ด้านความประหยัด	ระดับความคิดเห็น		
		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑	ส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักดำเนินชีวิตเรียบง่าย ไม่ฟุ่มเฟือย ฟุ้งเฟ้อ	๔.๒๕	๐.๗๕๑	มาก
๒	ส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักใช้จ่ายทรัพย์สินเงินทางที่มีอยู่อย่างเหมาะสมเป็นประโยชน์ต่อตนเอง	๔.๒๖	๐.๗๔๔	มาก
๓	ส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักฐานะการเงินของตน โดยให้คิดก่อนใช้ คิดก่อนซื้อ	๔.๒๑	๐.๗๘๓	มาก
๔	ส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักคุณค่าของเวลาและใช้เวลาให้เป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคม	๔.๒๗	๐.๗๕๘	มาก
๕	ส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักประโยชน์และคุณค่าของทรัพยากรต่าง ๆ ที่มีอยู่ตามธรรมชาติ	๔.๒๕	๐.๗๔๐	มาก
๖	ส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักจัดทำบัญชีรายรับรายจ่ายของตนเองอยู่เสมอ	๓.๙๓	๐.๙๓๖	มาก
รวม		๔.๒๐	๐.๕๗๐	มาก

จากตารางที่ ๔.๖ พบว่า บทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ด้านความประหยัด อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๐ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ข้อ ๔ ส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักคุณค่าของเวลาและใช้เวลาให้เป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๗ รองลงมาได้แก่ ข้อ ๒ ส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักใช้จ่ายทรัพย์สินเงินทางที่มีอยู่อย่างเหมาะสมเป็นประโยชน์ต่อตนเอง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๖ รองลงมาได้แก่ ข้อ ๑ ส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักดำเนินชีวิตเรียบง่าย ไม่ฟุ่มเฟือย ฟุ้งเฟ้อ และข้อ ๕ ส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักประโยชน์และคุณค่าของทรัพยากรต่าง ๆ ที่มีอยู่ตามธรรมชาติ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๕ ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๗ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นที่มีต่อบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ด้านความกตัญญู

(n = ๓๓๕)

ข้อ	ด้านความกตัญญู	ระดับความคิดเห็น		
		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑	การส่งเสริมให้นักเรียนรู้สำนึกในบุญคุณของผู้มีพระคุณ	๔.๔๓	๐.๖๔๓	มาก
๒	การส่งเสริมให้นักเรียนช่วยทำกิจของผู้ปกครอง	๔.๓๖	๐.๖๘๙	มาก
๓	การส่งเสริมให้นักเรียนรักษาชื่อเสียงของวงศ์สกุลของผู้ปกครอง	๔.๒๙	๐.๘๐๑	มาก
๔	การส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักตอบแทนบุญคุณของผู้มีพระคุณเมื่อมีโอกาส	๔.๓๘	๐.๗๐๗	มาก
๕	การส่งเสริมให้นักเรียนร่วมกันแสดงออกซึ่งความกตัญญูในวันสำคัญต่าง ๆ เช่น วันแม่ ฯลฯ	๔.๔๐	๐.๗๐๑	มาก
๖	สอดแทรกบทเรียนที่ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมด้านความกตัญญูแก่นักเรียน ตามโอกาสสมควร	๔.๓๓	๐.๗๖๓	มาก
รวม		๔.๓๖	๐.๕๒๒	มาก

จากตารางที่ ๔.๗ พบว่า บทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ด้านความกตัญญู อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๖ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ข้อ ๑ การส่งเสริมให้นักเรียนรู้สำนึกในบุญคุณของผู้มีพระคุณ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๓ รองลงมาได้แก่ ข้อ ๖ สอดแทรกบทเรียนที่ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมด้านความกตัญญูแก่นักเรียนตามโอกาสสมควร มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๐ รองลงมาได้แก่ ข้อ ๔ การส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักตอบแทนบุญคุณของผู้มีพระคุณเมื่อมีโอกาส มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๘ ตามลำดับ

๔.๓ ผลการเปรียบเทียบบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ตามความคิดเห็นของนักเรียน โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

การวิเคราะห์ผลการเปรียบเทียบบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ตามความคิดเห็นของนักเรียน โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลตามสมมติฐานการวิจัย มีรายละเอียดดังนี้

สมมติฐานที่ ๑ นักเรียนที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวมแตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๒ นักเรียนที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวมแตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๓ นักเรียนที่มีระดับชั้นต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวมแตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๔ นักเรียนที่มีผลการเรียนต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวมแตกต่างกัน

ผู้วิจัยวิเคราะห์โดยการทดสอบค่าที (t-test) ค่าเอฟ (F-test) วิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-Way Analysis of Variance) กำหนดนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ผลการวิจัยมีรายละเอียด ดังนี้

สมมติฐานที่ ๑ นักเรียนที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๘ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม จำแนกตามเพศ

เพศ	n	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
ชาย	๘๗	๔.๑๙	๐.๔๘๑	มาก
หญิง	๒๔๘	๔.๓๒	๐.๔๕๒	มาก
รวม	๓๓๕	๔.๒๙	๐.๔๖๓	มาก

จากตารางที่ ๔.๘ แสดงให้เห็นว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม จำแนกตามเพศ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๙

ตารางที่ ๔.๙ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของของนักเรียนที่มีต่อบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม จำแนกตามเพศ

เพศ	n	$\bar{X}$	S.D.	t	Sig.
ชาย	๘๗	๔.๑๙	๐.๔๘๑	-๒.๒๕๒	๐.๐๒๕
หญิง	๒๔๘	๔.๓๒	๐.๔๕๒		

จากตารางที่ ๔.๙ แสดงให้เห็นว่า นักเรียนที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๐ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ด้านความมีวินัย จำแนกตามเพศ

เพศ	n	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
ชาย	๘๗	๔.๒๐	๐.๕๕๖	มาก
หญิง	๒๔๘	๔.๒๔	๐.๕๒๐	มาก
รวม	๓๓๕	๔.๒๓	๐.๕๒๙	มาก

จากตารางที่ ๔.๑๐ แสดงให้เห็นว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ด้านความมีวินัย จำแนกตามเพศ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๓

ตารางที่ ๔.๑๑ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของของนักเรียนที่มีต่อบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ด้านความมีวินัย จำแนกตามเพศ

เพศ	n	$\bar{X}$	S.D.	t	Sig.
ชาย	๘๗	๔.๒๐	๐.๕๕๖	-๐.๖๘๕	๐.๔๙๔
หญิง	๒๔๘	๔.๒๔	๐.๕๒๐		

จากตารางที่ ๔.๑๑ แสดงให้เห็นว่า นักเรียนที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ด้านความมีวินัย ไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๒ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ด้านความซื่อสัตย์ จำแนกตามเพศ

เพศ	n	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
ชาย	๘๗	๔.๑๕	๐.๕๗๘	มาก
หญิง	๒๔๘	๔.๓๗	๐.๕๓๐	มาก
รวม	๓๓๕	๔.๓๑	๐.๕๕๑	มาก

จากตารางที่ ๔.๑๒ แสดงให้เห็นว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ด้านความซื่อสัตย์ จำแนกตามเพศ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๑

ตารางที่ ๔.๑๓ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของของนักเรียนที่มีต่อบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ด้านความซื่อสัตย์ จำแนกตามเพศ

เพศ	n	$\bar{X}$	S.D.	t	Sig.
ชาย	๘๗	๔.๑๕	๐.๕๗๘	-๓.๒๐๔	๐.๐๐๑
หญิง	๒๔๘	๔.๓๗	๐.๕๓๐		

จากตารางที่ ๔.๑๓ แสดงให้เห็นว่า นักเรียนที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ด้านความซื่อสัตย์ ไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๔ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ด้านความเมตตา จำแนกตามเพศ

เพศ	n	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
ชาย	๘๗	๔.๒๐	๐.๖๔๗	มาก
หญิง	๒๔๘	๔.๓๘	๐.๕๑๙	มาก
รวม	๓๓๕	๔.๓๓	๐.๕๖๐	มาก

จากตารางที่ ๔.๑๔ แสดงให้เห็นว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ด้านความเมตตา จำแนกตามเพศ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๓

ตารางที่ ๔.๑๕ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของของนักเรียนที่มีต่อบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ด้านความเมตตา จำแนกตามเพศ

เพศ	n	$\bar{X}$	S.D.	t	Sig.
ชาย	๘๗	๔.๒๐	๐.๖๔๗	-๒.๓๔๙	๐.๐๒๐
หญิง	๒๔๘	๔.๓๘	๐.๕๑๙		

จากตารางที่ ๔.๑๕ แสดงให้เห็นว่า นักเรียนที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ด้านความเมตตา ไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๖ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ด้านความประหยัด จำแนกตามเพศ

เพศ	n	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
ชาย	๘๗	๔.๑๓	๐.๕๓๗	มาก
หญิง	๒๔๘	๔.๒๒	๐.๕๘๐	มาก
รวม	๓๓๕	๔.๒๐	๐.๕๗๐	มาก

จากตารางที่ ๔.๑๖ แสดงให้เห็นว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ด้านความประหยัด จำแนกตามเพศ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๐

ตารางที่ ๔.๑๗ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของของนักเรียนที่มีต่อบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ด้านความประหยัด จำแนกตามเพศ

เพศ	n	$\bar{X}$	S.D.	t	Sig.
ชาย	๘๗	๔.๑๓	๐.๕๓๗	-๑.๒๙๗	๐.๑๙๕
หญิง	๒๔๘	๔.๒๒	๐.๕๘๐		

จากตารางที่ ๔.๑๗ แสดงให้เห็นว่า นักเรียนที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ด้านความประหยัด ไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๘ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ด้านความกตัญญู จำแนกตามเพศ

เพศ	n	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
ชาย	๘๗	๔.๒๘	๐.๕๒๒	มาก
หญิง	๒๔๘	๔.๓๙	๐.๕๒๑	มาก
รวม	๓๓๕	๔.๓๖	๐.๕๒๒	มาก

จากตารางที่ ๔.๑๘ แสดงให้เห็นว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ด้านความกตัญญู จำแนกตามเพศ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๖

ตารางที่ ๔.๑๙ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของของนักเรียนที่มีต่อบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ด้านความกตัญญู จำแนกตามเพศ

เพศ	n	$\bar{X}$	S.D.	t	Sig.
ชาย	๘๗	๔.๒๘	๐.๕๒๒	-๑.๗๐๘	๐.๐๘๙
หญิง	๒๔๘	๔.๓๙	๐.๕๒๑		

จากตารางที่ ๔.๑๙ แสดงให้เห็นว่า นักเรียนที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ด้านความกตัญญู ไม่แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๒ นักเรียนที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๒๐ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม จำแนกตามอายุ

อายุ	n	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
ต่ำกว่า ๑๖ ปี	๑๙	๔.๓๑	๐.๓๐๑	มาก
๑๖ ปี	๙๕	๔.๓๑	๐.๕๐๐	มาก
๑๗ ปี	๑๗๙	๔.๒๖	๐.๔๕๓	มาก
๑๘ ปี	๓๖	๔.๓๑	๐.๕๐๘	มาก
มากกว่า ๑๘ ปี	๖	๔.๔๑	๐.๓๖๔	มาก
รวม	๓๓๕	๔.๒๙	๐.๔๖๓	มาก

จากตารางที่ ๔.๒๐ แสดงให้เห็นว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม จำแนกตามอายุ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๙

ตารางที่ ๔.๒๑ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม จำแนกตามอายุ

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๐.๒๕๓	๔	๐.๐๖๓	๐.๒๙๒	๐.๘๘๓
ภายในกลุ่ม	๗๑.๒๘๙	๓๓๐	๐.๒๑๖		
รวม	๗๑.๕๔๒	๓๓๔			

จากตารางที่ ๔.๒๑ แสดงให้เห็นว่า นักเรียนที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๒๒ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ด้านความมีวินัย จำแนกตามอายุ

อายุ	n	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
ต่ำกว่า ๑๖ ปี	๑๙	๔.๒๓	๐.๔๑๗	มาก
๑๖ ปี	๙๕	๔.๒๕	๐.๕๔๒	มาก
๑๗ ปี	๑๗๙	๔.๒๑	๐.๕๒๖	มาก
๑๘ ปี	๓๖	๔.๒๘	๐.๕๔๖	มาก
มากกว่า ๑๘ ปี	๖	๔.๒๕	๐.๗๖๖	มาก
รวม	๓๓๕	๔.๒๓	๐.๕๒๙	มาก

จากตารางที่ ๔.๒๒ แสดงให้เห็นว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ด้านความมีวินัย จำแนกตามอายุ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๓

ตารางที่ ๔.๒๓ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ด้านความมีวินัย จำแนกตามอายุ

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๐.๒๓๘	๔	๐.๐๕๙	๐.๒๑๐	๐.๙๓๓
ภายในกลุ่ม	๙๓.๓๒๘	๓๓๐	๐.๒๘๓		
รวม	๙๓.๕๖๖	๓๓๔			

จากตารางที่ ๔.๒๓ แสดงให้เห็นว่า นักเรียนที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ด้านความมีวินัย ไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๒๔ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ด้านความซื่อสัตย์ จำแนกตามอายุ

อายุ	n	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
ต่ำกว่า ๑๖ ปี	๑๙	๔.๓๕	๐.๔๐๐	มาก
๑๖ ปี	๙๕	๔.๓๖	๐.๕๘๓	มาก
๑๗ ปี	๑๗๙	๔.๒๖	๐.๕๔๘	มาก
๑๘ ปี	๓๖	๔.๓๖	๐.๕๖๓	มาก
มากกว่า ๑๘ ปี	๖	๔.๓๖	๐.๔๘๘	มาก
รวม	๓๓๕	๔.๓๑	๐.๕๕๑	มาก

จากตารางที่ ๔.๒๔ แสดงให้เห็นว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ด้านความซื่อสัตย์ จำแนกตามอายุ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๑

ตารางที่ ๔.๒๕ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ด้านความซื่อสัตย์ จำแนกตามอายุ

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๐.๘๐๐	๔	๐.๒๐๐	๐.๖๕๖	๐.๖๒๓
ภายในกลุ่ม	๑๐๐.๔๘๙	๓๓๐	๐.๓๐๕		
รวม	๑๐๑.๒๘๙	๓๓๔			

จากตารางที่ ๔.๒๕ แสดงให้เห็นว่า นักเรียนที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ด้านความซื่อสัตย์ ไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๒๖ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ด้านความเมตตา จำแนกตามอายุ

อายุ	n	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
ต่ำกว่า ๑๖ ปี	๑๙	๔.๓๒	๐.๔๑๙	มาก
๑๖ ปี	๙๕	๔.๓๔	๐.๕๖๔	มาก
๑๗ ปี	๑๗๙	๔.๓๑	๐.๕๖๐	มาก
๑๘ ปี	๓๖	๔.๓๘	๐.๖๔๔	มาก
มากกว่า ๑๘ ปี	๖	๔.๕๘	๐.๓๙๑	มาก
รวม	๓๓๕	๔.๓๓	๐.๕๖๐	มาก

จากตารางที่ ๔.๒๖ แสดงให้เห็นว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ด้านความเมตตา จำแนกตามอายุ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๓

ตารางที่ ๔.๒๗ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ด้านความเมตตา จำแนกตามอายุ

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๐.๕๓๓	๔	๐.๑๓๓	๐.๔๒๓	๐.๗๙๒
ภายในกลุ่ม	๑๐๔.๑๐๔	๓๓๐	๐.๓๑๕		
รวม	๑๐๔.๖๓๗	๓๓๔			

จากตารางที่ ๔.๒๗ แสดงให้เห็นว่า นักเรียนที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ด้านความเมตตา ไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๒๘ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ด้านความประหยัด จำแนกตามอายุ

อายุ	n	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
ต่ำกว่า ๑๖ ปี	๑๙	๔.๒๕	๐.๔๔๒	มาก
๑๖ ปี	๙๕	๔.๑๙	๐.๖๑๗	มาก
๑๗ ปี	๑๗๙	๔.๑๙	๐.๕๔๒	มาก
๑๘ ปี	๓๖	๔.๑๙	๐.๖๕๓	มาก
มากกว่า ๑๘ ปี	๖	๔.๓๖	๐.๕๘๑	มาก
รวม	๓๓๕	๔.๒๐	๐.๕๗๐	มาก

จากตารางที่ ๔.๒๘ แสดงให้เห็นว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ด้านความประหยัด จำแนกตามอายุ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๐

ตารางที่ ๔.๒๙ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ด้านความประหยัด จำแนกตามอายุ

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๐.๒๔๔	๔	๐.๐๖๑	๐.๑๘๖	๐.๙๔๖
ภายในกลุ่ม	๑๐๘.๓๔๖	๓๓๐	๐.๓๒๘		
รวม	๑๐๘.๕๙๐	๓๓๔			

จากตารางที่ ๔.๒๙ แสดงให้เห็นว่า นักเรียนที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ด้านความประหยัด ไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๓๐ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ด้านความกตัญญู จำแนกตามอายุ

อายุ	n	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
ต่ำกว่า ๑๖ ปี	๑๙	๔.๓๘	๐.๔๔๔	มาก
๑๖ ปี	๙๕	๔.๓๙	๐.๕๒๔	มาก
๑๗ ปี	๑๗๙	๔.๓๔	๐.๕๒๑	มาก
๑๘ ปี	๓๖	๔.๓๖	๐.๕๖๗	มาก
มากกว่า ๑๘ ปี	๖	๔.๔๗	๐.๖๑๘	มาก
รวม	๓๓๕	๔.๓๖	๐.๕๒๒	มาก

จากตารางที่ ๔.๓๐ แสดงให้เห็นว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ด้านความกตัญญู จำแนกตามอายุ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๖

ตารางที่ ๔.๓๑ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ด้านความกตัญญู จำแนกตามอายุ

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๐.๒๔๕	๔	๐.๐๖๑	๐.๒๒๓	๐.๙๒๖
ภายในกลุ่ม	๙๐.๙๑๘	๓๓๐	๐.๒๗๖		
รวม	๙๑.๑๖๔	๓๓๔			

จากตารางที่ ๔.๓๑ แสดงให้เห็นว่า นักเรียนที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ด้านความกตัญญู ไม่แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๓ นักเรียนที่มีระดับชั้นต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๓๒ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม จำแนกตามระดับชั้น

ระดับชั้น	n	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
ม.๔	๕๐	๔.๒๘	๐.๓๔๕	มาก
ม.๕	๒๓๐	๔.๒๗	๐.๔๘๙	มาก
ม.๖	๕๕	๔.๓๔	๐.๔๔๔	มาก
รวม	๓๓๕	๔.๒๙	๐.๔๖๓	มาก

จากตารางที่ ๔.๓๒ แสดงให้เห็นว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม จำแนกตามอายุ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๙

ตารางที่ ๔.๓๓ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม จำแนกตามระดับชั้น

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๐.๒๒๗	๒	๐.๑๑๓	๐.๕๒๘	๐.๕๙๐
ภายในกลุ่ม	๗๑.๓๑๕	๓๓๒	๐.๒๑๕		
รวม	๗๑.๕๔๒	๓๓๔			

จากตารางที่ ๔.๓๓ แสดงให้เห็นว่า นักเรียนที่มีระดับชั้นต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๓๔ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ด้านความมีวินัย จำแนกตามระดับชั้น

ระดับชั้น	n	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
ม.๔	๕๐	๔.๒๐	๐.๔๒๗	มาก
ม.๕	๒๓๐	๔.๒๒	๐.๕๕๕	มาก
ม.๖	๕๕	๔.๓๐	๐.๕๐๖	มาก
รวม	๓๓๕	๔.๒๓	๐.๕๒๙	มาก

จากตารางที่ ๔.๓๔ แสดงให้เห็นว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ด้านความมีวินัย จำแนกตามอายุ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๓

ตารางที่ ๔.๓๕ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ด้านความมีวินัย จำแนกตามระดับชั้น

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๐.๓๕๓	๒	๐.๑๗๗	๐.๖๒๙	๐.๕๓๔
ภายในกลุ่ม	๙๓.๒๑๒	๓๓๒	๐.๒๘๑		
รวม	๙๓.๕๖๖	๓๓๔			

จากตารางที่ ๔.๓๕ แสดงให้เห็นว่า นักเรียนที่มีระดับชั้นต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ด้านความมีวินัย ไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๓๖ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ด้านความซื่อสัตย์ จำแนกตามระดับชั้น

ระดับชั้น	n	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
ม.๔	๕๐	๔.๓๖	๐.๔๓๐	มาก
ม.๕	๒๓๐	๔.๒๘	๐.๕๗๕	มาก
ม.๖	๕๕	๔.๓๘	๐.๕๔๓	มาก
รวม	๓๓๕	๔.๓๑	๐.๕๕๑	มาก

จากตารางที่ ๔.๓๖ แสดงให้เห็นว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ด้านความซื่อสัตย์ จำแนกตามอายุ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๑

ตารางที่ ๔.๓๗ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ด้านความซื่อสัตย์ จำแนกตามระดับชั้น

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๐.๕๖๕	๒	๐.๒๘๓	๐.๙๓๑	๐.๓๙๕
ภายในกลุ่ม	๑๐๐.๗๒๔	๓๓๒	๐.๓๐๓		
รวม	๑๐๑.๒๘๙	๓๓๔			

จากตารางที่ ๔.๓๗ แสดงให้เห็นว่า นักเรียนที่มีระดับชั้นต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ด้านความซื่อสัตย์ ไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๓๘ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ด้านความเมตตา จำแนกตามระดับชั้น

ระดับชั้น	n	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
ม.๔	๕๐	๔.๓๑	๐.๔๑๑	มาก
ม.๕	๒๓๐	๔.๓๓	๐.๕๖๕	มาก
ม.๖	๕๕	๔.๓๕	๐.๖๕๕	มาก
รวม	๓๓๕	๔.๓๓	๐.๕๖๐	มาก

จากตารางที่ ๔.๓๘ แสดงให้เห็นว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ด้านความเมตตา จำแนกตามอายุ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๓

ตารางที่ ๔.๓๙ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ด้านความเมตตา จำแนกตามระดับชั้น

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๐.๐๒๗	๒	๐.๐๑๔	๐.๐๔๓	๐.๙๕๘
ภายในกลุ่ม	๑๐๔.๖๑๐	๓๓๒	๐.๓๑๕		
รวม	๑๐๔.๖๓๗	๓๓๔			

จากตารางที่ ๔.๓๙ แสดงให้เห็นว่า นักเรียนที่มีระดับชั้นต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ด้านความเมตตา ไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๔๐ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ด้านความประหยัด จำแนกตามระดับชั้น

ระดับชั้น	n	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
ม.๔	๕๐	๔.๑๔	๐.๔๘๖	มาก
ม.๕	๒๓๐	๔.๒๐	๐.๕๙๘	มาก
ม.๖	๕๕	๔.๒๕	๐.๕๒๔	มาก
รวม	๓๓๕	๔.๒๐	๐.๕๗๐	มาก

จากตารางที่ ๔.๔๐ แสดงให้เห็นว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ด้านความประหยัด จำแนกตามอายุ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๐

ตารางที่ ๔.๔๑ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ด้านความประหยัด จำแนกตามระดับชั้น

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๐.๓๖๔	๒	๐.๑๘๒	๐.๕๕๙	๐.๕๗๒
ภายในกลุ่ม	๑๐๘.๒๒๖	๓๓๒	๐.๓๒๖		
รวม	๑๐๘.๕๙๐	๓๓๔			

จากตารางที่ ๔.๔๑ แสดงให้เห็นว่า นักเรียนที่มีระดับชั้นต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ด้านความประหยัด ไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๔๒ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ด้านความกตัญญู จำแนกตามระดับชั้น

ระดับชั้น	n	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
ม.๔	๕๐	๔.๔๑	๐.๔๐๖	มาก
ม.๕	๒๓๐	๔.๓๔	๐.๕๕๕	มาก
ม.๖	๕๕	๔.๔๔	๐.๔๗๒	มาก
รวม	๓๓๕	๔.๓๖	๐.๕๒๒	มาก

จากตารางที่ ๔.๔๒ แสดงให้เห็นว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ด้านความกตัญญู จำแนกตามอายุ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๖

ตารางที่ ๔.๔๓ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ด้านความกตัญญู จำแนกตามระดับชั้น

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๐.๕๘๑	๒	๐.๒๙๐	๑.๐๖๕	๐.๓๔๖
ภายในกลุ่ม	๙๐.๕๘๓	๓๓๒	.๒๗๓		
รวม	๙๑.๑๖๔	๓๓๔			

จากตารางที่ ๔.๔๓ แสดงให้เห็นว่า นักเรียนที่มีระดับชั้นต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ด้านความกตัญญู ไม่แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๔ นักเรียนที่มีผลการเรียนต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๔๔ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม จำแนกตามผลการเรียน

ผลการเรียน	n	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
ต่ำกว่า ๒.๕๐	๗๖	๔.๑๖	๐.๔๖๑	มาก
๒.๕๐-๓.๐๐	๑๕๑	๔.๓๖	๐.๔๑๔	มาก
๓.๐๑-๓.๕๐	๘๔	๔.๒๖	๐.๕๓๓	มาก
มากกว่า ๓.๕๐	๒๔	๔.๓๖	๐.๔๒๐	มาก
รวม	๓๓๕	๔.๒๙	๐.๔๖๓	มาก

จากตารางที่ ๔.๔๔ แสดงให้เห็นว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม จำแนกตามผลการเรียน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๙

ตารางที่ ๔.๔๕ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม จำแนกตามผลการเรียน

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๒.๒๔๑	๓	๐.๗๔๗	๓.๕๖๗*	๐.๐๑๔
ภายในกลุ่ม	๖๙.๓๐๑	๓๓๑	๐.๒๐๙		
รวม	๗๑.๕๔๒	๓๓๔			

*นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๔๕ แสดงให้เห็นว่า นักเรียนที่มีผลการเรียนต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ดังนั้น จึงทำการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference: LSD)

ตารางที่ ๔.๔๖ การวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม จำแนกตามผลการเรียน ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด

ผลการเรียน	$\bar{X}$	ผลการเรียน			
		ต่ำกว่า ๒.๕๐	๒.๕๐-๓.๐๐	๓.๐๑-๓.๕๐	มากกว่า ๓.๕๐
		๔.๑๖	๔.๓๖	๔.๒๖	๔.๓๖
ต่ำกว่า ๒.๕๐	๔.๑๖		-๐.๒๐*	-๐.๑๐	-๐.๒๐
๒.๕๐-๓.๐๐	๔.๓๖			๐.๑๐	๐.๐๐
๓.๐๑-๓.๕๐	๔.๒๖				-๐.๑๐
มากกว่า ๓.๕๐	๔.๓๖				

*นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๔๖ แสดงให้เห็นว่า นักเรียนที่มีผลการเรียน ต่ำกว่า ๒.๕๐ บทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม ในระดับน้อยกว่า นักเรียนที่มีผลการเรียน ๒.๕๐-๓.๐๐ อย่างนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๔๗ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ด้านความมีวินัย จำแนกตามผลการเรียน

ผลการเรียน	n	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
ต่ำกว่า ๒.๕๐	๗๖	๔.๑๐	๐.๕๓๒	มาก
๒.๕๐-๓.๐๐	๑๕๑	๔.๓๐	๐.๔๗๔	มาก
๓.๐๑-๓.๕๐	๘๔	๔.๒๐	๐.๖๐๕	มาก
มากกว่า ๓.๕๐	๒๔	๔.๒๘	๐.๕๑๙	มาก
รวม	๓๓๕	๔.๒๓	๐.๕๒๙	มาก

จากตารางที่ ๔.๔๗ แสดงให้เห็นว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ด้านความมีวินัย จำแนกตามผลการเรียน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๓

ตารางที่ ๔.๔๘ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ด้านความมีวินัย จำแนกตามผลการเรียน

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๒.๐๕๘	๓	๐.๖๘๖	๒.๔๘๒	๐.๐๖๑
ภายในกลุ่ม	๙๑.๕๐๗	๓๓๑	๐.๒๗๖		
รวม	๙๓.๕๖๖	๓๓๔			

จากตารางที่ ๔.๔๘ แสดงให้เห็นว่า นักเรียนที่มีผลการเรียนต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ด้านความมีวินัย ไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๔๙ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ด้านความซื่อสัตย์ จำแนกตามผลการเรียน

ผลการเรียน	n	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
ต่ำกว่า ๒.๕๐	๗๖	๔.๑๗	๐.๕๕๘	มาก
๒.๕๐-๓.๐๐	๑๕๑	๔.๓๙	๐.๔๙๖	มาก
๓.๐๑-๓.๕๐	๘๔	๔.๒๗	๐.๖๓๑	มาก
มากกว่า ๓.๕๐	๒๔	๔.๓๗	๐.๔๗๖	มาก
รวม	๓๓๕	๔.๓๑	๐.๕๕๑	มาก

จากตารางที่ ๔.๔๙ แสดงให้เห็นว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ด้านความซื่อสัตย์ จำแนกตามผลการเรียน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๑

ตารางที่ ๔.๕๐ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ด้านความซื่อสัตย์ จำแนกตามผลการเรียน

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๒.๗๑๖	๓	๐.๙๐๕	๓.๐๔๐-	๐.๐๒๙
ภายในกลุ่ม	๙๘.๕๗๓	๓๓๑	๐.๒๙๘		
รวม	๑๐๑.๒๘๙	๓๓๔			

*นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๕๐ แสดงให้เห็นว่า นักเรียนที่มีผลการเรียนต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ด้านความซื่อสัตย์ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ดังนั้น จึงทำการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference: LSD)

ตารางที่ ๔.๕๑ การวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ด้านความซื่อสัตย์ จำแนกตามผลการเรียน ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด

ผลการเรียน	$\bar{X}$	ผลการเรียน			
		ต่ำกว่า ๒.๕๐	๒.๕๐-๓.๐๐	๓.๐๑-๓.๕๐	มากกว่า ๓.๕๐
		๔.๑๗	๔.๓๘	๔.๒๗	๔.๓๗
ต่ำกว่า ๒.๕๐	๔.๑๗		-๐.๒๒	-๐.๑๐*	-๐.๒๐
๒.๕๐-๓.๐๐	๔.๓๘			๐.๑๒	๐.๐๒
๓.๐๑-๓.๕๐	๔.๒๗				-๐.๑๐
มากกว่า ๓.๕๐	๔.๓๗				

*นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๕๑ แสดงให้เห็นว่า นักเรียนที่มีผลการเรียน ต่ำกว่า ๒.๕๐ บทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ด้านความซื่อสัตย์ ในระดับน้อยกว่า นักเรียนที่มีผลการเรียน ๒.๕๐-๓.๐๐ อย่างนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๕๒ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ด้านความเมตตา จำแนกตามผลการเรียน

ผลการเรียน	n	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
ต่ำกว่า ๒.๕๐	๗๖	๔.๒๐	๐.๕๙๙	มาก
๒.๕๐-๓.๐๐	๑๕๑	๔.๔๑	๐.๔๙๘	มาก
๓.๐๑-๓.๕๐	๘๔	๔.๒๙	๐.๖๒๓	มาก
มากกว่า ๓.๕๐	๒๔	๔.๔๐	๐.๕๐๓	มาก
รวม	๓๓๕	๔.๓๓	๐.๕๖๐	มาก

จากตารางที่ ๔.๕๒ แสดงให้เห็นว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ด้านความเมตตา จำแนกตามผลการเรียน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๓

ตารางที่ ๔.๕๓ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ด้านความเมตตา จำแนกตามผลการเรียน

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๒.๕๕๕	๓	๐.๘๕๒	๒.๗๖๑*	๐.๐๔๒
ภายในกลุ่ม	๑๐๒.๐๘๒	๓๓๑	๐.๓๐๘		
รวม	๑๐๔.๖๓๗	๓๓๔			

*นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๕๓ แสดงให้เห็นว่า นักเรียนที่มีผลการเรียนต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ด้านความเมตตา แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ดังนั้น จึงทำการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference: LSD)

ตารางที่ ๔.๕๔ การวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ด้านความเมตตา จำแนกตามผลการเรียน ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด

ผลการเรียน	$\bar{X}$	ผลการเรียน			
		ต่ำกว่า ๒.๕๐	๒.๕๐-๓.๐๐	๓.๐๑-๓.๕๐	มากกว่า ๓.๕๐
		๔.๒๐	๔.๔๑	๔.๒๙	๔.๔๐
ต่ำกว่า ๒.๕๐	๔.๒๐		-๐.๒๑	-๐.๐๘*	-๐.๒๐
๒.๕๐-๓.๐๐	๔.๔๑			๐.๑๒	๐.๐๑
๓.๐๑-๓.๕๐	๔.๒๙				-๐.๑๑
มากกว่า ๓.๕๐	๔.๔๐				

*นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๕๔ แสดงให้เห็นว่า นักเรียนที่มีผลการเรียน ต่ำกว่า ๒.๕๐ บทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ด้านความเมตตา ในระดับน้อยกว่า นักเรียนที่มีผลการเรียน ๒.๕๐-๓.๐๐ อย่างนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๕๕ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ด้านความประหยัด จำแนกตามผลการเรียน

ผลการเรียน	n	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
ต่ำกว่า ๒.๕๐	๗๖	๔.๐๙	๐.๖๐๐	มาก
๒.๕๐-๓.๐๐	๑๕๑	๔.๒๖	๐.๕๒๐	มาก
๓.๐๑-๓.๕๐	๘๔	๔.๑๖	๐.๖๒๖	มาก
มากกว่า ๓.๕๐	๒๔	๔.๒๒	๐.๕๔๗	มาก
รวม	๓๓๕	๔.๒๐	๐.๕๗๐	มาก

จากตารางที่ ๔.๕๕ แสดงให้เห็นว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ด้านความประหยัด จำแนกตามผลการเรียน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๐

ตารางที่ ๔.๕๖ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ด้านความประหยัด จำแนกตามผลการเรียน

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๑.๖๐๑	๓	๐.๕๓๔	๑.๖๕๑	๐.๑๗๗
ภายในกลุ่ม	๑๐๖.๙๘๙	๓๓๑	๐.๓๒๓		
รวม	๑๐๘.๕๙๐	๓๓๔			

จากตารางที่ ๔.๕๖ แสดงให้เห็นว่า นักเรียนที่มีผลการเรียนต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ด้านความประหยัด ไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๕๗ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ด้านความกตัญญู จำแนกตามผลการเรียน

ผลการเรียน	n	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
ต่ำกว่า ๒.๕๐	๗๖	๔.๒๒	๐.๕๐๔	มาก
๒.๕๐-๓.๐๐	๑๕๑	๔.๔๒	๐.๕๐๙	มาก
๓.๐๑-๓.๕๐	๘๔	๔.๓๕	๐.๕๖๒	มาก
มากกว่า ๓.๕๐	๒๔	๔.๕๒	๐.๔๒๙	มาก
รวม	๓๓๕	๔.๓๖	๐.๕๒๒	มาก

จากตารางที่ ๔.๕๗ แสดงให้เห็นว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ด้านความกตัญญู จำแนกตามผลการเรียน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๙

ตารางที่ ๔.๕๘ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ด้านความกตัญญู จำแนกตามผลการเรียน

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๒.๗๐๘	๓	๐.๙๐๓	๓.๓๗๘*	๐.๐๑๙
ภายในกลุ่ม	๘๘.๔๕๖	๓๓๑	๐.๒๖๗		
รวม	๙๑.๑๖๔	๓๓๔			

*นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๕๘ แสดงให้เห็นว่า นักเรียนที่มีผลการเรียนต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ด้านความกตัญญู แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ดังนั้น จึงทำการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference: LSD)

ตารางที่ ๔.๕๙ การวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ด้านความกตัญญู จำแนกตามผลการเรียน ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด

ผลการเรียน	$\bar{X}$	ผลการเรียน			
		ต่ำกว่า ๒.๕๐	๒.๕๐-๓.๐๐	๓.๐๑-๓.๕๐	มากกว่า ๓.๕๐
		๔.๒๒	๔.๔๒	๔.๓๕	๔.๕๒
ต่ำกว่า ๒.๕๐	๔.๒๒		-๐.๒๐	-๐.๑๓*	-๐.๓๐
๒.๕๐-๓.๐๐	๔.๔๒			๐.๐๗	-๐.๑๐
๓.๐๑-๓.๕๐	๔.๓๕				-๐.๑๗
มากกว่า ๓.๕๐	๔.๕๒				

*นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๕๙ แสดงให้เห็นว่า นักเรียนที่มีผลการเรียน ต่ำกว่า ๒.๕๐ บทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ด้านความกตัญญู ในระดับน้อยกว่า นักเรียนที่มีผลการเรียน ๒.๕๐-๓.๐๐ อย่างนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๖๐ สรุปผลการทดสอบสมมติฐานการวิจัย

สมมติฐาน	t	F	Sig.	ผลการทดสอบ ยอมรับ ปฏิเสธ
๑. นักเรียนที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็น ต่อบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอน ปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัด ราชบุรี โดยภาพรวม แตกต่างกัน	-๒.๒๕๒	-	๐.๐๒๕	- ✓
๒. นักเรียนที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็น ต่อบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอน ปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัด ราชบุรี โดยภาพรวม แตกต่างกัน	-	๐.๒๙๒	๐.๘๘๓	- ✓
๓. นักเรียนที่มีระดับชั้นต่างกัน มีความ คิดเห็นต่อบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอน ปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัด ราชบุรี โดยภาพรวม แตกต่างกัน	-	๐.๕๒๘	๐.๕๙๐	- ✓
๔. นักเรียนที่มีผลการเรียนต่างกัน มีความ คิดเห็นต่อบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอน ปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัด ราชบุรี โดยภาพรวม แตกต่างกัน	-	๓.๕๖๗*	๐.๐๑๔	✓ -

*นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๘๑ พบว่า ปัจจัยส่วนบุคคลของนักเรียน ได้แก่ ผลการเรียน มีผลให้
ความคิดเห็นที่มีต่อบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของ
พระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ
๐.๐๕ แต่ปัจจัยส่วนบุคคลของนักเรียน ได้แก่ เพศ อายุ และระดับชั้น มีผลให้ความคิดเห็นที่มีต่อ
บทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้าน
โป่ง จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน

๔.๔ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเพื่อการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี

ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเพื่อการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี เป็นข้อมูลที่ได้จากคำถามปลายเปิด (Open-Ended) มีรายละเอียด ดังนี้

๔.๔.๑ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเพื่อการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ด้านความมีวินัย

ตารางที่ ๔.๖๑ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเพื่อการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ด้านความมีวินัย

ปัญหา อุปสรรค	ข้อเสนอแนะ
๑. ปัญหาการแต่งกายผิดระเบียบของโรงเรียน	๑. ส่งเสริมวินัยการแต่งกาย
๒. ปัญหาการมาสาย และเข้าเรียนไม่ตรงเวลา	๒. ส่งเสริมการตรงต่อเวลาโดยให้ครูเป็นแบบอย่างที่ดี
๓. ปัญหาการละเมิดระบบเข้าคิวก่อน-หลังของการซื้ออาหารที่โรงอาหาร	๓. รณรงค์การเข้าแถวซื้ออาหารตามลำดับก่อน-หลัง

๔.๔.๒ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเพื่อการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ด้านความซื่อสัตย์

ตารางที่ ๔.๖๒ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเพื่อการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ด้านความซื่อสัตย์

ปัญหา อุปสรรค	ข้อเสนอแนะ
๑. ปัญหาการยืมของแล้วไม่ส่งคืน	๑. ส่งเสริมความซื่อสัตย์ทางวาจา
๒. ปัญหาการลอกการบ้าน	๒. ส่งเสริมความซื่อสัตย์ต่องานและส่งการบ้านให้ตรงเวลา

๔.๔.๓ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเพื่อการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ด้านความเมตตา

ตารางที่ ๔.๖๓ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเพื่อการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ด้านความเมตตา

ปัญหา อุปสรรค	ข้อเสนอแนะ
๑. ปัญหาทะเลาะวิวาทในโรงเรียน	๑. ส่งเสริมการจัดกิจกรรมที่มุ่งทำประโยชน์ให้สังคมและเสริมสร้างความสามัคคี เช่น กิจกรรมจิตอาสา
๒. ปัญหาการทำร้ายสัตว์ในโรงเรียน	๒. ส่งเสริมความเมตตาทั้งต่อเพื่อนมนุษย์และสัตว์เดรัจฉาน

๔.๔.๔ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเพื่อการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ด้านความประหยัด

ตารางที่ ๔.๖๔ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเพื่อการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ด้านความประหยัด

ปัญหา อุปสรรค	ข้อเสนอแนะ
๑. ขาดการทำบัญชีรายรับรายจ่ายประจำตัว	๑. ส่งเสริมการจัดทำบัญชีรายรับจ่าย
๒. นักเรียนบางคนซื้อของที่ไม่จำเป็น	๒. ส่งเสริมการคิดก่อนซื้อ
๓. นักเรียนบางคนใช้เงินสุรุ่ยสุร่าย	๓. ส่งเสริมการออม เช่น ส่งเสริมกิจกรรมธนาคารโรงเรียน

๔.๔.๕ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเพื่อการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ด้านความกตัญญู

ตารางที่ ๔.๖๕ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเพื่อการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ด้านความกตัญญู

ปัญหา อุปสรรค	ข้อเสนอแนะ
๑. ปัญหาการนิเทศาครูอาจารย์	๑. ส่งเสริมการแสดงออกด้านความกตัญญูต่อครูอาจารย์
๒. นักเรียนบางคนอายุที่จะแสดงความกตัญญู	๒. ยกย่องนักเรียนที่เป็นต้นแบบ

๔.๕ สรุปผลการสัมภาษณ์เกี่ยวกับบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี

ผู้วิจัยได้นำแบบสัมภาษณ์ (Interview) เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (Key Informants) ตามลักษณะการเป็นตัวแทนของกลุ่มตัวอย่างที่เหมาะสม จากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน ๗ รูป/คน ดังนี้

๑. พระครูวินัยธรรมพร ภาตตโกโย

ตำแหน่ง เจ้าอาวาสวัดดอนตูม

๒. พระมหาทวีศักดิ์ คุณธมโม, ดร.

ตำแหน่ง ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดบ้านโป่ง

๓. พระมหาวิชัย อีสสรานนโท

ตำแหน่ง พระสอนศีลธรรมประจำโรงเรียนวัดบ้านโป่งสามัคคีคุณูปถัมภ์

๔. พระศุภวิชัย ธมมวิสุทโธ

ตำแหน่ง พระสอนศีลธรรมประจำโรงเรียนรัตนราษฎร์บำรุง

๕. พระมหาเจริญ ฉตตมมงคล

ตำแหน่ง พระสอนศีลธรรมประจำโรงเรียนกรับใหญ่ว่องกุศลกิจ

๖. นายนิวัตร วงศ์วิสัย

ตำแหน่ง ผู้อำนวยการโรงเรียนรัตนราษฎร์บำรุง

๗. นายสุรินทร์ อังกรวิโรจน์

ตำแหน่ง ผู้อำนวยการโรงเรียนหนองปลาหมอพิทยาคม

๘. นายพรธากฤษ เกตุรัตน์

ตำแหน่ง ผู้อำนวยการโรงเรียนมัธยมวัดดอนตูม

ผลการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (Key Informants) จำนวน ๘ รูป/คน เป็นข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เกี่ยวกับบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี มีรายละเอียด ดังนี้

๑. ด้านความมีวินัย

บทบาทของพระสงฆ์ในการเข้าไปส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ในด้านความมีวินัยนั้น ควรที่จะเน้นไปในเรื่องของศีลธรรมและคุณธรรมอันจะทำให้ให้นักเรียนมีระเบียบวินัยดำรงตนเป็นเยาวชนที่ดีของสังคมได้^๑ การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายจำเป็นต้องได้รับความร่วมมือจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย โดยเฉพาะผู้บริหารสถานศึกษา^๒

บทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ด้านความมีวินัยนั้นทาง ครูพระได้เสนอไปยังผู้บริหารให้ช่วยในการจัดความมีวินัยให้นักเรียน โดยครูพระจะเสริมในเรื่องการพูดเทศน่าย้ำในเรื่องการปลูกจิตสำนึกในความมีวินัยในตนเอง ส่วนผู้บริหารและครูต้องเป็นผู้ดำเนินการทำกิจกรรม เช่น การเข้าแถวเคารพธงชาติต้องเข้าแถวให้ตรง การสวดมนต์หน้าเสาธงหรือสวดมนต์สุดท้ายต้องเข้าแถวให้ ตรงประนมมือให้ตรง การเข้าแถวขณะเดินเข้าห้องเรียนเวลาเปลี่ยนคาบ การเข้าแถวการซื้ออาหาร การเข้าแถวใช้โทรศัพท์สาธารณะ เป็นต้น นอกจากการเข้าแถวแล้ว ครูพระยังเสริมกิจกรรมความมีระเบียบวินัยในห้องเรียน เช่น การจัดโต๊ะเป็นระเบียบ การนั่งเรียนให้ดูงดงาม ไม่นั่งไขว่ห้างไม่ตกโต๊ะ ไม่คุยกันในเวลาเรียน การพูดคุยนทนา กันด้วยถ้อยคำที่สุภาพอ่อนโยน เป็นต้น^๓ ควรมีศิลาจารวัตรเรียบร้อยงดงาม ทั้งภายนอก คือ การครองผ้าต้องเป็นปริณทณและงดงาม และภายใน คือ ต้องมีความประพฤติที่ดี^๔

การส่งเสริมเด็กด้านความมีวินัยจะต้องมาจากครอบครัว ก่อนต้องศึกษาว่าเด็กมีนิสัยใจคอเป็นอย่างไร จึงจะรู้ปัญหาและหาวิธีทางแก้ไขได้เหมาะสม บางคนเห็นพระมาสอนเกิดความเบื่อหน่าย อยากเล่นโทรศัพท์มากกว่า^๕ ควรจะมีการจัดเข้าค่าย และมีการอบรมที่สามารถทำให้นักเรียนเข้าถึงความดี มีวินัยอย่างแท้จริง^๖ พระสงฆ์มีบทบาทสำคัญในการเป็นผู้เผยแผ่คุณธรรมด้านวินัย ทั้งวัตรปฏิบัติและหลักคำสอนตามหลักพระพุทธศาสนา ควรประสานกับทางโรงเรียนในการดำเนินงาน^๗ บทบาทของพระสงฆ์ควรมีการจัดกิจกรรมอบรมบรรยายให้ความรู้และปฏิบัติจริง เพื่อให้นักเรียนได้รับประสบการณ์ตรง^๘

^๑สัมภาษณ์ พระครูวินัยธรรมพร จตตภโย, เจ้าอาวาสวัดดอนตูม, ๖ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^๒สัมภาษณ์ พระมหาทวีศักดิ์ คุณธมโม, ดร., ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดบ้านโป่ง, ๑๐ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^๓สัมภาษณ์ พระมหาวิญญู อิสสรานนโท, พระสอนศีลธรรมประจำโรงเรียนวัดบ้านโป่งสามัคคีคุณูปถัมภ์, ๑๖ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^๔สัมภาษณ์ พระศุภวิญญู ธมมวิสุโท, พระสอนศีลธรรมประจำโรงเรียนรัตนราษฎร์บำรุง, ๑๕ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^๕สัมภาษณ์ พระมหาเจริญ อดตมมงคล, พระสอนศีลธรรมประจำโรงเรียนกรับใหญ่ว่องกุลกิจ, ๑ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^๖สัมภาษณ์ นายนิวัตร วงศ์วิสัย, ผู้อำนวยการโรงเรียนรัตนราษฎร์บำรุง, ๑๒ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^๗สัมภาษณ์ นายสุรินทร์ อังกรวิโรจน์, ผู้อำนวยการโรงเรียนหนองปลาหมอพิทยาคม, ๗ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^๘สัมภาษณ์ นายพรชากฤช เกตุรัตน์, ผู้อำนวยการโรงเรียนมัธยมวัดดอนตูม, ๒๕ ธันวาคม ๒๕๖๑.

๒. ด้านความซื่อสัตย์

บทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์ ด้านความซื่อสัตย์นั้น ควรยึดเอาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาส่งเสริม เน้นในเรื่องสัจจะ ความซื่อสัตย์ต่อตนเองและผู้อื่น ให้รู้จักข่มใจ และมีความเสียสละ^๙ การส่งเสริมความซื่อสัตย์นั้น เป็นเรื่องของการปลูกจิตสำนึกฝึกให้มีเบญจธรรมข้อที่ ๒ คือสัมมาชีพ การเลี้ยงชีพโดยชอบ ไม่คดโกงคนอื่น ปลูกฝังให้มีสัจจะ คือ ความจริง ความจริงใจต่อบุคคลอื่น ไม่ใช้คำพูดในการหลอกลวงผู้อื่น รวมทั้งการมีใจเดียวมีความซื่อสัตย์ต่อคู่ครองของตนเอง เป็นต้น^{๑๐}

บทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมด้านความซื่อสัตย์ ครูพระสอนศีลธรรมควรมีกิจกรรมสนับสนุนโครงการของภาครัฐ เช่น โตไปไม่โกง ควรไปส่งเสริมกิจกรรมที่ปลูกฝังนักเรียนให้มีความซื่อสัตย์ เช่น สมุดบันทึกความดี และหากนักเรียนคนใดเก็บของมีค่าของบุคคลอื่นได้ให้นำส่งคืน เป็นต้น^{๑๑} ควรจะสอนอย่างเต็มกำลังความสามารถ ไม่ปกปิดวิชาหรือบิดเบือนคำสอนออกไป^{๑๒}

การส่งเสริมด้านความซื่อสัตย์ ต้องเริ่มจากการชักชวนเด็กนักเรียนเข้าวัด ตักบาตร รับศีล ฟังธรรมในวันธัมมัสสวนะเป็นประจำ^{๑๓} ควรมีการจัดอบรมและจัดเข้าค่ายเพื่อให้นักเรียนมีความซื่อสัตย์บ่อยครั้งขึ้น^{๑๔} บทบาทหน้าที่ต้องชัดเจนโปร่งใสในรายรับรายจ่ายของวัด ต้องมีการตรวจสอบและแจกแจงในเรื่องเงินปัจจัยสนับสนุนของสำนักงานพระพุทธศาสนาและเงินทำบุญของญาติโยม เพื่อสร้างความซื่อสัตย์ให้เป็นแบบอย่างที่ดีแก่เยาวชน^{๑๕} ด้านความซื่อสัตย์ บทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนก็ควรจัดกิจกรรมเข้าค่ายอบรมให้นักเรียน^{๑๖}

๓. ด้านความเมตตา

พระสงฆ์ควรส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายด้านความเมตตา ให้มีความรักสามัคคีปรารถนาดีต่อกัน ให้นักเรียนได้ซึมซับคุณธรรมในข้อนี้ให้เกิดขึ้นภายในจิตใจให้มากจะเป็นประโยชน์ทั้งแก่นักเรียนและสังคมส่วนรวม^{๑๗}

^๙ สัมภาษณ์ พระครูวินัยธรรมพร จตตภโย, เจ้าอาวาสวัดดอนตูม, ๖ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๑๐} สัมภาษณ์ พระมหาทวีศักดิ์ คุณธมโม, ดร., ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดบ้านโป่ง, ๑๐ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๑๑} สัมภาษณ์ พระมหาวิษณุ อิสสรานนโท, พระสอนศีลธรรมประจำโรงเรียนวัดบ้านโป่งสามัคคีคุณูปถัมภ์, ๑๖ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๑๒} สัมภาษณ์ พระศุภวิษณุ ธมฺมวิสุทฺโธ, พระสอนศีลธรรมประจำโรงเรียนรัตนราษฎร์บำรุง, ๑๕ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๑๓} สัมภาษณ์ พระมหาเจริญ อดตมงคล, พระสอนศีลธรรมประจำโรงเรียนกรับใหญ่ว่องกุลกิจ, ๑ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๑๔} สัมภาษณ์ นายนิวัตร วงศ์วิสัย, ผู้อำนวยการโรงเรียนรัตนราษฎร์บำรุง, ๑๒ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๑๕} สัมภาษณ์ นายสุรินทร์ อังกรวิโรจน์, ผู้อำนวยการโรงเรียนหนองปลาหมอพิทยาคม, ๗ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๑๖} สัมภาษณ์ นายพรชากฤษ เกตุรัตน์, ผู้อำนวยการโรงเรียนมัธยมวัดดอนตูม, ๒๕ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๑๗} สัมภาษณ์ พระครูวินัยธรรมพร จตตภโย, เจ้าอาวาสวัดดอนตูม, ๖ ธันวาคม ๒๕๖๑.

บทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมด้านความเมตตา จำเป็นต้องสนับสนุนให้มีพระมาแสดงธรรมเทศนาปลูกจิตสำนึกการส่งเสริมให้เพื่อนช่วยเหลือเพื่อน ไม่รังแกกันและกัน ส่งเสริมให้มีการกล่าวคำขอบคุณเมื่อได้รับน้ำใจ และกล่าวคำขอโทษเมื่อผิดพลั้ง เป็นต้น^{๑๘}

บทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมด้านความเมตตา ต้องส่งเสริมให้นักเรียนเกิดความรู้สึกปรารถนาให้ผู้อื่นมีความสุข ให้มีความรักในสัตว์ ความเมตตาเป็นเรื่องของจิตที่สะอาด การส่งเสริมให้นักเรียนมีความเมตตานี้จะนำมาซึ่งประโยชน์และความสุขแก่ตัวนักเรียนและคนรอบข้าง^{๑๙} ควรมีการเอื้อเฟื้ออุปกรณ์การเรียนการศึกษาให้กับเด็กที่ขาดแคลน พร้อมทั้งช่วยเหลือติดตามนักเรียนที่เรียนไม่ทันให้เข้าใจด้วยการอธิบายซ้ำ^{๒๐}

การส่งเสริมด้านความเมตตาต้องชวนเด็กทำกิจกรรมสาธารณะ ร่วมมือกันทำความสะอาดบริเวณห้องน้ำ จิตใจของเด็กก็จะมี การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน^{๒๑} ควรจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมลักษณะด้านความเมตตา เช่น การให้อาหารสัตว์ เป็นต้น^{๒๒} ให้พระสงฆ์เป็นแบบอย่างที่ดีด้านความเมตตาต่อเพื่อนมนุษย์ โดยแสดงออกให้เป็นที่นับถือทางการปฏิบัติของคนในสังคม^{๒๓} ควรจัดพระธรรมทูตบรรยายให้ความรู้ และยกตัวอย่างบาปบุญคุณโทษให้เกิดจิตสำนึก เพื่อพัฒนาพฤติกรรมของตนเอง^{๒๔}

๔. ด้านความประหยัด

บทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์ ในด้านความประหยัดนั้น ควรนำเอาหลักธรรมเข้าไปส่งเสริมให้นักเรียนได้ปฏิบัติในชีวิตประจำวัน โดยส่งเสริมให้นักเรียนมีความประหยัด ต้องนำเอาหลักธรรมเป็นเครื่องมือปฏิบัติ คือ ขยัน หมั่นรักษา คบเพื่อนดี มีศีลธรรมในการใช้จ่ายและการดำเนินชีวิต^{๒๕} บทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมด้านความประหยัด ความประหยัดเป็นคุณสมบัติของผู้ไม่อับจน การส่งเสริมให้นักเรียนมีความประหยัดถือว่ามีความประโยชน์อย่างยิ่ง เพราะในปัจจุบันวัยรุ่นซึ่งอยู่ในวัยเรียน มักฟุ้งเฟ้อกับการใช้จ่ายไปกับวัตถุบำรุงกิเลส ไม่ว่าจะเป็นโทรศัพท์มือถือ หรือแม้กระทั่งอุปกรณ์เสริมความงามต่าง ๆ ซึ่งไม่เหมาะสมกับฐานะและวัยของตน^{๒๖}

^{๑๘} สัมภาษณ์ พระมหาทวีศักดิ์ คุณธมโม, ดร., ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดบ้านโป่ง, ๑๐ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๑๙} สัมภาษณ์ พระมหาวิชัย อิสสรานนโท, พระสอนศีลธรรมประจำโรงเรียนวัดบ้านโป่งสามัคคีคุณูปถัมภ์, ๑๖ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๒๐} สัมภาษณ์ พระศุภวิชัย ธมมวิสุโท, พระสอนศีลธรรมประจำโรงเรียนรัตนราษฎร์บำรุง, ๑๕ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๒๑} สัมภาษณ์ พระมหาเจริญ ฌตตมจฺโล, พระสอนศีลธรรมประจำโรงเรียนกรับใหญ่ว่องกุศลกิจ, ๑ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๒๒} สัมภาษณ์ นายนิวัตร วงศ์วิสัย, ผู้อำนวยการโรงเรียนรัตนราษฎร์บำรุง, ๑๒ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๒๓} สัมภาษณ์ นายสุรินทร์ อังกรวิโรจน์, ผู้อำนวยการโรงเรียนหนองปลาหมอพิทยาคม, ๗ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๒๔} สัมภาษณ์ นายพรชากฤษ เกตุรัตน์, ผู้อำนวยการโรงเรียนมัธยมวัดดอนตูม, ๒๕ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๒๕} สัมภาษณ์ พระครูวินัยธรรมพร จตตโกโย, เจ้าอาวาสวัดดอนตูม, ๖ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๒๖} สัมภาษณ์ พระมหาทวีศักดิ์ คุณธมโม, ดร., ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดบ้านโป่ง, ๑๐ ธันวาคม ๒๕๖๑.

การส่งเสริมคุณธรรมด้านการประหยัด ต้องให้นักเรียนรู้จักคิดเป็น เช่น แนวคิดตามหลักโยนิโสมนสิการ ว่าด้วยการคิดแบบคุณ-โทษและทางออก วิธีคิดแบบคุณค่าแท้-คุณค่าเทียม เป็นต้น รวมถึง การส่งเสริมการออม เช่น โครงการธนาคารโรงเรียน เป็นต้น บทบาทของครูพระสอนศีลธรรมคงทำได้อย่างมากที่สุดคือการเข้าไปปลูกจิตสำนึกในเรื่องดังกล่าว^{๒๗} ควรใช้ตำราหรือสื่อการสอนที่ฉายบนจอโปรเจคเตอร์ แทนการใช้กระดาน จะทำให้ประหยัดกว่า และเด็กมีความตั้งใจเรียนมากขึ้น^{๒๘}

การส่งเสริมด้านความประหยัด ควรให้เด็กได้ฟังและได้เห็นความเป็นอยู่ของพระสงฆ์ซึ่งเป็นแบบอย่างที่ดีด้านความประหยัดและมัคน้อย^{๒๙} ควรมีโครงการจัดการออมเงินสำหรับเด็ก เพื่อให้มีแรงจูงใจในการประหยัดอดออม^{๓๐}

พระสงฆ์ควรเป็นแบบอย่างที่ดี โดยการลดการสะสมวัตถุและปัจจัยเพื่อเป็นตัวอย่างแก่นักเรียน^{๓๑} ด้านความประหยัด ควรมุ่งเน้นกิจกรรมปฏิบัติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอย่างรูปธรรม^{๓๒}

๕. ด้านความกตัญญู

บทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านโป่งนั้น ด้านความกตัญญูคิดว่าเด็กมีความกตัญญูเป็นพื้นฐานอยู่แล้ว แต่เพื่อให้เด็กมีความรู้เรื่องความกตัญญูมากขึ้น สมควรนำเอาหลักคุณธรรมในทางพระพุทธศาสนา มาส่งเสริมให้เด็กได้ซึมซับในเรื่องความกตัญญูมากยิ่งขึ้น ๆ ขึ้นไป^{๓๓}

การเสริมสร้างความกตัญญู ต้องจัดเข้าค่ายคุณธรรมเพื่อพัฒนาจิตใจให้มีคุณธรรมและเน้นเรื่องความกตัญญูเป็นพิเศษ โดยการบรรยายความสำคัญของสถาบันและพระคุณของบิดามารดา รวมถึง การจัดกิจกรรมในวันแม่แห่งชาติและวันสำคัญต่าง ๆ เพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้และมีสำนึกพร้อมตอบแทนด้วยการทำความดี^{๓๔}

^{๒๗} สัมภาษณ์ พระมหาวิชัย อิสสรานนโท, พระสอนศีลธรรมประจำโรงเรียนวัดบ้านโป่งสามัคคีคุณูปถัมภ์, ๑๖ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๒๘} สัมภาษณ์ พระศุภวิชัย ธมฺมวิสุทโธ, พระสอนศีลธรรมประจำโรงเรียนรัตนราษฎร์บำรุง, ๑๕ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๒๙} สัมภาษณ์ พระมหาเจริญ ฌตฺตมฺจฺโล, พระสอนศีลธรรมประจำโรงเรียนกรับใหญ่วงศ์กุศลกิจ, ๑ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๓๐} สัมภาษณ์ นายนิวัตร วงศ์วัลย์, ผู้อำนวยการโรงเรียนรัตนราษฎร์บำรุง, ๑๒ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๓๑} สัมภาษณ์ นายสุนทร อังกรวิโรจน์, ผู้อำนวยการโรงเรียนหนองปลาหมอพิทยาคม, ๗ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๓๒} สัมภาษณ์ นายพรชากฤษ เกตุรัตน์, ผู้อำนวยการโรงเรียนมัธยมวัดดอนตูม, ๒๕ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๓๓} สัมภาษณ์ พระครูวินัยธรรมพร จตฺตโกโย, เจ้าอาวาสวัดดอนตูม, ๖ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๓๔} สัมภาษณ์ พระมหาทวิศักดิ์ คุณธมฺโม, ดร., ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดบ้านโป่ง, ๑๐ ธันวาคม ๒๕๖๑.

บทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมด้านความกตัญญูนั้น ครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจะโดดเด่นในเรื่องการปลูกฝังความกตัญญูเป็นอย่างมาก ทั้งความกตัญญูต่อสถาบันหลักทั้ง ๓ ได้แก่ สถาบันชาติ สถาบันพระพุทธศาสนา และสถาบันพระมหากษัตริย์ รวมถึงความกตัญญูต่อบิดามารดา และผู้มีพระคุณทั้งหลายด้วย^{๓๕} ควรจัดกิจกรรมเพื่อให้นักเรียนได้แสดงความกตัญญูต่อบิดามารดา ประจำปี เช่น กิจกรรมวันแม่หรือวันพ่อ เป็นต้น^{๓๖}

การส่งเสริมด้านความกตัญญู ต้องทำให้เด็กนักเรียนได้ระลึกถึงความรู้สึกของการคุณของพ่อแม่ ว่าท่านได้ทำการดูแลเอาใจใส่เราขนาดไหน ท่านไม่เคยท้อแท้ทำเพื่อเราตลอดเวลา^{๓๗} ควรจัดกิจกรรมในวันสำคัญต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับญาติผู้ใหญ่ บุพการี และครูอาจารย์ เช่น วันแม่ วันครู เป็นต้น^{๓๘} ควรส่งเสริมความกตัญญูในรูปแบบของการลงทุนทางร่างกาย แรงใจ และแรงธรรม^{๓๙} ด้านความกตัญญู ควรจัดกิจกรรมในการแสดงออกที่ดีต่อพ่อแม่ผู้มีพระคุณ โดยให้พระสงฆ์ในพื้นที่ร่วมรับผิดชอบ^{๔๐}

สรุปได้ว่า ผลการสัมภาษณ์เกี่ยวกับบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี พบว่า ด้านความมีวินัย คือ ส่งเสริมให้นักเรียนเป็นคนมีระเบียบวินัยตรงต่อเวลา ส่งเสริมให้นักเรียนมีความยึดถือระเบียบวินัยในชั้นเรียน และสอดแทรกบทเรียนเกี่ยวกับระเบียบแบบแผน ข้อบังคับคำสั่ง กติกาของโรงเรียน ด้านความซื่อสัตย์ คือ ส่งเสริมให้นักเรียนมีความซื่อสัตย์มีความจริงใจ ส่งเสริมให้นักเรียนไม่ทุจริตคดโกงทั้งทางตรงและทางอ้อม และส่งเสริมให้นักเรียนไม่โกหกหลอกลวงผู้อื่น ด้านความเมตตา คือ ส่งเสริมให้นักเรียนมีจิตใจมุ่งช่วยเหลือสังคมด้วยร่างกายและสติปัญญา ส่งเสริมให้นักเรียนมีจิตสาธารณะคิดทำประโยชน์แก่สังคมและเพื่อนมนุษย์ และส่งเสริมให้นักเรียนเห็นอกเห็นใจกันและเห็นคุณค่าในเพื่อนมนุษย์ ด้านความประหยัด คือ ส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักคุณค่าของเวลาและใช้เวลาให้เป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคม ส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักใช้จ่ายทรัพย์สินอย่างเหมาะสม ไม่ฟุ่มเฟือย ฟุ้งเฟ้อ และส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักประโยชน์และคุณค่าของทรัพยากรต่าง ๆ ที่มีอยู่ตามธรรมชาติ และด้านความกตัญญู คือ ส่งเสริมให้นักเรียนรู้สำนึกในบุญคุณของผู้มีพระคุณ สอดแทรกบทเรียนที่ส่งเสริมความกตัญญูแก่นักเรียนตามโอกาสสมควร และส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักตอบแทนบุญคุณของผู้มีพระคุณเมื่อมีโอกาส

^{๓๕} สัมภาษณ์ พระมหาวิชัย อิสสรานนโท, พระสอนศีลธรรมประจำโรงเรียนวัดบ้านโป่งสามัคคีคุณูปถัมภ์, ๑๖ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๓๖} สัมภาษณ์ พระศุภวิชัย ธมฺมวิสุทโธ, พระสอนศีลธรรมประจำโรงเรียนรัตนราษฎร์บำรุง, ๑๕ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๓๗} สัมภาษณ์ พระมหาเจริญ ฉตฺตมฺภคฺโ, พระสอนศีลธรรมประจำโรงเรียนกรับใหญ่ว่องกุศลกิจ, ๑ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๓๘} สัมภาษณ์ นายนิวัตร วงศ์วิสัย, ผู้อำนวยการโรงเรียนรัตนราษฎร์บำรุง, ๑๒ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๓๙} สัมภาษณ์ นายสุรินทร์ อังกรวิโรจน์, ผู้อำนวยการโรงเรียนหนองปลาหมอพิทยาคม, ๗ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๔๐} สัมภาษณ์ นายพรธากฤษ เกตุรัตน์, ผู้อำนวยการโรงเรียนมัธยมวัดดอนตูม, ๒๕ ธันวาคม ๒๕๖๑.

๔.๖ สรุปองค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย

ภาพที่ ๔.๑ บทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย
ของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี^{๔๑}

^{๔๑}วิเคราะห์โดยผู้วิจัย.

จากภาพที่ ๔.๑ แสดงให้เห็น แนวทางการส่งเสริมบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ดังนี้

๑. การส่งเสริมบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ด้านความมีวินัย ได้แก่ ส่งเสริมให้นักเรียนเป็นคนมีระเบียบวินัย ตรงต่อเวลา ส่งเสริมให้นักเรียนปฏิบัติตามกฎระเบียบ ข้อบังคับ คำสั่ง กติกา และกฎหมาย ส่งเสริมให้นักเรียนมีความยึดถือระเบียบวินัยในชั้นเรียนตามที่ตกลงกันได้ ส่งเสริมให้นักเรียนมีความยึดถือในระบอบตามลำดับก่อน-หลัง ส่งเสริมให้นักเรียนมีความยึดมั่นในแบบแผน ข้อบังคับ และข้อปฏิบัติทางสังคม และสอดแทรกบทเรียนเกี่ยวกับการปลูกฝังวินัย ระเบียบแบบแผน และข้อบังคับแก่นักเรียน

๒. การส่งเสริมบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ด้านความซื่อสัตย์ ได้แก่ ส่งเสริมให้นักเรียนมีความประพฤติซื่อตรงและมีความจริงใจ ส่งเสริมให้นักเรียนมีความประพฤติจริงใจ ซื่อตรง ไม่โกหกหลอกลวงผู้อื่น ส่งเสริมให้นักเรียนมีความซื่อสัตย์มีความจริงใจกันและกัน ส่งเสริมให้นักเรียนไม่ทุจริตคดโกงทั้งทางตรงและทางอ้อม ส่งเสริมให้นักเรียนมีความไม่ลำเอียงหรืออคติต่อผู้อื่น และส่งเสริมให้นักเรียนรับรู้หน้าที่ของตนเอง มีความจริงใจ ไม่มีเล่ห์เหลี่ยม

๓. การส่งเสริมบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ด้านความเมตตา ได้แก่ ส่งเสริมให้นักเรียนเห็นอกเห็นใจกันและกัน และเห็นคุณค่าในเพื่อนมนุษย์ ส่งเสริมให้นักเรียนมีจิตสาธารณะ คิดทำประโยชน์แก่สังคมและเพื่อนมนุษย์ ส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักแบ่งปัน เสียสละ มีความปรารถนาเกื้อกูลกัน ส่งเสริมให้มีความปรารถนาดีต่อผู้อื่น ไม่มีเล่ห์เหลี่ยม ส่งเสริมให้นักเรียนมีจิตอาสา ช่วยเหลือสังคมด้วยร่างกายและสติปัญญา และส่งเสริมให้นักเรียนมีจิตปราศจากความอาฆาตพยาบาทโกรธแค้นผู้อื่น

๔. การส่งเสริมบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ด้านความประหยัด ได้แก่ ส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักดำเนินชีวิตเรียบง่าย ไม่ฟุ้งเฟ้อ ฟุ้งเฟ้อ ส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักใช้จ่ายทรัพย์สินเงินทองที่มีอยู่อย่างเหมาะสมเป็นประโยชน์ต่อตนเอง ส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักฐานะการเงินของตน โดยให้คิดก่อนใช้ คิดก่อนซื้อ ส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักคุณค่าของเวลาและใช้เวลาให้เป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคม ส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักประโยชน์และคุณค่าของทรัพยากรต่าง ๆ ที่มีอยู่ตามธรรมชาติ และส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักจัดทำบัญชีรายรับรายจ่ายของตนเองอยู่เสมอ

๕. การส่งเสริมบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ด้านความกตัญญู ได้แก่ ส่งเสริมให้นักเรียนรู้สำนึกในบุญคุณของผู้มีพระคุณ ส่งเสริมให้นักเรียนช่วยทำกิจของผู้ปกครอง ส่งเสริมให้นักเรียนรักษาสื่อเสียงของวงศ์สกุลของผู้ปกครอง ส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักตอบแทนบุญคุณของผู้มีพระคุณเมื่อมีโอกาส ส่งเสริมให้นักเรียนร่วมกันแสดงออกซึ่งความกตัญญูในวันสำคัญต่าง ๆ เช่น วันแม่ ฯลฯ และสอดแทรกบทเรียนที่ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมด้านความกตัญญูแก่นักเรียนตามสมควร

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “บทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี” มีวัตถุประสงค์เพื่อ (๑) ศึกษาบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี (๒) ศึกษาเปรียบเทียบบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ตามความคิดเห็นของนักเรียน โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล และ (๓) ศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเพื่อการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี โดยการศึกษาครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed-Methods Research) ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) เก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Study) จากนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี จำนวน ๓๓๕ คน โดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ลักษณะของแบบสอบถามเป็นทั้งปลายปิดและปลายเปิด วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ โดยหาค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation: S.D.) ทดสอบสมมติฐานโดยการทดสอบค่าที (t-test) ค่าเอฟ (F-Test) การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) โดยกำหนดนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ และในส่วนของการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ได้วิเคราะห์เอกสารและสัมภาษณ์ (Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน ๘ รูป/คน โดยมีรายละเอียด ดังนี้

๕.๑ สรุป

๕.๒ อภิปรายผล

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “บทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี” สรุปได้ดังนี้

๕.๑.๑ ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า นักเรียนที่ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นหญิง จำนวน ๒๔๘ คิดเป็นร้อยละ ๗๔.๐๓ มีอายุ ๑๗ ปี จำนวน ๑๗๙ คิดเป็นร้อยละ ๕๓.๔๓ ศึกษาอยู่ระดับชั้น ม.๕ จำนวน ๒๓๐ คิดเป็นร้อยละ ๖๘.๖๖ และมีผลการเรียน ๒.๕๐-๓.๐๐ จำนวน ๑๕๑ คิดเป็นร้อยละ ๔๕.๐๗

๕.๑.๒ สภาพพบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี

สภาพพบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๙ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยมีรายละเอียด ดังนี้

๑. ด้านความมีวินัย

สภาพพบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ด้านความมีวินัย อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๓ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ข้อ ๑ การส่งเสริมให้นักเรียนเป็นคนมีระเบียบวินัยตรงต่อเวลา และข้อ ๓ การส่งเสริมให้นักเรียนมีความยึดถือระเบียบวินัยในชั้นเรียนตามที่ตกลงกันไว้ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๘ รองลงมาได้แก่ ข้อ ๖ สอดแทรกบทเรียนเกี่ยวกับการปลูกฝังวินัย ระเบียบแบบแผนและข้อบังคับแก่นักเรียน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๗ รองลงมาได้แก่ ข้อ ๒ การส่งเสริมให้นักเรียนปฏิบัติตามกฎระเบียบ ข้อบังคับ คำสั่ง กติกา และกฎหมาย มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๔ ตามลำดับ

๒. ด้านความซื่อสัตย์

สภาพพบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ด้านความซื่อสัตย์ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๑ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ข้อ ๓ ส่งเสริมให้นักเรียนมีความซื่อสัตย์มีความจริงใจกันและกัน และข้อ ๔ ส่งเสริมให้นักเรียนไม่ทุจริตคดโกงทั้งทางตรงและทางอ้อม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๔ รองลงมาได้แก่ ข้อ ๑ ส่งเสริมให้นักเรียนมีความประพฤติซื่อตรงและมีความจริงใจ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๓ รองลงมาได้แก่ ข้อ ๒ ส่งเสริมให้นักเรียนมีความประพฤติจริงใจ ซื่อตรง ไม่โกหกหลอกลวงผู้อื่น มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๑ ตามลำดับ

๓. ด้านความเมตตา

สภาพพบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ด้านความเมตตา อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๓ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ข้อ ๕ การส่งเสริมให้นักเรียนมีจิตอาสา ช่วยเหลือสังคมด้วยร่างกายและสติปัญญา มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๔ รองลงมาได้แก่ ข้อ ๒ ส่งเสริมให้นักเรียนมีจิตสาธารณะ คิดทำประโยชน์แก่สังคมและเพื่อนมนุษย์ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๙ รองลงมาได้แก่ ข้อ ๑ ส่งเสริมให้นักเรียนเห็นอกเห็นใจกันและกัน และเห็นคุณค่าในเพื่อนมนุษย์ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๖ ตามลำดับ

๔. ด้านความประหยัด

สภาพบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของ พระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ด้านความประหยัด อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๐ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ข้อ ๔ ส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักคุณค่าของเวลาและใช้เวลาให้เป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๗ รองลงมาได้แก่ ข้อ ๒ ส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักใช้จ่ายทรัพย์สินเงินทองที่มีอยู่อย่างเหมาะสมเป็นประโยชน์ต่อตนเอง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๖ รองลงมาได้แก่ ข้อ ๑ ส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักดำเนินชีวิตเรียบง่าย ไม่ฟุ้งเฟ้อ ฟุ้งเฟ้อ และข้อ ๕ ส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักประโยชน์และคุณค่าของทรัพยากรต่าง ๆ ที่มีอยู่ตามธรรมชาติ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๕ ตามลำดับ

๕. ด้านความกตัญญู

สภาพบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของ พระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ด้านความกตัญญู อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๖ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ข้อ ๑ การส่งเสริมให้นักเรียนรู้สำนึกในบุญคุณของผู้มีพระคุณ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๓ รองลงมาได้แก่ ข้อ ๖ สอดแทรกบทเรียนที่ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมด้านความกตัญญูแก่นักเรียน ตามโอกาสสมควร มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๐ รองลงมาได้แก่ ข้อ ๔ การส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักตอบแทนบุญคุณของผู้มีพระคุณเมื่อมีโอกาส มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๘ ตามลำดับ

๕.๑.๓ ผลการเปรียบเทียบบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ตามความคิดเห็นของนักเรียนโดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

ผลการเปรียบเทียบบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ตามความคิดเห็นของนักเรียน โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ตามสมมติฐานการวิจัย พบว่า

๑. นักเรียนที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน

๒. นักเรียนที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน

๓. นักเรียนที่มีระดับชั้นต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน

๔. นักเรียนที่มีผลการเรียนต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง โดยภาพรวม จังหวัดราชบุรี แตกต่างกัน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

สรุปได้ว่า ปัจจัยส่วนบุคคลของนักเรียน ได้แก่ ผลการเรียน มีผลให้ความคิดเห็นที่มีต่อบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ แต่ปัจจัยส่วนบุคคลของนักเรียน ได้แก่ เพศ อายุ และระดับชั้น มีผลให้ความคิดเห็นที่มีต่อบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน

๕.๑.๔ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเพื่อการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี

ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเพื่อการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี พบว่า

ปัญหา อุปสรรค

๑. ปัญหาการแต่งกายผิดระเบียบของโรงเรียน
๒. ปัญหาการมาสาย และเข้าเรียนไม่ตรงเวลา
๓. ปัญหาการละเมิดระบบเข้าคิวก่อน-หลังของการซื้ออาหารที่โรงอาหาร
๔. ปัญหาการยืมของแล้วไม่ส่งคืน
๕. ปัญหาการลอกการบ้าน
๖. ปัญหาทะเลาะวิวาทในโรงเรียน
๗. ปัญหาการทำร้ายสัตว์ในโรงเรียน
๘. ขาดการทำบัญชีรายรับรายจ่ายประจำตัว
๙. นักเรียนบางคนซื้อของที่ไม่จำเป็น
๑๐. นักเรียนบางคนใช้เงินสุรุ่ยสุร่าย
๑๑. ปัญหาการนิทนาครอาจารย์
๑๒. นักเรียนบางคนอายุที่จะแสดงความกตัญญู

ข้อเสนอแนะ

๑. ส่งเสริมวินัยการแต่งกาย
๒. ส่งเสริมการตรงต่อเวลาโดยให้ครูเป็นแบบอย่างที่ดี

๓. รณรงค์การเข้าแถวซื้ออาหารตามลำดับก่อน-หลัง
๔. ส่งเสริมความซื่อสัตย์ทางวาจา
๕. ส่งเสริมความซื่อสัตย์ต่องานและส่งการบ้านให้ตรงเวลา
๖. ส่งเสริมการจัดกิจกรรมที่มุ่งทำประโยชน์ให้สังคมและเสริมสร้างความสามัคคี เช่น กิจกรรมจิตอาสา
๗. ส่งเสริมความเมตตาทั้งต่อเพื่อนมนุษย์และสัตว์เดรัจฉาน
๘. ส่งเสริมการจัดทำบัญชีรายรับจ่าย
๙. ส่งเสริมการคิดก่อนซื้อ
๑๐. ส่งเสริมการออม เช่น ส่งเสริมกิจกรรมธนาคารโรงเรียน
๑๑. ส่งเสริมการแสดงออกด้านความกตัญญูต่อครูอาจารย์
๑๒. ยกย่องนักเรียนที่เป็นต้นแบบ

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “บทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี” มีประเด็นอภิปรายผล ดังนี้

๕.๒.๑ สภาพบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี

ผลการวิจัย พบว่า สภาพบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่าการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ตระหนักและเข้าใจกระบวนการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่เยาวชน โดยให้ความสำคัญกับคุณธรรมในฐานะเครื่องมือในการกำหนดความคิดและทำคุณงามความดีเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม และจริยธรรมในฐานะเครื่องมือแสดงความประพฤติหรือการแสดงออกที่ดีงาม เพื่อให้ให้นักเรียนมีคุณธรรมจริยธรรมเป็นรากฐานอันสำคัญแห่งความเจริญรุ่งเรือง ความมั่นคง และความสงบสุข ดังกล่าวนี้อสอดคล้องกับที่ **พระครรชิต โกสโล** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนต่อการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของเยาวชน จังหวัดราชบุรี” ผลการวิจัยพบว่า ความคิดเห็นของพระสอนศีลธรรม ต่อบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนต่อการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของเยาวชนจังหวัดราชบุรี โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน^๑ และสอดคล้องกับที่ **พระสมจิตร ขนติโก** ได้ทำการวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในอำเภอมัญจาคีรี จังหวัดขอนแก่น” จากผลการวิจัยพบว่า บทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในอำเภอมัญจาคีรี จังหวัดขอนแก่น โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน^๒ และสอดคล้องกับที่ **พระอธิการมานัส ธมฺพโล** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การส่งเสริมศีลธรรมจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาโรงเรียนหนองโพวิทยา จังหวัดราชบุรี” จากผลการวิจัยพบว่า นักเรียนชั้นมัศึกษามีความคิดเห็นต่อการส่งเสริมศีลธรรมจริยธรรมโรงเรียนหนองโพวิทยา จังหวัดราชบุรี โดยรวม อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาในด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน^๓

^๑พระครรชิต โกสโล, “บทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนต่อการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของเยาวชนจังหวัดราชบุรี”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ก.

^๒พระสมจิตร ขนติโก, “บทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในอำเภอมัญจาคีรี จังหวัดขอนแก่น”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ก.

^๓พระอธิการมานัส ธมฺพโล, “การส่งเสริมศีลธรรมจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาโรงเรียนหนองโพวิทยา จังหวัดราชบุรี”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ก.

๕.๒.๒ ผลการเปรียบเทียบบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ตามความคิดเห็นของนักเรียนโดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

ผลการเปรียบเทียบบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ตามความคิดเห็นของนักเรียน โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ตามสมมติฐานการวิจัย สามารถอภิปรายผลได้ ดังนี้

๑. เพศ

จากผลการวิจัยพบว่า นักเรียนที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน เนื่องจาก พระสงฆ์ในอำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียน โดยเสมอเหมือนกัน ปราศจากความอคติ มุ่งส่งเสริมความประพฤติชอบของนักเรียนทุก ๆ คน ทั้งทางกายให้เป็นปกติตามระเบียบวินัย รักษาใจให้เรียบร้อย และควบคุมจิตใจให้ตั้งอยู่ในกุศลจิต ดังนั้น เพศที่แตกต่างกันของของนักเรียน จึงทำให้เกิดความเห็นที่ไม่แตกต่างกัน ซึ่งผลการวิจัยดังกล่าวนี้ สอดคล้องผลการวิจัยของ **พระครูโกศลกิจจานุการ (ณรงค์ ญาณวีโร)** ได้ทำการวิจัยเรื่อง “บทบาทพระสงฆ์ที่มีต่อการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียนประถมศึกษาในอำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี” จากผลการวิจัย พบว่า สถานภาพส่วนบุคคลด้านเพศ ไม่ทำให้เกิดความคิดเห็นที่แตกต่าง ซึ่งเป็นการปฏิเสธสมมติฐานการวิจัย^๕

๒. อายุ

จากผลการวิจัยพบว่า นักเรียนที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน เนื่องจาก พระสงฆ์ในอำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียน โดยเสมอเหมือนกัน ปราศจากความอคติ มุ่งส่งเสริมความประพฤติชอบของนักเรียนทุก ๆ คน ทั้งทางกายให้เป็นปกติตามระเบียบวินัย รักษาใจให้เรียบร้อย และควบคุมจิตใจให้ตั้งอยู่ในกุศลจิต ดังนั้น อายุที่แตกต่างกันของของนักเรียน จึงทำให้เกิดความเห็นที่ไม่แตกต่างกัน ซึ่งผลการวิจัยดังกล่าวนี้ สอดคล้องผลการวิจัยของ **พระธีรนิติ ธีรธมโม** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี” ผลการวิจัยพบว่า อายุที่ต่างกันของผู้ตอบแบบสอบถาม ไม่ทำให้เกิดความคิดเห็นที่แตกต่างกัน^๕

^๕พระครูโกศลกิจจานุการ (ณรงค์ ญาณวีโร), “บทบาทพระสงฆ์ที่มีต่อการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียนประถมศึกษาในอำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ก-ข.

^๕พระธีรนิติ ธีรธมโม, “บทบาทพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ก-ข.

๓. ระดับชั้น

จากผลการวิจัยพบว่า นักเรียนที่มีระดับชั้นต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน เนื่องจาก พระสงฆ์ในอำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียน โดยเสมอเหมือนกัน ปรากฏจากความอคติ มุ่งส่งเสริมความประพฤติชอบของนักเรียนทุก ๆ คน ทั้งทางกายให้เป็นปกติตามระเบียบวินัย รักษาใจให้เรียบร้อย และควบคุมจิตใจให้ตั้งอยู่ในกุศลจิต ดังนั้น เพศที่แตกต่างกันของของนักเรียน จึงทำให้เกิดความเห็นที่ไม่แตกต่างกัน ซึ่งผลการวิจัยดังกล่าวนี้ สอดคล้องผลการวิจัยของ **พระครูวิชัยพัฒนภรณ์ (วิชา วิชโย)** ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทพระสงฆ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี” ผลการวิจัยพบว่า สถานภาพส่วนบุคคลด้านวุฒิการศึกษา มีผลทำให้ความคิดเห็นต่อบทบาทพระสงฆ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี ไม่แตกต่างกัน^๖

๔. ผลการเรียนรู้

จากผลการวิจัยพบว่า นักเรียนที่มีผลการเรียนต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ เนื่องจาก ทักษะทางปัญญาของนักเรียน มีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ ซึ่งรวมถึงการเรียนรู้หลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมและคุณลักษณะทางความประพฤติที่ดีของนักเรียนด้วย ดังนั้น ผลการเรียนรู้ที่ต่างกัน จึงสามารถทำให้เกิดความคิดเห็นที่ต่างกันได้ ซึ่งผลการวิจัยดังกล่าวนี้ สอดคล้องผลการวิจัยของ **พระชาติรี จุกกวโร** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทสถาบันทางสังคมที่มีผลต่อความรู้ด้านพระพุทธศาสนาของเยาวชนในอำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี” ผลการวิจัยพบว่า ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของเยาวชนต่อบทบาทสถาบันทางสังคมที่มีผลต่อความรู้ด้านพระพุทธศาสนาของเยาวชนในอำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี จากทดสอบสมมติฐานโดยการวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างตัวแปร ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ผลการเรียนรู้ อาชีพผู้ปกครอง พบว่า สถานภาพส่วนบุคคลด้านผลการเรียน มีผลทำให้ความคิดเห็นของเยาวชนแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕^๗

^๖พระครูวิชัยพัฒนภรณ์ (วิชา วิชโย), “บทบาทพระสงฆ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ก-ข.

^๗พระชาติรี จุกกวโร, “บทบาทสถาบันทางสังคมที่มีผลต่อความรู้ด้านพระพุทธศาสนาของเยาวชนในอำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ก-ข.

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “บทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี” มีข้อเสนอแนะ ดังนี้

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะทั่วไป

๑. ควรส่งเสริมให้นักเรียนเป็นคนมีระเบียบวินัยตรงต่อเวลา
๒. ควรส่งเสริมให้นักเรียนมีความยึดถือระเบียบวินัยในชั้นเรียน
๓. ควรส่งเสริมให้นักเรียนมีความซื่อสัตย์มีความจริงใจ
๔. ควรส่งเสริมให้นักเรียนไม่ทุจริตคดโกงทั้งทางตรงและทางอ้อม
๕. ควรส่งเสริมให้นักเรียนมีจิตใจมุ่งช่วยเหลือสังคมด้วยร่างกายและสติปัญญา
๖. ควรส่งเสริมให้นักเรียนมีจิตสาธารณะคิดทำประโยชน์แก่สังคมและเพื่อนมนุษย์
๗. ควรส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักคุณค่าของเวลาและใช้เวลาให้เป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคม
๘. ควรส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักใช้จ่ายทรัพย์สินอย่างเหมาะสม ไม่ฟุ่มเฟือย ฟุ้งเฟ้อ
๙. ควรส่งเสริมให้นักเรียนรู้สำนึกในบุญคุณของผู้มีพระคุณ
๑๐. ควรสอดแทรกบทเรียนที่ส่งเสริมความกตัญญูแก่นักเรียนตามโอกาสสมควร

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

๑. การวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบกิจกรรมการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายที่สอดคล้องกับสังคมยุคโลกาภิวัตน์
๒. การวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการมีส่วนร่วมของสถาบันทางสังคมในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียน

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ:

กระทรวงศึกษาธิการ. แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์อุษาการ, ๒๕๔๗.

_____. การพัฒนาคุณภาพการบริหารการศึกษาตามระบบคุณธรรม. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๘.

กองวิจัยการศึกษา กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. การสังเคราะห์รูปแบบการพัฒนาศักยภาพของเด็กไทยด้านความรับผิดชอบและมีวินัยในตนเอง. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๔๒.

กัลยา วานิชย์บัญชา. สถิติสำหรับงานวิจัย. กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาสถิติ คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๘.

กิตต์ นรินทร์พานิช. จากใจให้คุณครูและนักบริหารทั่วไป. กรุงเทพมหานคร: บริษัท เพรส มีเดีย จำกัด, ๒๕๕๔.

แก้ว ชิตตะขบ. รวมวิชาธรรมศึกษาขั้นตรี (ตามหลักสูตรของสนามหลวงแผนกธรรม พ.ศ. ๒๕๔๖). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๗.

คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. การปกครองคณะสงฆ์ไทย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙.

โครงการตำราสำนักที่ปรึกษากรมอนามัย. พัฒนาการแบบองค์รวมของเด็กไทย. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงสาธารณสุข, ๒๕๔๖.

จำนงค์ อติวัฒนสิทธิ์ และคณะ. สังคมวิทยา. พิมพ์ครั้งที่ ๑๒. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๐.

ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์. ๘๐ นวัตกรรมจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ. กรุงเทพมหานคร: บริษัท แดเน็กซ์ อินเตอร์คอร์ปอเรชั่น, ๒๕๕๒.

ณรงค์ เสียงประชา. มนุษย์กับสังคม. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร: โอ. เอส. พริ้นติ้ง เฮาส์, ๒๕๔๑.

दनัย ไชยโยธา. พจนานุกรมพุทธศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอ. เอส. พริ้นติ้งเฮาส์. ๒๕๔๔.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- ดวงเดือน พันธุมนาวิน. **ทฤษฎีต้นไม้อจริยธรรม: การวิจัยและพัฒนาบุคคล**. กรุงเทพมหานคร: โครงการส่งเสริมเอกสารวิชาการสำนักงานกิจการ โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก, ๒๕๔๔.
- ธงชัย สันติวงษ์. **การบริหารงานบุคคล**. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๓.
- ธีรรัตน์ กิจจักษ์. **คุณธรรมสำหรับผู้บริหาร**. เพชรบูรณ์: สถาบันราชภัฏเพชรบูรณ์, ๒๕๔๒.
- นงลักษณ์ เทพสวัสดิ์. **ทฤษฎีและการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๐.
- เนตร์พัฒนา ยาวีราช. **จริยธรรมธุรกิจ**. กรุงเทพมหานคร: เซ็นทรัลเอ็กซ์เพรส, ๒๕๔๙.
- บุญชม ศรีสะอาด. **การพัฒนาการสอน**. กรุงเทพมหานคร : สุวีริยาสาส์น, ๒๕๓๗.
- บุรุษชัย จงกลนี้. **คุณธรรมของนักบริหาร**. ขอนแก่น: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, มปป.
- ประกอบ กรรณสูตร. **สถิติเพื่อการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: ด้านสุขภาพการพิมพ์, ๒๕๔๒.
- ประภาศรี สีหอำไพ. **พื้นฐานการศึกษาทางศาสนาและจริยธรรม**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐.
- ประยุทธ์ หลงสมบุญ. **พจนานุกรม มคอ-ไทย**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ธรรมสาร จำกัด, ๒๕๔๖.
- ประสิทธิ์ โสวิไลกุล. **กฎหมายแพ่งหลักทั่วไป: คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๔-๑๔**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติธรรม, ๒๕๔๘.
- ประเสริฐ แยมกลินฟุ้ง และคณะ. **สังคมและวัฒนธรรม**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔.
- ปราชญา กล้าผจญ. **พฤติกรรมผู้นำทางการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๐.
- พงศ์จิรา สินพยัคฆ์. **เศรษฐศาสตร์ทั่วไป**. กรุงเทพมหานคร: สถาบันราชภัฏธนบุรี, ๒๕๔๒.
- พนัส หันนาคินทร์ และคณะ. **สร้างเสริมลักษณะนิสัย ๖**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แมค จำกัด, ๒๕๔๒.
- พระคันธสาราภิวงศ์. **คุณธรรมของคนดีและพรหมวิหาร ๔**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๔.
- พระเทพดิลก (ระแบบ จิตตยาโณ). **นิเทศธรรม**. กรุงเทพมหานคร: แปรสลิบเจ็ด, ๒๕๔๕.
- _____. **ศาสนทายาทคุณภาพ**. กรุงเทพมหานคร: พรศิวกการพิมพ์, ๒๕๔๓.
- พระเทพวิสุทธิกวี (พิจิตร จิตตยาโณ). **การพัฒนาจิต**. พิมพ์ครั้งที่ ๖. นครปฐม: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๔๓.
- พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). **พระในบ้าน**. กรุงเทพมหานคร: คณาจารย์การพิมพ์, ๒๕๔๑.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- พระธรรมโกศาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ). พจนานุกรมธรรมปัญญาอันนทะ. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ม.ป.ป.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). จริยธรรมสำหรับคนรุ่นใหม่. กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก, ๒๕๔๓.
- _____. จาริกบุญจาริกธรรม. กรุงเทพมหานคร: บริษัท พิมพ์สวย จำกัด, ๒๕๔๗.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). ธรรมบุญชีวิต. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ กรมการศาสนา, ๒๕๔๕.
- _____. นิติศาสตร์แนวพุทธ. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร: บริษัท พิมพ์สวย, ๒๕๕๓.
- _____. พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๑๘. นนทบุรี: โรงพิมพ์พิมพ์ทรัพย์การพิมพ์, ๒๕๕๓.
- _____. พจนานุกรมศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์. พิมพ์ครั้งที่ ๑๔. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ธนชัย การพิมพ์ จำกัด, ๒๕๕๓.
- _____. สลายความขัดแย้ง-สังคมศาสตร์ที่ยั่งยืนถึงธรรมชาติ. กรุงเทพมหานคร: บริษัท พิมพ์สวย จำกัด, ๒๕๔๙.
- พระภาวนาวิริยคุณ (เผด็จ ทตฺตชีโว). ขุมทรัพย์จากพระไตรปิฎกคัมภีร์กัฏฐกถา. ปทุมธานี: ห้างหุ้นส่วนจำกัดอุดมศึกษา, ๒๕๔๔.
- พระมหาอดิศร ถิรสีโล. คุณธรรมสำหรับครู. กรุงเทพมหานคร: โอ. เอส. พริ้นติ้งเฮาส์, ๒๕๔๐.
- พระสัทธัมมโชติกะ ธัมมาจริยะ. ปรมัตถโชติกะมหาอภิธัมมัตถสังคหฎีกา ปริจเฉทที่ ๙ เล่ม ๑ สมถกรรมฐานที่ปณี หลักสูตรชั้นมัธยมอาภิธรรมิกโท. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร: บริษัท วีนเตอร์พริ้นท์ จำกัด, ๒๕๔๗.
- พวงเพชร สุรัตน์กุล. มนุษย์กับสังคม. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๑.
- พทยา สายหู. กลไกของสังคม. พิมพ์ครั้งที่ ๑๐. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔.
- พทยา บวรวัฒนา. รัฐประศาสนศาสตร์ ทฤษฎีและแนวการศึกษา (ค.ศ.๑๙๗๐-ค.ศ.๑๙๘๐). พิมพ์ครั้งที่ ๑๗. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๕.
- พิสิษฐ์ ศิริรักษ์. มนุษย์สัมพันธ์. กรุงเทพมหานคร: พัฒนาการ, ๒๕๔๐.
- พุทธทาสภิกขุ (เงื่อม อินทปญโญ). ตามรอยพระยุคลบาทโดยทศพิธราชธรรม. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ตฤกต พับลิเคชั่น จำกัด, ๒๕๔๙.
- _____. หลักพุทธธรรมของพระพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๔๒.
- _____. คำสอนผู้บวชพรรษาเดียว. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สุภาพใจ, ๒๕๔๔.
- _____. พุทธศาสนะแนวจริยธรรมร่วมสมัย ชุดที่ ๓ จุดหมายปลายทาง และตัวแท้ของจริยธรรม. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ดวงตะวัน, ๒๕๕๓.

บรรณานุกรม (ต่อ)

เพ็ญแข ประจันปัจฉานีก และคณะ. การยกระดับคุณธรรมจริยธรรมของสังคมไทยเพื่อการปฏิรูปสังคม: แนวทางและการปฏิบัติ. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๕๑.

เพิ่มศักดิ์ วรรณยางกูร. ศิลปวัฒนธรรมไทย. กรุงเทพมหานคร: วังอักษร, ๒๕๔๗.

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. มงคลดัตถิณี แปล เล่ม ๒. พิมพ์ครั้งที่ ๑๐. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. มนุษย์กับสังคม หน่วยที่ ๑-๗. นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๔๖.

มาลินี จุฑารพ. จิตวิทยาการเรียนการสอน. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เปลวอักษร, ๒๕๔๓.

ยนต์ ชุ่มจิต. ความเป็นครู. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร: โอ. เอส. พรินต์ติ้งเฮาส์, ๒๕๕๐.

รังสรรค์ หนองสองห้อง. ความสำเร็จง่าย ๆ สไตล์หมอกกระแสน. กรุงเทพมหานคร: บริษัทงานดี จำกัด, ๒๕๔๒.

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์ จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๖.

รุจิร ภูสาระ. แบบเรียนแนวหน้าชุดพัฒนากระบวนการหลักสูตรใหม่ กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย ๖. กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๔๓.

ลิขิต อีระเวคิน. คนไทยในอุดมคติ. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แม็ค, ๒๕๔๘.

วรรณ ทออ่อน. มนุษย์สัมพันธ์ในองค์กร. สุรินทร์: มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์, ๒๕๔๘.

วศิน อินทสระ. พุทธจริยศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ทองกวาว, ๒๕๔๑.

วิชัย วงษ์ใหญ่. พลังการเรียนรู้ในกระบวนการทัศน์ใหม่. พิมพ์ครั้งที่ ๔. นนทบุรี: อาร์. เอส. พรินต์ติ้ง, ๒๕๔๒.

วิวัฒน์ ขัตติยะมาน. คุณลักษณะและจรรยาบรรณครู. สงขลา: ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ, ๒๕๔๙.

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ. การบริหารจัดการตามแนวทางคุณธรรมและแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง. กรุงเทพมหานคร: โพรเพซ, ๒๕๕๐.

ศูนย์คุณธรรม (องค์กรมหาชน). ความเชื่อตรงกับค่านิยมในสังคมไทย: ปาฐกถาพิเศษ ศาสตราจารย์เกียรติคุณ นายแพทย์เกษม วัฒนชัย องคมนตรี. นนทบุรี: บริษัท อินฟินิท โกลบอลเทรด จำกัด, ๒๕๕๕.

ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม (ศูนย์คุณธรรม). ครอบครัวยุคคุณธรรม: คู่มือการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในสถาบันครอบครัว. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ธรรมสาร จำกัด, ๒๕๕๒.

สงวน สุทธิเลิศอรุณ. ทฤษฎีและการปฏิบัติการทางจิตวิทยาสังคม. กรุงเทพมหานคร: อักษรบัณฑิต, ๒๕๔๓.

สนธยา พลศรี. หลักสังคมวิทยา. กรุงเทพมหานคร : โอ. เอส. พรินต์ติ้ง เฮาส์, ๒๕๔๕.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช (เจริญ สุวฑฺฒนมหาเถร). **รวมธรรมะ**. กรุงเทพมหานคร: บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด, ๒๕๔๓.
- สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช (เจริญ สุวฑฺฒนมหาเถร). **ทศบารมี ทศพิธราชธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๔๔.
- สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. **เบญจศีล เบญจธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๕. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.
- สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี. **รวมธรรมะ**. กรุงเทพมหานคร: บริษัท อมรินทร์ พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด, ๒๕๓๙.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. **ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐.
- _____. **ทฤษฎีสังคมวิทยา: เนื้อหาและแนวทางการใช้ประโยชน์เบื้องต้น**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓.
- สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. **การปฏิรูปการบวนการเรียนรู้ สปช.**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๓.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่สิบสอง พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี, ๒๕๖๐.
- สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. **คู่มือครูเพื่อการพัฒนาจิตพิสัยในระบบการเรียนการสอนระดับอุดมศึกษา**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐.
- สำนักงานรับรองมาตรฐานและการประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์กรมหาชน). **มาตรฐานตัวชี้วัดและเกณฑ์การพิจารณา**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานรับรองมาตรฐานและการประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์กรมหาชน), ๒๕๕๙.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. **คุณธรรม ๘ ประการของผู้เรียน: เจตคติและพฤติกรรม**. กรุงเทพมหานคร: บริษัท เพลิน สตูดิโอ จำกัด, ๒๕๕๑.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. **มาตรฐานการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด สหยาบถือและการพิมพ์, ๒๕๔๘.
- สุชีพ ปุญญานุภาพ. **ศาสนาเปรียบเทียบ**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐.
- สุดา ภิรมย์แก้ว. **มนุษย์กับสังคม**. กรุงเทพมหานคร: โครงการวิชาบูรณาการหมวดการศึกษาทั่วไป สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๔.
- สุพัตรา สุภาพ. **สังคมวิทยา**. พิมพ์ครั้งที่ ๒๒. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๕.
- แสง จันทร์งาม. **พุทธศาสนวิทยา**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร : สร้างสรรค์บุ๊คส์, ๒๕๕๔.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- แสวง อุดมศรี. พระวินัยปิฎก ๑ ว่าด้วยมหาวิกังค์หรือภิกขุวิกังค์. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ประยูร วงศ์พรินต์ติ้ง จำกัด, ๒๕๔๖.
- ไสว มาลาทอง. คู่มือการศึกษาจริยธรรม สำหรับนักเรียน นิสิต นักศึกษา นักบริหาร นักปกครอง และประชาชนผู้สนใจทั่วไป. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๒.
- อมรา เล็กเริงสินธุ์. คุณธรรมจริยธรรมสำหรับผู้บริหาร. กรุงเทพมหานคร: คณะครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏสวนดุสิต, ๒๕๔๒.

(๒) วิทยานิพนธ์/สารนิพนธ์:

- พระครรรชิต โกสโล. “บทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนต่อการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของเยาวชน จังหวัดราชบุรี”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.
- พระครูโกศลกิจจานุการ (ณรงค์ ญาณวีโร). “บทบาทพระสงฆ์ที่มีต่อการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียนประถมศึกษาในอำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.
- พระครูโกศลกิจจานุการ (ณรงค์ ญาณวีโร). “บทบาทพระสงฆ์ที่มีต่อการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียนประถมศึกษาในอำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.
- พระครูปลัดกัญไธ ชุตินธโร. “บทบาทของพระสงฆ์ในด้านการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนในระดับมัธยมศึกษา อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.
- พระครูวิชัยพัฒนาภรณ์ (วิชา วิชโย). “บทบาทพระสงฆ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.
- พระครูสมุห์ประดิษฐ์ ปญฺญาตมโก. “บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนน้ำพุ อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.
- พระครูสังฆรักษ์ชุมพล ไชยโสโร. “บทบาทของพระสงฆ์ด้านงานสังคมสงเคราะห์ในอำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.
- พระครูสิริสุวัฒนาภรณ์ (วินัย ปิยวงษ์). “บทบาทพระสงฆ์ในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง : กรณีศึกษาชุมชนโคกหม้อพัฒนา อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- พระครูสุนทรวัชรการ (อำพล อพโล). “บทบาทของพระสงฆ์จังหวัดเพชรบุรีในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.
- พระชาติรี จุกวโร. “บทบาทสถาบันทางสังคมที่มีผลต่อความรู้ด้านพระพุทธศาสนาของเยาวชนในอำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.
- พระธีรนิติ ธีรธมโม. “บทบาทพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.
- พระมหาคำพันธ์ รัตนชัย. “รูปแบบการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต ๒”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.
- พระมหานิคม ญาณโสภโณ. “บทบาทของวัดในการเป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนในอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.
- พระมหาสังเวียร ปญฺญาโร. “บทบาทของพระสงฆ์ในการนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน: กรณีศึกษา พระครูสุภาจารวัฒน์”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.
- พระสมจิตร์ ขนดีโก. “บทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในอำเภอมัญจาคีรี จังหวัดสกลนคร”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.
- พระสมพิศ สมพิสาโร. “บทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาชุมชน: กรณีศึกษาชุมชนบ้านหนองโสน อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.
- พระอธิการมานัส ธรรมพโล. “การส่งเสริมศีลธรรมจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาโรงเรียนหนองโพวิทยา จังหวัดราชบุรี”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

บรรณานุกรม (ต่อ)

(๓) รายงานวิจัย:

สถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กและครอบครัว. “คุณลักษณะและกระบวนการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมในประเทศไทย”. รายงานการวิจัย. ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๕๒.

(๔) บทความ:

กิตติยา โสภณโกไคย. “คุณธรรมจริยธรรมและการดำรงอยู่กับสังคมประชาธิปไตย (ความหมาย และแนวคิดเชิงทฤษฎี)”. วารสารสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน. ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๕๓): ๑๑๓-๑๑๔.

เชษฐา พวงหัตถ์. “ทฤษฎีสังคมและการทำความเข้าใจสถานะสมัยใหม่ของแอนโธนี กิดเดนส์”. วารสารร่วมพฤษ. ปีที่ ๒๖ (ตุลาคม ๒๕๕๐-มกราคม ๒๕๕๑): ๙.

นคร วิชัยผิน. “ความสำคัญของความซื่อตรง”. วารสารสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน. ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๕๓): ๑๐๑.

พระครูธรรมธรครรชิต คุณวโร. “การพัฒนาความสุขในพุทธธรรม Happiness Development in Buddhaddhamma”. วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร. ปีที่ ๑๕ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มีนาคม ๒๕๕๖): ๙๙.

อุไรวรรณ ธนสถิต. “คุณธรรมสำหรับผู้ผู้นำ”. วารสารวิชาการคุณธรรมความดี. ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๑ (กันยายน ๒๕๕๗): ๕๙.

(๕) เอกสารที่ไม่ได้ตีพิมพ์เผยแพร่และเอกสารอื่น ๆ:

อรรณพ อุ๋นจะนำ. รายงานโครงการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมและเสริมสร้างวินัยนักเรียนโรงเรียน เกาะคาวิทยาคมอำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง. ลำปาง: โรงเรียนเกาะคาวิทยาคม, ๒๕๕๑. (อัดสำเนา).

(๖) สื่ออิเล็กทรอนิกส์:

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๘. รายชื่อโรงเรียน. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.sesao8.go.th/sesao/> [๑ มิถุนายน ๒๕๖๑].

(๗) สัมภาษณ์:

สัมภาษณ์ นายนิวัตร วงศ์วิสัย. ผู้อำนวยการโรงเรียนรัตนราษฎร์บำรุง, ๑๒ ธันวาคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ นายพรชากฤษ เกตุรัตน์. ผู้อำนวยการโรงเรียนมัธยมวัดคอนตูม, ๒๕ ธันวาคม ๒๕๖๑.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- สัมภาษณ์ นายสุรินทร์ อังกรวิโรจน์. ผู้อำนวยการโรงเรียนหนองปลาหมอพิทยาคม, ๗ ธันวาคม ๒๕๖๑.
- สัมภาษณ์ พระครูวินัยธรรมพร จตตภโย. เจ้าอาวาสวัดดอนตูม, ๖ ธันวาคม ๒๕๖๑.
- สัมภาษณ์ พระมหาเจริญ ฌตตมจฺโกล. พระสอนศีลธรรมประจำโรงเรียนกรับใหญ่ว่องกุลสลกิจ, ๑ ธันวาคม ๒๕๖๑.
- สัมภาษณ์ พระมหาทวีศักดิ์ คุณธมโม, ดร. ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดบ้านโป่ง, ๑๐ ธันวาคม ๒๕๖๑.
- สัมภาษณ์ พระมหาวิชญ์ อีสสรานนโท. พระสอนศีลธรรมประจำโรงเรียนวัดบ้านโป่งสามัคคีคุณูปถัมภ์, ๑๖ ธันวาคม ๒๕๖๑.
- สัมภาษณ์ พระศุภวิชญ์ ธมมวิสุทฺโธ. พระสอนศีลธรรมประจำโรงเรียนรัตนราษฎร์บำรุง, ๑๕ ธันวาคม ๒๕๖๑.

๒. ภาษาอังกฤษ

- Call N. **The Thinking Child Brain-Based Learning for the Foundation Stage**. Stafford: Network Educational Press, 2003.
- David B. Brinkerhoff and Lynn K. White. **Sociology**. New York: West Publishing Company, 1985.
- G. Moorhead, R.W. Griffin. **Organizational Behavior: Managing People and Organizations**. New Delhi, Virenda Kumar Arya: AITBS Publishers, 2001.
- Jean Piaget. **The Moral Judgment of the Child**. London: Routledge&Kegan Paul Ltd., 1997.
- Lawrence Kohlberg. **Development of Moral Character and Moral Ideology Review of Child Development Research**. New York: Russell Sage Foundation, 2000.
- Longman, **Dictionary of Contemporary English**. London: Longman Group 1995.
- Richard Cheener and Wallace. **Sociology**. California: Allyn and Bacon, 1989.
- Rodney Stark. **Sociology**. 4th ed. California: Wadsworth Publishing Company, 1992.
- Schermerhorn et.al. **Managing Organizational Behavior**. 4th ed. New York: John Wiley & Sons, 1991.
- Stephen P. Robbins. **Organizational Behavior**. 7th ed. New Jersey: Prentice Hall, 1996.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

รายนามผู้เชี่ยวชาญหรือผู้ทรงคุณวุฒิในการตรวจเครื่องมือวิจัย

๑. พระสมุทรวชิโรโสภณ, ดร.

ตำแหน่ง อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

๒. พระครูวิสุทธาณันทคุณ, ดร.

ตำแหน่ง อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

๓. พระครูวาทีวรวัฒน์, ดร.

ตำแหน่ง อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

๔. พระสุรวุฒิ สิริวิฑฒโก, ดร.

ตำแหน่ง อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

๕. ดร.ปณณธร เขียรชัยพฤกษ์

ตำแหน่ง อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน	วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี	โทร. ๐๘๑-๐๑๔-๓๙๔๖
ที่	ศธ.๖๑๖๑/ว.๕๔	วันที่ ๔ ตุลาคม ๒๕๖๑
เรื่อง	ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์	

เรียน พระสมุทรจริโสณ, ดร.

เนื่องด้วย พระสมคิด ฉายา จินตสโม รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๓๐๒๐๕๐๒๙๐๒๘ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ ได้พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอให้ท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ทรงจ./แล้ว
ดร. จินตสโม
พระสมุทรจริโสณ

(พระเทพญาณมงคล, รศ.(พิเศษ))
ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

ผู้ประสานงาน : พระสมคิด ฉายา จินตสโม

โทรศัพท์ติดต่อ ๐๖-๓๙๕๔-๑๑๘๙

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี โทร. ๐๘๑-๐๑๔-๓๙๔๖
 ที่ ศธ.๖๑๖๑/ว.๕๔ วันที่ ๔ ตุลาคม ๒๕๖๑
 เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์

เรียน พระครูวิสุทธิธรรมานันทคุณ, คร.

เนื่องด้วย พระสมคิด ฉายา จินตสโม รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๓๐๒๐๕๐๒๙๐๒๘ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "บทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของ พระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี" เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ ได้พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอให้ท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อ ทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

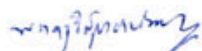
จึงเรียนมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(พระเทพญาณมงคล, รศ.(พิเศษ))

ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

(พระครูวิสุทธิธรรมานันทคุณ, คร.)

๒๒ ก.ค. ๖๑

ผู้ประสานงาน : พระสมคิด ฉายา จินตสโม

โทรศัพท์ติดต่อ ๐๖-๓๙๕๕๔-๑๑๘๙

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี โทร. ๐๘๑-๐๑๔-๓๙๔๖
 ที่ ศธ.๖๑๖๑/ว.๕๔ วันที่ ๔ ตุลาคม ๒๕๖๑
 เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจสอบแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์

เรียน พระครูวาทิรวินัย, ดร.

เนื่องด้วย พระสมคิด ฉายา จินตสโม รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๓๐๒๐๕๐๒๙๐๒๘ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ ได้พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอให้ท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจสอบแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(พระเทพญาณมงคล,รศ.(พิเศษ))

ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

พระครูวาทิรวินัย

(พระครูวาทิรวินัย, ดร.)

๒๗ ต.ค. ๒๕๖๑

ผู้ประสานงาน : พระสมคิด ฉายา จินตสโม

โทรศัพท์ติดต่อ ๐๖-๓๙๕๕-๑๑๘๙

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน	วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี	โทร. ๐๘๑-๐๑๔-๓๙๔๖
ที่	ศธ.๖๑๖๑/ว.๕๔	วันที่ ๔ ตุลาคม ๒๕๖๑
เรื่อง	ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์	

เรียน พระสุรภูมิ สิริพิพัฒน์โก, ดร.

เนื่องด้วย พระสมคิด ฉายา จินตสโม รัชสประจำตวันนิสิต ๖๐๓๐๒๐๕๐๒๙๐๒๘ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "บทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี" เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ ได้พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอให้ท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(พระเทพญาณมงคล,รศ.(พิเศษ))

ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

๓๙๖๑๖๑

พระสุรภูมิ สิริพิพัฒน์โก,ดร.

๕ พฤษภาคม ๒๕๖๑

ผู้ประสานงาน : พระสมคิด ฉายา จินตสโม

โทรศัพท์ติดต่อ ๐๖-๓๙๕๔-๑๑๘๙

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี โทร. ๐๘๑-๐๑๔-๓๙๔๖
 ที่ ศธ.๖๑๖๑/ว.๕๔ วันที่ ๔ ตุลาคม ๒๕๖๑
 เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์

เจริญพร ดร.ปณณร เอียรชัยพุกษ์

เนื่องด้วย พระสมคิด ฉายา จินตสโม รัชสประจำตวันิสิต ๖๓๓๐๒๐๕๐๒๙๐๒๘ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของ พระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ ได้พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอให้ท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรามาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(พระเทพญาณมวงคล,รศ.(พิเศษ))

ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

ดร.ปณณร เอียรชัยพุกษ์
 ๑๐ ต.ค. ๖๑

ผู้ประสานงาน : พระสมคิด ฉายา จินตสโม

โทรศัพท์ติดต่อ ๐๖-๓๙๕๔-๑๑๘๘

ภาคผนวก ข

หนังสือขอความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถาม

๑. นางสาวเกศสุตา เนรมิตธนไพศาล	ผู้อำนวยการโรงเรียนบางแพปฐมพิทยา
๒. นางพัชราภรณ์ ธิบุฤทธิชัย	ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดบ้านโป่งสามัคคีคุณูปถัมภ์
๓. นายนิวัตร วงศ์วิสัย	ผู้อำนวยการโรงเรียนรัตนราษฎร์บำรุง
๔. นายสุรินทร์ อังกรวิโรจน์	ผู้อำนวยการโรงเรียนหนองปลาหมอพิทยาคม
๕. นายพรชากฤษ เกตุรัตน์	ผู้อำนวยการโรงเรียนมัธยมวัดดอนตูม
๖. นางจันทร์หา เรืองทองดี	ผู้อำนวยการโรงเรียนกรับใหญ่ว่องกุศลกิจ

การเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์

๑. พระครูวินัยธรรมพร ภาตถกโย	อาวาสวัดดอนตูม
๒. พระมหาทวีศักดิ์ คุณธมโม, ดร.	ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดบ้านโป่ง
๓. พระมหาวิชญ์ อีสสรานนโท	สอนศีลธรรมประจำโรงเรียนวัดบ้านโป่งสามัคคีคุณูปถัมภ์
๔. พระศุภวิชญ์ ธมมวิสุทโธ	พระสอนศีลธรรมประจำโรงเรียนรัตนราษฎร์บำรุง
๕. พระมหาเจริญ ฉตตมจฺโล	สอนศีลธรรมประจำโรงเรียนกรับใหญ่ว่องกุศลกิจ
๖. นายนิวัตร วงศ์วิสัย	ผู้อำนวยการโรงเรียนรัตนราษฎร์บำรุง
๗. นายสุรินทร์ อังกรวิโรจน์	ผู้อำนวยการโรงเรียนหนองปลาหมอพิทยาคม
๘. นายพรชากฤษ เกตุรัตน์	ผู้อำนวยการโรงเรียนมัธยมวัดดอนตูม

ที่ ศธ. ๖๑๖๑/ว.๕๔

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี
วัดหลวงพ่อดธรรมกายาราม
เลขที่ ๑๐๔ หมู่ที่ ๗ ตำบลแพงพวย
อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
๗๐๑๓๐

๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของแบบสอบถาม
เจริญพร นางสาวเกศสุดา เนรมิตธนไพศาล ผู้อำนวยการโรงเรียนบางแพปฐมพิทยา
สิ่งที่ส่งมาด้วย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระสมคิด ฉายา จินตสโม รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๓๐๒๐๕๐๒๔๐๒๔ นิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์
ราชบุรี ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอน
ปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องเก็บรวบรวมข้อมูลจาก นักเรียนในโรงเรียน จึง
ใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่าน พิจารณานุญาตให้นิสิตดำเนินแจกแบบสอบถามเพื่อการเก็บรวบรวมข้อมูล
ตรวจสอบความเที่ยงตรงของแบบสอบถามในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธ
ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์
ราชบุรี และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทาง
วิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

เจริญพร

(พระปิฎกโกศล, ดร.)

รักษาการรองผู้อำนวยการฝ่ายบริหาร
วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

(นางสาวเกศสุดา เนรมิตธนไพศาล)

ผู้อำนวยการโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น

ปฏิบัติราชการ ตำแหน่ง ผู้อำนวยการโรงเรียนบางแพปฐมพิทยา

ผู้ประสานงาน : พระสมคิด ฉายา จินตสโม

โทรศัพท์ ๐๖-๓๔๕๔-๑๑๘๔

ที่ ศธ. ๖๑๖๑/ว.๕๔

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี
วัดหลวงพ่อดุสิตธรรมกายาราม
เลขที่ ๓๐๙ หมู่ที่ ๗ ตำบลเทพาวัย
อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
๗๐๑๓๐

๑ ธันวาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์แจกแบบสอบถามแก่นักเรียนเพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย
เจริญพร นางพัชราภรณ์ ธิบุทธิชัย ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดบ้านโป่ง “สามัคคีคุณูปถัมภ์”
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามที่ใช้ในการเก็บข้อมูล

เนื่องด้วย พระสมคิด ฉายา จินตสโม รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๓๐๒๐๕๐๒๙๐๒๔ นิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์
ราชบุรี ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอน
ปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องแจกแบบสอบถามแก่นักเรียนในโรงเรียน เพื่อเก็บ
ข้อมูล จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านได้พิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการแจกแบบสอบถามเพื่อเก็บ
รวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป แก่หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา
การจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะ
ได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

เจริญพร

(พระปิฎกโกศล, ดร.)

รักษาการผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

อนุภาคิน เอกเกษม สอนตามเพื่อเก็บข้อมูล

และช่วยอำนวยความสะดวก

ผู้ประสานงาน : พระสมคิด ฉายา จินตสโม

โทรศัพท์ติดต่อ ๐๖-๓๙๕๔-๑๑๘๙

ที่ ศธ. ๖๑๖๑/ว.๕๔

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี
วัดหลวงพ่อดุสิตธรรมกายาราม
เลขที่ ๓๐๙ หมู่ที่ ๗ ตำบลแพงพวย
อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
๗๐๑๓๐

๑ ธันวาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์แจกแบบสอบถามแก่นักเรียนเพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย
เจริญพร นายนิวัตร วงศ์วิสัย ผู้อำนวยการโรงเรียนรัตนราษฎร์บำรุง
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามที่ใช้ในการเก็บข้อมูล

เนื่องด้วย พระสมคิด ฉายา จินตสโม รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๓๐๒๐๕๐๒๙๐๒๔ นิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์
ราชบุรี ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอน
ปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีคามจำเป็นต้องแจกแบบสอบถามแก่นักเรียนในโรงเรียน เพื่อเก็บ
ข้อมูล จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านได้พิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการแจกแบบสอบถามเพื่อเก็บ
รวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป แก่หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา
การจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะ
ได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

เจริญพร

(พระปิฎกโกศล, ดร.)

รักษาการผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

ผู้ประสานงาน : พระสมคิด ฉายา จินตสโม

โทรศัพท์ติดต่อ ๐๖-๓๙๕๔-๑๑๘๙

ที่ ศธ. ๖๑๖๑/ว.๕๔

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี
วัดหลวงพ่อดงธรรมกายาราม
เลขที่ ๑๐๙ หมู่ที่ ๗ ตำบลแพงพวย
อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
๗๐๑๓๐

๑ ธันวาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์แจกแบบสอบถามแก่นักเรียนเพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย
เจริญพร นายสุรินทร์ อังกรวิโรจน์ ผู้อำนวยการโรงเรียนหนองปลาหมอพิทยาคม
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามที่ใช้ในการเก็บข้อมูล

เนื่องด้วย พระสมคิด ฉายา จินตสโม รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๓๐๒๐๕๐๒๙๐๒๔ นิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์
ราชบุรี ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "บทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอน
ปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี" เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีควมจำเป็นต้องแจกแบบสอบถามแก่นักเรียนในโรงเรียน เพื่อเก็บ
ข้อมูล จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านได้พิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการแจกแบบสอบถามเพื่อเก็บ
รวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป แก่นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา
การจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะ
ได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

เจริญพร

(พระปิฎกโกศล, ดร.)

รักษาการผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

ผู้ประสานงาน : พระสมคิด ฉายา จินตสโม

โทรศัพท์ติดต่อ ๐๖-๓๙๕๔-๑๑๘๔

ที่ ศธ. ๖๑๖๑/ว.๕๔

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี
วัดหลวงพ่อดุสิตธรรมกายาราม
เลขที่ ๑๐๙ หมู่ที่ ๗ ตำบลแพะพวย
อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
๗๐๑๓๐

๑ ธันวาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตแจกแบบสอบถามแก่นักเรียนเพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย
เจริญพร นายพรชากฤษ เกตุรัตน์ ผู้อำนวยการโรงเรียนมัธยมวัดดอนตูม
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามที่ใช้ในการเก็บข้อมูล

เนื่องด้วย พระสมคิด ฉายา จินตสโม รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๓๐๒๐๕๐๒๙๐๒๔ นิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์
ราชบุรี ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอน
ปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีควมจำเป็นต้องแจกแบบสอบถามแก่นักเรียนในโรงเรียน เพื่อเก็บ
ข้อมูล จึงใคร่ขออนุญาตจากท่านได้พิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการแจกแบบสอบถามเพื่อเก็บ
รวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป แก่หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา
การจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะ
ได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

- ทสม.
- คณะบดีบัณฑิตวิทยาลัย
เพื่อพิจารณาวิจัย

Anda Pichit
อธิการบดีบัณฑิตวิทยาลัย
ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

เจริญพร
(พระปิฎกโกศล, ดร.)

รักษาราชการผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

ผู้ประสานงาน : พระสมคิด ฉายา จินตสโม

โทรศัพท์ติดต่อ ๐๖-๓๙๕๕-๑๑๘๘

ที่ ศธ. ๖๑๖๑/ว.๕๔

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี
วัดหลวงพ่อดุสิตธรรมกายาราม
เลขที่ ๑๐๙ หมู่ที่ ๗ ตำบลแพงพวย
อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
๗๐๑๓๐

๑ ธันวาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย
เรียน พระครูวินัยธรรมพร จตุตถโย เจ้าอาวาสวัดดอนตูม
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระสมคิด ฉายา จินตสโม รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๓๐๒๐๕๐๒๙๐๒๔ นิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์
ราชบุรี ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอน
ปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องเก็บจากพระคุณท่าน จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์
จากพระคุณท่าน โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตได้ดำเนินการสัมภาษณ์เก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็น
ประโยชน์ทางวิชาการต่อไป แก่หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากพระ
คุณท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ในโอกาสที่
พระครูวินัยธรรมพร จตุตถโย

เรียนมาด้วยความเคารพ

(พระปิฎกโกศล, ดร.)

(พระปิฎกโกศล, ดร.)

รักษาราชการผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

ผู้ประสานงาน : พระสมคิด ฉายา จินตสโม

โทรศัพท์ติดต่อ ๐๖-๓๙๕๕-๑๑๘๘

ที่ ศธ. ๖๑๖๑/ว.๕๔

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี
วัดหลวงพ่อดุสิตธรรมกายาราม
เลขที่ ๑๐๙ หมู่ที่ ๗ ตำบลแพงพวย
อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
๗๐๑๓๐

๑ ธันวาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย

เรียน พระมหาทวีศักดิ์ คุณธมฺโม,ดร. ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดบ้านโป่ง

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระสมคิด ฉายา จินตสโม รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๓๐๒๐๕๐๒๔๐๒๔ นิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์
ราชบุรี ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอน
ปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องเก็บจากพระคุณท่าน จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์
จากพระคุณท่าน โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตได้ดำเนินการสัมภาษณ์เก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็น
ประโยชน์ทางวิชาการต่อไป แก่หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากพระ
คุณท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ยินดี ให้สัมภาษณ์เพื่อการศึกษา
รบกวน สมคิด จินตสโม
พระสมคิด
(พระมหาทวีศักดิ์ คุณธมฺโม)
ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดบ้านโป่ง

เรียนมาด้วยความเคารพ

(พระปิฎกโกศล, ดร.)

รักษาราชการผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

ผู้ประสานงาน : พระสมคิด ฉายา จินตสโม

โทรศัพท์ติดต่อ ๐๖-๓๔๕๔-๑๑๘๔

ที่ ศธ. ๖๑๖๑/ว.๕๔

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี
วัดหลวงพ่อดิศรธรรมกายาราม
เลขที่ ๑๐๙ หมู่ที่ ๗ ตำบลแพงพวย
อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
๗๐๑๓๐

๑ ธันวาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย

เรียน พระมหาวิษณุ อัสสรานุโท ครูสอนศีลธรรมประจำโรงเรียนวัดบ้านโป่ง “สามัคคีคุณูปถัมภ์”

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระสมคิด ฉายา จินตสโม รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๓๐๒๐๕๐๒๔๐๒๔ นิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์
ราชบุรี ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอน
ปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องเก็บจากพระคุณท่าน จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์
จากพระคุณท่าน โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตได้ดำเนินการสัมภาษณ์เก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็น
ประโยชน์ทางวิชาการต่อไป แก่หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากพระ
คุณท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

อันติ สิมขานนท์ อธิการบดี

(พระมหาวิษณุ อัสสรานุโท)

เรียนมาด้วยความเคารพ

(พระปิฎกโกศล, ดร.)

(พระปิฎกโกศล, ดร.)

รักษาการผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

ผู้ประสานงาน : พระสมคิด ฉายา จินตสโม

โทรศัพท์ติดต่อ ๐๖-๓๙๕๔-๑๑๘๘

ที่ ศธ. ๖๑๖๑/ว.๕๔

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี
วัดหลวงพ่อดุสิตธรรมกายาราม
เลขที่ ๑๐๙ หมู่ที่ ๗ ตำบลแพะพวย
อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
๗๐๑๓๐

๑ ธันวาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย
เรียน พระศุภวิชัย ธมฺมวิสุโท พระสอนศีลธรรมประจำโรงเรียนรัตนราษฎร์บำรุง
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระสมคิด ฉายา จินตสโม รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๓๐๒๐๕๐๒๔๐๒๔ นิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์
ราชบุรี ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอน
ปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องเก็บจากพระคุณท่าน จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์
จากพระคุณท่าน โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตได้ดำเนินการสัมภาษณ์เก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็น
ประโยชน์ทางวิชาการต่อไป แก่หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากพระ
คุณท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ยื่นให้สัมภาษณ์
ร. ๗๗๗ ๕๕๕
(พระศุภวิชัย ธมฺมวิสุโท)

เรียนมาด้วยความเคารพ

(พระปิฎกโกศล, ดร.)

รักษาราชการผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

ผู้ประสานงาน : พระสมคิด ฉายา จินตสโม

โทรศัพท์ติดต่อ ๐๖-๓๙๕๔-๑๑๘๘

ที่ ศธ. ๖๑๖๑/ว.๕๔

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี
วัดหลวงพ่อดธรรมกายาราม
เลขที่ ๑๐๙ หมู่ที่ ๗ ตำบลแพะพวย
อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
๗๐๑๓๐

๑ ธันวาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย

เรียน พระมหาเจริญ ฉดตมจกโล ~~สงฆ์~~ ^{สงฆ์} โรงเรียนกรับใหญ่ อ.อู่ทอง จ.สุพรรณบุรี

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระสมคิด ฉายา จินตสโม รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๓๐๒๐๕๐๒๙๐๒๔ นิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์
ราชบุรี ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอน
ปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องเก็บจากพระคุณท่าน จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์
จากพระคุณท่าน โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตได้ดำเนินการสัมภาษณ์เก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็น
ประโยชน์ทางวิชาการต่อไป แก่หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากพระ
คุณท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

เรียนมาด้วยความเคารพ

(พระปิฎกโกศล, ดร.)

รักษาราชการผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

ผู้ประสานงาน : พระสมคิด ฉายา จินตสโม

โทรศัพท์ติดต่อ ๐๖-๓๙๕๕๔-๑๑๘๘

ที่ ศธ. ๖๑๖๑/ว.๕๔

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี
วัดหลวงพ่อดุสิตธรรมกายาราม
เลขที่ ๑๐๙ หมู่ที่ ๗ ตำบลแพงพวย
อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
๗๐๑๓๐

๑ ธันวาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย
เจริญพร นายนิวัตร วงศ์วิสัย ผู้อำนวยการโรงเรียนรัตนราษฎร์บำรุง
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระสมคิด ฉายา จินตสโม รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๓๐๒๐๕๐๒๙๐๒๘ นิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์
ราชบุรี ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอน
ปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องสัมภาษณ์เก็บข้อมูลจากท่าน จึงใคร่ขอความ
อนุเคราะห์จากท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์เก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะ
เป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป แก่หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความ
อนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

เจริญพร

(พระปิฎกโกศล, ดร.)

รักษาราชการผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

ผู้ประสานงาน : พระสมคิด ฉายา จินตสโม

โทรศัพท์ติดต่อ ๐๖-๓๙๕๕-๑๑๘๘๙

ที่ ศธ. ๖๑๖๑/ว.๕๔

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี
วัดหลวงพุทธธรรมกายาราม
เลขที่ ๑๐๙ หมู่ที่ ๗ ตำบลแพะพวย
อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
๗๐๑๓๐

๑ ธันวาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย
เจริญพร นายสุรินทร์ อังกรวิโรจน์ ผู้อำนวยการโรงเรียนหนองปลาหมอวิทยาคม
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระสมคิด ฉายา จินตสโม รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๓๐๒๐๕๐๒๙๐๒๘ นิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์
ราชบุรี ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอน
ปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีควมจำเป็นต้องสัมภาษณ์เก็บข้อมูลจากท่าน จึงใคร่ขอความ
อนุเคราะห์จากท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์เก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะ
เป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป แก่หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความ
อนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

เจริญพร

(พระปิฎกโกศล, ดร.)

รักษาราชการผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

ผู้ประสานงาน : พระสมคิด ฉายา จินตสโม

โทรศัพท์ติดต่อ ๐๖-๓๙๕๔-๑๑๘๘๔

ที่ ศธ. ๖๑๖๑/ว.๕๔

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี
วัดหลวงพ่อดุสิตธรรมกายาราม
เลขที่ ๑๐๙ หมู่ที่ ๗ ตำบลแพะพวย
อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
๗๐๑๓๐

๑ ธันวาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย
เจริญพร นายพรหมกฤษ เกตุรัตน์ ผู้อำนวยการโรงเรียนมัธยมวัดดอนตูม
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระสมคิด ฉายา จินตสโม รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๓๐๖๐๕๐๖๐๖๔ นิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์
ราชบุรี ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "บทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอน
ปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี" เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาค้นคว้าตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีควมจำเป็นต้องสัมภาษณ์เก็บข้อมูลจากท่าน จึงใคร่ขอความ
อนุเคราะห์จากท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์เก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะ
เป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป แก่หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความ
อนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

- ทนาย
- นายแพทย์วิฑูรย์ วัฒนศิริ
- นายแพทย์วิฑูรย์ วัฒนศิริ

วิฑูรย์ วัฒนศิริ
ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี
ผู้ประสานงานโรงเรียนมัธยมวัดดอนตูม

เจริญพร

(พระปิฎกโกศล, ดร.)

รักษาการผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

ผู้ประสานงาน : พระสมคิด ฉายา จินตสโม

โทรศัพท์ ๐๖-๓๔๕๔-๑๑๘๘

ภาคผนวก ค

ตัวอย่างเครื่องมือวิจัยทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย
เรื่องบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์
อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี

คำชี้แจง

๑. แบบสอบถามนี้แบ่งออกเป็น ๓ ตอน คือ

ตอนที่ ๑ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ ๒ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียน
มัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรีตอนที่ ๓ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเพื่อการส่งเสริม
คุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี

๒. โปรดตอบคำถามให้ครบทุกข้อ

๓. ข้อมูลที่ได้จากท่านในครั้งนี้ผู้วิจัยจะเป็นความลับ จึงไม่มีผลกระทบใด ๆ ต่อท่าน โดย
ผู้วิจัยจะนำผลมาใช้ในการวิจัย เท่านั้น๔. การตอบแบบสอบถามของท่านเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุด ที่จะทำให้การวิจัยครั้งนี้
สำเร็จลงได้

ขอบคุณในความร่วมมือตอบแบบสอบถามนี้

พระสมคิด จินตสโม (คล้ายเงิน)

นิสิตปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

ตอนที่ ๑: ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง: โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงใน หน้าข้อความที่ตรงกับตัวท่าน

๑. เพศ

☐ ชาย

☐ หญิง

๒. อายุ

☐ ต่ำกว่า ๑๖ ปี

☐ ๑๖ ปี

☐ ๑๗ ปี

☐ ๑๘ ปี

☐ มากกว่า ๑๘ ปี

๓. ระดับชั้น

☐ ม.๔

☐ ม.๕

☐ ม.๖

๔. ผลการเรียน (เกรดเฉลี่ย)

☐ ต่ำกว่า ๒.๕๐

☐ ๒.๕๑-๓.๐๐

☐ ๓.๐๑-๓.๕๐

☐ มากกว่า ๓.๕๐

ตอนที่ ๒: แบบสอบถามเกี่ยวกับบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี

คำชี้แจง: โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ในช่องระดับบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ว่าอยู่ในระดับใด ตามความเป็นจริง โดยกำหนดระดับคะแนน ดังนี้

๕ หมายถึง อยู่ในระดับ มากที่สุด

๔ หมายถึง อยู่ในระดับ มาก

๓ หมายถึง อยู่ในระดับ ปานกลาง

๒ หมายถึง อยู่ในระดับ น้อย

๑ หมายถึง อยู่ในระดับ น้อยที่สุด

ข้อ	แบบสอบถามเกี่ยวกับบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี	ระดับบทบาท				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
		๕	๔	๓	๒	๑
	๑. ด้านความมีวินัย					
๑	การส่งเสริมให้นักเรียนเป็นคนมีระเบียบวินัยตรงต่อเวลา					
๒	การส่งเสริมให้นักเรียนปฏิบัติตามกฎระเบียบข้อบังคับ คำสั่ง กติกา และกฎหมาย					
๓	การส่งเสริมให้นักเรียนมีความยึดถือระเบียบวินัยในชั้นเรียนตามที่ตกลงกันไว้					
๔	การส่งเสริมให้นักเรียนมีความยึดถือในระบบตามลำดับก่อน-หลัง					
๕	การส่งเสริมให้นักเรียนมีความยึดมั่นในแบบแผนข้อบังคับ และข้อปฏิบัติทางสังคม					
๖	สอดแทรกบทเรียนเกี่ยวกับการปลูกฝังวินัยระเบียบแบบแผนและข้อบังคับแก่นักเรียน					
	๒. ด้านความซื่อสัตย์					
๑	ส่งเสริมให้นักเรียนมีความประพฤติซื่อตรงและมีความจริงใจ					
๒	ส่งเสริมให้นักเรียนมีความประพฤติจริงใจ ซื่อตรง ไม่โกหกหลอกลวงผู้อื่น					

ข้อ	แบบสอบถามเกี่ยวกับบทบาทในการส่งเสริม คุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอน ปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัด ราชบุรี	ระดับบทบาท				
		มาก ที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด
		๕	๔	๓	๒	๑
	๒. ด้านความซื่อสัตย์ (ต่อ)					
๓	ส่งเสริมให้นักเรียนมีความซื่อสัตย์มีความจริงใจ กันและกัน					
๔	ส่งเสริมให้นักเรียนไม่ทุจริตคดโกงทั้งทางตรงและ ทางอ้อม					
๕	ส่งเสริมให้นักเรียนมีความไม่ลำเอียงหรืออคติต่อ ผู้อื่น					
๖	ส่งเสริมให้นักเรียนรับรู้หน้าที่ของตนเอง มีความ จริงใจ ไม่มีเล่ห์เหลี่ยม					
	๓. ด้านความเมตตา					
๑	ส่งเสริมให้นักเรียนเห็นอกเห็นใจกันและกัน และ เห็นคุณค่าในเพื่อนมนุษย์					
๒	ส่งเสริมให้นักเรียนมีจิตสาธารณะ คิดทำ ประโยชน์แก่สังคมและเพื่อนมนุษย์					
๓	ส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักแบ่งปัน เสียสละ มีความ ปรารถนาเกื้อกูลกัน					
๔	ส่งเสริมให้มีความปรารถนาดีต่อผู้อื่น ไม่มีเล่ห์ เหลี่ยม					
๕	การส่งเสริมให้นักเรียนมีจิตอาสา ช่วยเหลือสังคม ด้วยร่างกายและสติปัญญา					
๖	ส่งเสริมให้นักเรียนมีจิตปราศจากความอาฆาต พยาบาทโกรธแค้นผู้อื่น					
	๔. ด้านความประหยัด					
๑	ส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักดำเนินชีวิตเรียบง่าย ไม่ ฟุ่มเฟือย ฟุ้งเฟ้อ					
๒	ส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักใช้จ่ายทรัพย์สินเงินทองที่ มีอยู่อย่างเหมาะสมเป็นประโยชน์ต่อตนเอง					
๓	ส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักฐานะการเงินของตน โดย ให้คิดก่อนใช้ คิดก่อนซื้อ					
๔	ส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักคุณค่าของเวลาและใช้ เวลาให้เป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคม					

ข้อ	แบบสอบถามเกี่ยวกับบทบาทในการส่งเสริม คุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอน ปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัด ราชบุรี	ระดับบทบาท				
		มาก ที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด
		๕	๔	๓	๒	๑
	๔. ด้านความประหยัด (ต่อ)					
๕	ส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักประโยชน์และคุณค่าของ ทรัพยากรต่าง ๆ ที่มีอยู่ตามธรรมชาติ					
๖	ส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักจัดทำบัญชีรายรับรายจ่าย ของตนเองอยู่เสมอ					
	๕. ด้านความกตัญญู					
๑	การส่งเสริมให้นักเรียนรู้สำนึกในบุญคุณของผู้มี พระคุณ					
๒	การส่งเสริมให้นักเรียนช่วยทำกิจของผู้ปกครอง					
๓	การส่งเสริมให้นักเรียนรักษาชื่อเสียงของวงศ์สกุล ของผู้ปกครอง					
๔	การส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักตอบแทนบุญคุณของผู้ มีพระคุณเมื่อมีโอกาส					
๕	การส่งเสริมให้นักเรียนร่วมกันแสดงออกซึ่งความ กตัญญูในวันสำคัญต่าง ๆ เช่น วันแม่ ฯลฯ					
๖	สอดแทรกบทเรียนที่ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม ด้านความกตัญญูแก่นักเรียน ตามโอกาสสมควร					

ตอนที่ ๓: ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเพื่อการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียน
มัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี

๑. ด้านความมีวินัย

ปัญหา อุปสรรค

.....

ข้อเสนอแนะ

.....

๒. ด้านความซื่อสัตย์

ปัญหา อุปสรรค

.....

ข้อเสนอแนะ

.....

๓. ด้านความเมตตา

ปัญหา อุปสรรค

.....

ข้อเสนอแนะ

.....

๔. ด้านความประหยัด

ปัญหา อุปสรรค

.....

ข้อเสนอแนะ

.....

๕. ด้านความกตัญญู

ปัญหา อุปสรรค

.....

ข้อเสนอแนะ

.....

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรื่อง

บทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์
อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี

ข้อคำถาม

๑. ท่านมีความคิดเห็นว่า บทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์ อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ด้านความมีวินัย ควรเป็นอย่างไร
๒. ท่านมีความคิดเห็นว่า บทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์ อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ด้านความซื่อสัตย์ ควรเป็นอย่างไร
๓. ท่านมีความคิดเห็นว่า บทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์ อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ด้านความเมตตา ควรเป็นอย่างไร
๔. ท่านมีความคิดเห็นว่า บทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์ อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ด้านความประหยัด ควรเป็นอย่างไร
๕. ท่านมีความคิดเห็นว่า บทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของพระสงฆ์ อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ด้านความกตัญญู ควรเป็นอย่างไร

ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการ

พระสมคิด จินตสโม (คล้ายเงิน)

นิสิตปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

(ผู้สัมภาษณ์)

ภาคผนวก ง
ประมวลภาพจากการสัมภาษณ์

สัมภาษณ์ พระครูวินัยธรสมพร จตตภโย เจ้าอาวาสวัดดอนตูม
๖ ธันวาคม ๒๕๖๑

สัมภาษณ์ พระมหาทวีศักดิ์ คุณธมโม, ดร. ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดบ้านโป่ง
๑๐ ธันวาคม ๒๕๖๑

สัมภาษณ์ พระมหาวิชญ์ อิสสรานนโท พระสอนศีลธรรมประจำโรงเรียนวัดบ้านโป่งสามัคคีคุณูปถัมภ์
๑๖ ธันวาคม ๒๕๖๑

สัมภาษณ์ พระศุภวิชญ์ ธมฺมวิสุทโธ พระสอนศีลธรรมประจำโรงเรียนรัตนราษฎร์บำรุง
๑๕ ธันวาคม ๒๕๖๑

สัมภาษณ์ พระมหาเจริญ ฉตตมมงคล พระสอนศีลธรรมประจำโรงเรียนกรับใหญ่ว่องกุลกลกิจ
๑ ธันวาคม ๒๕๖๑

สัมภาษณ์ นายนิวัตร วงศ์วิสัย ผู้อำนวยการโรงเรียนรัตนราษฎร์บำรุง
๑๒ ธันวาคม ๒๕๖๑

สัมภาษณ์ นายสุรินทร์ อังกรวิโรจน์ ผู้อำนวยการโรงเรียนหนองปลาหมอพิทยาคม
๗ ธันวาคม ๒๕๖๑

สัมภาษณ์ นางพรชากฤษ เกตุรัตน์ ผู้อำนวยการโรงเรียนมัธยมวัดดอนตูม
๒๕ ธันวาคม ๒๕๖๑

ภาคผนวก จ

ผลการวิเคราะห์ค่า IOC และผลการวิเคราะห์ค่า Alpha

๑. ผลการวิเคราะห์ค่า IOC

ข้อ	บทบาทในการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษา ตอนปลายของพระสงฆ์ อำเภอ บ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี	ค่าคะแนนโดยผู้เชี่ยวชาญ ท่านที่					รวม	ค่า IOC	ผลการ ประเมิน
		๑	๒	๓	๔	๕			
	๑. ด้านความมีวินัย								
๑	การส่งเสริมให้นักเรียนเป็นคนมี ระเบียบวินัย ตรงต่อเวลา	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒	การส่งเสริมให้นักเรียนปฏิบัติ ตามกฎหมายระเบียบ ข้อบังคับ คำสั่ง กติกา และกฎหมาย	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๓	การส่งเสริมให้นักเรียนมีความ ยึดถือระเบียบวินัยในชั้นเรียน ตามที่ตกลงกันได้	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๔	การส่งเสริมให้นักเรียนมีความ ยึดถือในระบบตามลำดับก่อน- หลัง	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๕	การส่งเสริมให้นักเรียนมีความ ยึดมั่นในแบบแผน ข้อบังคับ และข้อปฏิบัติทางสังคม	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๖	สอดแทรกบทเรียนเกี่ยวกับการ ปลูกฝังวินัย ระเบียบแบบแผน และข้อบังคับแก่นักเรียน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
	๒. ด้านความซื่อสัตย์								
๑	ส่งเสริมให้นักเรียนมีความ ประพฤติซื่อตรงและมีความ จริงใจ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒	ส่งเสริมให้นักเรียนมีความ ประพฤติจริงใจ ซื่อตรง ไม่โกหก หลอกลวงผู้อื่น	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๓	ส่งเสริมให้นักเรียนมีความ ซื่อสัตย์มีความจริงใจกันและกัน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้

ข้อ	บทบาทในการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษา ตอนปลายของพระสงฆ์ อำเภอ บ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี	ค่าคะแนนโดยผู้เชี่ยวชาญ ท่านที่					รวม	ค่า IOC	ผลการ ประเมิน
		๑	๒	๓	๔	๕			
	๒. ด้านความซื่อสัตย์ (ต่อ)								
๔	ส่งเสริมให้นักเรียนไม่ทุจริตคดโกงทั้งทางตรงและทางอ้อม	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๕	ส่งเสริมให้นักเรียนมีความไม่ลำเอียงหรืออคติต่อผู้อื่น	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๖	ส่งเสริมให้นักเรียนรับรู้หน้าที่ของตนเอง มีความจริงใจ ไม่มีเล่ห์เหลี่ยม	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
	๓. ด้านความเมตตา								
๑	ส่งเสริมให้นักเรียนเห็นอกเห็นใจกันและกัน และเห็นคุณค่าในเพื่อนมนุษย์	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒	ส่งเสริมให้นักเรียนมีจิตสาธารณะคิดทำประโยชน์แก่สังคมและเพื่อนมนุษย์	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๓	ส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักแบ่งปัน เสียสละมีความปรารถนาเอื้อกูลกัน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๔	ส่งเสริมให้มีความปรารถนาดีต่อผู้อื่น ไม่มีเล่ห์เหลี่ยม	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๕	การส่งเสริมให้นักเรียนมีจิตอาสาช่วยเหลือสังคมด้วยร่างกายและสติปัญญา	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๖	ส่งเสริมให้นักเรียนมีจิตปราศจากความอาฆาตพยาบาทโกรธแค้นผู้อื่น	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
	๔. ด้านความประหยัด								
๑	ส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักดำเนินชีวิตเรียบง่าย ไม่ฟุ่มเฟือยฟุ้งเฟ้อ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้

ข้อ	บทบาทในการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษา ตอนปลายของพระสงฆ์ อำเภอ บ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี	ค่าคะแนนโดยผู้เชี่ยวชาญ ท่านที่					รวม	ค่า IOC	ผลการ ประเมิน
		๑	๒	๓	๔	๕			
	๔. ด้านความประหยัด (ต่อ)								
๒	ส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักใช้จ่าย ทรัพย์สินเงินทองที่มีอยู่อย่าง เหมาะสมเป็นประโยชน์ต่อ ตนเอง	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๓	ส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักฐานะ การเงินของตน โดยให้คิดก่อน ใช้ คิดก่อนซื้อ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๔	ส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักคุณค่า ของเวลาและใช้เวลาให้เป็น ประโยชน์ต่อตนเองและสังคม	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๕	ส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักประโยชน์ และคุณค่าของทรัพยากรต่าง ๆ ที่มีอยู่ตามธรรมชาติ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๖	ส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักจัดทำ บัญชีรายรับรายจ่ายของตนเอง อยู่เสมอ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
	๕. ด้านความกตัญญู								
๑	การส่งเสริมให้นักเรียนรู้สำนึก ในบุญคุณของผู้มีพระคุณ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒	การส่งเสริมให้นักเรียนช่วยทำ กิจของผู้ปกครอง	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๓	การส่งเสริมให้นักเรียนรักษา ชื่อเสียงของวงศ์สกุลของผู้ ปกครอง	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๔	การส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักตอบ แทนบุญคุณของผู้มีพระคุณเมื่อ มีโอกาส	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๕	การส่งเสริมให้นักเรียนร่วมกัน แสดงออกซึ่งความกตัญญูในวัน สำคัญต่าง ๆ เช่น วันแม่ ฯลฯ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้

ข้อ	บทบาทในการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษา ตอนปลายของพระสงฆ์ อำเภอ บ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี	ค่าคะแนนโดยผู้เชี่ยวชาญ ท่านที่					รวม	ค่า IOC	ผลการ ประเมิน
		๑	๒	๓	๔	๕			
	๕. ด้านความกตัญญู (ต่อ)								
๖	สอดแทรกบทเรียนที่ส่งเสริม คุณธรรมจริยธรรมด้านความ กตัญญูแก่นักเรียน ตามโอกาส สมควร	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้

๒. ผลการวิเคราะห์ค่า Alpha

	Scale	Scale	Corrected	
	Mean	Variance	Item-	Alpha
	if Item	if Item	Total	if Item
	Deleted	Deleted	Correlation	Deleted
A1	120.3333	234.6437	.5906	.9630
A2	120.4000	230.1793	.7515	.9620
A3	120.3000	232.9069	.6095	.9628
A4	120.3333	232.7126	.6363	.9627
A5	120.3333	238.4368	.4264	.9638
A6	120.5667	227.0816	.7613	.9618
B1	120.2667	229.0299	.6472	.9626
B2	120.4667	228.8782	.7019	.9622
B3	120.3667	226.6540	.7069	.9622
B4	120.3000	228.4931	.7734	.9617
B5	120.3000	225.6655	.7595	.9618
B6	120.3667	231.1368	.6321	.9627
C1	120.1667	230.6954	.7949	.9618
C2	120.2667	229.9264	.7441	.9620
C3	120.2000	227.2690	.7908	.9616
C4	120.4333	230.5299	.6513	.9626
C5	120.2000	234.4414	.5436	.9632
C6	120.4000	225.9724	.7125	.9622
D1	120.4667	230.3264	.6373	.9627
D2	120.6667	224.0230	.7630	.9618
D3	120.5333	230.1885	.6882	.9623
D4	120.4000	228.2483	.7880	.9617
D5	120.3000	227.3897	.7727	.9617
D6	120.6333	233.5506	.4127	.9647
E1	120.1000	231.4034	.5852	.9630
E2	120.2667	229.8575	.6499	.9626
E3	120.4667	231.8437	.6101	.9628
E4	120.1667	228.4885	.6834	.9623
E5	120.1667	228.7644	.7659	.9618
E6	120.3333	227.8851	.7659	.9618

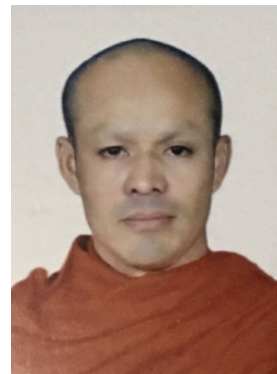
Reliability Coefficients

N of Cases = 30.0

N of Items = 30

Alpha = .9636

ประวัติผู้วิจัย

- ชื่อ : พระสมคิด จินตสโม (คล้ายเงิน)
- เกิด : วันอังคารที่ ๑๙ กันยายน พ.ศ. ๒๕๑๖
- สถานที่เกิด : จังหวัดราชบุรี
- การศึกษา : นักธรรมชั้นเอก
 สำนักเรียนวัดบ้านโป่ง พ.ศ. ๒๕๕๔
 เปรียญธรรม ประโยค ๑-๒
 สำนักเรียนวัดบ้านโป่ง พ.ศ. ๒๕๕๑
 สำนักเรียนคณะจังหวัดราชบุรี พ.ศ. ๒๕๕๕
- อุปสมบท : ปริญญาพุทธศาสตรบัณฑิต (การจัดการเชิงพุทธ)
 คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๕๙
 วันที่ ๒๑ เมษายน พ.ศ. ๒๕๓๙
 ณ พัทธสีมา วัดบ้านโป่ง อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี
- สังกัด : วัดบ้านโป่ง อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี
- ตำแหน่ง/หน้าที่ : ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดบ้านโป่ง
 : เลขานุการวัดบ้านโป่ง
 : พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จังหวัดราชบุรี
 : พระกรรมวาจาจารย์
- ที่อยู่ปัจจุบัน : วัดบ้านโป่ง
 เลขที่ ๑ ถนนวิจิตรธรรมรส หมู่ที่ ๑ ตำบลบ้านโป่ง อำเภอบ้านโป่ง
 จังหวัดราชบุรี ๗๐๑๑๐